

АКАДЕМИЯ ИДОРАКУНИИ ДАВЛАТИИ НАЗДИ ПРЕЗИДЕНТИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

МАФКУРАСОЗИИ СИЁСӢ ДАР РАВАНДИ ҶАҲОНИШАВӢ

Конференсияи илмӣ-назариявӣ ҷумхуриявӣ
(30 октябри соли 2024)

Душанбе - 2024

Мафкурасозии сиёсӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ. Маҷмӯи мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳои конференсияи илмӣ-назариявӣ ҷумҳуриявӣ. Матбааи АИДНПҚТ. - Душанбе, 2024. – 168 с.

Кумитаи тадорукоти конференсия:

Карамалишоев К.Н. – ноиби Ректор оид ба илм, н.и.т., дотсент,
Музаффарзода Ф. – мудири кафедраи сиёсатшиносӣ ва робита бо ҷомеа.

Мураттибон:

Хуррамзода М.Х., Наимов М., Саъдуллоев А.Ҳ., Муминов М.А.

Мухаррири техникӣ:

Муродкулов Р.Ҷ.

Маҷмӯи мақолаҳои илмӣ дар асоси маводи конференсияи илмӣ-назариявӣ ҷумҳуриявӣ таҳти унвони “Мафкурасозии сиёсӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ”, ки 30 октябри соли 2024 дар Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон баргузор гардид, таҳия гардидааст.

Маҷмӯа барои омӯзгорон, ходимони илмӣ, аспирантон, унвочӯён, магистрантон, донишҷӯён ва кормандони амалии соҳаи хизмати давлатӣ тавсия мешавад.

Шуъбаи таҳрир ва таъбу нашр
©АИДНПҚТ, 2024

МУНДАРИЧА

Абдуллоев Н.С. Тавсифи умумии тарҳи муосири таъмини амнияти миллӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ.....	5
Азимзода Т.С. Гарбияи ватандӯстӣ ва ҳувияти миллӣ дар Тоҷикистон: вазъ ва дурнамо.....	16
Амирбекзода Н. Таҳкими давлатдорӣ ва ҳифзи манфиатҳои миллии Тоҷикистон дар раванди ҷаҳонишавӣ.....	25
Асламзода Н. Таҳдид ва хатарҳои иттилоотӣ ва кибертеррористӣ омили асосии ба вуҷуд омадани «буҳрони зеҳнӣ».....	30
Баракотов Б.С. Нақши ниҳоди мушоҳидачиён дар раванди ташкил ва рушди баргузори интихобот дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.....	37
Дабирҷони М. Масъалаҳои глобалӣ ва ояндаи инсоният дар раванди глобализатсионӣ.....	47
Қурбонов Д. М. Системаҳои сиёсии муосир: таҳлили вазъияти буҳронӣ ва роҳҳои бартарафнамоии он.....	55
Хидирзода М.У., Мирзоева Н.З. Нақши иттилоот дар раванди таҳкими заминаҳои идеологӣ дар ҷомеа.....	63
Мирзошарифзода И.М. Мафкураи ҷаҳонишавӣ боздиди таърих дар фарҳанги давлатдорӣ муосир.....	71
Умарзода А.С., Музафарзода Ф. Нақши Пешвои миллат дар ҳалли проблемаҳои ҷаҳонӣ.....	80
Музафарзода Ф., Шарелизода М.Ш. Масъалаи асосии ташаккули мафкураи патриотизм дар миёни ҷавонон.....	88
Набизода Э.Қ. Сиёсати инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи истиқлолияти давлатӣ.....	94
Наимов М.Р., Мӯминов М.А. Нозуқиҳои таҳияи сиёсати муосири идоранамоии мақомоти давлатӣ.....	101
Расулзода Р. Таъсири равандҳои глобализатсионӣ ба давлатҳои миллӣ.....	106
Рачабализода С.Р. Амалигардии сиёсати давлатии ҷавонон ҳамчун замина барои ташаккули мафкураи сиёсӣ.....	112
Саидова Ф.С. Нақши риторикаи сиёсӣ дар шароити глобализатсия.....	120
Салимов А.И. Экстремизм, фанатизм ва догмашавии шуури инсон.....	124

Умарзода А.С. Эмомалӣ Раҳмон – асосгузори сиёсати об дар чаҳон.....	129
Хидиров Н.Н. Мафкурасозии миллӣ ва нақши Эмомалӣ Раҳмон дар таҳкими сулҳу ваҳдати миллӣ дар шароити чаҳонишавӣ.....	136
Хочаев Ҳ.Ҳ. Хусусиятҳои муқовимат бо тундгароии динӣ дар шароити имрӯза.....	141
Ҷононов С. Чаҳонишавӣ ва пешомади фарҳангҳои миллӣ: андешаҳо дар бораи ҷанбаи миллии танзими анъана ва ҷашну маросимҳо.....	155

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАРҶИ МУОСИРИ ТАЪМИНИ АМНИЯТИ МИЛЛӢ ДАР РАВАНДИ ҶАҲОНИШАВӢ

*Абдуллоев Нуралӣ Содикович – ассистенти кафедраи сиёсатишиносӣ
ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Тел: +992 900 10-16-82; E-mail:
230219971a@gmail.com*

Мақолаи мазкур масъалаи амнияти миллӣ дар ҷомеаи муосир, ки боиси баҳсу мунозираҳои зиёд дорад таҳлил намуда, таърифҳои гуногуни мафҳуми амнияти миллӣ нишон додааст. Одатан амнияти миллӣ пеш аз ҳама зинда мондани ҷисмони давлат, ҳифз ва соҳибхтиёрӣ ва тамомияти арзии он ва қобилияти воқуниши муносиб ба ҳама гуна таҳдидҳои воқеӣ ва эҳтимолии беруна мебошад. Амнияти миллӣ бо амнияти системаи иҷтимоӣ сиёсии ин ё он кишвар зич алоқаманд аст. Аз андешаҳои дар боло зикршуда чунин бар меояд, ки дар таърих таваҷҷуҳи асосии амнияти миллӣ ҳамеша ба ҷузъҳои низомӣ буд. Аммо, дар охири асри XX - ибтидои асри XXI доираи таҳдид ва хатарҳо хеле васеъ гардид. Аксари онҳо аз ҷиҳати оқибатҳои ҳаробиовари худ қобили муқоиса гардидаанд ва баъзеҳо ҳатто аз таҳдиду хатарҳои низомӣ бартарӣ доранд. Бешубха, мавҷуд будани яроки ядрой ва дигар навъҳои яроки катли ом, иқтидори ба кадри кофӣ баланд ва нест кардани яроки муқаррарӣ, ки бо майлу хоҳиши қувваҳои гуногуни ҷамъиятӣ барои расидан ба мақсадҳо на бе ёри яроқ афзун мегардад, балки боиси нигоҳ доштани як қатор хавфу хатарҳои муҳими ҳарбӣ мегардад. Андеша на дар бораи эҳтимоли сар задани ҷанги ҷаҳонӣ, балки дар бораи ихтилофоти низомӣ дар сатҳи минтақавӣ ва маҳаллӣ меравад. Дар баробари ин, давлат ҳангоми амалӣ намудани мақсадҳои худ бо дигар давлатҳо муносибатҳои дорад, ки ба татбиқи онҳо ё мусоидат хоҳад кард ё монеа мешавад ва ё бетарафиро мавқеъ қарор медиҳад.

***Калидвожаҳо:** Амният, амнияти миллӣ, тарҳи муосири амният, ҷангҳои ҷаҳонӣ, хатар, яроки ядрой, сатҳи минтақавӣ, сатҳи глобалӣ.*

ОБЩЕЕ ОПИСАНИЕ СОВРЕМЕННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

*Абдуллоев Нуралӣ Содикович – ассистент кафедры политологии и связей с общественностью Академии государственного управления при Президенте Республики Таджикистан. Тел: +992 900 10-16-82; E-mail:
230219971a@gmail.com*

В данной статье анализируется проблема национальной безопасности в современном обществе, вызывающая множество споров, и показаны различные определения понятия национальной безопасности. В целом

национальная безопасность – это прежде всего физическое выживание государства, его безопасность, суверенитет и территориальная целостность, а также способность адекватно реагировать на любые реальные или потенциальные внешние угрозы. Национальная безопасность тесно связана с безопасностью общественно-политической системы страны. Из приведенных выше мнений следует, что в истории основное внимание национальной безопасности всегда уделялось военной составляющей. Однако в конце XX – начале XXI века спектр угроз и опасностей значительно расширился. Большинство из них сопоставимы по своему разрушительному воздействию, а некоторые даже превосходят военные угрозы и опасности. Несомненно наличие ядерного оружия и других видов оружия массового поражения, достаточно высокая мощность и уничтожение обычных вооружений, которое возрастает при стремлении и стремлении различных общественных сил достигать целей не без помощи оружия, но и приводит к сохранению ряда рисков и опасностей военного значения. Речь идет не о возможности мировой войны, а о военных конфликтах на региональном и местном уровне. При этом государство имеет отношения с другими государствами при реализации своих целей, которые либо будут способствовать или препятствовать их осуществлению, либо оно займет позицию нейтралитета.

Ключевые слова: Безопасность, национальная безопасность, современный дизайн безопасности, мировые войны, опасность, ядерное оружие, региональный уровень, глобальный уровень.

GENERAL DESCRIPTION OF MODERN NATIONAL SECURITY ANNOTATION

Abdulloev Nurali Sodikovich – Assistant at the Department of Political Science and Public Relations, Academy of Public Administration under the President of the Republic of Tajikistan. Phone: +992 900 10-16-82; Email: 230219971a@gmail.com

This article analyzes the problem of national security in modern society, which causes a lot of controversy, and shows various definitions of the concept of national security. In general, national security is, first of all, the physical survival of the state, its security, sovereignty and territorial integrity, as well as the ability to adequately respond to any real or potential external threats. National security is closely related to the security of the country's socio-political system. From the above opinions it follows that in history the main focus of national security has always been on the military component. However, at the end of the 20th and beginning of the 21st centuries, the range of threats and dangers expanded significantly. Most of them are comparable in their destructive impact, and some even exceed military threats and dangers. Undoubtedly, the presence of nuclear weapons and other types of weapons of mass destruction, quite high power and the destruction of conventional weapons,

which increases with the desire and desire of various social forces to achieve goals not without the help of weapons, but also leads to the persistence of a number of risks and dangers of military significance. We are not talking about the possibility of a world war, but about military conflicts at the regional and local level. At the same time, the state has relations with other states in the implementation of its goals, which will either facilitate or hinder their implementation, or it will take a position of neutrality.

Keywords: *security, national security, modern security design, world wars, danger, nuclear weapons, regional level, global level.*

Масъалаи амнияти миллӣ дар ҷомеаи муосир боиси баҳсу мунозираҳои зиёд гаштааст. Таърифҳои гуногуни мафҳуми амнияти миллӣ мавҷуданд. Одатан амнияти миллӣ пеш аз ҳама зинда мондани ҷисмонии давлат, ҳифз ва соҳибхитӣ ва тамомияти арзии он ва қобилияти воқуниши муносиб ба ҳама гуна таҳдидҳои воқеӣ ва эҳтимолии беруна мебошад. Амнияти миллӣ бо амнияти системаи иҷтимоӣ сиёсии ин ё он кишвар зич алоқаманд аст. Дар баробари ин, давлат ҳангоми амалӣ намудани мақсадҳои худ бо дигар давлатҳо муносибатҳои дорад, ки ба татбиқи онҳо ё мусоидат хоҳад кард ё монеа мешавад ва ё бетарафиро мавқеъ қарор медиҳад. Аз ин рӯ, мафҳуми амнияти миллӣ бояд бо назардошти таҳдидҳои берунӣ ва дохилӣ бунёд карда шавад. Таърихан, се тарҳи асосии таъмини амният вучуд дорад:

1) равиши муҳофизатӣ – ки ба эгоизми иҷтимоӣ ва имкони ҳар гуна худсарӣ дар татбиқи он така мекунад (дар моҳияти худ ин бор қардани иродаи худ ба дигарон аст, ки бартариӣ шахсиро тақозо мекунад);

2) равиши рақобатӣ - равише, ки номатлуб ё қабул набудани фишори зӯриро эътироф мекунад.

3) хоҳиши ба даст овардани амният бо роҳи даст кашидан аз зуроварӣ, тавассути раванди яроқпартоии умумӣ (дар марҳилаи ҳозира ин қариб, ки ғайриимкон ба назар мерасад, бинобар ин ду мафҳуми аввал бештар дар шуури амнияти миллӣ истифода мешавад) [1].

Тӯли асрҳо қудрат ва бартариӣ ҳарбӣ ба давлат ҳам барои мудофия ва ҳам барои ҳамла хизмат мекард. Ҳар қадар давлат аз ҷиҳати низомӣ тавонотар бошад, ҳамон қадар эҳтимоли ҳамлаи давлатҳои дигар камтар мешуд.

Дар баробари таъмини амнияти ҷисмонии кишвар ва тамомияти арзии он, имрӯз иқтисоди миллӣ бо дарназардошти аҳоли, захираҳои энергетикӣ, ифлосшавии муҳити зист ва як қатор проблемаҳои дигаре, ки бо вобастагии афзояндаи ҳамдигар пурзӯр гардидаанд, бояд дар ҳама ҷабҳаҳо амалӣ шавад. Дар марҳалаи ҳозира иқтисоди миллӣ як давлати ягонро танҳо дар шароити муносибатҳои он бо дигар давлатҳо ва дарки онҳо нисбат ба якдигар муайян қардан мумкин аст. Аз ин рӯ, тасодуфӣ нест, ки дар бисёр мамлакатҳо ба ғайр аз масъалаҳои сиёсати ҳарбӣ, доираи васеи масъалаҳои иқтисодӣ, экология, маориф ва ғайра низ ба салоҳияти мақомотҳои дахлдор ва масъалаҳои амнияти давлатӣ дохил мешаванд. **Бо паст шудани нақши воситаҳои ҳарбии таъмини амният, нақши воситаҳои ғайриҳарбӣ меафзояд.** Ба фикри олимони қариб 200 хел таҷҳизоти

ғайриҳарбиро шумурдан мумкин аст. Аммо дар байни ин воситаҳо нақши пешбаранда бевосита ба воситаҳои сиёсӣ дода мешавад, зеро маҳз сиёсат тамоми қудрати маҷмуи давлат ва ҷузъҳои алоҳидаи онро барои таъмини амният ташаккул медиҳад, роҳбарӣ мекунад ва истифода мебарад. Ҳоло чунин воситаҳои сиёсии таъмини амният ба монанди шартномаву созишномаҳо оид ба кам кардани силоҳ, ҳамкориҳои ҳарбию сиёсӣ истифода мешаванд, ташкилоту муассисаҳои нав дар шакли марказҳои байнидавлатӣ ва минтақавии пешгирии низоҳҳои ҳарбӣ, назорати фаъолияти ҳарбии давлат ва ғайраҳо фаъолият мекунанд. Вале имкониятҳои воситаҳои сиёсӣ дар таъмини амният беканор нест. Таъмини амнияти миллӣ бояд на танҳо пешгирии таҳдидҳои ҳарбӣ, экологӣ, иқтисодӣ ва дигар таҳдидҳо фаҳмида шавад, балки фароҳам овардани чунин шароит дар ҷомеаро дошта бошад, ки ба рушди иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва иқтисодии ҷомеа мусоидат намояд. Н.Косолапов менависад, ки «беҳатарии ҳар як системаи зинда хоҳ индивидуалӣ бошад ва ё ҷамъияти инсонӣ дар нихояти қор на танҳо бо ҳифз, балки пеш аз ҳама, ба воситаи ҳаётбахшии ин субъект, таъмин карда мешавад. Қобилиятҳои рақобатпазир будан дар мубориза, зинда мондан ва рушд карданро дошта бошад»[2]. Ба ин маъно метавон гуфт, ки амният маҳз аз инкишоф иборат аст, на аз ивазшавии стихиявии бефоида. Яъне барои фароҳам овардани таъмини амнияти миллӣ, ҷустуҷуи стратегия ва роҳҳои беҳтарини таъмини амният, ки натиҷаи самарабахш медиҳанд ба мо лозим аст.

Аз андешаҳои дар боло зикршуда чунин бар меояд, ки дар таърих тавачҷуҳи асосии амнияти миллӣ ҳамеша **ба ҷузъҳои низомӣ** буд. Аммо, дар охири асри XX - ибтидои асри XXI доираи таҳдид ва хатарҳо хеле васеъ гардид. Аксари онҳо аз ҷиҳати оқибатҳои ҳаробиовари худ қобили муқоиса гардидаанд ва баъзеҳо ҳатто аз таҳдиду хатарҳои низомӣ бартарӣ доранд. Бешубҳа, мавҷуд будани яроқи ядрой ва дигар навъҳои яроқи катли ом, иқтидори ба кадрӣ кофӣ баланд ва нест кардани яроқи муқаррарӣ, ки бо майлу хоҳиши қувваҳои гуногуни ҷамъиятӣ барои расидан ба мақсадҳо на бе ёрии яроқ афзун мегардад, балки боиси нигоҳ доштани як қатор хавфу хатарҳои муҳими ҳарбӣ мегардад. Андеша на дар бораи эҳтимоли сар задани ҷанги ҷаҳонӣ, балки дар бораи ихтилофоти низомӣ дар сатҳи минтақавӣ ва маҳаллӣ меравад.

Аз ин ҷост, **ки тавачҷуҳ ба амнияти низомӣ аз сатҳи глобалии муносибатҳо ба минтақавӣ ва маҳаллӣ гузашт**. Зиеда аз он, дар баробари системаи мавҷудаи амнияти байналхалқӣ ва минтақавӣ вазифаи ташаккул додани чунин системаи амният ба **миён меояд, ки амнияти баробарро барои ҳамаи давлатҳо, халқҳо ва ҷамъиятҳо** таъмин мекунад.

Ҷаҳони муосир тадриҷан гуногунҷабҳа мегардад. **Сарҳадҳои давлати миллӣ, ки як давлатро аз давлати дигар ҷудо мекунанд, маънои анъанавии худро гум мекунанд**.

Дар баробари ин ҳар як давлат, гуруҳи этникии одамон, ҳар як миллат эҳтиёҷот ва манфиатҳои хоси худро дорад, ки татбиқи онҳо ба манфиатҳои дигар шаклҳои ҷамъиятӣ ва институтсионалӣ муҳолиф буда

метавонад. Ин маънои онро дорад, ки дар баробари аҳамияти амнияти байналмилалӣ ва минтақавӣ, **аҳамияти амнияти миллӣ беш аз беш меафзояд.** Маҳз таъмини амнияти миллӣ шахсияти (гурӯҳи иҷтимоӣ, этникӣ, давлат, миллат) дар ҷаҳон ягонагиро нигоҳ медорад. Аз ин рӯ, муҳимтарин самти амният, пеш аз ҳама, таъмини амнияти миллӣ мебошад.

Бояд таъкид кард, ки дар баробари *ҷаҳони институтсионализатсияшудаи давлатҳо*, эътилофи онҳо, ниҳодҳои боломиллии қудрат (ИА, СММ ва ғайра) *ҷаҳони дигарро ташиқ медиҳанд*, ки онро «шабака» меноманд.

Агар дар *ҷаҳони аввал иерархияи қудрат* нақши асосӣ дошта бошад, ки дар он қудрати олий ба СММ тааллуқ дорад ва фишангҳои он ба шумо имкон медиҳанд, ки бо таҳдиду хатарҳои, ки аз ҷониби давлатҳо, миллатҳо меоянд, мубориза баред, пас дар «шабака» вазъият тамоман дигар аст. **Ягон маркази ягонаи қудрат вучуд надорад, он пароканда аст**, дурусттараш, қудрати гуногун вучуд дорад, **ҳар як иштирокчиҳои ҷаҳони «шабака» як маркази мустақили қудрат аст.** Ва агар дар *дунёи яқум меъёрҳои ягонаи рафтор* (ҳуқуқӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва ғ.) вучуд дошта бошанд, пас дар *ҷаҳони дуҷум меъёрҳои ягонаи ҳуқуқӣ, иҷтимоӣ, маданӣ ва дигар меъёрҳо вучуд надоранд. Фаъолияти ин ҷаҳон хатару таҳдидҳои азимро ба бор меорад, ки ҷаҳони яқутбӣ аз ӯҳдаи он баромада наметавонад.*

Аз ин рӯ, муҳимтарин тавачҷуҳи муосир ба амният, **чустуҷӯи имконот ва моделҳои муқовимат ба хатару таҳдидҳо аз ҷаҳони дуввум сар мезанад.**

Дар ибтидои аср *васеъшавии назаррасии доираи хатарҳо ва таҳдидҳо* ба амал омад, ки боиси тағйир додани таъкиди амният гардид. Омилҳои ноустуворкунандаи дорой характери гуногунтарин ба ҳаёти халқҳо ва давлатҳо таъсири сахт расонданд.

Ҳамин тавр, **глобализатсия вобастагии ҳамдигарии кишварҳо** ва халқҳоро афзун намуда, боиси пайдоиши падидаҳо ва равандҳои манфӣ мегардад, ки *зарурати ташаккули системаи амнияти ҷаҳониро муайян мекунад.* Ҳамаи иштирокчиёни равандҳои глобализатсия (давлатҳо, ҷомеаҳо, ки давлатдорӣ худро надоранд ва ғ.) ба, субъектҳо, ва объектҳо *тақсим мешаванд.* То ба наздикӣ кишварҳои доираи фарҳанги аврупоӣ ҳамчун глобализатор баромад мекарданд. Аз ин рӯ, равандҳои глобализатсия ҳамеша як самт доранд[3].

Нерӯи пешбарандаи глобализатсия хоҳиши кишварҳои пешрафта барои мубодилаи нобаробар аст. *Таносуби ихтиёрӣ ва маҷбурии* чунин мубодила нисбат ба глобализатсия *гуногун аст.* *Маҷбуркунӣ метавонад шаклҳои гуногун дошта бошад, аз сиёсӣ то ҳарбӣ ва идеологӣ.*

Шарти асосии глобализатсия рушди нобаробари ин ё он соҳа дар кишварҳои гуногун мебошад. Агар ин нобаробарӣ характери техникӣ дошта бошад, пас хоҳиши муқаррар намудани савдои озод вучуд дорад. Агар нобаробарии техникӣ аз байн равад, давлатҳо кушиш мекунанд, ки ба таври сунъӣ, чун коида, бо ёрии сиёсати савдои беруни ихтилофҳо ба вучуд оваранд.

Бояд қайд кард, ки рушди равандҳо дар сатҳҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ, равандҳои глобализатсия ва ғайра ба туфайли рушди босуръати сохтори алоқа, фазои иттилоотию телекоммуникатсионӣ, технологияҳои муосири иттилоотӣ имконпазир гардид, ки таҳкими бесобиқаро пешгӯӣ мекунад. Нақши иттилоот дар ҳаёти одамон, давлатҳо ва ҷамоати **системаҳои** гуногуни амният пайдо гашт.

Бо вучуди ин, рушди иттилоот бо хатарҳо ва таҳдидҳо номаълум аст. Аз ин рӯ, ҳангоми таъмини амният ба ҷузъи иттилоотӣ тавачҷӯх зоҳир мешавад.

Аз ҷиҳати объективӣ, категорияи «амнияти иттилоотӣ» бо пайдоиши алоқаи иттилоотии байни одамон, инчунин бо огоҳии шахс дар бораи он, ки одамон ва ҷомеаҳои онҳо манфиатҳои доранд, ки метавонанд тавассути таъсиррасонӣ ба алоқаи иттилоотӣ зарар расонанд, ки мавҷудият ва рушди онҳо мубодилаи иттилоотро таъмин мекунад, ба вучуд омадааст.

Амнияти иттилоотӣ ҳифзи иттилоот ва инфрасохтори ёрирасон аз таъсири тасодуфӣ ё қасдан дорои хусусияти табиӣ ё сунъӣ мебошад, ки метавонад ба субъектҳои муносибатҳои иттилоотӣ зарари ғайри қобили қабул расонад. Амнияти иттилоотиро ба тарҳҳои гуногун тақсимбандӣ менамоянд:

Амнияти иттилоотии ташкилот ҳолати амнияти муҳити иттилоотии ташкилот мебошад, ки ташаккул, истифода ва рушди онро таъмин менамояд.

Амнияти иттилоотии давлат – ҳолати ҳифзи захираҳои иттилоотии давлат ва ҳифзи ҳуқуқҳои қонунии шахс ва ҷамъият дар соҳаи иттилоот.

Дар ҷомеаи муосир **соҳаи иттилоотӣ ду ҷузъ дорад**: *технологияи иттилоотӣ* (ҷаҳони технология, технология ва ғ. ба таври сунъӣ аз ҷониби инсон) ва *иттилооти равонӣ*.

Амнияти иттилоотӣ ин ҳифзи махфият, яқпорчагӣ ва дастрасии иттилоот мебошад.

1. **Махфият**: моликияти захираҳои иттилоотӣ, аз ҷумла иттилооте, ки арзиши муҳим доранд ва фақат шахсони махсус ба он дастрасӣ доранд.

2. **Яқпорчагӣ**: моликияти захираҳои иттилоотӣ, аз ҷумла иттилоот, ки саҳеҳ ва пуррагии онҳоро муайян мекунад.

3. **Мавҷудият**: моликияти захираҳои иттилоотӣ, аз ҷумла иттилоот, ки имконияти гирифтани истифодаи онҳоро бо дархости шахсони вақолатдор муайян мекунад.

Муносибати систематикӣ ба тавсифи амнияти иттилоотӣ ҷузъҳои зерини амнияти иттилоотиро таъкид менамояд:

1. Асосҳои қонунгузорӣ, меъёрӣ ва илмӣ.

2. Сохтор ва вазифаҳои мақомот (шӯъбаҳо), ки амнияти иттилоотиро таъмин мекунанд.

3. Тадбирҳо ва усулҳои ташкилӣ, техникӣ ва низомӣ (сиёсати амнияти иттилоотӣ).

4. Усулу воситаҳои таъминоти амнияти иттилоотии нармафзор ва таҷҳизот.

Айни замон дар ҷомеаи муосир амнияти иттилоотӣ яке аз масъалаҳои мубрам ба ҳисоб рафта пешбиниҳои гуногунӣ ҳам мусбат ва ҳам манфиро дар байни олимони ба вучуд овардааст. Албатта барои амиқ дарк кардани масъалаи мазкур моро зарур аст ба таърихи пайдоиши он назаре намоем.

Вобаста ба ин саволе пайдо мешавад, ки оё муассисони шабакаҳои иҷтимоӣ медонистанд, ки ихтироии онҳо дар идоракунии тартиботи ҷаҳонӣ ва минтақавӣ чӣ аҳамият дорад? Ҳанӯз дар соли 1969 равшаншиносони амрикоӣ Стэнли Милграм ва Чейффри Траверс назарияро пешбарӣ карда буданд, ки тибқи он дар рӯйи замин ҳамагӣ шаш сатҳи ошноии умумӣ аз ҳам ҷудо мешаванд. Фарзияе, ки онҳо пешниҳод карданд, ин буд, ки ҳар як шахс бавосита бо ягон сокини дигари сайёра тавассути занҷири кӯтоҳи шиносии мутақобила, ки ҳамагӣ аз шаш нафар иборат аст, ошноӣ дорад. Баъдан, равшаншиноси машҳур Чейкоб Морено "сотсиограмма" - диаграммаи нуктаҳо ва хатҳо, ки муносибатҳои байни одамонро ифода мекунад, ихтироӣ кард. Қабл аз ин мафҳумҳое чун "сохти иҷтимоӣ" ё "шабакаи иҷтимоӣ" мафҳумҳои норавшан буданд. Равшаншинос Чейкоб Морено "сотсиограммаҳо" -ро барои муайян кардани пешвоёни иҷтимоӣ ва хориҷшудагон, муайян кардани асимметрия дар интиҳоби дӯстӣ ва нишон додани занҷири робитаҳои ғайримустақим истифода бурдааст[4].

Бисёриҳо аллакай пешгӯӣ мекунанд, ки дар тӯли панҷ соли оянда шабакаҳои иҷтимоӣ нақш ва ҷойгоҳи маъмулии оҷонсҳои хабарӣ ва захираҳои интернетиро ба қуллӣ тағйир медиҳанд. Шабака на танҳо клуби дӯстони виртуалӣ, балки майдони нави иттилоотӣ, фазои зиддиятҳо ва низоъҳои нав аст, ки аллакай оғоз шудааст.

Динамикаи афзоиши дастрасии қорбарони "Facebook" ё "Twitter" ин ҳулосаро қомилан ба тариқи табиӣ ба вучуд меоварад. Аллакай имрӯз шумораи қорбарони "Facebook" аз 850 миллион нафар гузаштааст, ки сеяки онҳо тавассути дастгоҳҳои мобилӣ ба шабакаҳои иҷтимоӣ дастрасӣ доранд. Агар дар охири соли 2016 таъдоди қорбарони "Твиттер" 58 миллион нафарро ташкил меод, пас ба иттилоии маъмурияти ҳадамот, то моҳи сентябри соли 2020 таъдоди қорбарони сабти номи "Твиттер" аз 200 миллион нафар гузашт. Ҳамзамон, дар моҳи январ тақрибан 250 миллион нафар ва дар моҳи сентябр аллакай 400 миллион нафар аз ин сомона дидан кардаанд.

Ғайр аз ин, фазои маҷозӣ – интернетӣ як навъ бозори меҳнатро сомон додааст, ки вакансияҳои бемаҳдуди қориро барои одамон, новобаста аз ҳар гуна мансубиятҳои – миллӣ, наҷодӣ, ҷинсӣ, тамаддунӣ, сину соли ва ғ. пешниҳод мекунад. Масалан, сомонаҳои интернетии "YouTube", шабакаҳои иҷтимоии "TikTok", "Telegram", "Instagram" ва ғ. маъмултарики онҳоянд, ки одамон барои даромади сабуки маблағ ба онҳо номнавис шуда, аксу, наворҳо ва сабти мусиқии мухталиф (новобаста аз дараҷаи мазмуннокии бо меъёрҳои ахлоқӣ онҳо)-ро паҳн мекунанд, кушиш мекунанд то аудиторияи худро васеъ намуда, маблағи муайяни пулиро ба даст биоранд. Вобаста ба мазмуни ишорашудаи воридшавӣ ба сомонаҳои интернетӣ, аксаран наврасону ҷавонон рӯ меоваранд. Ё тавассути иштироки худро таъмин кардан дар ин

сомонаҳо тичорати худро бо роҳи паҳн намудани намоишҳои таърифӣ ва тавсиявӣ тақвият додан меҷӯянд. Тичорати шабакавино созмон медиҳанд.

“YouTube” телевизиони муосир аст. На танҳо барои ҷавонон, балки барои калонсолон ва тамоми қишрҳои гуогуни ҷомеа. Модарон намоишҳои телевизионӣ ва филмҳои тамошо мекунанд, калонсолмардҳо видеоҳои гуногуни таълимӣ, иттилоотӣ ва сиёсиро тамошо мекунанд. Донишҷӯён видеоро дар бораи компютерҳо, бозиҳои видеоӣ тамошо мекунанд, ҳаёти блогерҳои машҳурро пайгирӣ мекунанд. Хидматҳои таблиғоти молҳо, таблиғи мустақим дар интиқол, сабти видеоҳои фармоишӣ – барои ҳамаи ин ба созандагони каналҳои “YouTube” пул пардохт карда мешавад[5]. Масалан, мувофиқи иттилои сомонаҳои “Techjury”, “GrowthBadger”, “Rankiq”, “Express Writers” ва дигар сомонаҳо 33% блогнависон дар блогнависӣ пул кор намекунанд ва танҳо 0,6% блогерҳо дар як сол 1 миллион доллари америкӣ даромад ба даст меоранд. 45% блогнависон аз ҳисоби фурӯши маҳсулот ё хидматҳои худ дар як сол беш аз 50 000 доллар ба даст меоранд, ки 73% блогнависон танҳо барои як аудиторияи мақсаднок мундариҷа интишор мекунанд. Блогнависоне, ки дар як сол зиёда аз 50 000 доллар кор мекунанд, мақолаҳои менависанд, ки тақрибан 2500 калима доранд. Блогнависони камдаромад мундариҷаро то 400-500 калима нашр мекунанд. Блогерҳо аз таблиғ, барномаҳои шарикӣ, баррасиҳои бренд ва фурӯши маҳсулот ва хидматҳои худ, аз ҷумла курсҳои онлайн бештар пул кор мекунанд, 25% блогнависон мегӯянд, ки блогҳои онҳо пули хуб ба даст меоранд. Танҳо 2 нафар аз 100 блогер дар як сол зиёда аз 150 000 доллар кор мекунанд. 22% блогнависон дар блогнависӣ даромад ба даст меоранд. 19% блогнависон аз барномаи шарикӣ даромад ба даст меоранд, дар ҳоле ки 17% блогнависон аз фурӯши маҳсулот ё хидматҳои худ даромад мекунанд[6].

Ақидае вучуд дорад, ки фаровонии иттилоот ва осонии интишори он ба он оварда мерасонад, ки на гирифтани маълумот аз ҷониби мо, балки ирсали он ба мо аз ҷониби шахсони манфиатдор арзишманд мешавад. Аз ин рӯ, модели иқтисодии кор бо иттилоот тағйир меёбад. Шахсе, ки меҷӯяд онро паҳн кунад, барои маълумот пардохт мекунад, на шахсе, ки онро гирифтад меҷӯяд[7]. Касе, ки восита дорад, инчунин роҳҳои паҳн кардани иттилооти "худ" ва аз ин рӯ, қобилияти таъсир расонидан ба қарорҳои одамонро дорад.

Дар Тоҷикистон, Ўзбекистон, Чин ва Россия дар як баёнияи муштарақ ба унвони Дабири кулли СММ Пан Ги Мун аз ӯ хоста буданд, ки масъалаи амнияти иттилоотиро ба рӯзномаи иҷлосияи 66-уми Маҷмааи умумии СММ ворид кунад. Дар номае, ки ба унвони Дабири кулли СММ ирсол гардидааст, пешниҳод шудааст, ки Қоидаҳои байналмилалӣ назорати амнияти иттилоотӣ расман баррасӣ шаванд[8]. Дар ин санад ҳуқуқ ва ўҳдадорӣҳои давлат дар робита ба сомонаҳои интернетӣ мушаххас шуда, ба рӯзномаи иҷлосияи Маҷмааи умумии СММ ворид шудани он имкон медиҳад, ки ҳамкорӣҳои байни давлатҳо дар соҳаи амнияти иттилоотӣ густариш ёбад. Кишварҳои узви СПАД қасд доранд шабакаҳои иҷтимоиро зерин назорат бигиранд, то аз такрори эҳтимолии ҳаводиси кишварҳои арабӣ, ки дар он аз имконоти шабакаҳои

ичтимоӣ ба мисли Твиттер ва Фейсбук истифода мешуданд, ҷилавгирӣ кунанд. Ошӯбхое, ки дар Лондон рӯҳ дода буданд, ба назар чунин менамуд, ки ҷонибдорони ҷораҳои саҳттар барои назорати шабакаҳои иҷтимоӣ ва дар маҷмӯъ тамоми Интернетро ташвиқ карданд. Хусусияти сунъӣ доштани чунин бетартибӣ, махсусан тавассути шабакаҳои иҷтимоӣ ва технологияҳои иттилоотӣ ташкил намудани онҳо дар пажӯҳиши олимони ватанӣ низ аллақай нишон дода шудаанд[9].

Ҳамин тариқ, фарҳанги истифода намудани шабакаҳои иҷтимоӣ барои мардум дар ҷомеаи демократӣ бояд омӯзонида шавад. Инчунин таҳдидҳои он бояд муайян карда шаванд. Ин ҳолат боиси он мегардад, ки таъмини амнияти иттилоотӣ самаранок гардад. Ҳама гуна ахбор дар ҷомеаи иттилоотӣ амиқ мавриди таҳлил қарор дода шавад, зеро ин дар самти таъмини амнияти миллӣ мусоидат менамояд.

Дар ҷаҳони имрӯза ду тамоюли ба назар муқобил вучуд дорад. Аз як тараф, марҳалаи дигари бегона шудани неруҳои сиёсӣ ва иқтисодии давлатҳои алоҳида ва дар сатҳи баландтар иҷтимоикунонии онҳо сурат гирифта бошад, *аз тарафи дигар* тарқиши миллатчиғиву ҷудоиандозиро пайваста мушоҳида кардан мумкин аст. **Тақвияти шуури этникию динии халқҳо, сабаби истифодаи нави маҷбурӣ барои расидан ба мақсадҳо мегардад.**

Ҳамин тавр, тағйиротҳо дар ҳаёти мардумон, давлатҳо ва миллатҳо, ки дар оғози аср ба вуқӯъ пайвастанд, боиси тағйир додани амният дар сатҳи ҷаҳонӣ, байналмилалӣ, минтақавӣ ва миллӣ гардид.

Сарфи назар аз аҳамияти якҷояи ҷидду ҷаҳди давлатҳо дар ҳалли проблемаҳои амнияти умумӣ, вазифаи асосии ҳар як мамлакат таъмини амнияти миллӣ мебошад. Тағйир додани тавачҷуҳи амният дар сатҳи миллӣ аз рӯи вазъият ва афзалияти рушди ҷомеаи мушаххас муайян карда мешавад.

Оғози асри XXI ки бо **пайдоиши проблемаҳои нав** дар баробари проблемаҳои анъанавии мавҷуда хос аст, *тағйироти ҷиддие дар сохтори нерӯҳои геополитикӣ, мавҷудияти силоҳи ҳастай, густариши глобализатсия, сатҳи нави технологияҳои иттилоотӣ* эҳтимоли бархӯрди мустақими низомии кудратҳои пешрафтаи ҷаҳонро коҳиш медиҳад.

Аммо дар рузномаҳо масъалаҳои нав гузошта шудаанд. Инҳо ба *гузариши башарият ба тамаддуни иттилоотӣ, мубориза барои захираҳои энергетикӣ, тезутунд шудани ҷараёнҳои ҷудоихоҳӣ, ифротгароии мазҳабӣ, таҳкими терроризми байналмилалӣ ва мусобиқаи мусаллаҳона* вобастаанд.

Дар байни ҳама **усулҳои маҷбуркунӣ терроризм** ҷои махсусро ишғол мекунад. Гузашта аз ин, худ терроризм як падидаи хеле маъруф аст, ки қаблан истифода мешуд. Аммо хусусияти муосири терроризм дар он аст, ки он **хусусияти байналмилалӣ гирифтааст ва мансубияти давлатӣ надорад.** Мубориза бо терроризми байналмилалӣ самти нави амният дар асри XXI мебошад.

Терроризм дар амалияи сиёсии муосир ҳамчун истифодаи зӯрвариши зайридавлатӣ ё таҳдиди зӯрварӣ бо мақсади ба вучуд овардани воҳима дар

ҷомеа ва ҳатто сарнагун кардани ҳукумат ва боиси тағйироти сиёсӣ дар давлат фаҳмида мешавад. Он ба ноором гардондани режимҳои давлатӣ, бедор кардани ташвиши аҳоли аз сабаби нокифоя будани онҳо дар назди зуроварӣ, тағйир додани ҳокимияти давлатӣ дар мамлакат, ба амал баровардани дигар талабҳои сиёсӣ, динӣ ва этникӣ нигаронида шудааст.

Терроризм ҳамчун посух ба таъхири тӯлонӣ дар ҳалли мушкилоти сиёсӣ зоҳир мешавад. Дарвоқеъ терроризм дар заминаи зиддиятҳои муҳими иҷтимоӣ афзоиш меёбад. Ихтилофҳои дорои хусусияти сиёсӣ, иҷтимоӣ, ҳудудӣ, миллӣ, идеологӣ боиси муборизаи террористӣ мегарданд.

Барои боло бурдани тарсу ҳарос террористон метавонанд аз оташзанӣ ва тарқиши биноҳои истиқоматӣ, мағозаҳо, вокзалҳо, ҷойҳои ҷамъиятӣ, ситоди хизматҳои сиёсӣ ва ғайра истифода баранд. Дар шароити муосир террористон гаравгонгирӣ ва рабудани ҳавопайморо низ пеша мекунанд.

Амалҳои террористӣ ҳамеша хусусияти оммавӣ доранд ва ба сӯи ҷомеа ё ба мақомот нигаронида шудаанд. Дар баробари ин террористон як қатор хусусиятҳои замони моро зуд дарк мекунанд. Ҳокимият аз интиҳобот вобаста аст. ВАО-е вучуд дорад, ки тамаъҷӯи "сенсатсияҳои террористӣ" аст ва қодир аст, ки дарҳол афкори ҷамъиятии оммаро ташаккул диҳад. Мардум дар аксари кишварҳо ба хушунати сиёсӣ одат накардаанд ва аз он метарсанд.

Аз ин рӯ, воқуниши ҷамъиятӣ ба амали террористӣ барои террористон зарур аст, ки эҳсоси ҷомеаро тағйир диҳанд. *Ҳамлаҳо ба психологияи омма таъсир мерасонанд.* Ташкилотҳои террористӣ қувват ва омодагии ҳудро барои то ба охир расидан нишон дода, ҳам ҷони худ ва ҳам ҷони мардумонро қурбон мекунанд. Террорист бо овози баланд эълон мекунад, ки дар ин ҷомеа, дар ин дунё қуввае ҳаст, ки дар ҳеч шароит тартиботи мавҷударо напазируфта, бо он барои ғалаба ва ё то ба охир мубориза мебарад.

Дар баробари ин зарур аст, ки мутаносибан ҷой ва таносуби таҳдиди терроризми байналмилалӣ дар маҷмӯи дигар таҳдидҳои амнияти байналмилалӣ муайян карда шавад. Муваффақияти бешубҳа дар мубориза бо терроризм ташкили эътилофи васеи зиддитеррористӣ мебошад. Вай зиддиятҳои байни давлатҳоро аз руи як қатор масъалаҳои дигари конфликтӣ ва амнияти байналҳалқӣ бартараф мекунад.

Аз андешаҳои дар боло зикршуда чунин бар меояд, ки мазмуни асосии таъмини амнияти миллӣ дар шароити муосир аз нигоҳ доштани механизмҳои ҳуқуқӣ ва институтсионалӣ, инчунин имкониятҳои захиравии давлат ва ҷомеа, қувват бахшидани соҳаи ҳарбӣ, пешгири кардани ҳар гуна амалҳои терористию экстремистӣ дар сатҳе иборат аст, ки ба манфиатҳои миллии давлат бояд мувофиқат кунад. Вазъи амнияти миллии давлат бевосита вобаста аст аз иқтидори иқтисодии мамлакат ва самарани фаъолияти системаи амнияти миллӣ.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Национальной безопасности в современных условиях; [Захираи электронӣ] URL: <https://lektsii.org/7-46922.html> (санаи мурочиат: 13.05.2024с.)

2. Проблемы национальной безопасности и пути их разрешения; [Захираи электронӣ] URL: <https://www.nicbar.ru/politology/study/kurs-problemy-natsionalnoj-bezopasnosti-i-kontrol-nad-vooruzheniyami/227-lektsiya-2-problemy-natsionalnoj-bezopasnosti-i-puti-ikh-razresheniya> (санаи мурочиат:13.05.2024 с.)
3. Проблемы национальной безопасности и пути их разрешения; [Захираи электронӣ] URL:
4. Асланов Э. Геополитика социальных сетей [Захираи электронӣ] URL: <http://www.1news.az/analytics/> (санаи мурочиат: 15.11.2023с.)
5. Как заработать на “YouTube” с нуля - 10 основных способов 2022 года: пошаговая инструкция с примерами [Захираи электронӣ] URL:<https://myrouble.ru/kak-zarabotat-na-youtube> (санаи мурочиат: 20.04.24с.)
6. Статистика доходов блогеров [Захираи электронӣ] URL:<https://inclient.ru/blogging-stats/> (санаи мурочиат: 20.01 2024 с.)
7. Мирошниченко А. Почему устарели СМИ? Потому что новость нельзя не узнать [Захираиэлектронӣ].URL:www.slon.ru/russia/pochemu_ustareli_smi_potomu_chno_novost_nelzya_ne_uznat-693227.xhtml (санаи мурочиат:22.11.23.)
8. Социальные сети – угроза мировой безопасности? [Электронный ресурс]. – 19.11.2022. – Режим доступа: www.avesta.tj/goverment/9586-socialnye-seti-ugroza-mirovoy-bezopasnosti.html (санаи мурочиат: 13.04.24 с.)
9. Сафарализода Х.К. Цветные революции как угроза политической стабильности общества // Международные отношения и безопасность. – 2022. – № 2 (2). – С. 59-77.

ТАРБИЯИ ВАТАНДҶҶСТӢ ВА ҲУВИЯТИ МИЛЛӢ ДАР ТОҶИКИСТОН: ВАЪЪ ВА ДУРНАМО

*Азимзода Табассумшоҳ Собирназар. – ассистенти кафедраи сиёсатишиносӣ
ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон, Тел: (+992) 110829292;
E-mail: devashtich2024@gmail.com*

Муаллиф дар мақола саҳми Пешивои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар тарбияи ватандӯстии ҷавонон ва руҳияи миллии тоҷиконро қайд кардааст. Муаллиф мафҳум ва моҳияти ватандӯстӣ ва ё патриотизмро шарҳ дода, аҳаммияти тарбияи ватандӯстӣ дар давлатдорию миллиро баррасӣ кардааст. Таъкид мешавад, ки тоҷикон барои тарбияи ватандӯстӣ ва ҳувияти миллии адабиёту фарҳанг ва таърихи гани доранд. Ҳамчунин, зикр мегардад, ки дар тарбияи ватандӯстӣ ва баланд бардоштани ҳисси миллии офаридани филмҳои таърихӣ саривақтӣ ва зарурӣ ба ҳисоб меравад. Ёдовар шудааст, ки хизмати ҳарбӣ вазифаи ҷони ҳар як ҷавони ватандӯсту ватандорӣ тоҷик аст.

***Калидвожаҳо:** Пешивои миллат, тарбияи ватандӯстӣ, ватандорӣ, ҳисси миллии, ҳувияти миллии, адабиёт, фарҳанг, таърихи миллии, филмҳои таърихӣ, қаҳрамонҳои миллии, хизмати ҳарбӣ.*

ВОСПИТАНИЕ ПАТРИОТИЗМА И НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ В ТАДЖИКИСТАНЕ: СИТУАЦИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ

В данной статье автор отметил вклад Лидера нации уважаемого Эмомали Рахмона в патриотическое воспитание молодежи и национального духа таджиков. Описывая понятие и сущность патриотизма, автор отмечает важность патриотического воспитания в национальной государственности. Подчеркивается, что таджики имеют богатую литературу, культуру и историю для воспитания патриотизма и национальной идентичности. Также отмечается, что в воспитании патриотизма и повышении национального чувства создание исторических фильмов считается своевременным и необходимым. Также отмечено, что военная служба является жизненным долгом каждого молодого, патриотически настроенного таджика.

***Ключевые слова:** Лидер нации, воспитание патриотизма, национального самосознания, национальной идентичности, литература, культура, национальная история, исторические фильмы, о национальных героях, военная служба.*

FOSTERING OF PATRIOTISM AND NATIONAL IDENTITY IN TAJIKISTAN: THE SITUATION AND PROSPECTS

In this article, the author noted the contribution of the Leader of the nation, the respected Emomali Rahmon, to the patriotic education of young people and the national spirit of Tajiks. Describing the concept and essence of patriotism, the author considered the importance of patriotic education in national statehood. It is emphasized that Tajiks have a rich literature, culture and history to foster patriotism and national identity. It is also noted that in fostering patriotism and enhancing national feeling, the creation of historical films is considered timely and necessary. It was noted that military service is a vital duty of every young patriotic Tajik.

Keywords: *Leader of the nation, education of patriotism, patriotism, national feelings, national identity, literature, culture, national history, historical films, national heroes, military service.*

Ватандӯстӣ, ватанпарастӣ, ватандорӣ, ватанпарварӣ ва ё дилхоҳ мафҳуме, ки ба ин мавзӯ алоқаманданд, дар аксари ҳолат дар гуфтору навиштҳо бештар ба назар мерасанд. Истилоҳи “ватандӯстӣ” ва ё ҳамон “патриотизм”-ро дар адабиёти илмии забони тоҷикӣ гуногун шарҳ дода, бештар ватанпарастиро меҳру муҳаббат ба Ватан, дилбастагӣ ба Меҳан, меҳандӯстӣ ва ғайра номидаанд. Инчунин, мафҳуми ватандӯстиро “муҳаббати шахс ба Ватан, сарзамин ва халқ, ҳифз намудан аз душман ва ба манфиати онҳо содиқона хизмат карданро дар назар доранд”[1] арзёбӣ гардидааст. Ин ҷо бамаврид аст, ки аз китоби динии аҷдодонамон “Авасто” ёдоварӣ намуд. Дар ин китоб вожаи «меҳан» ба шакли «маетҳана» (maethana), маетҳанӣа (maethanya) ба маънои Ватан омадааст: «Меситоям туро монанди Меҳан, эй Сипандормад. Туӣ, эй меҳромиҳанбон, туӣ ниғаҳдори касе, ки дурӯғ нагӯяд»[2].

Зиёиёну рӯшанфикрони ватаниву хоричӣ дар атрофи мафҳуми “ватандӯстӣ” фикру андешаҳои гуногун дошта, то ҳол таърифи илмии ин мафҳумро тасдиқ накардаанд. Ба фикри онҳо, фазои ватандӯстӣ бисёр васеъ буда, дилбохтагии махсус ба Ватани худ ва қурбоншавӣ баҳри ҳифзи манфиату пешрафти Меҳанро дар назар доранд. Хусусан, замоне ки мафҳуми давлат, миллату миллатгарой дар меҳвари сиёсати мамлакатҳо қарор гирифт, ватандӯстиву ватандорӣ василаи ҳифзу пешрафт ва таҳкими истиқлоли онҳоро таъмин менамуд. Ба ҳар ҳол, ватандӯстӣ ин эътирофу эҳтироми зодгоҳи худ, Ватан, фарҳангу забон, анъанаҳои миллӣ ва ёдгориҳои таърихӣ миллати худ мебошад.

Ҳамчунин, “ватандӯстӣ арзиши муқаддас ва аз ҳама муҳимтарини тарбия мебошад, ки он дар мафҳумҳои диёр, макон, кишвар, сарзамин, Ватан низ ифода меёбад. Ҳамаи унсурҳои дигари тарбия ба ҳамин унсури тарбия иртибот доранд ва садоқатмандии шахрвандро ба ватани хеш дар назар дорад” [3]. Дар қонунгузори кишвари мо “Ватан ба мафҳуми «Тоҷикистон» баробар гузошта шуда, кишвари азизу маҳбуб барои шахс, ҷомеаи иҷтимоӣ ё миллии одамон, ки онҳо мансубияташонро ба ин сарзамин шартӣ зарурии некуаҳволии худ медонанд, ташреҳ мешавад” [4].

Мавриди зикр аст, ки мафҳуми моҳияти ватандӯстӣ ва ё патриотизм, пеш аз ҳама, мавқеи шахсии шахрвандиро шакл дода, иродаи ҳар як шахсро ботинан ба интихоби амал муайян менамояд. Ба назари камина, дар шаклгирии

ватандӯстӣ ва ё ватандорӣ ҳар як шахс имону вичдон, инсофу ирода ва сабру таҳаммул нақшу ҷойгоҳи хос доранд. Дар натиҷаи ин руҳу ҷисми инсонҳо бо хувияти миллӣ мусаллаҳ гардида, садоқат, вафодорӣ, эҳтиром, ҳалолкорӣ, ҳалолхӯрӣ ва ғайраро пешаи худ қарор дода, дар фаъолияти амалия ба Ватан, Давлат ва Миллат пойбанд хоҳанд монд. Ин воқеият метавонад, ба тарбияи ватандӯстӣ ва ё патриотизми ҳар яки мо таъсири мусбат дошта бошад.

Бояд гуфт, ки коршинос ва сиёсатшиноси ватанӣ Абдуллоҳи Раҳнамо вобаста ба тарбияи ватандӯстӣ, ватандорӣ ва шаклгирии тафаккури давлатӣ нигоҳи давлатмеҳвар дошта, чунин ибрози андеша менамояд: "... «тарбияи ватандорона» дорой мазмуни ҷиддии амалӣ буда, фардро ҳамчун соҳиби ватан, шаҳрванди фаъолу соҳибмавқеъ ва иштирокчии раванди идоракунии кишвар тарбият менамояд. Он барои ҳар шаҳрванд мазмуни амалӣ дошта, онро низ ифода мекунад, ки дар ин ватан бисёр чизҳо ба раъй ва назари ӯ вобаста аст. Маҳз ин навъи нигоҳ метавонад ҳисси ватандориро таъмин намояд ва яке аз заминаҳои шаклгирии тафаккури давлатӣ бошад" [5].

Қобили ёдоварист, ки арзишҳои дини ислом дар тули солҳо бо арзишҳои миллии мо омезиш ёфта, баҳри ҳифзи манфиатҳои миллӣ ва қавӣ қардани руҳияи ватандӯстии шаҳрвандони мо хидмати бузург қардаанд. Агар ба ҳифз ва муҳаббати ватан аз нигоҳи арзишҳои дини ислом нигарем, ҳифз ва ҳимоя аз он дар ҳадисҳои паёмбар Муҳаммад (с) таъкид гардидааст. Дар ҳадисе "Меҳри Ватанро аз гӯшаи имон" доништа, ҷойи дигаре мефармоянд, ки "Аз нишонаҳои арзиш ва шахсияти инсон он аст, ки нисбат ба умри аз даст рафта (ки дар он кӯтоҳӣ қардааст) ашк бирезад ва ватанашро дӯст дорад" [6]. Инчунин, дар ҳадиси дигаре оварда шудааст, ки «Фариштагон се овозро бо таъҷил ба осмон мебаранд: Овози қалами нависандагон (агар хайр нависанд) (1), овози чархаресии занон дар хона (яъне фазилати кори ҳалол) (2), Овози қадами марзбонон (чун дар гармову сармо Ватани худро аз душман ҳифз мекунанд) (3)[7]. Чунин, фикру андешаҳо дар паёму ҳадисҳои дини ислом атрофи ватандӯстӣ хеле зиёд буда, василаи муҳиму зарур барои сафарбаркунӣ, роҳнамоӣ ва ҳифзи Ватан аз душманон шуда метавонанд. Ҳамзамон, ба назарам истифода аз ин арзишҳои динӣ барои баланд бардоштани ватандӯстӣ, ватандорӣ ва ғурури миллии шаҳрвандон ва ё ҷавонони тоҷик хидмати бузург хоҳанд қард.

Ҳукумати мамлакат таҳти роҳбарии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар самти таҳкиму тақвияти ватандӯстиву ватандорӣ шаҳрвандон ва хусусан, ҷавонони тоҷик ҳам заминаи ҳуқуқӣ ва ҳам шароити моддӣ фароҳам овардаанд. Бо супоришу ҳидоятҳои бевоситаи Пешвои миллат, "Консепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон", "Барномаи давлатии тарбияи ватандӯстӣ ва таҳкими хувияти миллии ҷавонони Тоҷикистон барои солҳои 2018-2022", «Стратегияи сиёсати давлатии ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2020», "Консепсияи миллии сиёсати ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон", "Барномаи миллии рушди иҷтимоии ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2022-2026", "Барномаи давлатии тарбияи

ватандӯстӣ ва таҳкими ҳувияти миллии ҷавонони Тоҷикистон барои солҳои 2023-2027 ва “Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи тарбияи ватандӯстии шаҳрвандон” [8] таҳия, қабул ва татбиқ гардида истодаанд. Ба назари ин ҷониб, ин санадҳои муҳимму стратегӣ дар самти тарбияи ватандӯстии шаҳрвандон ва ҷавонон нақши бориз дошта, тадбирҳои саривақтиву судманд ва дархӯри ниёзҳои ҷомеаи кишвар маҳсуб меёбанд.

Бисёр ба маврид аст, ин ҷо вобаста ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи тарбияи ватандӯстии шаҳрвандон”, ки моҳи декабри соли 2022 аз ҷониби Раиси Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Раиси шаҳри Душанбе муҳтарам Рустами Эмомалӣ таҳия гардида буд, чанд нуктаи назари худро баён намоям. Бешубҳа, таҳияи ҷунин санади муҳимму стратегӣ вобаста ба вазъи печидаи геополитикии ҷаҳон ва минтақа бисёр саривақтӣ буда, дар руҳияи ватандӯстӣ ва тарбияи ватандорӣ шаҳрвандони мо нақши бузург хоҳад гузошт. Ин буд, ки қонуни мазкурро Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон яқдилона моҳи декабри соли 2022 қабул ва дар татбиқшавии он мақомоти дахлдорро роҳнамоӣ карданд.

Инчунин, ба назари коршиносони соҳа қабули қонуни мазкур хусусан дар шароити мавҷудияти зуҳуроти хатарноки замони муосир, аз ҷумла терроризму экстремизм, таассуби бегонапарастӣ ва дигар ҷинойтҳои фаромиллӣ, ки башариятро ба ташвиш овардаанд, тақозои замон ва вусъати саривақтии корҳо оид ба тарбияи ватандӯстии шаҳрвандон дар ҷаҳорҷӯби танзими ҳуқуқӣ арзёбӣ мегардад. Он масъулияти мақомоти давлатию ҷамъиятӣ ва шаҳрвандонро дар густириши инкишофи кишвар, пос доштани манфиатҳои умумимилливу умумидавлатӣ баланд бардошта, барои ташаккули заминаҳои меъёрии ҳуқуқии самти тарбияи ватандӯстӣ, ҷанбаҳои фарҳангӣ, маънавию сиёсӣ ва фарҳанги ҳуқуқии шаҳрвандон, коҳиш додани сатҳи ҷинойткорӣ дар ҷомеа, бавижа дар байни наврасону ҷавонон, имкониятҳои нав ба вучуд меорад.

Мавриди ёдоварист, ки мулоқотҳои ҷамасолаи Пешвои муаззами миллат бо ҷавонони кишвар дар арафаи “Рӯзи ҷавонон”, таъсиси Шурои миллии кор бо ҷавонон дар назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, “Соли ҷавонон” эълон гардидани соли 2017, рушди соҳаи варзиш, оммавиғардонии он, ташаккули тарзи ҳаёти солим, ҷалби бештари ҷавонон ба ҳаёти сиёсии ҷомеа, баланд бардоштани майлу рағбати онҳо ба илмомӯзиву навоарӣ, бевосита таҳти сарпарастии Сарвари давлат бо мукофотҳои калони пулӣ ва имтиёзҳои баланди соҳавӣ ташкил ва баргузор гардидани озмунҳои ҷумҳуриявии “Фурӯғи субҳи доноӣ китоб аст”, “Тоҷикистон–Ватани азизи ман”, “Илм–фурӯғи маърифат”, “Тоҷикон” – оинаи таърихи миллат” ва ба ин васила дарёфту дастгирӣ кардани истеъдодҳои ҷавон, тақдими асари таърихӣ “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров ба ҳар як оилаи кишвар, бунёди инфрасохтори замонавӣ мучаҳҳаз бо лавозимоти зарурӣ барои ҷавонон далели тавачҷуҳи махсуси давлату Ҳукумат ба ин қишри пешбарандаи мамлакат, ояндаи миллату давлат маҳсуб меёбанд.

Ҷамзамон, дар даврони соҳибистиқлолӣ бо дастгирии Сарвари миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон шаш ҷоизаи бо номи Исмоили Сомонӣ, барои

олимон ва муҳаққиқони ҷавон, Фонди махсуси Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон чиҳати омода кардани мутахассисон дар давлатҳои хориҷӣ ва грантҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои иттиҳодияҳои ҷамъиятии ҷавонон дар соҳаи ватанпарастӣ таъсис ёфтаанд.

Ба назарам, чунин шароит ва ғамхориҳое, ки аз ҷониби Ҳукумати кишвар ва Президенти муҳтарами мо ба насли ҷавон карда истодаанд, дар минтақа назир надоранд. Пас вазифаву масъулияти бузурги мо – ҷавонон аст, ки ватандӯстиро аз шиори идеологӣ ба пиндору кирдори воқеиву амалӣ табдил диҳем. Ва давлат низ ба он хотир ба сиёсати ҷавонон афзалияти бештар додааст, ки то ҷавонони тоҷик тавонанд дар татбиқу амалишавии ин сиёсат, вафодориву садоқат, боварӣ ба ҳокимият ва дар таъмини амнияти миллату давлат саҳми бевосита гузоранд.

Пас барои бо ҳисси ватандӯстӣ, ватандорӣ, миллӣ мусаллаҳ будану шудани ҳар як инсон, оила, кӯдакистон, мактаб, коллеч, донишгоҳ, корхона ва муҳиту атрофи ҷамъиятӣ кумаку мусоидати бузург хоҳанд кард. Пеш аз ҳама, барои сохтану омода намудани шахсони ватандӯст ва мафҳуми ватандӯстиро дар ботини онҳо ҷой додан, адабиёти миллати тоҷик хизмати бузург хоҳад дошт. Чунки адабиёти мо аз таъриху фарҳанги ватандӯстӣ ғанӣ буда, аксари олимону донишмандони гузаштаву имрӯзаи мо ватандӯстиву ватандорӣ, ахлоқи маънавӣ, образҳои қаҳрамонӣ ва ғайраро дар меҳвари эҷодиёти худ қарор додаанд. Агар мо осору ашъори Абуабдуллоҳ Рӯдакӣ, Абулқосим Фирдавӣ, Мавлоно Ҷалолоддини Балхӣ, Саъдии Шерозӣ, Ҳофизи Шерозӣ, Абдурахмони Ҷомӣ, Абуалии Сино, Абунасири Форобӣ, Умари Хайём, Абдулқодири Бедил, Убайди Зоконӣ, Камоли Хучандӣ, Ал-Бухорӣ, Имоми Аъзам, Ибни Халдун, Абурайҳони Берунӣ, Закариёи Розӣ, Аҳмади Дониш, Садриддин Айнӣ, Сотим Улуғзода, Бобочон Ғафуров ва дигаронро мавриди омӯзишу таҳлил қарор диҳем, ҳазорон маводу тадбирҳои ватандӯстиву ватандориро муайяну қорбарӣ хоҳем кард. Шояд дар ҷаҳон миллати тоҷик ягона миллате бошад, ки аз чунин адабиёти ҷанбаҳои ватандӯстӣ ғанӣ аст.

Чӣ тавре мебинем, атрофи мафҳумҳои ватандӯстиву ватандорӣ ҳам осорҳо ва ҳам ашъорҳои гузаштаву имрӯзаи адибони тоҷик зиёд буду ҳаст. Аммо воқеият ва мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки имрӯз баъзе шахрвандон ва ё ҷавонони мо аз мафҳум ва моҳияти ватандӯстӣ ба таври кофӣ огоҳ нестанд.

Имрӯз Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти роҳбарии Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар муассисаҳои томактабӣ, миёна ва олии воқеан тамоми шароитро барои таълиму тарбияи насли наврасу ҷавони тоҷик фароҳам овардаанд. Ва, албатта, дар ин самт мутахассисони мо заҳмату талошҳои бузург анҷом дода истодаанд, то ки фарзандони мо бо таълиму тарбияи ватандӯстӣ фаро гирифта шаванд. Ба назарам, мутахассисони кӯдакистону мактабҳо метавонанд, боз ҳам бештар мафҳуми баланди ватандӯстиву ватандориро дар ботини ҳар як тоҷику тоҷикистонӣ ҷой дода, руҳияи миллии тоҷикиро қавӣ намоянд. Мутахассисони мо дар ин самт метавонанд, аз маводу маълумоти ҷанбаи ватандӯстиву ватанпарастии

таъриху тамаддуни чандинҳазорасолаи миллати тоҷик, ки аз ҷониби донишмандону олимони болозикр офарида шудаанд, истифодаи васеъ баранд.

Чӣ тавре дар боло таъкид намудем, дар тарбияи ватандӯстӣ мутахассисони илму маорифи миллӣ метавонанд, саҳми босазо гузоранд. Дар ин раванд кормандону мутахассисони соҳаи фарҳанг, иттилоот, варзиш, кино ва коммуникатсия низ метавонанд, бо фаъолияти амалҳои санҷидашуда ва давлатмехвар хидмати бузург намоянд. Воқеан, имрӯз мутахассисони соҳаи телевизион, радио ва кино дар инъикоси сиёсати давлатӣ заҳмату талошҳои беназир карда истодаанд. Хусусан, барномаҳои иттилоотӣ, сиёсиву амниятӣ, иҷтимоиву иқтисодӣ ва фарҳангиву варзишии телевизиону радиоҳои ватанӣ боиси сугуданист. Мутахассисони ин соҳа дар самти тарбияи ватандӯстӣ, ҳифзи манфиату арзишҳои миллӣ ва руҳияи солими ҷавонон барномаву офаридаҳои муҳим доранд. Филмҳои мустанад, бадеӣ ва тасвирӣ, ки имрӯз аз ҷониби мутахассисони кино ва телевизиони шабакаҳои мо пахш мегарданд, ҷанбаҳои баланди тарбияи ватандӯстӣ ва ҳисси миллиро дороанд.

Ба ҳар ҳол ин заҳмату талошҳо ва фаъолияти амалиёти мутахассисон вобаста ба вазъи печидаи геополитикии минтақа дар самти тарбия, огоҳонидан ва мусаллаҳ кардани ҷавонон аз “силоҳи” ватандӯстӣ кофӣ набуда, тадбирҷӯйҳои бештарро талаб менамоянд. Ба ин мавзӯ низ амиқ ворид нагардида, баъзе мулоҳизаҳоро доир ба истифодаи зарфиятҳои адабиву миллӣ баҳри тарбияи ватандӯстии ҷавонон ибраз менамоям.

Адабиёти мо саршор аз ҳодисаҳои таърихӣ, падидаҳои мусбати ватандорӣ, ғоҷаҳои ибратомӯз, панду ҳикматҳои ватандӯстӣ аст. Муттаҳассисони соҳаи кино метавонанд, дар асоси ин зарфиятҳои адабӣ, ки саҳнаҳои ватандӯстӣ, ватанпарастӣ, ватандориро дороанд, филмҳои бадеӣ, ғоҷиавӣ, мустанад, силсилавӣ ва тасвириро бо иловаи ҳаёлотӣ арзишмехвар, миллатмехвар ва давлатмехвар офарида, пешкашӣ тоҷику тоҷикистониён намоянд.

Масалан, чандин образҳо, нақшҳо ва саҳнаҳои тарбияи ватандӯстӣ ва руҳияи миллиро дар асоси чеҳраҳои таърихиву фарҳангии қаҳрамононаи Куруши Кабир, Рустаму Сухроб, Баҳроми Ҷӯбина, Спитамен, Абумуслими Хуросонӣ, Муқаннаъ, Деваштич, Темурмалик, Маҳмуди Торобӣ, Исмоили Сомонӣ, Яъқуби Лайс, Низомулмулк, Восеъ, С.Айнӣ, Н.Маҳсум, Шохтемур, Б.Ғафуров ва дигарон офаридан мумкин аст. Ҳатто дар асоси маъхазҳои таърихӣ давлатдорӣ Модҳо, Ҳахоманишиён, Портҳо, Кушонӣён, Сосонӣён, Ҳайтолиён, Тоҳириён, Саффорӣён, Сомонӣён, Ғуриён, Куртҳои Ҳирот, Сарбадорон, Музаффариён, Хонадони Бармакиён ва ғайра филмҳои гуногун низ офаридан мешавад. Дуруст аст, ки баъзе ҷанбаҳои офаридашуда хусусияти таърихӣ ва ба вазъи имрӯзи идеологӣ ва сиёсӣ созгор нестанд, вале давлатмардон, мутахассисони соҳа, таҳлилгарон, ҳунармандон ва дигар шахсиятҳо метавонанд, дар асоси сиёсати имрӯза, қонунмандона ва давлатмехварона омода намоянд.

Танҳо барои истифодаи ин зарфиятҳо мутахассис, қобилияти истеъдод ва қудрати иқтисодӣ лозим аст. Имрӯз мо мебинем, ки дар ин самт воқеан

мутахассисони давлатҳои Туркия, Русия, Чин, Кореяи Чанубӣ, Ҳиндустон ва ҳатто дур намеравем, ҳамсоҷишварҳои мо Ёзбекистонро Қазоқистон муваффақ мебошанд. Имрӯзҳо силсилафилмҳои таърихии офаридашуда аз ҷониби давлати Туркия фазои кишвари моро ихота кардааст. Ин пайомадҳо ба фазои иттилоотӣ, суботу амният ва арзишҳои миллии мо таҳдиду хатарҳои ҷиддӣ хоҳанд офарид.

Пас бояд зудтар дунболи офаридани филмҳои миллии хусусияти тарбияи ватандӯстӣ, ҳувият ва ҳисси миллии шуда, дар тарбияи ватанпарастӣ ва рӯҳияи миллии шаҳрвандон ва инчунин, дар ҳифзи манфиатҳои миллии саҳми босазо гузорем. Албатта, ин гуна навору филмҳои арзишмехвар, ватандӯстона, ватандорона дар ботину зоҳири ҷавонони мо таъсири мусбат расонида, ҳисси миллии ва рӯҳияи ҳифзи Ватан дар онҳо ғалаба карда, ба таври озоду ихтиёрӣ ба хизмати ҳарбӣ хоҳанд рафт.

Ҳама сар ба сар тан ба куштан диҳем,
Аз он бех, ки кишвар ба душман диҳем.
А. Фирдавсӣ

Кишвари мо 31-юмин солгарди таъсисёбии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистонро ҷашн гирифт. Таъи ин солҳо воқеан, неруҳои ҳарбии мо, ҳам аз назари миқдори техникаву технологӣ, хизматчиён, инфрасохтор ва ҳам аз назари сифати ҷангу мудофия қавиву соҳибихтиёр гардидааст. Ба назарам, вобаста ба вазъи кунунии ҷаҳон ва шиддатёбии “ҷанги сард” қудрати ҷангу мудофияи ҳар як давлат ба сирру асрори миқдору сифати шумораи ҷанговарон, яроқу аслиҳа ва техникаву технологияҳои он саҳт алоқаманд аст.

Бинобар ин, зарур намешуморам, ки дар ин самти мудофиявии давлат жарф ворид шавам. Танҳо вобаста ба руҳияи миллии ватандӯстона ва тарбияи ҷавонони тоҷик баҳри омодагӣ аз дифои Ватану Давлат ибрози андеша намоям. Дар моддаи 43 Конститутсияи кишвар оварда шудааст, ки “Ҳифзи Ватан, ҳимояи манфиати давлат, таҳкими истиқлолият, амният ва иқтидори мудофиявии он вазифаи муқаддаси шаҳрванд аст. Тартиби хизмати ҳарбиро қонун муайян мекунад” [9]. Аз ин моддаи Конститутсия бармеояд, ки ҳифзи Ватан, ҳимояи манфиатҳои миллии давлатӣ аз душманони дохилӣ ва хориҷӣ аз назари ҳуқуқӣ масъулиятро қарзи шаҳрвандӣ буда, аз назари арзишҳои миллии динӣ сатҳи имондориву роҳи муқаддас ба шумор меравад.

Имрӯз бо супоришу ҳидоятҳои Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон шарту шароити хизмати ҳарбӣ воқеан, нисбат ба даҳ соли гузашта беҳтар буда, қисмҳои ҳарбӣ навсозӣ ва бо техникаву технологияҳои низомӣ мучаҳҳаз шуда, хӯроқу либоси гарм фароҳам ва тамоми утоқу майдонҳо бо дурбинҳои сатҳи баланд таъмин гардидаанд.

Бояд гуфт, ки дар таҳкиму тақвият ва беҳтар кардани хизмати ҳарбӣ дар қисмҳои низомии кишвар саҳми қормандону мутахассисони сохторҳои дахлдор хеле бузург аст. Ба назарам, вобаста ба тарбияи ватандӯстӣ ва қавӣ кардани руҳияи миллии ҷавонон барои ҳимояи Ватан ва хизмат дар Қувваҳои

Мусаллаҳ ҳам заминаи ҳуқуқӣ ва ҳам заминаи моддиву маънавӣ дар Тоҷикистон фароҳам оварда шудааст. Дар боло як қатор иқдомҳои қонунманди Сарвари давлат ва Ҳукумати мамлакатро баҳри тарбияи ватандӯстӣ зикр намудам. Ва дар тарбия ва қавӣ кардани рӯҳияи ватандӯстиву миллӣ низ осору ашъори донишмандону олимони тоҷикро қайд карда гузаштам. Пас роҳи асосӣ ва муҳим барои мутахассисони мо истифодаи самаранок аз ин неъматҳои моддиву маънавӣ мебошад.

Дар охир яке аз суҳанҳои Пешвои миллатро барои ҷамъбаст ва ҳусни мақтаи ин баҳши муҳими ватандӯстӣ меоварам: “Фаромӯш набояд кард, ки танҳо шахси воқеан ватандӯст метавонад дилсӯзона ва бо тамоми ҳастӣ ҳифзи амният ва ободии Ватани худро таъмин созад” [10].

Хулоса, ватандӯстӣ, ватандорӣ ва ватанпарварӣ аз василаҳои калидии таъмини суботу амнияти ҷомеаву давлат, ҳифзи манфиатҳои миллӣ, арзишҳои фарҳангиву таърихӣ ва зарфиятҳои асосии баланд бардоштани ҳисси миллӣ ва ҳувияту руҳияи миллӣ мебошанд. Чӣ тавре мушоҳида кардем, саҳми Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти роҳбарии сиёсати хирадмандона ва давлатмеҳваронаи Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар тарбияи ватандӯстӣ ва қавӣ кардани ҳувияту руҳияи миллӣ бузург аст. Хусусан, заминаҳо ва зарфиятҳои қонунманд дар ин самт зиёд буда, аз давлатмардон, мутахассисони соҳа, зиёиён ва дигар шахсиятҳои алоқаманд хоҳиш карда мешавад, ки аз гуфтор, навиштор, шиорпароканӣ ба пешниҳод, роҳи ҳал, барнома, концепсия, нақша ва ба амалияи татбиқ гузаранд.

Албатта, арзишҳои ватандӯстӣ дар ягон даври замон ба ботин ва амалияи тамоми шаҳрвандон ворид нагардидааст ва намегардад, аммо бояд, ки шаҳрвандони Тоҷикистон аз тарбияи ватандӯстӣ ва ҳисси миллӣ огоҳ карда шаванд. Зеро таҷрибаи таърихи миллати тоҷик ва давлатдории миллӣ борҳо тасдиқ кардааст, ки “...Тоҷикон дар тули таърих зиёда аз 13 маротиба (Модҳо, Ҳахоманишиён, Портҳо, Кушониён, Сосониён, Ҳайтолиён, Тоҳириён, Саффорӣён, Сомониён, Ғуриён, Куртҳои Ҳирот, Сарбадорон, Музаффарӣён) давлатдорӣ кардаанд. Он дар маҷмуъ, беш аз 2236 солро дар бар мегирад. Шикасти ин салтанатҳои бузургу хурд бо хатои мардум, аён ва ашрофи худи миллати мо сурат гирифтааст. Иллати аслии сукути онҳоро ҷаҳолат ташкил меод” [11].

Тайи ду соли охири ҳодисаҳои марзӣ бо Қирғизистон ва бӯҳрони сиёсӣ дар Афғонистон нишон дод, ки воқеан, ватандӯстӣ, ватандорӣ ва ҳувияти миллати тоҷик бузург аст. Бинобар ин, бисёр зарур аст, ки ин эҳсосот, ҳисси миллӣ, ватандӯстӣ ва иттиҳоди тоҷикон тариқи марказе идора, пуштибонӣ, роҳнамоӣ ва дар амал татбиқ карда шавад. Ва ин марказ танҳо давлат буда метавонад, ки аз арзишҳои қонунмандӣ асос ёфта, меҳандӯстӣ ва ҳисси миллиро барои зиндагии шоистаи мардум истифода намояд.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи тарбияи ватандӯстии шаҳрвандон” аз 24 декабри соли 2022, таҳти № 1920 тасдиқ шудааст [матн]. С–1.
2. Латипов С.У. Ватандӯстӣ – имондорист. 03.03.2022. [манбаи электронӣ] URL: // <http://tsulbp.tj/archives/15391>
3. Концепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз 3 марти соли 2006, таҳти №94 тасдиқ шудааст [матн]. С.–5.
4. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи тарбияи ватандӯстии шаҳрвандон” аз 24 декабри соли 2022, таҳти № 1920 тасдиқ шудааст [матн]. С–1.
5. Абдуллоҳи Раҳнамо. Дидгоҳи давлатмехвар [матн]. – Душанбе: “Эр-граф”, 2021, 248 саҳ. С.–207.
6. Латипов С.У. Ватандӯстӣ – имондорист. 03.03.2022. [манбаи электронӣ] URL: // <http://tsulbp.tj/archives/15391>
7. Ислом моро ба ҳифзи Ватан мехонад!. 21.11.2022. [манбаи электронӣ] URL://https://www.facebook.com/Din.va.jomea/posts/205399985199583/?pairv=0&eav=Afam4t98X6a66Y1DYtHXgQJg2iCPVuuLw1_ycey2JXHclw88MWosDK_1ezgMRNWLmU&_rdr
8. Эмомалӣ Насриддинзода. Тарбияи ватандӯстии шаҳрвандон, ҳамчун омилҳои асосӣ ва роҳи муҳимтарини рушди давлат ва ҷомеа. 07.01.2023, 08:10. [манбаи электронӣ] URL: // <https://khovar.tj/2023/01/tarbiyai-vatand-stii-shahrvan-don-amchun-omili-asos-va-ro-i-mu-imtarini-rushdi-davlat-va-omea-mulo-iza-va-bardosht-oi-emomal-nasridinzoda-dar-oshiyai-payomi-peshvoi-millat>
9. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон [матн]. 22.05.2016. С–10.
10. Сулҳ ва амният дар суҳанрониҳои Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон [матн]. – Душанбе, 2021, 319 саҳ. С–54.
11. Ятимов С.С. Таваҷҷуҳи бувад, ҳар кӣ доно бувад (андешаҳо пиромӯни Паёми Пешвои миллат) [матн] / С.Ятимов // Илм ва ҷомеа, №1 (31), 2023. С–30.

ТАҲКИМИ ДАВЛАТДОРӢ ВА ҲИФЗИ МАНФИАТҲОИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН ДАР РАВАНДИ ҶАҲОНИШАВӢ

*Амирбекзода Назира – н.и.ф., дотсент, директори Маркази омӯзишии
“Мақтаби давлатдорӣ Эмомалӣ Раҳмон”-и Академияи идоракунии
давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон*

Дар мақола муаллиф давлатдорӣ миллии тоҷиконро таҳти роҳбарии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон баррасӣ намуда, андешаи миллиро барои ҷомеаи имрӯза нек арзёбӣ намуд. Марҳилаҳои эҳё ва барқарорсозии тамоми рӯкнҳои давлатдорӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон аз солҳои аввали ба даст овардани истиқлоли давлатӣ бо идеяҳои созандаи ватандӯстиву ҳештаниносии вусъати тоза гирифта, барои рушди истиқлоли сиёсӣ иқтисодӣ ва маънавию фарҳангӣ қадамҳои устувор гузошта шудаанд. Дар заминаи амалӣ гардидани консепсияҳо ва стратегияҳои барномаҳои давлатӣ зиндагии шоиста барои халқ таъмин гардида, мафкура, шуур ва афкори мардум бо шинохти миллӣ пайваст гардид. Давлатдорӣ миллии дар заминаи давлатдорӣ таърихи халқи тоҷик таҳким гардида, Тоҷикистони воҳид бо ташаббусҳои созандаи Пешвои миллат ба ҷаҳониён муаррифӣ шуд.

***Калидвожаҳо:** андешаи миллӣ, ваҳдати миллӣ, мафкурасозӣ, давлатдорӣ миллӣ, эҳё, тамаддун, таърих, ҷомеа, рушд, шуур, ҳувият, арзии.*

УКРЕПЛЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ И ЗАЩИТА НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ ТАДЖИКИСТАНА В ГЛОБАЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

В статье автор рассмотрел национальную государственность таджиков под руководством Основатель национального мира и единства, Лидер нации, Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмона и высоко оценил национальное мнение для сегодняшнего общества. Этапы возрождения и восстановления всех столпов государственности Республики Таджикистан с первых лет обретения государственной независимости были расширены конструктивными идеями патриотизма и самопознания, предприняты уверенные шаги по развитию политической, экономической, духовная и культурная независимость. На основе реализации государственных концепций, стратегий и программ была обеспечена достойная жизнь народа, а идеология, сознание и мысли народа были связаны с национальной идентичностью. Национальная государственность была укреплена на основе государственности истории таджикского народа, а единый Таджикистан был представлен миру конструктивными инициативами Лидером нации.

***Ключевые слова:** национальное размышление, национальное единство, идеология, национальная государственность, возрождение, цивилизация, история, общество, развитие, сознание, идентичность, ценность.*

STRENGTHENING GOVERNANCE AND PROTECTION OF NATIONAL INTERESTS OF TAJIKISTAN IN THE GLOBAL PROCESS

In the article, the author examined the national statehood of Tajiks under the leadership of the Founder of national peace and unity, Leader of the nation, President of the Republic of Tajikistan Emomali Rahmon and highly appreciated the national opinion for today's society. The stages of revival and restoration of all pillars of the statehood of the Republic of Tajikistan from the first years of gaining state independence have been expanded with the constructive ideas of patriotism and self-knowledge, and steady steps have been taken for the development of political, economic, spiritual and cultural independence. On the basis of the implementation of state concepts, strategies and programs, a decent life was provided for the people, and the ideology, consciousness and thoughts of the people were connected with the national identity. National statehood was strengthened on the basis of the statehood of the Tajik people's history, and united Tajikistan was presented to the world with the constructive initiatives of the leader of the nation.

KEYWORDS: national reflection, national unity, ideology, national statehood, revival, civilization, history, society, development, consciousness, identity, value.

Дар шароити ҷаҳонишавӣ ва бархурди тамаддунҳо таъмини амнияти шаҳрвандон, ҳифзи арзишҳои умумимиллӣ, ҳимоя аз ҳама гуна таҳдиду хатарҳои радикаливу экстремистӣ ва террористӣ вазифаи ҳар як давлат ва шаҳрванд маҳсуб меёбад. Дар ин радиф чихати амалӣ намудани ормону ҳадафҳои миллӣ, боварӣ ба фардои нек ва роҳнамоии дуруст ба рушди ҳамаи самтҳои хоҷагӣ, субъектҳои таъсиргуздор вориди майдони сиёсат мегарданд ва дар пешрафти ҷомеа заминаи мустаҳкам мегузоранд. Муносибатҳои ҷамъиятӣ зерин таъсири равандҳои глобалӣ, хоҳ мусбат бошад хоҳ манфӣ фаъолияти худро вусъат дода ба ин васила дар пешрафти ҷомеа ё баръакс дар нобудсозии он ширкат менамоянд. Равиши фаъолияти ин муносибатҳо аввал ба мафкураи инсонҳо, рафтор ва кирдори онҳо таъсири амиқ гузошта, зерин ин ё он гуруҳ, созмон, иттиҳод ё ташкилот қор мекунанд.

Дар замони муосир мафкурасозии ҷомеа ҳамчун механизми тақондиҳанда ва бедоркунандаи шуури инсон дар ҳама самт, сиёсиву иқтисодӣ ва иҷтимоиву фарҳангӣ зиёд ба назар мерасад. Инсонҳо тавассути мафкурасозӣ метавонанд дар ҷомеа мавқеи худро ишғолу талқин намоянд. Дар бештари ҳолатҳо мафкурасозии сиёсӣ инсонҳоро ба худ бештар ҷалб намуда, дар ин росто аз тамоми имкониятҳо, хусусан шабакаҳои иҷтимоӣ васеъ истифодаи бурда мешавад. Маҳз истифодаи шабакаҳои иҷтимоӣ фикрронии ҷомеаро нисбат ба ин ё он масъала таъғир дода, рӯчуёро ба вучуд меорад. Мутаасифона дар ҳолатҳои зиёдтар он хатарҳои ҷиддӣ ба тамомияти арзии олам, ҳастии инсон, ваҳдату истиқлоли миллатҳо ва давлатҳо оварда мерасонад.

Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯзҳои аввали соҳибистиқлолӣ ва ба сари қудрат омадани фарзонафарзани миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон табиғи суботи сиёсии мамлакат, мутаҳҳид намудани миллати тоҷик, таъсиси

давлати ҳуқуқбунёду демократӣ ва яғонаву иҷтимоиро роҳандозӣ намуда, мавқеи нақуҳамсоғӣ бо кишварҳои ҳамҷавор ва таҳкими муносибатҳои дипломатӣ бо мамлакатҳои дуру наздик ва институтҳои ҷаҳониро дар меҳвари сиёсати худ қарор дод. Миллатро аз парокандагӣ, давлатро аз вартаи ҷанг наҷот дода, давлати ҳуқуқбунёду демократӣ ва воҳиди Тоҷикистонро бо тақя ба хиради азалии мардум бунёд намудаанд. Ин нобиғаи аср ҷон дар кафи даст муҳолифинро ба оғуш кашид, ҷинойткоронро авф, гурезагони ҷанги таҳмиро ба ватан, қудрат ва сиёсатро дар хизмати халқ, пояҳои давлатдориро мустаҳкам, ғояҳои ватандӯстиву хештаншиносӣ, анъанаҳои миллиро тарҳрезӣ ва эҳё, садои модари тоҷикро ҳамчун садои миллат танинандоз намуд. Мафкураи миллий, афкори миллий, идеологияи миллий ва дигар мафҳумҳои миллиятдоштаро дар замири қалби миллат ҷо намуд [1, 256]. Тамоми халқ дар он шароит танҳо ду орзу дошт: яке амнияти хонаву дар, дигаре пайдо намудани нони бемалол [8, 79].

Таърихи халқ ва давлатдорӣ миллии тоҷикон аз давраҳои қадим ҳамчун меъросбарони тамаддуни башарӣ ҳамеша дар набард бо аҷнабиёну душманон қарор дошт. Ин миллат ҳазорсолаҳо барои пойдорӣ унсурҳои асили фарҳанг, забон, урфу одат, ойини давлатдорӣ, ҳифзи арзишҳои миллий мубориза мебард. Ниҳодҳо ва арзишҳои умуминсониро ҳамчун ҷавҳари асили миллий, дар созмондиҳии тамомияти зиндагии ҷомеа боло бардоштаанд. Бедорӣ миллий, истиқлолихоҳӣ ва бунёди давлати миллий, падида ва афкори муҳимм барои ҷомеа дар ҳама давру замон маҳсуб мешуд ва тавассути ин афкор мафкураи миллии мардум ташаккул меёфт. Дар китоби **“Таърихи бедорӣ миллий ва истиқлоли Тоҷикистон”**, ки масъалаҳои ташаккули бедорӣ миллий ва эҳёи истиқлоли ватанро бо тақя ба маъхазҳои гуногуни таърихӣ ва осори муҳаққиқони ватанӣ хориҷӣ таълиф ёфтааст, вобаста ба асолат, ташаккули тамаддуни ориёӣ, рукнҳои давлатдорӣ, ҷанги дуҷониба ҷаҳон ва таъсири он ба сарнавишти таърихи Тоҷикистон, оғози таҳаввулот дар Иттиҳоди Шуравӣ, тавлиди созмонҳо ва ташкилот, бунёди ҷомеаи нав ва эҳёи Истиқлоли ватан мавзӯҳои ҳафтаанд, ки дар китоб ба таври илмӣ баррасӣ гардидаанд [2, 371].

Тавре зикр гардид, тоҷикон ҳамеша истиқлоли фикриву маънавию доро будаанд, танҳо дар баъзе давраҳои истиқлоли сиёсиро дар даст надоштаанд ва танҳо баъди солҳои тулонӣ ба Истиқлоли комил расиданд ва Тоҷикистон бо модели нави демокративу ҳуқуқбунёд, дунявӣ яғона дар харитаи ҷаҳон боз зӯҳур кард. Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон заминаҳои асосии шаклири сохти давлатдорӣ миллиро ба таърихи ҷаҳонро солаи миллати куҳанбунёди тоҷик рабт медиҳад. **“Дар ниҳоди миллати мо омилҳои бунёди эҳёи тадриҷӣ истиқлолият ҳамеша вучуд доштаанд: асолат ва хувияти устувор ва амалан шикастнопазири таърихӣ, суннатҳои беш аз сеҳазорсолаи давлатдорӣ, арзишҳои бузург ва созандаи иҷтимоӣ, фарҳанг ва маданияти дурахшон, ки ҳамаи онҳо дар асл шохсутунҳои ҳаёти ғайбӣ ва таърихи мо будаанд”** [3, 208]. Ин раванд дар таърихи давлатдорӣ Исмоили Сомонӣ, ки сохтани давлати мутамарказро орзу дошт ҳамчун тафсил ҷунин омадааст. **“Ҷамъи муборизаи оммаи халқро барои истиқлолхоҳӣ**

дастгирӣ намуда, мардуми азияткашидаи форсу тоҷикро баъди истилоҳи араб мутаҳҳид ва империяи бузурги Сомониёнро ба вучуд овард” [4,976].

Ҳамин тариқ масъалаи давлатдориву давлатсозии миллати тоҷик ва ташаккулу рушд дар меҳвари сиёсат аз давраҳои пеш қарор дошт. Дар ин бора Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар асари бунёдии худ “Тоҷикон дар оинаи таърих аз Ориён то Сомониён” чунин менигорад: **“...оини давлату давлатдорӣ тоҷикон саҳтиҳои хорошикани таназзулу эҳёро борҳо аз сар гузаронида, аз думболи ҳар шикасту инкирози чашмас, боз эҳшавӣ ва камолоти афзунтарро ноил гаштасааст**” [5, 145]. Яъне давлатдорӣ тоҷикон аз давраи Сомониён оғоз нагардида, тоҷикон давраи асотирӣю нимасотирии давраи Пешдодиён (таърихи дунимҳазорсола), Каёниёну Ориёнои таърихӣ, сарзамини Бохтару Суғд ва ба ин масъала агар ташаккули этниқиву қавмӣ ё этногнези халқи тоҷикро ҳамроҳ намоем, ин таърихи бузурги беш аз шашҳазорсола ташкил медиҳад.

Феълан Мактабаи бузурги давлатдорӣ Эмомалӣ Раҳмон, ки дар таҳкими давлатдорӣ миллӣ, мутаҳҳидии миллат, муаррифии Тоҷикистон дар арсаи ҷаҳонӣ нақши калидӣ дорад, ҳамчун намунаи олии давлатсозиву давлатдорӣ шинохта шудааст. Баҳои баланди роҳбарони кишварҳои ҷаҳон нисбати фаъолияти давлатдориву сулҳпарваронаи Пешвои миллат худ гувоҳи он аст. Раиси Ҷумҳурии Мардумии Чин Си Чинпин дар Саммити якуми сарони кишварҳои “Чин – Осиёи Марказӣ”, ки моҳи майи соли 2023 дар шаҳри Сиани Ҷумҳурии Мардумии Чин баргузор гардид ба давлатдорӣ Пешвои маҳбуи миллати тоҷик муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон баҳои баланд дода аз ҷумла чунин ибрози назар кард: **“Шумо – Ҷаноби Президент, миёни мо – сарони давлатҳо аз ҳама сиёатмадори пуртаҷриба ба шумор меравед, Ки дар сарғаҳи таъсиси давлатдорӣ навини тоҷикон ва дар сарғаҳи таъсиси Созмони ҳамкории Шанхай истода будед. Шумо хеле сиёатмадори хирадманд, пуртаҷриба ва дурбин ҳастед ва дар рушди муносибатҳои дӯҷониба нақши муҳим мебозед. Пешниҳод ва андешаҳои Шумо барои мо ниҳоят муҳим мебошанд**” [7].

Дар воқеъ таҷрибаи давлатдорӣ миллии тоҷикон хусусияти демокративу дунявӣ дошта, сиёсати пешгирифтаи Роҳбарияти олии кишвар дар замони муосир **беҳтарин** арзёбӣ мегардад. Ин таҷриба дастоварди бузурги миллист. Мардуми Тоҷикистон дар он ақидаанд, ки суботи мамлакатро аз тамоми хатарҳои ҷаҳон нигоҳ доранд, зиракии сиёсиро аз даст надиханд, мутаҳҳидии миллатро мустаҳкам ва давлатро ҳамеша ҷонибдорӣ намоянд. Дар ин росто афкори ҷомеаи тоҷик барои пайдорӣ неъматӣ бебаҳо, сулҳу оромӣ созгор аст. Ҷавҳари андешаи милливу идеяи миллӣ, ваҳдати миллӣ ин ҷавҳари ҳастии миллат, бақои миллат маҳсуб меёбад ва қудрати мутаҳҳид сохтани манфиатҳои миллиро дорост. Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон дар ин бора чунин мегӯяд: “Дар ниҳоди миллати мо омилҳои бунёдии эҳёи тадриҷии истиқлолият ҳамеша вучуд доштаанд” [6,464].

Давлатдории миллии тоҷикон таҳти роҳбарии фарзонафарзанди миллат, Асосгузори давлати навини тоҷикон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон имконияти зиндагии шоиста, ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои инсон, рушди устувори иқтисодиву иҷтимоии мамлакат, дастгирии табақаҳои гуногун, ҳифзи афзалиятҳо ва музаффариятҳои милливу давлатӣ, эҳё ва рушди фарҳангу маънавият, таҳкими сиёсати хориҷии ҷумҳурӣ ва дигар самтҳои созандаро фароҳам оварда, бо назардошти манфиатҳои мардуми сарбаланди тоҷик ба марҳилаи рушди устувор қадам гузошт.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Пешвои миллат. – Душанбе, 2016. – 256 с.
2. Шарофиддини Имом. Таърихи бедории миллӣ ва истиқлоли Тоҷикистон. – Душанбе, 2003. – 371 с.
3. С. Ятимов. Хирадсолорӣ ва оини давлатдорӣ. – Душанбе: Ганҷ нашриёт, 2019. – 208 с.
4. Бобочон Ғафуров. Тоҷикон: Таърихи қадимтарин, қадим, асри миёна ва давраи нав. – Душанбе: Нашриёти муосир, 2020. – 976 с.
5. Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикон дар оинаи таърих. Аз Ориён то Сомониён. Китоби 2. – Душанбе: “Ирфон”, 2009. - 145 с.
6. Сухунони ҳикматомӯзи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон. – Душанбе: ҶДММ “Контраст”, 2017. – 464 с.
7. https://www.president.tj/event/foreign_trips/34900
8. Караматулло Олимов. Симои сиёсӣ ва фарҳангии Пешвои миллат. – Душанбе, 2018. – 79 с.

ТАҲДИД ВА ХАТАРҲОИ ИТТИЛООТӢ ВА КИБЕРТЕРРОРИСТӢ ОМИЛИ АСОСИИ БА ВУҶУД ОМАДАНИ «БУҲРОНИ ЗЕҲНӢ»

Асламзода Н. – унвонҷӯи кафедраи сиёсатишиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, хиёбони Рӯдакӣ 17, 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, тел.: (+992) 900 27 47 87; E-mail: nekruz-9191@inbox.ru

Мақола ба яке аз масъалаҳои муҳими инкишофи фазои сиёсӣ, ва зоявию идеологӣи ҷомеаи муосир бахшида шудааст. Дар мақола масъалаи тавсифи мухтасари ҷаҳони виртуалӣ, хатарзо будани он, таҳдид ва хатарҳои иттилоотӣ ва кибертеррористӣ, “буҳрони зеҳнӣ”, косташаваии айнияти миллӣ ва тамаддунӣ матраҳ гардидаанд. Муаллиф кушидааст моҳияти таҳдиду хатарҳои иттилоотӣ ва кибертеррористӣ ва дар заминаи онҳо ба вучуд омадани “буҳрони зеҳнӣ” – ро ошкор намояд.

Калидвожаҳо: *буҳрон, буҳрони зеҳнӣ, фазои иттилоотӣ, хатарҳои иттилоотӣ, кибертерроризм, захираҳои зеҳнӣ, амнияти иттилоотӣ, идеологияи террористӣ, рушди уствор, ҷомеаи миллӣ.*

“ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЙ КРИЗИС” В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ И КИБЕРТЕРРОРИСТИЧЕСКИХ УГРОЗЫ И РИСКИ

Асламзода Н. – соискатель кафедры политологии Таджикского национального университета. Телефон: (+992) 900-27-47-87.

E-mail: nekruz-9191@inbox.ru

Статья посвящена одному из важных вопросов развития политико-идеологического пространства современного общества. В статье обсуждается вопрос краткой характеристики виртуального мира, его опасности, информационных и кибертеррористических угроз и опасностей, «интеллектуального кризиса», упадка национально-цивилизационной реальности. Автор попытался раскрыть сущность информационных и кибертеррористических угроз и возникновения «интеллектуального кризиса» в их контексте.

Ключевые слова: *кризис, интеллектуальный кризис, информационное пространство, информационные риски, кибертерроризм, интеллектуальные ресурсы, информационная безопасность, террористическая идеология, устойчивое развитие, национальное общество.*

“INTELLECTUAL CRISIS” IN THE CONTEXT OF THE FORMATION OF INFORMATION AND CYBERTERRORIST THREATS AND RISKS

Aslamzoda N. – applicant of the Department of Political Science of the Tajik National University, Rudaki avenue 17, 734025, Republic of Tajikistan, Dushanbe, tel. : (+992) 900 27 47 87; E-mail: nekruz-9191@inbox.ru

The article is devoted to one of the important issues of the development of the political and ideological space of modern society. The article discusses the issue of

a brief description of the virtual world, its dangers, information and cyberterrorist threats and dangers, the “intellectual crisis,” and the decline of national-civilizational reality. The author tried to reveal the essence of information and cyberterrorist threats and the emergence of an “intellectual crisis” in their context.

Key words: *crisis, intellectual crisis, information space, information risks, cyber terrorism, intellectual resources, information security, terrorist ideology, sustainable development, national society.*

Гузариш аз «ишголи хокҳо ба ишголи мағзҳо», аз экспансияи ҷузрофӣ-худудӣ ба экспансияи идеологӣ – зехнӣ моҳияти тарҳҳои муосири консепсияҳои геополитикии олами муосирро ташкил медиҳад...

Муаллиф

Ҳеч кас, ҳеч институти таҳқиқотӣ ва ҳеч як давлат ҳосияти бӯҳрони чомеаи муосир ва афзоиши шиддати таҳдидҳо ва хатарҳои гуногунро инкор намекунад. Таҳдид ва хатарҳо, ки дар сатҳ ва шаклҳои гуногун ба вучуд меоянд, гуё ҳамсафари таърихи имрӯзаи башарият гаштаанд. Яке аз ин навъ таҳдид ва хатарҳои олами муосир, таҳдид ва хатарҳои иттилоотӣ ва кибертеррористӣ мебошанд, ки «бӯҳрони зехнӣ» - ро ба вучуд овардааст.

Ошкор намудани сабабҳо, сарчашмаҳо ва манбаҳои пайдоиши онҳо аксаран муаммоҳои бештареро ба миён меоварад. Ҳатто кудратҳои ҷаҳонӣ вобаста ба омил ва манбаи пайдоиши чунин таҳдиду хатарҳо ҳамтоёни худашонро гумонбар мекунанд. Яқдигарро шарикӣ гуруҳҳои террористӣ ва экстремистие, ки баранда ва офаранда чунин таҳдиду хатарҳо мегарданд, медонанд. Ба назар мерасад, ки аксаран давлатҳо аз роҳи пинҳон барои коста гардонидани низоми бехатарӣ ва рушди устувори давлатҳои рақиб ва монеаи садди роҳи ҳимояи манфиатҳои миллии яқдигар шудан, ин навъи таҳдид ва хатарҳоро истифода мекунанд. Шояд истифодаи онҳо як навъ воситаи муваффақ шудан дар набардҳои сиёсии минтақавӣ ва ҷаҳонӣ, бархурди тамаддунҳо, таҳрибкориҳои тамаддуниву таҳмилкориҳои арзишотӣ ба ҳисоб равад. Ин ҳам аз эҳтимолият дур нест. Пайгирӣ намудани масъалаи пайдоиш, амал кардан, васеъ гардидани фаъолияти ташкилот ва гуруҳҳои террористиву радикалӣ ё ба ин ва ё он давлати абаркудрат мерасонад ё ба ягон созмон ва ташкилотҳои ба ном гуманитарии ҷаҳонӣ.

«Бӯҳрони зехнӣ» натиҷаи ташаккул ва бештар гардидани таҳдиду хатарҳои иттилоотӣ ва кибертеррористӣ мебошад. Ҳолати мазкур аз ҳосияти таъсиррасонандагии онҳо вобастагии калон дорад. Таҳдидҳо ва хатарҳои иттилоотӣ ва кибертеррористӣ бештар ба фазои ғоявию мафкуравӣ, тасаввуротиву ҳуввиятӣ ва зехниву равонии инсон таъсири бештареро мерасонанд. Аз ҳамин ҷо формулаи «бӯҳрони зехн» - ҳо дар шароити ташаккули таҳдид ва хатарҳои иттилоотӣ ва кибертеррористӣ ба вучуд меояд.

Қисмати асосӣ. Яке аз хусусиятҳои асосии замони муосирро ворид шудан ба асри иттилоот ташкил медиҳад. Ин инқилоби маҷозист. Прогресси ҷомеа ва бо обзори иттилоотӣ ихота гардидани инсон дар баробари сабук гардонидани ҳаёт ва фаъолияти он, мушкilotи бештареро барои рушди ғоявӣ ва тафаккуриву зеҳниаш ба вучуд овардааст. Ҳузури одамон дар фазои иттилоотӣ ва виртуалӣ як навъ тавсифи муосирӣ будани онҳост.

Интернет, технологияҳои мобилӣ, таҷҳизотҳои хушманди электронӣ, виртуализатсия, зеҳнҳои сунъӣ сохтори фазои иттилоотиро ташкил медиҳанд. Дар тамоми соҳаҳои фаъолияти инсон дигаргуниҳои куллӣ бо таъсиррасонии онҳо ба амал омада истодааст. Технологияҳои муосири рақамӣ барои пешрафт дар илму маориф, такмили истехсолот, рушди иқтисод ва беҳтар намудани сифати зиндагии мардум имкониятҳои бузург фароҳам меорад. Аммо, тарафи дигари онро набояд сарфи назар кард. Ин обзор мушкilotи ғоявӣ, идеологӣ, тафаккурӣ ва дар маҷмӯъ зеҳниро ба вучуд меоварад, ки ҳосили он «буҳрони зеҳнӣ» мебошад.

Оғози ҳазорсолаи нав оғози таърихи нави инсон мебошад. Ташкил, такмил ва рушди фазои тафаккурии инсон (ноосфера) ва фазои ғоявию идеологии инсон (идеосфера) дар асоси таъсири фазои иттилоотӣ метавонад ба вучуд ояд.

Соли 1980 Э. Тоффлер дар китобаш "Мавҷи сеюм" ташаккул ва аҳамияти муҳими ҳаёти доштани фазои иттилоотиро ишора мекунад. Ба андешаи футуролог он чизе, ки дар ҳаёти инсон, ҷомеа, дар сатҳи тафаккури одамон таъсири бевосита мерасонад ин ташаккул ва такмили фазои иттилоотӣ дар оянда мебошад. Таъсири иттилоот ба дараҷаи ташаккули ахлоқ, тафаккур, маънавиёт ва кучактарин рафтори инсонҳо бесобиқа мегардад. Инсонҳо аз ҳар гуна руовариҳои низоми арзишотии анъанавӣ даст кашида, ба маълумотҳо ва маҷмуи арзишҳои муосирӣ, ки дар фазои иттилоотӣ паҳн мегардад эътиқод мекунад [1, с. 184-185].

«Буҳрони зеҳнӣ» ҳосили пайвасти ду мафҳум – «буҳрон» ва «зеҳн» мебошад, ки ҳолати номуташакилӣ ва бебандубории низоми мафкуравӣ ва тафаккурии инсон ва ҷомеаро ифода мекунад. Омили асосии буҳрон ин мувофиқ наомадани кафолатҳо бо талаботҳо мебошад. «Буҳрони зеҳн» - ҳо дар шароити шаклгирӣ ва афзоиш пайдо намудани таҳдид ва хатарҳои иттилоотӣ ва кибертеррористӣ метавонад ба вучуд ояд. Он дар ҳолати мувофиқ наомадани додаҳои иттилоотӣ дар фазои иттилоотӣ ва таъсиррасонии хатару таҳдидҳои кибертеррористӣ пайдо мегардад. «Буҳрони зеҳн» - ҳо метавонад дар ду ҳолат ба вучуд ояд. Аввал, бо таъсиррасонии иттилоотӣ ва кибертеррористӣ, ки ба дараҷаи ғоявию идеологӣ ва мафкуравии инсон таъсир мерасонад. Он коста гардидани қобилияти дарк, тафаккур ва ташаккули ғоявии инсонро дар назар дорад. Дувум, бо таъсиррасонии техникӣ-таҷҳизотӣ, ки метавонад қобилияти психофизиологии инсонро заиф гардонад.

Дар ин ҷо бештар ба қолаби аввал баррасӣ мегардад. Ҳузури сартосари одамон дар фазои виртуалӣ имкониятро барои гуруҳҳо ва ташкилотҳои террористиву радикалӣ ва экстремистӣ фароҳам меоварад. Онҳо платвормаи

мувофиқро барои харобкориҳои ғоявию мафкуравӣ дарёфт намудаанд. Ин майдони виртуалӣ имконияти ба таври зуд ва самаранок амалӣ гардидани ҳадафҳо ва мақсадҳоро ба онҳо медиҳад. Чунин таъсиррасонии иттилоотӣ – ғоявии онҳо, ки дар асоси тасвирҳои террористӣ ва экстремистӣ мебошад таҳдид ва хатарҳои кибертеррористӣ ва иттилоотиро ба вучуд меорад.

Таҳдид ва хатарҳои иттилоотӣ ва кибертеррористӣ. Таҳдидҳо ва хатарҳои кибернетикӣ ва иттилоотӣ воқеияти ҷаҳони виртуалии имрӯзаро ташкил медиҳад. Яке аз тамоюлҳои хосе, ки дар натиҷаи глобаликунонӣ ба вучуд омадааст, афзоиши доираи майлонҳои ғайриҳарбӣ ва таҳдидҳо ба низоми уствор ва беҳатарии байналмилалӣ, минтақавӣ, миллӣ мебошад. Дар ҷомеаи муосири иттилоотӣ бо ба вучуд омадани хатарҳо, таҳдидҳо, майлонҳои марбут ба истифодаи қувваҳои ғайриҳарбӣ, технологияҳои идоракунии ҷаҳонбинӣ ва идеосфераи аҳоли ба манфиати таъсиси назорат ва интиқоли пурраи идоракунии беруна аҳамияти муҳим пайдо кардааст.

Хатару таҳдидҳои иттилоотӣ гуфта, таҳдид ва хатарҳоеро дар назар дорад, ки ба амнияти иттилоотӣ зарар расонида, ҳолати инкишофи устувори ҷомеа, давлат ва ҳаёти инсонро халалдор мекунад. Аксаран таҳдидҳои иттилоотӣ-кибериро танҳо ҷанбаи техникӣ ва таҷҳизотиашро ба назар мегиранд. Аммо ин навъи таҳдидҳо ба тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ, аз ҷумла фазои фарҳангиву мафкуравии ҷомеа таъсир мерасонанд. Қобилияти зеҳнии одамон ва захираҳои зеҳнии миллатро коста мегардонад. Тафаккури миллиро тағйир дода метавонад масъалаи манқуртшавии аъзоёни ҷомеаро ба вучуд оварад. Субъектони таҳдид ва хатар аз ин ҳолати зудтаъсиррасонии фазои иттилоотӣ ва киберӣ ба мавқеъ ва самаранок истифода мебаранд. Аз ин лиҳоз баҳси хатарҳои иттилоотӣ ва кибертеррористӣ пайдо мегардад.

Мафҳуми терроризм зиёда аз се аср боз вучуд дорад. Давлатҳо барои қоҳиш додани таъсири таҳдиду хатарҳо ва пешгирии он чораҳо меандешанд, дар ҳоле ки худ офарандагони хатар ва таҳдидҳо аз обзорҳои муосирӣ ва имкониятҳои виртуалӣ истифода мебаранд. Инқилоби илмӣ-техникӣ барои инкишофи навъи нави терроризм заминаи мусоид фароҳам овард. "Қиссаҳои даҳшатноки оянда"- и дирӯз барои мо аллакай воқеият гаштаанд, ки мо дар бораи кибертерроризм сухан меронем» [2, с. 64].

Аз соли 2020 инҷониб таҳдидҳои иттилоотӣ ва кибертеррористӣ боз ҳам шадидтар шудааст. Истилоҳи "кибертерроризм" бори нахуст дар солҳои 80-уми асри гузашта аз ҷониби Барри Коллин, пажӯҳишгари Пажӯҳишгоҳи Амният ва истихбороти Амрико барои ишора ба амалҳои террористӣ дар фазои маҷозӣ истифода шудааст. Олим боварӣ дошт, ки ин истилоҳ дар ибтидои асри XXI пурра ошкор ва истифода мешавад, аммо аллакай дар солҳои 90-уми асри XX аввалин ҳамлаҳои киберӣ ба вуқӯъ пайваست.

Д. Деннинг, профессори Донишгоҳи Чорчтаун ва яке аз муътабартарин коршиносони соҳаи ҷинойтҳои компютерӣ ва амнияти киберӣ дар китоби "Фаъолият, ҳактивизм ва кибертерроризм: Интернет ҳамчун воситаи таъсиррасонӣ ба сиёсати хориҷӣ" аз кибертерроризм ҳамчун ҳамлаи иттилоотӣ ва таъсиррасонии ҷинойӣ ё ҳамла ба компютерҳо, шабакаҳо ё иттилоотӣ дар

онҳо мавҷудбуда, ки бо мақсади маҷбур кардани мақомот барои мусоидат дар расидан ба ҳадафҳои сиёсӣ ё иҷтимоӣ содир мешавад, сухан меронад [4, с. 133].

Мафҳуми «кибертерроризм» дар худ амалҳои роҳи мекунад, ки барои вайрон кардани системаҳои иттилоотӣ, ки ба ҳаёти одамон хатар эҷод мекунад ва боиси зарари калони молу мулкӣ, ғоявӣ идеологӣ ё дигар оқибатҳои аз ҷиҳати иҷтимоӣ хавфнок равона карда шудааст. Таблиғи ғояҳои террористӣ ва экстремистӣ дар фазои маҷозӣ танҳо бо роҳи шикасти системаи иттилоотии ҷомеаҳои миллӣ ба вучуд меояд. Террористон ва радикалҳои таблиғари ғояҳои ирриҷой танҳо амалӣ шудани мақсадҳои онро бо татбиқи ҳамлаҳои киберӣ ба роҳ мебаранд. Хучумҳои киберии террористон ва экстремистон мақсади ниҳони онҳо набуда, танҳо воситаест, ки идеология ва мафкураи харобиовари худро паҳн мекунад. Ҳадафи асосиро ноором кардани амнияти ҷамъиятӣ, тарсондан ба аҳоли ё таъсири назоратшаванда ба қабули қарорҳо аз ҷониби мақомот, инчунин таҳдиди содир намудани чунин амалҳо ташкил медиҳад.

Ҷаҳлияти кибертеррористҳо бо таҳдиди зӯрварӣ, нигоҳ доштани ҳолати тарсноки инсон барои ноил шудан ба ҳадафҳои сиёсӣ ва дигар ҳадафҳо, маҷбуркунии мақсаднок ба амалҳои муайяни назоратшаванда, ҷалби таваҷҷуҳ ба шахсияти террорист ва ташкилоти террористии онҳо асос ёфтааст [3, с. 101].

Хатарзо будани фазои иттилоотӣ ва ба вучуд омадани «буҳрони зеҳнӣ». Прогресс ва инкишофи фаннӣ техника аксаран эҷодкунандаи хатар ва маншаи таҳдидҳо ба ҳисоб меравад. Аз тарафи дигар бошад, ҳалалдор шудани ноосфера бо таъсиррасонии иттилоотӣ барои нигоҳ доштани зарфиятҳои зеҳнӣ монеа эҷод мекунад. Иштироки ҳамагон дар майдони иттилоотӣ мушкилоти ҳуввият ва худшиносии сиёсӣ, миллӣ ва тамаддунии онҳоро ба вучуд овардааст. Аз даст додани айнияти сиёсӣ, милливу тамаддуний аз ҷониби қишри осебпазир ва ҷавони ҷомеаҳои миллӣ барои давлатҳои миллӣ «буҳрони зеҳнӣ» метавонад бошад.

Ҷаҳлияти доктринавӣ ва консепсиявии назораткунандагони фазои иттилоотӣ ва ихтиёрдорони воситаҳои моҳворавии паҳнкунии иттилоот аз ҷониби террористону экстремистон дар назди давлатҳо, ҷомеаҳо ва ҳатто оилаҳои индивидҳо аз як тараф мушкилоти бузургро ба вучуд овардааст, аз тарафи дигар бошад, онҳоро барои ихтиёрдорӣ захираҳо ва зарфиятҳои зеҳнӣ вазифадор менамояд. Амалӣ гардидани консепсияҳо ва доктринаҳои “Brainwashing” (мағзшӯй, шустушуи мағзҳо) ва “Mind control” (назорати мағзҳо, зеҳнҳо) самаранокии иҷроии вазифаи давлат ва сохторҳои гуногуни онро дар мавриди эҷоди консепсия ва стратегияи “Технологияи идораи фазои иттилоотӣ” баҳри ҳимояи захираҳои зеҳнӣ ва идеосфераву ноосфераи миллӣ саривақтӣ медонад.

Татбиқи консепсияҳо ва доктринаҳои “Brainwashing” ва “Mind control” дар шароити муосир ба тавасути назоратнамоӣ ва ихтиёрдорӣ фазои иттилоотӣ, иштирок ва собиқаи бевоситаи иттилоотпаҳнкунӣ ба вучуд метавонад ояд. Дар ибтидо паҳни иттилоот бо мақсади таъсиррасонии ғоявӣ

идеологӣ ва мафкуравӣ, ки метавонад инсонро аз мансубияти тафаккурӣ ба идеология ва ғояи муайян берун кунад, ки “мағзшуй” – ро мемонад. Баъдан, ба воситаи иттилооте, ки ба зеҳн ва тафаккурӣ иштирокдорони фазои иттилоотӣ ворид шудааст, идораи зеҳнӣ ва ғоявию идеологии онҳо осон мегардад.

“Brainwashing” ё худ “шустушуи мағзҳо” (инчунин бо номи назорати ақл, бовар кунонидани тасавуротҳо дар заминаи ҷойгиркунонии мафкуравии иттилоот, ислоҳоти тафаккур ва бозомӯзӣ маълум аст) консепсияест, ки тафаккури инсонро тавассути усулҳои муайяни иттилоотӣ - равонӣ тағйир додан.

“Бухрони зеҳнӣ” ҳолатҳои зеринро дар бар мегирад:

- котса гардидани қобилияти тафаккур;
- парастии ғояҳо ва консепсияҳои мафкуравии неруҳо ва итиҳодияҳои террористиву экстремистӣ;
- бегонашавии милливу тамаддунӣ

Гуруҳҳои террористӣ ва экстремистӣ, ки дар мавқеи оштинопазирӣ бо давлату миллатҳо ва ҷомеаҳо қарор доранд, бо истифода аз технологияи моилкунонӣ таъсири идеологияю ғоявии худро аввал ба “мағзҳои фирорӣ” ва баъдан ба захираҳои зеҳнии ҷомеаҳои муайян мерасонанд. Асоси технологияи сиёсии моилкунонӣро қафолатҳои давлатӣ, ки аз қафолатҳои молиявӣ, амниятӣ, иҷтимоиву сиёсӣ иборат мебошанд, ташкил медиҳанд. Танҳо гуногуни қафолатҳои давлатӣ, ки самаранокӣ ва манфиатнокии қори захираҳои зарфиятдоштаи зеҳнӣро таъмин мекунад, онҳоро аз ру овардан ба фирор, ки баъд аз фирор алақай натиҷаи тафаккур ва зеҳнӣ онҳо ба манфиати мо нест, нигоҳ дорад.

Хулоса. “Бухрони зеҳнӣ” натиҷаи зиёд шудани доираи таъсиррасонии ғоявию идеологии террористуну экстремистон дар фазои иттилоотӣ мебошад. Хатарҳои иттилоотӣ ва кибертеррористӣ омили асосии ин навъи бухрони ҷомеаҳои миллий дар шароити муосир ба ҳисоб мераванд.

Метавон гуфт, ки ғояи асосии усулҳои ғайриҳарбии мубориза барои ишғоли фазои идеологӣ ва зеҳнӣ аз “бор” кардани симои программашаванда ва ба ҳамин, тобеъ гардонидани тамоми системаи назорати иттилоотии он вобастагӣ дорад. Дар баробари ин, таъсири иттилоотӣ-кибертеррористӣ метавонад иқтидори асосии геополитикии давлат – тафаккури миллий, фарҳанг, маънавиёти мардумро коҳиш диҳад. Ва қудратҳои бузургтари таъсиррасонро соҳиб гарданд.

Таҳдидҳои иттилоотӣ ва кибертеррористӣ дар баробари силоҳи ҳастай ва биологӣ барои тамоми башарият хатари ҷиддӣ дорад. Аз сабаби он, ки ин навъи терроризм нав аст, он ханӯз пурра омӯхта нашудааст, хушбахтона, имрӯзҳо барои ташкили киберамният дар саросари ҷаҳон аз тадбирҳои муассир истифода мешаванд.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Асламзода Н. Идораи фазои иттилоотӣ воситаи ҳимояи захираҳои зеҳнӣ // Нақши маориф дар мубориза бо ифротгароии сиёсӣ ва терроризм: маводи

- конференсияи илмӣ-назариявӣи ҷумҳуриявӣ (ш. Душанбе, 22 феввали соли 2022). – Душанбе, 2022. - С. 183-197.
2. Лаптева Д.Н. Кибертерроризм как глобальная проблема современности // Экстремизм и терроризм в киберпространстве: угрозы миру и безопасности человечества: сборник статей по итогам III Всероссийской научно-практической очно-заочной видеоконференции / под ред. В.А. Мазурова, М.А. Стародубцевой. – Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 2020. – 203 с.
 3. Пелевина Е.С. Информационные угрозы кибертерроризма / Е.С. Пелевина // Евразийский Союз Ученых (ЕСУ) / ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ № 11 (20), 2015. – С. 100 – 103.
 4. Туронок С. Г. Информационный терроризм: выработка стратегии противодействия / С. Г. Туронок // Общественные науки и современность. – 2011. - №4. – С. 131 - 140.

НАҚШИ НИҲОДИ МУШОҲИДАЧИЁН ДАР РАВАНДИ ТАШКИЛ ВА РУШДИ БАРГУЗОРИИ ИНТИХОБОТ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Баракотов Бобохоҷа Сайфуллоевич – унвончӯи Институти фалсафа, сиёсатиносии ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, Тел: 110746262, E-mail: Barakatov.96@mail.ru

Дар мақола таҳлили нақши мушоҳида ва ниҳодҳои мушоҳидачиён дар раванди таҳлил ва баргузори интихобот мавриди омӯзиши қарор гирифтааст. Қайд шудааст, ки раванди пайдоиш, рушд ва ташаккули ниҳоди мушоҳидави дар раванди интихобот таърихи тӯлонӣ дорад. Ба мафҳум, моҳият ва хусусиятҳои асосии мушоҳида ва нишоди мушоҳидачиёни раванди баргузори интихобот диққати асосӣ дода шудааст. Низомии идораи ниҳоди мушоҳидави мавриди таҳлил қарор гирифтааст.

Таваҷҷуҳи бештар ба заминаи сиёсии ташаккули интихобот дода шудааст, назорати ниҳоди мушоҳидачиён мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Дар мақола ба фаҳми муносири ниҳоди мушоҳидачиён диққати асосӣ дода шудааст. Мушоҳида шамчун яке аз шаклҳои назорати ҷамъиятӣ аз замони қадим сар карда то ҳол ҳамқадами интихобот қарор дорад. Ниҳоди мушоҳидави вобаста ба марҳилаҳои рушди инкишофи таърихӣ хусусияти байналмилалиро ба худ гирифтааст. Ниҳоди мушоҳидави яке аз воситаи системаи интихоботӣ баромад намуда, ҷузъи ҷудонашавандаи ҷомаи демократӣ ба ҳисоб меравад.

Калидвожаҳо: *Мушоҳида, интихобот, мушоҳида, нақши мушоҳида, баргузори интихобот, СММ, САҲА, ИДМ, (ДНДҲИ/САҲА), маъракаи интихоботӣ, мақсадҳои сиёсӣ, ташифқот, барномаҳои пешазинтихоботӣ.*

РОЛЬ НАБЛЮДАТЕЛЕЙ В ПРОЦЕССЕ ОРГАНИЗАЦИИ И ПРОВЕДЕНИЯ ВЫБОРОВ В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН

В статье анализируется роль органов наблюдения и наблюдателей в процессе организации и проведения выборов. Отмечается, что процесс возникновения, развития и становления института наблюдения за избирательным процессом имеет длительную историю. Основное внимание уделено понятию, сущности и основным характеристикам наблюдения и деятельности наблюдателей за избирательным процессом. Проанализирована система управления учреждением обсервации.

Больше внимания уделено политической основе формирования выборов, исследован контроль института наблюдателей. Статья посвящена современному пониманию организации наблюдателей. Наблюдение как одна из форм общественного контроля с древних времен все еще стоит на одном уровне с выборами, институт наблюдения приобретает интернациональный характер в зависимости от этапов исторического развития. Наблюдательный орган является одним из инструментов избирательной системы и считается неотъемлемой частью демократической ткани.

Ключевые слова: наблюдение, выборы, наблюдение, роль наблюдения, проведение выборов, ООН, ОБСЕ, СНГ, (ОДК/ОБСЕ), предвыборная кампания, политические цели, мобилизация, предвыборные программы.

THE ROLE OF OBSERVERS IN THE PROCESS OF ORGANIZING AND CONDUCTING ELECTIONS IN THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN

The article analyzes the role of monitoring bodies and observers in the process of organizing and conducting elections. It is noted that the process of emergence, development and formation of the institution of monitoring the electoral process has a long history. The main attention is paid to the concept, essence and main characteristics of observation and activities of election process observers. The management system of the observation institution is analyzed.

More attention is paid to the political basis of the formation of elections, the control of the institute of observers is studied. The article is devoted to the modern understanding of the organization of observers. Observation as one of the forms of public control from ancient times is still on the same level with elections, the institution of observation acquires an international character depending on the stages of historical development. The supervisory body is one of the instruments of the electoral system and is considered an integral part of the democratic fabric.

Key words: observation, elections, observation, the role of observation, holding elections, UN, OSCE, CIS, (JEC/OSCE), election campaign, political goals, mobilization, election programs.

Интихобот васлгари шаҳрвандон ба сиёсат ва таҳриқдихандаи онҳо дар масири ташаккул ва тақомули мақомотҳои ҳокимияти давлатӣ мебошад. Шаҳрвандон маҳз ҳангоми иштирок дар интихобот ҳуқуқҳои сиёсии худро дар амал татбиқ менамоянд. Аз тарафи дигар, интихобот иродаи сиёсии шаҳрвандонро роҷеъ ба қабули қарор доир ба иштирок дар ташаккули мақомоти ҳокимияти давлатӣ таҷассум мекунад. Интихобот ҳарчанд кори дохилии давлат ҳисоб шавад ҳам, дахҳо санадҳои байналмилалӣ дар доираи созмону ташкилотҳои ҷаҳонӣ ба имзо расидаанд, ки раванди мушоҳида ва арзёбии онро ҳамчун мусоидат ба рушди демократия, таъмини шаффофият ва беғаразӣ ошкоро будани ин маъракаи муҳимми сиёсӣ баҳогузурӣ менамоянд. Вобаста ба ин, ҳангоми таҳлилу таҳқиқи масъалаи интихобот мушоҳидаи он ҳамчун ниҳоди таркибии раванди мазкур маънидод карда мешавад.

Ниҳоди мушоҳидон ҳамчун ҷузъи низоми интихоботӣ баромад намуда, унсури чудонашавандаи раванди демократӣ ба ҳисоб меравад. Мушоҳидаи раванди интихобот боварии райъдихандагонро ба интихобот боло бурда, барои озодона ва шаффоф гузаштани он шароити мусоид фароҳам месозад. Эътимоди интихобкунандагонро боло бурда, бо ин васила дар рушди муносибатҳои ҷамъиятӣ, таҳкими робитаи дучонибаи ҳокимият ва омма ва эътирофи шаҳрвандон ҳамчун сарчашмаи ҳокимияти давлатӣ саҳм мегузорад.

Омӯзиши нақш ва мақоми мушоҳидон дар чунин маъракаи муҳимми сиёсӣ, аз қабилӣ интихобот мавзӯи дорой аҳаммияти ҳоси илмӣ ва амалӣ

маҳсуб меёбад. Нигоҳи олимони кишварҳои гуногун ба он аз ҳам фарқ мекунад, вале аксари онҳо фаъолияти ниҳоди мушоҳидаро дар раванди интихобот ба сифати василаи муҳимми таъмини беғаразӣ ва шаффофият меҳисобанд. Бархе бар он ақидаанд, ки ниҳоди мазкур як ҷузъи нодаркор буда, асоси интихоботро маҳз иродаи шаҳрвандони кишвар ташкил медиҳанд. Аз ин рӯ ягон хел мушоҳидаи раванди он зарур нест. Албатта, ин нигоҳ ва мавқеъҳо ҷонибдорон ва муҳолифони худро низ доранд, ки ҳар кадоми онҳо ҳақ будани мавқеи худро собит карданӣ мешавад. Дар ин раванд, ба ақидаи мо, маҳз тавассути ҷалби мушоҳидони миллию байналмилалӣ мумкин аст ҳама гуна шубҳаҳо оид ба қонунмандии раванди интихобот аз байн бурда шаванд. Яъне, дар натиҷаи таҳлилу омӯзишҳои зиёди вобаста ба мавзӯи мо ба хулосае омадем, ки ширкати мушоҳидон дар раванди интихобот амали зарурӣ барои рушди демократия мебошад. Дар ин замина барои асоснок намудани мавқеи худ мо аз андешаҳои олимони ватанӣ ва хориҷӣ истифода намудем. Вобаста ба ин масъала, олими рус Шаҳанин В.А. қайд менамояд, ки: “Ҳатто Арасту дар бораи зарурати мушоҳидаи ҷамъиятӣ аз болои мансабдорони давлатӣ ва ҳокимони олий навишта, онро шартӣ асосии рушди мутаносиби давлат медонист, ки дар он ҳокимияти давлатӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ бо ҳам дар алоқамандӣ қарор мегиранд” . [1. С.5-13] Аз ин мавқеъ метавон маънидод намуд, ки мушоҳидаи ҷамъиятӣ дар раванди интихобот қадами нахустин дар роҳи мушоҳидаи фаъолияти минбаъдаи ҳокимият мебошад, зеро ба таври қонунӣ интихоб гардидани роҳбар ва ё намояндаи мақомоти дигари давлатӣ эътимоди ҷомеаро ба фаъолияти минбаъдаи он қавӣ мегардонад. Ҳамзамон бо ин, чуноне ки дар боло зикр намудем, робитаи байни субъекту объекти ҳокимият қавӣ мегардад.

Ба ақидаи гурӯҳи коршиносон аз Созмони Ҳамкорӣ ва Амният дар Аврупо (САҲА), ки ҳамчун ниҳоди мустақили мушоҳидон дар раванди интихобот амал менамояд, мушоҳидон аз ҳисоби нафарони муайян интихоб шуда, фаъолияти онҳо солҳо боз идома дорад. Ҳар як гурӯҳи мушоҳидон аз тарафи ашхоси масъул ва созмонҳои алоҳида роҳнамоӣ ва назорат карда мешаванд. Аҳамияти байналмилалӣ гирифтани ниҳоди мушоҳида аз ҷониби САҲА таърихи он хувайдост. Дар марҳилаи ва зинаи нахустини фаъолияти худ, ки аз соли 1857 шуруъ мешавад, ин созмон бори аввал дар Аврупо намояндагии худро ба давлатҳои чун Британияи Кабир, Россия, Австрия Туркия ва Франция сафарбар намуд. Ин худ таҷрибаи нахустин дар раванди рушди демократия маҳсуб меёбад, ки давлатҳо кӯшиши бо роҳи интихобот ташаккул додани мақомоти ҳокимияти давлатии худро амалӣ менамуданд. Дар ин масир мушкилию нофаҳмиҳо ҳам зиёд буданд. Албатта, равишҳои марбут ба тартиби мушоҳида маҳз дар ин баҳсҳо ҳалли худро ёфтаанд. Вале раванди мушоҳидаи имрӯза, ки аз ҷониби созмонҳои байналмилалӣ анҷом меёбад, маҳсули ҳамон баҳсҳост, ки натиҷаи хуб ба бор овардааст. Ниҳоди мазкур афродеро дар ҳайати худ даровардааст, ки онҳо масъулият ва касбияти баланди корӣ доранд. Мушоҳидон асосан аз ҳисоби ҳуқуқшиносон, сиёсатшиносону сиёсатмадорон, ходимони давлатӣ, рӯзноманигорон,

иктисодчиён, коршиносони масоили сиёсию иҷтимоӣ, менечерони сиёсӣ ва ғайраҳо интиҳоб ва сафарбар карда мешаванд. Ҳар яки онҳо самти муайяни раванди интиҳоботро омӯхта баҳогузори менамоянд. Аз ин рӯ, таҷрибаи бадастомада дар даҳсолаи охир нишон дод, ки мушоҳидаҳо дар рафти интиҳобот ба як меъёри байналмилалӣ табдил ёфта, кишварҳои гуногун дар доираи иҷроии уҳдадорӣҳои байналмилалӣ худ дар маърақаҳои сиёсии дар онҳо баргузоришаванда мушоҳидони байналмилалӣ миллиро даъват мекунанд.

Мушоҳидон зери роҳбарии созмонҳои байналмилалӣ ва намоёнҳои ҳукуматҳо дар замонҳои Ҷанги якуми ҷаҳонӣ ҳам то ҳадди имкон маърақаҳои интиҳоботро мушоҳида менамуданд. Албатта, шароити ҷангӣ имкониятҳои маҳдудро барои мушоҳидон пешниҳод мекард, вале ин ҳам кушиш барои нишон додани беғаразӣи раванди интиҳобот буд. Баъдан пас аз Ҷанги дуҷуми ҷаҳон раванди мушоҳидаи маърақаҳои интиҳоботӣ пурзӯртар гардид. Он вақт фаъолияти мушоҳидони интиҳобот асосан таҳти сарпарастии Созмони Миллалӣ Муттаҳид (СММ) сурат мегирифт. Аз ин ҷо ҳулоса баровардан мумкин аст, ки ниҳоди мушоҳидон таҳаввули муайяни мазмунӣ ва сохториро аз сар гузаронидааст. Дар ин раванд вазъи таърихӣ сиёсии замон низ ба он таъсиррасон буд.

Пас аз сукути Иттифоқи Шуравӣ раванди демократикунӣ ҷомеаи ҷаҳонӣ густариш ёфт ва мушоҳидаи интиҳобот ба як амри маъмулӣ табдил дода шуд. Барпо намудани маърақаи интиҳобот қадами устувор ба сӯи таҳкими демократия ба ҳисоб рафта, интиҳоботи воқеӣ ҳамон интиҳоботе шумурда мешуд, ки бо риояи фосолаҳои муқарраргардида ва таъмини ҳуқуқи интиҳоботии шаҳрвандон, бо риояи махфияти иродаи онҳо ва иштироки озодашон гузаронида мешуд. Аз инҷост, ки ниҳоди мушоҳидаро як ниҳоди ҳомии манофеи сиёсӣ ва ҳуқуқӣ бештар дар раванди интиҳобот ва таъмини равиши демократии он маънидод мекунанд. Вобаста ба ин метавон тасдиқ намуд, ки мушоҳидаи раванди интиҳобот акнун ҳамчун яке аз шартҳои интиҳобот эътироф мешуд.

Соли 2005 дар ҷаласаи СММ вобаста ба Эълумияи фаъолияти мушоҳидони хоричӣ ва талабот ба онҳо ниҳодҳои ҷаҳонӣ фикру ақидаи худро баён намудаанд: “Эълумияи мазкур аввалин кӯшиши ҳифзи мушоҳидаи ҳолисона ва беғаразонаи интиҳобот, ҳамчун фаъолияти муштараки тамоми ҷомеаи ҷаҳонӣ доништа мешавад. Ҳузури мушоҳидони байналмилалӣ дар интиҳобот, ки ҳамеша бо даъвати давлатҳои соҳибхитӣ сурат мегирад, роҳи дарозро дар таъмини хусусияти демократии равандҳои сиёсӣ тай намудааст.

Танҳо ҳузури мушоҳидон метавонад интиҳоботро аз қонуншиканиҳо эмин нигоҳ дошта, шаффофиятро таъмин намояд ва бовариро ба он бедор созад”. [2. С.1-3] Қабули санади мазкур аз ҷониби ҷунин созмони бонуфузи байналмилалӣ, ба мисли СММ худ гувоҳи он аст, ки раванди интиҳобот аҳаммияти ҳоссаи сиёсиро касб намуда, аксари кулли кишварҳо зарурати онро дарк ва эътироф намудаанд. Ҳамзамон бо ин санади мазкур ҳамчун ифодаи эътимоди ҷомеаи ҷаҳонӣ ба ниҳоди мушоҳида баромад мекунад ва онро ба

сифати механизми таъсиррасон ба сатҳи баргузори интиҳоботу раъйпурсиҳо меҳисобад. Аз ин рӯ ба он дар сатҳи зарурӣ таваҷҷуҳ зоҳир карда шуда буд.

Роҷеъ ба ин мавзӯ профессор М.У. Хидирзода иброз намудааст, ки: “Ширкати мушоҳидони байналмилалӣ дар интиҳобот таҷрибаи собиқадори сиёсӣ буда, аз ҷониби кишварҳо ҳамчун ҷузъи таркибии раванди интиҳобот пазируфта шудааст. Мушоҳида дар интиҳобот бо мақсади таъмини шаффофият ва ошкоро будани раванди он ташкил карда мешавад. Дар доираи мушоҳида баҳодихӣ ба раванди интиҳобот ва татбиқи принципҳои мардумсолорӣ сурат мегирад”. [3. С.130] Дар ин замина метавон хулоса кард, ки мушоҳидаи интиҳобот як механизми муҳимми дифоъ аз якпорчагии интиҳобот аст, ки ҳамчун раванди томи сиёсӣ буда, бо риояи тартиб, қоида ва усулу муқаррароти хос гузаронида мешавад.

Мушоҳида ба мутобиқати раванди интиҳобот ба низоми қонунгузорӣ мусоидат намуда, аз амалҳои шубҳанок пешгирӣ мекунад. Ҳисоботи мушоҳидон дар назди мардум шаффофияти раванд ва масъулияти маъмурияти интиҳоботро зиёд мекунад. Арзёбии раванди интиҳобот аз ҷониби мушоҳидон, хусусан мушоҳидони байналмилалӣ, ба сифати баҳои онҳо ба вазъи мавҷудаи фаъолнокии сиёсии ҷомеа, сатҳи татбиқи ҳуқуқу озодиҳои сиёсии шаҳрвандон, муносибати онҳо ба равандҳо ва ҳодисоти ҳаёти ҷомеа, сатҳи маърифати ҳуқуқӣ ва сиёсии ҷомеа, инчунин нишондиҳандаи таваҷҷуҳи шаҳрвандон ба ҳокимият баромад мекунад. Амалҳои зикргардида ифодаи шакли фаъолияти сиёсии шаҳрвандон маҳсуб меёбад, ки сатҳи баланди он маҳз дар интиҳобот инъикос меёбад.

Зарурат ва аҳаммияти мушоҳидаи раванди интиҳоботро ба инобат гирифта, М.Н. Самарина дар навбати худ қайд мекунад, ки: Мушоҳидаи рафти интиҳобот воситаи пурарзиши баланд бардоштани сифати интиҳобот ба ҳисоб меравад. Фаъолияти мушоҳидон ба пешбурд ва ҳифзи ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсии иштирокдорони раванди интиҳобот, ошкор намудани камбудии рафти интиҳобот ва ба мустақкам намудани он мусоидат менамояд”. [4. С.78-86] Таҷрибаи муосири мушоҳидаи раванди интиҳобот собит месозад, ки он масъулияти шахсон ташкил ва баргузоркунандаи ин маъракаи муҳимми сиёсиро баланд мебардорад. Ҳар як субъекти мутассадӣ эҳсос мекунад, ки камбудӣ ва норасоии дар фаъолияти онҳо ҷойдошта метавонад ба сатҳи баргузорва натиҷаи ниҳонии интиҳобот таъсири бевоситаи ҳудро расонад. Аз ин рӯ кушиш мекунанд, ки талаботи мавҷудаи қонунгузорӣ дар ин самт риоя шавад.

Расидан ба мақсадҳои олий, яъне ба “ҳокимияти легитимӣ” роҳи осони бемашаққат нест, ки дар он мушоҳидаи ҷамъиятӣ мақоми махсусро ишғол менамояд. Сарфи назар аз баъзе камбудии дар доираи муносибатҳои расмӣ ва маҳдудиятҳои муайяни ҳуқуқӣ, таҳкими ниҳодҳои мушоҳидавӣ яке аз унсурони ниҳоят муҳимми низоми интиҳоботӣ ба ҳисоб меравад. Риояи принципҳои ошкорбаёнӣ, шаффофият ва интиҳоботи ошкоро тавассути фаъолгардонӣ ва тарғиби ниҳодҳои мушоҳидавӣ имкон дорад ба таъмини қонуният дар ин самт мусоидат намояд. Олимон ва донишмандони соҳаи мазкур Р. Эниколопов, В.

Коровкин, М. Петрова, К. Сонин ва А. Захаров таҳқиқеро бо номи «Таҷрибаи сахрой дар арзёбии интихоботи парлумонии Русия» ба нашр расониданд, ки натиҷаҳои тадқиқоти васеи соли 2011 дар заминаи ғаёл шудани шахрвандон дар ҳаракати мушоҳидон дар интихоботи Думаи давлатӣ буд. Муаллифон қайд мекунанд, ки: “Таъсиррасониҳои мусбии мушоҳидон ба раванди овоздиҳӣ на дар ошкор намудани қонуншиканиҳо, балки дар он аст, ки худӣ хузури мушоҳидони аҳзоби парлумонӣ дар қитъаҳои интихоботӣ имкон дод, ки аз иғвоҳои баъзе неруҳои сиёсии ғайрисистемавӣ дар бораи гӯё «оммавӣ»-яти сохтакорӣ натиҷаҳои интихобот пешгирӣ карда шавад”. [5] Воқеан ҳам мушоҳидон метавонанд дар пешгирӣ аз амалҳои ғайриқонунии неруҳои гуногуни манфиатдор дар рӯзи овоздиҳӣ таъсиррасон бошанд. Хузури мушоҳидони байналмилалӣ ва миллӣ дар участкаҳои интихоботӣ аз мавҷудияти шаффофият дар қори комиссияҳои интихоботӣ гувоҳӣ дода, ҳамзамон неруҳои дигари муҳолифро, ки меҳоянд натиҷаҳои интихоботро зерӣ шубҳа қарор диҳанд, аз иҷрои амалҳои ғайриқонунӣ боздошта метавонанд. Аз ин нуқтаи назар, ниҳоди мушоҳидон ҳамчун омили пешгирикунандаи амалҳои ғайр ҳам баромад карда метавонад. Таҷрибаи баргузори интихоботҳо дар кишварҳои гуногун собит намудааст, ки чунин амалҳои иғвогарона аз қониби неруҳои сиёсие, ки ба қудрати худ боварӣ надоранд, амалӣ карда мешаванд. Иштироки мушоҳидон, хоҳ миллӣ бошанду хоҳ байналмилалӣ, метавонад воқеияти мақсадҳои онҳоро ошкор созад.

Яке аз ниҳодҳо ва созмонҳои қудратманд, ки таҷрибаи бойи мушоҳидаи интихоботҳоро дорад, Созмони Амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо (САҲА) аст, ки дар самти мазкур хеле ғаёл амал мекунад. Дар ҳайъати он беш аз 55 кишвари дунё ба узвият пазируфта шудааст. Қароргоҳи аслии он дар Варшава воқеъ аст. Муҳимтарин хусусияти фарқкунандаи САҲА ин моҳияти трансатлантикӣ доштани он мебошад. Қарорҳо бо хости қонибҳо қабул гардида, кишварҳо дар ростӣ ҳамдигар ва шахрвандони хеш дорои уҳдадорӣҳои сиёсӣ мегарданд. Уҳдадорӣҳои мазкурро ба таври мушаххас низомӣ демократӣ, ҳуқуқи инсон ва интихоботи демократӣ ташкил медиҳад, ки пояи субот ва амният дар минтақа мегардад.

Санаде, ки аз қониби ниҳоди назоратӣ ба САҲА дар соли 1975 бо номи санади “Хелсинки” пешниҳод шуд, яке аз санадҳои меҳварӣ буд, ки дар натиҷа як қатор асноди дигарро ба вучуд овард. Аз ҷумла, дар ҳамбастагӣ бо он ҳуҷҷатҳои чун санади маслиҳатии Копенгагенӣ роҷеъ ба андозгирии ҳуқуқи инсон дар Шуроӣ ҳамкорӣ ва Амният дар Аврупо (ШАҲА), санади дар Маскав татбиқшуда роҷеъ ба равиши ченақҳои инсонӣ соли 1991 ва Ҳуҷҷати Истамбулӣ (1999) ба вучуд омаданд ва санадҳои ба ҳисоб мераванд, ки ғаёлияти мушоҳидонро дар раванди баргузори интихобот ба низом медароранд. Санадҳои зикршуда маҷмуи ҳуҷҷатҳои ташкил доданд, ки тавассути онҳо заминаи меъёрии ҳуқуқии интихобот ва иштироки мушоҳидон дар он устувор гардид. Ҳамзамон бо ин санадҳои зикргардида ба ташаккул ва рушди ниҳоди мушоҳида асос гузоштанд.

Давлатҳои узви САҲА соли 1989 баъди фурӯпошии девори Берлин қарорро ба тасвиб расониданд, ки амалан он ба таҳкими демократия ва ниҳодҳои демократӣ дар Аврупо ниғаронида шуда буд. Дар заминаи ин қарор сохтори нав пайдо гардид. Ба истилоҳи директори бюрои Ниҳодҳои демократӣ ва ҳуқуқи инсон Кристиан Штрохал, санади имзошуда чун падидаи нав дар самти ҳифз ва таъмини демократия, ҳимояи ҳуқуқи озодиҳои шахрвандон дар интиҳобот ва дигар қорҳои сиёсӣ маҳсуб меёбад. Созишномаи Копенгагенро кишварҳои соҳибхитӣ ҳар қадом ба тасвиб расонида, баъдан мушоҳидони раванди интиҳобот барои шаффофияти баргузори он қорҳои худро ба анҷом мерасонанд.

Баъдан, соли 1990 ҳуҷҷати Копенгаген тасдиқ шуд. Дар он пешниҳод гардидааст, ки вазифагузориҳои САҲА аз кишварҳои узв вобаста ба интиҳобот бо меъёрҳои зерин таҳия гардад: “Ба мардум ҳуқуқи интиҳоби як палатаи қонунгузор дода мешавад; баробарҳуқуқӣ ва қатолати умумӣ дар интиҳобот; таъмини ҳуқуқи шахрвандон барои иштироки мансабҳои сиёсӣ; рақобати ҳизбҳои сиёсӣ дар асоси қонун ва таъмини ҳуқуқи онҳо; боварибахш будани қорабинҳои интиҳоботӣ, баргузори онҳо дар қазои озоди сиёсӣ ва орий буданашон аз фишору зӯрварӣ ва ё таҳдиду тарс, таъмини баробарии номзадҳо; таъмини дастрасӣ ба вазоити ахбори омма бе мушкилӣ; нигоҳ доштани махфияти овоздиҳӣ, ҳисобкунии одилонаи овозҳо ва ба аҳли қомеа дар қорай натиҷаҳои интиҳобот одилона ва саривақт хабар додан; қорай доштан ба номзадҳое, ки шумораи қорӣи овозҳоро қорифта, иштироки мушоҳидон, сари вақт ба мансаб ворид шуданд ва то охири муҳлати вақолаташон дар вазифа қорӣ меконанд”. [6]

Аз ин рӯ, тамоми давлатҳои аъзои ин созмон уҳдадорӣ қорифтаанд, ки ба интиҳоботҳои худ мушоҳидони байналмилалиро аз дигар кишварҳо даъват менамоянд. Дар замони имрӯза ҳам САҲА бо стандартҳои ҳоси баҳодиҳии худ дар раванди мушоҳидаи интиҳоботҳо ширкат мекӯрад. Арзёбӣ ва баҳодиҳии онҳо дар вақтҳои охир бисёр баҳсбарангез шуда истодаанд. Масъала сари эътирофи демократӣ будани интиҳоботҳо дар қазои пасошуравӣ мебошад, ки метавонад эътибори ҳулосаҳои натиҷавии мушоҳидони ин созмонро паст намояд. Ҳусусан, иштироки ҳайати мушоҳидони САҲА дар интиҳоботи пешазмуҳлати парламентӣ дар Қумҳурии Озарбойҷон 1 сентябри соли 2024 боиси баҳсҳои зиёд гардид. Тибқи иттилои хабаргузори “Secki-2024.az” “ҳайати мушоҳидони САҲА ҳулосаи худро пешакӣ то анҷоми интиҳобот дар Озарбойҷон омода қардааст”. Чунин амал беғаразии қори мушоҳидонро зери шубҳа қарор дод, зеро матни тайёри пешакӣ омоданамуда, ки дар вазитаҳои ахбори оммаи ин кишвар паҳн гардид, боиси суолҳои зиёд дар доираҳои қоршиносон гардид.

Дар раванди баргузори маърақаҳои интиҳоботи кишварҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил (ИДМ) мушоҳидони миллӣ ба ҳайси таъминкунандаи озодиву шаффофият муаррифӣ мекӯрданд: «Қонибҳо тасдиқ менамоянд, ки иштироки мушоҳидони байналмилалӣ барои шаффоф ва ошқоро гузаштани интиҳобот ва риояи уҳдадорӣҳои байналмилалӣи давлат мусоидат

менамоянд». [5. С. 13-14] Дар ин чо рукни дигари муҳим – иҷрои уҳдадорихоӣ давлат низ ба миён омад, ки аҳаммияти ниҳоди мушоҳидонро боз ҳам барҷастатар ошкор намуд.

Ҳамзамон, бо мақсади муназзам сохтани муносибатҳо дар фазои ИДМ якҷанд санадҳои дохилӣ низ қабул карда шудаанд, ки инҳоянд:

- Қарор дар бораи тасдиқи “Низомномаи Ҳайати мушоҳидон аз ИДМ дар интиҳоботҳои президентӣ ва парлумонӣ, инчунин раёйпурсиҳо дар давлатҳои аъзои ИДМ” аз 26 март соли 2004;

- Қарор дар бораи идомаи таҷрибаи фаъолияти Ҳайати мушоҳидони ИДМ дар интиҳоботҳои президентӣ ва парлумонӣ, инчунин раёйпурсиҳо дар кишварҳои узви ИДМ дар соли 2010 аз 10 апрели соли 2009;

- Қарор роҷеъ ба боло бурдани мақоми Миссияи мушоҳидони ИДМ дар интиҳоботҳои президентӣ ва парлумонӣ, инчунин раёйпурсиҳо дар кишварҳои узви ИДМ, аз 20 декабри соли 2011;

- Конвенсия дар бораи стандартҳои ягонаи интиҳоботҳои демократӣ дар давлатҳои ИДМ ва ғ.

Ҳуҷҷатҳои зикргардида аз он гувоҳӣ медиҳанд, ки ИДМ ҳамчун созмони дар фазои пасошуравӣ ташаккулёфта, устуворгардонии равандҳои демократиро ҳамчун ҳадафи асосӣ қарор дода, баҳри тақвияти он заминаҳои устувори меъёриро ба вуҷуд овард. Дар ин масир ба масъалаи баргузориҳои интиҳоботу раёйпурсиҳо диққати ҷиддӣ дода мешавад, то ин ки тавассути онҳо иродаи мардум озодона баён гашта, он ба сифати асоси ҳокимият эътироф гардад. Дар заминаи ҳуҷҷатҳои имзошуда кишварҳои аъзои ИДМ дар қонунгузориҳои дохилидавлатии худ меъёрҳои заруриро оид ба мақом ва нақши мушоҳидон, инчунин ваколату уҳдадорихоӣ онҳо ворид намуданд, ки то имрӯз амал карда истодаанд. Масалан, дар Қонуни конституцсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи интиҳоботи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон” ва Қонуни конституцсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи интиҳоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон” меъёр оид ба ваколату уҳдадорихоӣ мушоҳидони миллию байналмилалӣ соли 2018 такмил дода шуда, он пурра гардонид шуд. Мафҳуми “нозирон”, ки дар санадҳои зикргардида истифода мешуд, ба мафҳуми “мушоҳид” иваз гардид. Истифодаи мафҳуми “мушоҳид” аз диди маъно ва амали иҷроменамода ба воқеият мувофиқ мебошад, зеро раванди интиҳобот назорат нагардида, балки мушоҳида карда мешавад.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолияти мушоҳидони миллий ва байналмилалӣ дар интиҳоботи парлумонӣ тибқи Қонуни конституцсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи интиҳоботи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва дар интиҳоботи президентӣ тибқи Қонуни конституцсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи интиҳоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон” амалӣ карда мешавад.

Тибқи моддаи 8¹ Қонуни конституцсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи интиҳоботи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон: “Ҳизбҳои сиёсӣ, ки номзадҳои худро ба вакилӣ пешбарӣ намудаанд ва номзадҳое, ки ба вакилӣ ба тарзи худпешбарӣ пешниҳод шудаанд, бо тартиби муқарраргардида рӯйхати

мушоҳидони миллиро барои бақайдгирӣ ба комиссияҳои ҳавзавии дахлдори интиҳобот пешниҳод менамоянд. Мушоҳидони милли дар рӯзи баргузори интиҳобот дар биноҳои овоздиҳӣ рафта интиҳоботро мушоҳида менамоянд”. Бояд қайд намуд, ки Комиссияи марказии интиҳобот ва раёспурсӣ тартиби пешниҳод ва бақайдгирии мушоҳидони миллиро, ки ҳизбҳои сиёсӣ пешниҳод мекунад, муайян менамояд.

Фаъолияти мушоҳиди милли баъди бақайдгирии ӯ аз ҷониби комиссияи ҳавзавии интиҳобот оғоз мегардад. Ҳизбҳои сиёсӣ, ки рӯйхати ҳизбро ба ҳавзаи ягонаи умумичумхуриявӣ пешниҳод кардаанд, рӯйхати мушоҳидони миллии худро ба Комиссияи марказии интиҳобот ва раёспурсӣ пешниҳод мекунад. Рӯйхати номзадҳо ба мушоҳидони милли, бо нишон додани маълумот дар бораи насаб, ном ва номи падар, ҷойи қор ва истиқомат, маълумотнома дар бораи дар қайди муассисаҳои психиатрӣ қарор надоштани номзадҳо ба мушоҳидони милли пешниҳод мегардад. Шумораи номзадҳо ба мушоҳидони милли набояд аз шумораи участкаҳои интиҳоботии ҳавзаи интиҳоботӣ зиёд бошад. Ҳизбҳои сиёсӣ ва номзадҳо метавонанд ба ҳар як участкаи интиҳоботӣ фақат як нафар мушоҳиди милли пешниҳод намоянд.

Ҳамин тариқ, рушди фаъолонаи ниҳодҳои мушоҳидавӣ, ки вазифаи асосии онҳо мушоҳидаи риояи қонунӣ будани тартиби гузаронидани интиҳобот мебошад, мушоҳидаи милли ва байналмилалӣ интиҳоботро ошкоро ва шаффофтар намуда, сатҳи эътимоди мардумро ба номзоди интиҳобкардаи сохтори ҳокимият ва ҳуди интиҳобот ҳамчун механизми таъминкунандаи мардумсолорӣ баланд мебардорад.

Мушоҳидаи раванди интиҳобот эътимоди интиҳобкунандагонро ба ин маъракаи муҳим баланд мебардорад ва фазои ошкорбаёнӣ шаффофиятро фароҳам оварда, сатҳи иштироки интиҳобкунандагонро дар рӯзи интиҳобот таъмин менамояд ва ба рушди соҳибхитиёрии кишвар тақдим мебахшад.

Мушоҳидаи раванди интиҳобот амали хеле мураккаб ва нозук ба ҳисоб меравад, зеро мушоҳидаи интиҳобот мушоҳидонро ба ҳулосаҳои гуногун оварда метавонад ва онҳо ба натиҷаи интиҳобот баҳои гуногун медиҳанд.

Бояд қайд намоем, ки таваҷҷуҳи ҷомеаи ҷаҳонӣ ба масъалаи ноил шудан ба интиҳоботи демократӣ дар ин ё он кишвар тавассути мушоҳидаҳои байналмилалӣ интиҳобот баён мегардад. Ҳамзамон мушоҳида дар саросари ҷаҳон эътироф шуда, дар таъмини баҳодихӣ дақиқ ва холисона ба раванди интиҳобот нақши муҳим мегузорад. Мушоҳида метавонад ба беҳтар шудани сатҳи интиҳобот тавассути пешгирӣ ва ошкор кардани қонуншиканиҳо ва пешниҳоди тавсияҳои муфассал оид ба беҳтар кардани раванди мазкур мусоидат намояд.

Мушоҳидаи раванди интиҳобот ҳамчун унсур таркибии маъракаи мавриди назар эътироф шуда, тавсияҳои аз ҷониби ниҳодҳои мушоҳидавӣ додашаванда аз ҷониби кишварҳо ба инобат гирифта мешаванд. Тавсияҳо хусусияти умумихатмӣ надоранд. Давлатҳо метавонанд онҳоро дар ҳамон қисматҳое, ки ба қонунгузори миллии онҳо ва низоми арзишҳои сиёсиашон мувофиқ аст, ба амал бароранд.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Ниг.: Шаханин, В. А. Взгляды Аристотеля на организацию государственной власти. - М: Буки-Веди, 2013. С. 5-13.
2. Ниг.: Наблюдение за выборами/ Десять лет наблюдения за выборами: люди и практика. 2006 г. С.3. [Электронный ресурс] [studylib.ru /doc /2257778/nablyudenie-za-vyborami](http://studylib.ru/doc/2257778/nablyudenie-za-vyborami) (дата обращения: 03.05.2022)3.Ниг.: A decade of monitoring elections: the people and the practice // OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. 2008. P. 1–3.
3. Ниг.: Хидирзода М.У. Интихобот ва таъмини ҳамгирии иҷтимоӣ дар ҷомеа [матн]: таҳлили иҷтимоӣ-сиёсӣ/ М.У. Хидирзода-Душанбе, “Ирфон”,2021.С.130.4. Ниг.: Наблюдение за выборами/ Десять лет наблюдения за выборами: люди и практика. 2006 г. С.2. [Электронный ресурс] [studylib.ru /doc /2257778/nablyudenie-za-vyborami](http://studylib.ru/doc/2257778/nablyudenie-za-vyborami) (дата обращения: 03.05.2022)
4. Самарина, М. Н. Наблюдатель как один из субъектов избирательного процесса в РФ // Диалог. . [Текст] / М. Н. Самарина- 2016. № 1. - С. 78–86.
5. Рогов, К. Наблюдение за выборами — один из ключевых элементов демократизации авторитарных режимов [Электронный ресурс] // Радио Эхо Москвы. URL: [https://echo.msk.ru/ blog/partofair/2148464-echo/](https://echo.msk.ru/blog/partofair/2148464-echo/) (дата обращения: 16.01.2022).
6. Ниг.: Документ Копенгагенского совещания Конференции по человеческому измерению СБСЕ / Принят 29 июня 1990 г. 35 государствами-участниками Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе. С.3.
7. Конвенция от 07.10.2002 "о стандартах демократических выборов, избирательных прав и свобод в государствах-участниках Содружества Независимых Государств" //Статья 15 с.13-14
8. Ниг.:Қонуни Конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон”// (Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с.1999, №12, мод. 296; с.2004, №7, мод.451; с.2007, №5, мод.352; с.2008, №10, мод.797; с.2012, №8, мод.811; с.2014, №3, мод.140; №7, қ.1, мод.382; с.2017, №7-8, мод.562; с.2018, №2, мод.61; №9 – 10, мод.581; с.2019, №7, мод460)
9. ТАСС: Комиссияи марказии интихоботи Россия хусусиятҳои ҳоси интихоботи тоҷикистонро зикр кард.//khovar/tj/март 3,2020 11:38

МАСЪАЛАҲОИ ГЛОБАЛӢ ВА ОЯНДАИ ИНСОНИЯТ ДАР РАВАНДИ ГЛОБАЛИЗАТСИОНӢ

Дабирҷони Муҳаммад – муаллими калони кафедраи сиёсатишиносӣ ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Тел: (+992) 900222270, E-mail: dabirjoni@bk.ru

Ҷаҳонишавӣ, марҳилаи нави инкишофи ҷомеа аст. Он зухуроти комилан объективӣ, қонунӣ ва табиист. Ҳарчанд бисёре аз таҳлилгарон ҷаҳонишавиро америкоикунонӣ ва стандарткунонии ҷомеаи ҷаҳон номидаанд, аммо ин мантиқан иштибоҳ аст. Зеро омилҳои пайдоиши ин раванди муосир инкишофи босуръати технологияи иттилоотӣ ва хизматрасонӣ, пеширафти соҳаҳои илм ва истеҳсолот, алоқаҳои зичи давлатҳо, бозори ягонаи ҷаҳонӣ, ҳаракати сармояҳо ва ғайраҳо мебошанд. Ҷаҳонишавӣ зухуроти иҷтимоист, ки аз ҳудудҳои замонию маконию умумиятҳои иҷтимоӣ ва ташилотҳои ҷамъиятӣ берун баромада ба тамоми қурраи замин паҳн мешавад. Дар натиҷаи он арзиши ташаббуси ақлонии давлатҳои ҷаҳон, арзиши иттилоот ба маротиб афзуда нигоҳи инсоният ба олам тобиши навро касб менамояд. Дар шароити муосир, аз пештара дида, инкишофи ҳар як давлати алоҳида аз вазъи байналхалқӣ вобастааст. Ҳар як кишвар кӯшиши баҳарҷ медиҳад, ки тамоми тарафҳои ҳаёти ҷамъиятиро бо хуби ташаккул диҳад, дар асоси баробар ҳуқуқӣ, дар ташаккули низоми нави ҷаҳонӣ ширкат варзад ва дар созишномаҳои судбахшу нафъоварро бо дигар кишварҳо ба имзо расонад.

***Калидвожаҳо:** ҷаҳонишавӣ, ахлоқ, интернет, арзишҳои миллӣ, давлати миллӣ, созишнома, актор, сиёси ҷаҳон.*

ГЛОБАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ: И БУДУЩЕЕ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА В ПРОЦЕССЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Глобализация, это новый этап развития общества. Это вполне объективное, законное и естественное явление. Хотя многие аналитики называют глобализацию американизацией и стандартизацией мирового общества, это логически неверно. Потому что факторами возникновения этого современного процесса являются бурное развитие информационных технологий и услуг, прогресс областей науки и производства, тесные связи государств, единый мировой рынок, движение капитала и т.д. Глобализация – это социальное явление, выходящее за пределы временных и пространственных границ социальных сообществ и общественных организаций и распространяющееся на весь земной шар. В результате многократно возрастает ценность интеллектуальной инициативы стран мира, ценность информации, а взгляд человечества на мир приобретает новую окраску. В современных условиях больше, чем раньше, развитие каждого отдельного государства зависит от международной ситуации. Каждая страна прилагает усилия к тому, чтобы правильно, на равной правовой основе формировать все стороны общественной жизни,

участвовать в формировании нового мирового порядка и подписывать выгодные и выгодные соглашения с другими странами.

Ключевые слова: глобализация, этика, Интернет, национальные ценности, национальное государство, соглашение, актор, мировая политика.

GLOBAL PROBLEMS: AND THE FUTURE OF HUMANITY IN THE PROCESS OF GLOBALIZATION

Globalization is a new stage in the development of society. This is a completely objective, legal and natural phenomenon. Although many analysts call globalization the Americanization and standardization of world society, this is logically incorrect. Because the factors in the emergence of this modern process are the rapid development of information technologies and services, progress in the fields of science and production, close ties between states, a single world market, capital movement, etc. Globalization is a social phenomenon that goes beyond the temporal and spatial boundaries of social communities and public organizations and spreads across the entire globe. As a result, the value of the intellectual initiative of the countries of the world, the value of information, increases manifold, and humanity's view of the world takes on a new color. In modern conditions, more than before, the development of each individual state depends on the international situation. Each country makes efforts to form all aspects of public life correctly, on an equal legal basis, to participate in the formation of a new world order and to sign beneficial and advantageous agreements with other countries.

Key words: globalization, ethics, Internet, national values, nation state, agreement, actor, world politics.

Вобаста ба печ дар печи моҳияти ин падида ва мушкил будани баёни аҳмият ва хусусияти он, дар ҷомеаи мутамаддин баҳсҳо ва фарзияю назарияҳои мухталиф дар ин мавзӯ ба вучуд омадааст, ки дар ҷамъ боиси ба вучуд омадани маводҳои васеи илмӣ ва назарӣ дар мавриди глобализатсия ҳамчун падидаи сиёсӣ ва хусусиятҳои он гаштааст.

Дар раванди глобализатсионӣ кишварҳои ҷаҳон, давлатҳои миллӣ ва миллатҳои дорои хувият, фарҳанги миллӣ ва собиқаи таърихи тулонӣ бо проблемаи ба фарҳангҳои дигар «асемилиятсия» омӯзиш ёфтани фазои фарҳангӣ ва хувияту арзишҳои худ рӯ ба рӯ мешаванд, ки ин ҳолати ба вукӯъомада дар назди онҳо як қатор саволҳоро ба миён мегузорад. Дар баробари ин давлатҳои миллӣ ва миллатҳои ташаккулёфта, ба омехташавии хувияту манфиатҳо ва арзишҳои фарҳангиву таърихии худ бо раванди глобализатсия рӯ ба рӯ шуда, дар назди онҳо проблемаи амнияти фарҳанг, хувият, арзишҳо, таърих, урфу одат ва ё аз даст додани онҳо пеш меояд.

Дар ин маврид як масоилро мавриди фаҳми моҳияти глобализатсия аз диди муҳаққиқи амрикоӣ бояд қайд намуд, ки Робертсон олим ва назарияпардоз, глобализатсияро як навъ ҷаҳони «Фишурдашуда» ва зиёдгардии вобастагии тамоми қисматҳои онро пешниҳод менамояд. Ҷаҳон низоми иҷтимоию фарҳангиро таҷассум намуда, фарҳангҳои гуногун,

гурӯҳҳои этникӣ, ки созмон ва ҳаракатхоро фаро мегирад дар ин ҳолат аз худуди давлати миллӣ берун мегардад.

Ба ҳамин хотир бо дар назардошти ин воқеият метавон иброз дошт, ки масъалаи глобализатсия ва дарку фаҳми хусусиятҳои асосии он барои Ҷумҳурии Тоҷикистон як масъалаи на танҳо муҳим балки аҳмияти илмию назарӣ, инчунин зарурати бисёр ҷиддии амалӣ ва сиёсӣ мебошад.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон муҳимияти омӯзиши ин равандро дарк намуда қайд менамояд, ки “Кишвари мо бояд аз масири ҷаҳонишавӣ на бояд ақибмонда бошад, баръакс пешгом будани он амри таърих аст. Чунки тоҷикон аз замони “Авасто” ба баъд тафаккури китобӣ, фарҳанги ғанӣ ва мактаби махсуси хешро доштанд. Ва имрӯзҳо бояд масири ҷаҳонишуданро тай намуда, бо ифтихор дар муҳити он гомҳои устувор бардоранд ва фарҳанги асили худро ба ҷаҳон ироа намуда барои ҳифзу нигоҳдории он кушиш ба харҷ диҳанд”. Бо итминони комил метавон гуфт, ки тоҷикон ки дар ҷаҳон гирдоҳи таърих, ғарқ нашуд, бал ки тавонист номи худ, забони худ, фарҳанги хоси худро ҳифз намоанд.

Ба андешаи профессор Маҳмадизода Нозим Давлатмурод “Одатан зери истилоҳи ҷаҳонишавӣ вобастагии кишварҳои алоҳида дар соҳаи иқтисодиёт, сиёсат, иҷтимоӣ, фарҳанг, экология, савдо фаҳмида мешавад. Суръати паҳншавии итилоот ба масофаҳои дароз ва расонидани молу тачҳизот ба дилхоҳ минтақаи олам далели инкишофи раванди ҷаҳонишавист”. Дар раванди глобализатсия ками дар камҳо бурд карданд, аксарият бохтанд. Глобализатсия вазъияти сиёсии ҷаҳонро ноустувор мегардонад. Одамон бовари ба ояндаро гум карда, тарзи ҳайёт ва фарҳанги худро дар хатар мебинанд [1, С. 78].

Чи тавре, ки маълум аст, ғайрибаҳонаи ҷаҳонишавиро танҳо кишварҳои абарқудрат эҳсос менамоянд. Дар натиҷаи бӯҳронҳои иқтисодӣ молиявӣ одамони зиёд бекор монда вазъияти иҷтимоӣ – иқтисодии ҷаҳонро боз ҳам мураккабтар менамоянд. Талаботҳои вазнин ва бемаҳдуди корпоратсияҳои фаромиллӣ нисбати кишварҳои рӯ ба тарақӣ асосҳои давлатдориро пояҳои демократияро дар ин кишварҳо зеро хатар мегӯзоранд. Сабаб дар он аст, ки барои корпоратсияҳои фаромиллӣ давлатӣ мустақилу мустақкам бо элитаи руҳияи миллӣ дошта душвори калон мебошад ва онҳо кушиш ба харҷ медиҳанд чунин давлатҳо вучуд надошта бошанд [2, С.25].

Метавон қайд намуд, ки дар байни тадқиқотчиёни равандҳои ҷаҳонишавӣ ақидаи умумӣ оиди таърихи пайдоиш, инкишоф ва дурнамои он вучӯд надорад. Қисми зиёди ақидаҳо ба он алоқаманд карда мешаванд, ки дар оянда ҳукумати умумиҷаҳонӣ пайдо мегардад, ки дар марҳилаи имрӯза баъзе заминаҳои он аллакай мавҷуданд. Лекин бояд қайд намуд, ки то натиҷаҳои ниҳони равандҳои ҷаҳонишавӣ давраи хеле тулонӣ лозим меояд, зеро дар муддати кӯтоҳ чунин мақсад ба даст оварда намешавад. Дар марҳилаҳои минбаъда ҷаҳонишавӣ метавонад, ки боиси зиддиятҳои нисбатан тезу тунд гардад. Зеро ҳар як давлати миллӣ кӯшиш ба харҷ медиҳад, ки вақолат ва вазифаҳои асосии худро аз даст надиҳад. Аз ин рӯ омӯзиши равандҳои

чаҳонишавӣ ва ошкор намудани самт ва сатҳҳои инкишофи он талаби замон аст.

Мақсади ниҳони раванди чаҳонишавӣ созмон додани чаҳонӣ ягона, ки дар он ҳамаи субъектони ҷомеаи чаҳонӣ имкониятҳои якхела камолёбӣ доранд. Бисёре аз донишмандон ин фикрро ҳаёлоте беш номидаанд. Аммо воқеият ин аст, ки чаҳонишавӣ ба ҳамаи давлатҳо шароити якхелаи рушдро пешниҳод менамояд, лекин ҳар як давлат вобаста ба имконият ва вазъи дохилии иқтисодию сиёсии хеш аз он истифода мебарад. Дуруст аст, ки давлатҳои мутараққии постиндустриалӣ вобаста ба технологияи пешқадами истеҳсоли хеш аз он бештар манфиат мебардоранд. Аммо давлатҳои рӯ ба инкишоф низ бо пеш бурдани стратегияи дурусти сиёсӣ – иқтисодӣ аз глобализатсия истифода намудаметавонанд.

Дар доираи илмҳои сиёсӣ таҳқиқи равандҳои глобализатсионӣ ва таҳкими истиқлолияти давлатӣ аҳамияти илмию назариявӣ ва амалию сиёсиро касб намудааст. Зеро олами сиёсат гуногунҷеҳра буда, таваҷҷуҳи олимон ва донишмандонро масъалаҳои мухталиф, аз ҷумла бартарӣ пайдо намудани иштирокчиёни асосии муносибатҳои байналхалқӣ дар нисбати масъалаи таҳким ва тақмили истиқлолияти давлатӣ ҷалб месозад. Пӯшида нест, ки андешаҳо дар бораи он, ки давлатҳо ба мисли пештар дар низоми муносибатҳои байналхалқӣ дигар нақши пешбарро иҷро карда наметавонанд ҳукми зарурӣ пайдо намудааст. Андешаҳои мазкурро ҳанӯз дар тадқиқоти олимон ва донишмандони солҳои 70-уми асри гузашта пайдо намудан мумкин буд. Дар қорҳои онҳо афзалият пайдо намудани акторони муносибатҳои байналхалқӣ ва беш аз пеш бар хилофи робитаҳои байнидавлатӣ баромад намудани онҳо мушоҳида мегардид. Пас падидаи музкур вобастагии байни давлатҳо ва халқҳоро нишон медиҳад ва ҳамчун идеяи асосӣ тавсиф карда мешавад. Вобастагии мазкур ба тавлиди ғояҳои глобализатсионӣ боис шуда, мафҳуми вобастагии истиқлолияти байни давлатҳо ва халқҳо як навъи консепсияи глобализатсия баромад менамояд, ки мавриди истифодаи васеъ қарор гирифтааст.

Аз як тараф, агар ба масъалаи вобастагии байни давлатҳо ва халқҳо назар намоем, пас он на танҳо соҳаи иқтисодӣ, балки соҳаҳои дигари ҳаёти ҷамъиятию сиёсиро фаро гирифта, марҳалаҳои гуногуни рушди таърихиро дар бар мегирад. Ҳолати мазкур бевосита ба таҳқиқи равандҳои глобализатсионӣ мусоидат менамояд. Аз тарафи дигар, глобализатсияро метавон ҳамчун раванд ва ҳамчун идеология тавсиф намуда, хусусиятҳои радикалии онро аз ҷиҳати сиёсӣ набояд сарфи назар кард.

Равандҳои глобаликунонӣ аз ҳисоби рушди шабакаҳои телекоммуникатсионӣ ҳокимияти мустақили иерархикунонии худро таъсис медиҳад ва бар хилофи истиқлолияти давлатҳои мустақил баромад намуда, ба сиёсати чаҳонӣ таъсири бевосита мерасонад. Таъсиррасониҳои мазкурро метавон дар соҳаҳои гуногун мушоҳида намуд. Таъсиррасониҳо дар муносибатҳои иқтисодию савдои байналхалқӣ, дар афзоиши маҷмӯи маҳсулоти дохилии тамоми кишварҳо, дар афзудани сармоягузорӣ, дар

ташаккул ва рушди ширкатҳои трансмиллӣ ва ғайра ба назар мерасанд [3, С. 56].

Бозори молиявии ҷаҳонӣ дар таҳкими робитаҳои тичоратию саноатии байни кишварҳо нақши фаъол мегузорад, ки он ҳамчун воситаи сафарбарнамоии захираҳои озоди молиявӣ ва сармоягузорӣ ба иншооти гуногуни истеҳсоли табдил ёфтааст. Соҳаи иқтисодии ҳар як кишвар чӣ дар сармояи содиротӣ ва чӣ дар гирифтани сармояи мустақими хориҷӣ беш аз пеш хусусияти глобалӣ пайдо намудаанд. Пӯшида нест, ки солҳои охир табиати бозорҳои молиявӣ ба кулӣ тағйир ёфта, дар натиҷаи рушди босуръати шабакаҳои телекоммуникатсионӣ имкон пайдо намуданд, ки марказҳои бузурги молиявии ҷаҳонӣ ба савдои системаи коғазҳои қиматноки ҷаҳонӣ муттаҳид гарданд. Барои ҳамгирии глобалии коғазҳои қиматнок дар биржаи ҷаҳонӣ тамоми шароитҳо муҳайё гардидааст. Вобастагӣҳо ва алоқамандии мазкур дар мубодилаи курби асрори миллӣ ба назар мерасад ва бештар хусусияти глобалиро ба худ касб намудаанд. Наздикшавии иқтисодиёти кишварҳо ба истиқлолияти давлатӣ бе натиҷа гузошта наметавонад ва фаъолияти иқтисодии ҳар як кишварро аз омилҳои беруна вобаста мегардонад. Дар фазои иқтисодии ҷаҳонӣ нақши марказҳои ғайридавлатии фаромиллӣ, аз ҷумла ширкатҳои трансмиллӣ, корпоратсияҳо, бонкҳои трансмиллӣ, фондҳои байналмилалӣ сармоягузорӣ дар қабули қарорҳои стратегӣ нақши муҳим мегузоранд. Ҳатто бисёре аз онҳо ба иқтисодиёти давлатҳои миллӣ ворид гашта, ба сиёсати пешгирифтаи онҳо тасхехот ворид месозанд.

Муносибати мазкур ба ноустувории бозорҳои дохилӣ ва хоҷиш ёфтани рақобати байни истеҳсолкунандагон оварда мерасонад. Таачҷубовар он аст, ки таҳкими истиқлолиятгарой ё такмили истиқлолияти давлатӣ дар шароити имрӯза барои бисёр кишварҳои рӯ ба инкишоф, алалхусус, барои Тоҷикистон аҳамияти махсус пайдо менамояд. Инро аксар вақт бӯҳрони молиявӣ ва иқтисодии кишварҳо нишон медиҳанд.

Дар шароити муосир талоши асосии иқдомҳои ҷомеаи ҷаҳониро на танҳо идораи фазои геополитикӣ, балки «объектҳои стратегӣ» ва идораи равандҳои байналмилалӣ молиявӣ иттилоотӣ ташкил медиҳанд. Бозингарони асосӣ дар ин самт маблағҳои калон ва ширкатҳои молиявии худро ба қор меандозанд, ки аксар вақт бо дастгириҳои ошкоро ё пӯшидаи давлатҳои миллӣ боис мегарданд. Ба сифати омили нави раванди сиёсии ҷаҳонӣ на танҳо ширкатҳои трансмиллӣ, балки ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ низ баромад менамоянд, ки дар шароити глобализатсионӣ нақши давлатҳои миллиро танг карда баровардаанд. Фаъолияти онҳо бештар хусусияти гуманитарӣ гирифтааст. Гузашта аз ин, ҳатто шахсони алоҳида низ имкон пайдо намудаанд, ки ба равандҳо ва хусусиятҳои сиёсати ҷаҳонӣ таъсири бевосита расонанд.

Вобаста ба вазъи сиёсии ҷаҳон баамнияти ҳар як миллат хатар таҳдид мекунад. Имрӯзҳо ҷомеаи ҷаҳонӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ ё ба истилоҳ глобализатсия қарор дорад, ки дар ин раванд пеш аз ҳама, бархӯрди

тамадунҳою фарҳангҳо ва тарзи истеҳсолоти модии ҷамъиятӣ шомил мешаванд [5, С.89].

Раванди ҷаҳонишавӣ як қатор шохаҳои ҷомеаро фаро гирифта, он дар ташаккулёбии тарбияи ахлоқии насли наврасу ҷавонон, ки инҳо асоси идеологияи миллиро ташкил медиҳанд ва идеологияи милли бошад омили асосии худшиносӣ ва ҳувияти милли ба шумор меравад, ки ин ҳама асоси поядорӣ ва бардавомии амнияти милли ба шумор меравад. Дар ин аснод глобализатсия ба ташаккулёбии чунин сифатхотаъсири бузург хоҳад гузошт. Зикр карданбо маврид аст, кихатари асосии нестшавии ҳар як миллату давлатдар коста гардидани идеологияи миллии ҷавонони он ба шумор меравад[6, С.43]. Ва глобализатсия бошад яке аз воситаҳои асосии таъсиррасонӣ ба шуур, махсусан, ба шаклҳои шуури ҷамъиятии наврасону ҷавонон алалхусус, ба ахлоқ, дин, ҷаҳонбинӣ, ки ин шаклҳои шуури ҷамъияти идеологияи шахсро муаян менамоянд, таъсири ниҳоят манфӣ мерасонад. Ва интаъсиррасониҳоро ба таври зайл ифода намудан мумкин аст:

- **Ҷаҳонишавии фарҳангҳо ва бегонашавии фарҳанги милли**

Дар раванди ҷаҳонишавӣ зиёданд давлатҳое, ки қисм- қисм фарҳангу забони худро аз даст медиҳанд. Аз шумури ин давлатҳо, ки худӣ ҷаҳонишавӣ аз он ҷойҳо манша мегирад: Франсия, Канада ва ИМА мебошанд. Яъне, ба бегонашавии фарҳанг раванди ҷаҳонишавӣ таъсир мерасонад. Вале фарҳанг ҷузъи асосии ташаккулдиҳандаи тарбияи ахлоқии башарият ба шумор меравад. Пас ҳар миллатро зараур аст, ки дар ин раванд омодагӣ дошта бошад. Ин аз шахрвандони онвобастагии зиёд дорад. Шахрвандон агар дорои ҳисси миллатдӯстӣ, ифтихори милли ва арҷгузор ба фарҳангу тамаддуни гузаштаи хеш бошанд, ҳеч гоҳ фарҳанги бегонаро ба худ қабул нахоҳанд кард.

Аммо боиси таассуф аст, ки имрӯзҳо дар ҷомеаи мо баъзан калонсолону ҷавонон ба бегонашавӣ рӯй оварда, ба фарҳанг ва забони миллии хеш доғ меоранд ва ин ҳисси миллатдӯстии наврасону ҷавонро коста гардонидани, дар онҳо майли эгоистӣ ба вучуд меояд. Инба коҳишҳои фарҳанг ва тамадуни суннати миллии куҳанбунёди тоҷик оварда мерасонад. Дар сурати коҳиш ёфтани фарҳангу забон миллатро хатари парокандагӣ таҳдид мекунад, чун ки фарҳанг яке аз механизмҳои сарҷамъ намудани халқмансуб меёбад. Пас, мо, аҳли ҷомеаро лозим аст, ки азраванди ҷаҳонишавӣ ҷиҳатҳои хубашро қабул намуда, ҷиҳатҳои зиёноварашро аз ақлу зеҳн вафарҳанги худ дур созем. Ин, албата вобастагӣ дорад ба дараҷаи фаҳмиши ҳар як инсон.

- **Дин дар раванди ҷаҳонишавӣ ва пос доштани арзишҳои динӣ**

Дар раванди ҷаҳонишавӣ чизи аз ҳама таҳдидовар ба таълиму тарбия, махсусан, тарбияи ватандӯстӣ, ҳисси милли ва худшиносиву худогоҳии милли ин дар зиёд шудани гуруҳҳои терроризму экстермизми динӣ мебошад. Он бевосита ба мафкураи наврасону ҷавононтаъсир расонида, онҳоро аз омӯхтани илм дур месозад. Дар асри XXI чизи аз ҳама хатарнок барои сулҳу амнияти кишварҳои дунё, алалхусус, минтақаи Осиё ин зиёд шудани равияҳои террористӣ, ки аз номи дини ислом баромад мекунанд, мебошад. Онҳо на дин доронанду на инсоншиносону худотарс, балки ҷоҳилӣ аз дин ҷудову аз Худо

беҳабаранд. Ин раванд азаҳли ҷомеа, махсусан, аз муаллимон зирази сиёсӣ ва дорои маданияту фарҳанги диниву мазҳабиро талаб менамояд. Чунки қисми зиёди ҷавонони ба ин гурӯҳҳо шомил мешудагӣ аз арзишҳои диниву мазҳаби тамоман беҳабаранд [6, С.65]. Ба хонандагон чӣ будани мазҳаб ва дину роҳи ростро фаҳмонида тавонистани омӯзгорон, падару модарон ва аҳли ҷомеа зарур аст, то наврасону ҷавонон ба ҳар гуна ҳизбу ҳаракатҳо нагараванд.

- Густариши техникаву технология

Дигар ҷанбаи ҷаҳонишавӣ, автоматизатсиякунонӣ ё компютеркунонӣ аз як ҷиҳат хуб аст, корҳои одамонро осон намуда, ба корхонаҳо ва муассисаҳо ва фардҳои алоҳидафоидаи моливу пулӣ васиёсиву мафкурави меорад. Вале, мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки ин раванд ба ташаккули сифатҳои маънавии инсон таъсири манфӣ мерасонад. Дар шаҳрҳо зиёд шудани марказҳои хизматрасонии компютерӣ (интернеткафе, бозии сонӣ ва ғайра) омили асосии дур шудани талабагону донишҷӯён аз раванди таълим ва коҳиш ёфтани ахлоқи ҳамидаи инсонӣ ба шумор меравад.

- Ташаккули ҳисси миллатдӯстӣ ва амнияти миллӣ

Аксар вақт наврасону ҷавонон тавассути сомонаҳои иҷтимоӣ як қатор видеороликҳои ғайриахлоқӣ ва ё зидди идеологияи милиро тамошо ва матнҳои ҳамрадиҳои инҳоро тамошо ва мутолеа менамоянд. Инчунин, ба гирифтани ахбороти сохтаи дигар ташкилотҳои зидди инсонӣ машғул мешаванд, ки ин ба раванди ташаккули ҳислатҳои маънавии онҳо таъсири манфӣ мерасонад ва боиси кошта гардидани меъёрҳо ва принципҳои инсондӯстива ватангароичавонон дар ҷомеа мегардад. Тавре кимаълум аст дар илми равншиносӣ гуфта шудааст: он чизе, ки дар ҳаёт объективан вучуд дорад, новобаста аз объективияташ ба эҳсосоти мо таъсир мерасонад. Албата, тамошо ва мутолеаи чунин видеороликҳо ва матнҳои ифротӣ ба ҳиссиёти онҳо таъсири манфӣ расонида, дар равияи шахсии онҳо таъсири идеологӣ мерасонад.

Аз тарафи дигар тавассути сомонаҳои иҷтимоӣ шинос шудани ҷавонон ба дӯстҳои нав, ки баъзе аз онҳо барои гурӯҳҳои ифротгарой хизмат менамоянд ва ин барои ҷавонон хатарноктар ҳастанд. Зеро мувофиқи таҳлилҳо дар солҳои охир шомил шудан ба гурӯҳҳои терористӣ тавассути сомонаҳои интернетӣ бештар суръат гирифта истодааст. Ва шомилшавии ҷавонон ба чунин гурӯҳҳои терористӣ хатари калонест, ба амнияти миллӣ ва ё доғест барои миллат [7, С.12].

Ҳамин тариқ, ҳар як миллат дар раванди ҷаҳонишавӣ хоҳу нохоҳ қарор хоҳад гирифт ва роҳи ягонаи зарар надидани фарҳанг ва кошта нагардидани ахлоқ дар ҷомеа, қабл аз ҳама, омода будан ва ё шудан ба ин раванди пуртазод мебошад. Пас, ҳар як падару модар ва омӯзгорро лозим аст, ки сараввал худ дониши кофии муосир дошта бошад, то ин ки ба хонандагон ва дигар шаҳрвандон чӣ будани ин равандро фаҳмонда тавонад. Дар баробари падару модарон ва омӯзгорон дигар қишрҳои ҷомеаро низ лозим аст, ки ба бегонапарастӣ рӯ наоранд, чунки кӯдакон тақлидкоранд ва ба онҳо пайравӣ мекунанд.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Маҳмадиев Н.Д. Социальные корни религиозного экстремизма в Таджикистане. *Монография* / Н.Д. Маҳмадиев // Душанбе, 2013. –190с.
2. Зокиров Г. Н., Абдулҳақов М. М. Манфиатҳои миллӣ – омили меҳварии рушди давлатдорӣ. –Душанбе, 2008. –250с.
3. Зокиров Г. Н. Донишномаи сиёсӣ. – Душанбе, 2007.–602 с.
4. Шумилов М. М. Глобализация: политическое измерение. М., 2002. С.-230с.
5. Льюард И. Глобализация политика: Изменившаяся направленность политического действия в современном мире. М.,1992. С.-289с
6. Панарин А.С.Глобальное прогнозирование. М., 1992.-122с.
7. Хайдаров Р. Д. Влияние процесса глобализации на трансформацию таджикского общества. Душанбе, 2011. С. 24-50.

СИСТЕМАҲОИ СИЁСИИ МУОСИР: ТАҲЛИЛИ ВАЗЪИЯТИ БУҲРОНӢ ВА РОҲҲОИ БАРТАРАФНАМОИИ ОН.

Курбонов Д. М. – Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав, унвонҷӯи кафедраи сиёсатишиносӣ ва муносибатҳои байналмилалӣ. Суроға: 735140, Ҷумҳурии Тоҷикистон, вилояти Хатлон, шаҳри Бохтар, кӯчаи Айнӣ, 67, Телефон: 904-45-41-01. E-mail: davlatbekmirzoevich_94@mail.ru

Мақола масъалаи муҳими сиёсии марбут ба системаи сиёсӣ ва раванди инкишофи номутаносиби онро дар бар мегирад. Дар он шарҳи кутоҳи системаи сиёсӣ, хосиятҳои он, вазъияти буҳрони системаи сиёсӣ, хулосагирӣ ва таҳияи сценария оид ба бартараф намудани вазъияти буҳрони системаи сиёсии ҷомеа оварда шудааст. Муаллиф кушиш ба харҷ додааст, ки басъалаҳои муосири хосияти буҳрони системаи сиёсӣ ва роҳҳои ҳалолои онро ба таври илмӣ пешниҳод намуда, технологияи таҳияи сценарияро атрофи бартараф намудани вазъияти буҳронӣ мушаххас созад.

Буҳрони системаи сиёсӣ, ки дар заминаи қаноатнашавандагии ҳаёти шаҳрвандон шакл мегирад, намунаи маъмултарини вазъияти буҳрони системаи сиёсии муосир мебошад. Вазъияти буҳронӣ доимо дар раванди ташаккули гуногуни системаи сиёсӣ ба амал меоянд.

Вазъияти буҳронӣ устувори системаҳои сиёсиро ба таври назаррас месанҷад, зеро онҳо нисбат ба роҳбарияти сиёсӣ, инчунин сохтор ва равандҳои система талабҳои истисноӣ доранд. Вазифаи муҳими системаҳои сиёсии муосир пешгӯии вазъияти буҳронӣ мебошад.

Дар низоми донишҳои сиёсӣ ошкор намудани нодирии хулосагирӣ аз таҳлили вазъияти буҳронӣ ва таҳияи сценария ва муайян кардани давраҳо ва субъектони асосии он ба яке аз масъалаҳои асосии фаъолияти сиёсатишиносон, ва экспертони сиёсӣ дохил мешавад. Вазъияти буҳрониро метавонем аз руи сценарияи муайян ба ченаки экспертӣ намуд. Махсусияти сценария аз мутобиқати муваққатӣ иборат аст. Аҳамияти сценария дар мақсади инкишофи тадқиқот ва таҳлили вазъияти буҳронӣ муайян мешавад.

***Калидвожаҳо:** системаи сиёсӣ, буҳрони системаи сиёсӣ, вазъияти буҳронӣ, хулосагирии вазъияти буҳронӣ, сценарияи сиёсӣ, инқилоб, таҳаввулот, тағйиротҳои сиёсӣ, самаранокӣ ҳокимият, институтҳои сиёсӣ.*

СОВРЕМЕННЫЕ ПОЛИТИЧЕСКИЕ СИСТЕМЫ: АНАЛИЗ КРИЗИСНОЙ СИТУАЦИИ И ПУТИ ЕЕ ПРЕОДОЛЕНИЯ.

Курбонов Д. М. – Бохтарский государственный университет имени Носира Хусрав, соискатель кафедры политологии и международных отношений.

Адрес: 735140, Республика Таджикистан, Хатлонская область, город Бохтар, улица Айнӣ, 67, Телефон: 904-45-41-01. E-mail:

davlatbekmirzoevich_94@mail.ru

Статья содержит важный политический вопрос, связанный с политической системой и процессом ее неравномерного развития. Он содержит

краткую характеристику политической системы, ее характеристику, кризисную ситуацию политической системы, выводы и разработку сценария выхода из кризисной ситуации политической системы общества. Автор предпринял попытку научно представить современные проблемы кризиса политической системы и пути его решения, а также конкретизировать технологию разработки сценариев выхода из кризисной ситуации.

Кризис политической системы, формирующейся на почве неудовлетворенности жизнью граждан, является наиболее распространенным примером кризисного положения современной политической системы. Кризисные ситуации постоянно возникают в процессе формирования различных политических систем.

Кризисные ситуации существенно проверяют стабильность политических систем, поскольку предъявляют исключительные требования к политическому лидерству, а также к структуре и процессам системы. Важной задачей современных политических систем является прогнозирование кризисной ситуации.

В системе политического знания выявление своеобразия выводов из анализа кризисной ситуации и развития сценария и определение его основных периодов и сюжетов является одним из основных вопросов деятельности политологов и политологов. Кризисную ситуацию можно оценивать по определенному сценарию. Специфика сценария состоит во временной совместимости. Определена значимость сценария в целях развития исследований и анализа кризисной ситуации.

Ключевые слова: политическая система, кризис политической системы, кризисная ситуация, выход из кризисной ситуации, политический сценарий, революция, эволюция, политические изменения, эффективность власти, политические институты.

MODERN POLITICAL SYSTEMS: ANALYSIS OF THE CRISIS SITUATION AND WAYS TO OVERCOME IT.

Qurbonov D. M. - Bokhtar State University named after Nosir Khusrav, applicant for the Department of Political Science and International Relations. Address: 735140, Republic of Tajikistan, Khatlon region, Bokhtar city, Aini strit, 67, Phone: 904-45-41-01. E-mail: davlatbekmirzoevich_94@mail.ru

The article contains an important political issue related to the political system and the process of its uneven development. It contains a brief description of the political system, its characteristics, the crisis situation of the political system, conclusions and development of a scenario for overcoming the crisis situation of the political system of society. The author made an attempt to scientifically present the current problems of the crisis of the political system and ways to solve it, as well as to concretize the technology for developing scenarios for overcoming the crisis.

The crisis of the political system, which is formed on the basis of dissatisfaction with the lives of citizens, is the most common example of the crisis situation of the

modern political system. Crisis situations constantly arise in the process of formation of various political systems.

Crisis situations significantly test the stability of political systems, as they make exceptional demands on political leadership, as well as on the structure and processes of the system. An important task of modern political systems is to predict a crisis situation.

In the system of political knowledge, revealing the originality of conclusions from the analysis of a crisis situation and the development of a scenario and determining its main periods and plots is one of the main issues in the activity of political scientists and political scientists. A crisis situation can be assessed according to a certain scenario. The specificity of the script is in temporal compatibility. The significance of the scenario for the development of research and analysis of the crisis situation is determined.

Keywords: *political system, political system crisis, crisis situation, way out of a crisis situation, political scenario, revolution, evolution, political changes, power efficiency, political institutions.*

Соҳаи сиёсиро муносибатҳои байниҳамдигарии синфҳо, табақаҳо, гурӯҳҳои иҷтимоӣ ва давлат дар бораи ба даст овардан, нигоҳ доштан ва истифодаи ҳокимият ва таъсиррасонӣ ба ҳокимият, фаъолият оид ба сохтори ҳокимияти давлатӣ, иштирок дар қорҳои давлатӣ, муайян намудани мазмун, мақсад, вазифаҳо, воситаҳои сиёсати он ва ғайра ташкил медиҳанд.

Системаи сиёсии ҷомеа ва омӯзиши ҳамаҷонибаи он хеле муҳим мебошад. Он сатҳи комилтарин ва васеътарини танзимнамоӣ ва идораи ҷомеа аст. Дар илмҳои сиёсӣ истифодаи мафҳуми «системаи сиёсӣ» чандон таърихи тулонӣ надорад. Аввалан мафҳуми мазкур дар мақолаи Д. Истон «Системаи сиёсӣ» (1953) тобиши илмӣ пайдо намудааст [1.с. 127].

Баъдтар мафҳуми «системаи сиёсӣ»-ро қариб ҳамаи мактабҳои илми сиёсӣ барои инъикоси доираи эътирофгаштаи масъалаҳо ва равандҳои сиёсӣ истифода мебарданд. Дар солҳои баъдина дар раванди омӯзиши масъалаҳои системаи сиёсӣ Т. Парсонс, Г. Алмонд, К. Дойч, М. Дюверже, сахм гузоштаанд.

Системаи сиёсӣ қисми соҳаи сиёсиро, ки аз ташкилотҳо ва институтҳои иҷтимоӣ иборатанд ва дар алоқамандии якдигар вазифаҳои сиёсиро дар асоси ягонаи конституционӣ ба амал мебароранд, дарбар мегирад.

Бухрони сиёсӣ замоне системаи сиёсии ҷомеаи муосирро фаро мегирад, ки иҷрои функцияҳо ва салоҳиятҳо ба амал бароварда намешаванд ё нокифоягии инкишофи муносибатҳо ва муташакилсозии онҳо ба назар мерасад.

Мавриди қайд аст, ки бухрон – изтирор, бухрони системаи сиёсӣ мебошад, ки дар заминаи ночорӣ ва қаноатнашавандагии ҳаёт, шахрвандон ба ғазаб омада, бар зидди системаи сиёсӣ муқобилиятро оғоз мекунад. Одамоне, ки эътироз мекунад, дар як маврид ба нишон додани рафтори ғайриодии ба доираи муқаррарӣ мувофиқат накунанд, қоидаҳои муқарраршударо вайрон мекунад, ки ин номуайяниро зиёд мекунад, хусусияти муҳимми раванди

бухронӣ мебошад. Аммо шиддати баамаломата дар фаъолияти муассисаю ташкилотҳои алоҳида нисбатан кӯтоҳмуддат буда, нормаҳои асосиро, ки механизмҳои дахлдори муташаккилсозандаи муносибатҳои сиёсӣ танзим меkunанд, халалдор намеkunанд. Чунин бухронҳо ҳар як ниҳоди институтсионалӣ ё созмони сиёсӣ аз сар гузаронида метавонад. Масалан, ҳизбҳои, ки дар интихобот муддати дароз ғолиб омаданд, дар бораи ҳаёти шахсии Девони Вазирон созиш карда наметавонанд. Бухрони ҳукумати ба вучуд меояд, вале бар хилофи ҳамин гуна бухрони харобиовар, вай бо хоҳиши ҷонибҳо, сарфи назар аз ихтилофот, дар доираи қонун амал кардан, созишҳо ҷустуҷӯ кардан ва дар бораи қоидаҳои нави ҳамкорӣ мувофиқа кардан хос аст[6. С.151 - 152].

Вазифаи аввалиндараҷаи системаи сиёсии ҷомеаҳо худтакмилдиҳӣ ташкил медиҳад. Он ислоҳоти куллиро талаб мекунад, ки бояд ҷиҳатҳои зерин ба инбат гирифта шаванд[1. С. 133 – 134.]:

— эътирофи оммаи мардум ҳамчун манбаи ҳокимият ва ҳама гуна тағйиротҳо ва ҷалби васеи он ба равандҳои идоракунии ҷомеа;

— эътирофи пурра ва риояи принсипи «таксими ҳокимият»;

— фароҳам овардани имконияти хуб барои амалии гаштани он, кушодани роҳи васеъ ба худидоракунӣ;

— ба ҳисоб гирифтани манфиату талаботи ҳамаи умумиятҳои иҷтимоӣ ва гуруҳҳои аҳоли;

— ташаккул ва ҳамаҷониба инкишоф додани давлати ҳуқуқӣ, пурра риоя намудани талабот ва ба инбат гирифтани хусусиятҳои он;

— ба вучуд овардани тартиботи сиёсӣ, ки вобаста ба шароити тағйирёфтаи ҷомеа ва вазифаҳои нав системаи сиёсиро тағйир ва такмил диҳад. Ҳамин тариқ, системаи сиёсии муосир, моҳият ва хусусиятҳои назариявӣ воқеии он ба сатҳи зоҳиршавӣ ва танзими ҳодисаю падидаҳои мухталифи ҳуди ҷомеа вобаста аст.

Дар замони муосир аксарияти системаҳои сиёсии ҷаҳон як навъ ҷанги дохило аз сар гузаронидаанд, ки боиси сарнагунии шадиди қудратҳои ҳуқуқонгарид. Баъзе ҳолатҳои бухронӣ эҳтимолияти ин гуна шикастро зиёд меkunанд. Ҷангҳо ва махсусан шикастҳои низомии миллӣ дар бисёр инқилобҳои омилҳои ҳалқунанда буданд. Коммунаи Париж дар соли 1871, революцияҳои солҳои 1905 ва 1917 дар Россия, аз тарафи Гитлер сарнагун карда шудани конституцияи Веймар дар Германия ва революция дар Хитой — ҳамаи ин баъди фалокатҳои ҳарбии миллӣ ба амал омаданд. Омилҳои зиёде дар ин вазият, аз ҷумла арзон шудани ҳаёти одамон, кӯчонидани аҳоли, мавҷудияти аслиҳа, фурӯпошии қудрат, бадном шудани роҳбарияти миллӣ, набудани захираҳои моддӣ ва эҳсоси маҷруҳшудаи ифтихори миллӣ ба эҷоди ҷазо, ки дар он дигаргуниҳои куллии сиёсӣ ва амалиёти таҷовузқоронаи оммавӣ барои оммаи васеи одамон қобили қабул аст, мусоидат мекунад[7. С.м: 30.12.2021с].

Мушкилот аксар вақт дар он ҷо шадидтар мешавад, ки даъвогари ҳокимият, вучуд дорад. Мушкилоти қонуният ба ин ё он дараҷа дар назди

хамаи режимҳои навбунёд меистад. Масалан, бисёр мамлакатҳои мустамликавии Африко ва Осиё ба ин манбаи душвориҳои калон дучор гардиданд. Аксар вақт онҳо шакли институтҳои ғарбиро нусхабардорӣ мекунанд, аммо руҳияи онҳоро ба даст оварда наметавонанд. Онҳо аз фалсафаи сиёсӣ ва системаҳои ҳукукии Ғарб «қарз» гирифта, чаҳорчӯбаи конституционӣ ва сохторҳои институтсионалӣ эҷод мекунанд, ки барои шаҳрвандони худ маъно надоранд ва садоқат ё ҳисси садоқати ҳукуматро ба вучуд оварда наметавонанд[8. С.м: 30.12.2021с].

Аз назари профессор Г. Н. Зокиров шинохти бӯҳрон дар ҳулосагириҳо, таҳлил ва таҳияи сенария дар вазъияти бӯҳрони сиёсӣ аҳамияти аввалиндараҷа дорад. Бӯҳрони сиёсӣ бештар дар ду ҳолат ба амал меояд: аввало, вақте ки зиддият дар байни шохаҳои ҳокимияти давлатӣ пайдо гашта, ба сатҳи муқовимат мерасад. Баъд, зиддиятҳои инкишофи ҷомеа ҳосияти антагонистӣ пайдо намуда, асосан байни тарзи идора-режими сиёсӣ ва манфиатҳо ва талаботи кулли аҳоли сураат мегиранд. Фаъолияти ҳокимияти давлатӣ ва махсусан, мақомоти идории он боиси сар задани зиддиятҳо дар сатҳи инқори манфиатҳои табақаҳои гуногуни аҳоли ва ба инобат нагирифтани онҳо ба амал меоянд. Системаи идоракунии ва касбияти идоракунандагон аҳамияти муҳим дорад. Хизмати давлатӣ дар раванди идораи корҳо мақоми махсус пайдо менамояд. Муҳим он аст, ки идоракунандагон ба тамоми талаботҳо ҷавобгӯ бошанд[4. С. 181-190].

Ҷузъҳои сохтори вазъи бӯҳрони системаи сиёсӣ инҳоянд: а) шароит ва ҳолати ҳаёти сиёсӣ (вазъияти объективӣ); б) хусусиятҳои миқдорӣ ва сифатии субъектҳо-иштирокчиёни раванди бӯҳрон; в) миқёси амал, фосолаи замон, фазои иҷтимоие, ки онро фаро мегирад; г) инъикоси вазъият дар шуури ҷамъиятӣ ва психологияи одамон тавассути призмаи эҳтиёҷот, манфиатҳо, консепсияҳо ва барномаҳо (вазъияти «фаҳмидашуда» ҳамчун асоси бевоситаи иҷтимоию психологии тамоюли субъектҳо); д) дараҷаи вазифаҳои ҳалшаванда, дараҷаи таъсири онҳо ба фаъолияти системаи сиёсӣ; е) натиҷаҳои фаъолияти сиёсӣ оид ба ҳалли ин мушкилот[2 Книга II].

Дар доираи илмҳои сиёсӣ таҳлили бӯҳрони сиёсӣ аз ду давра иборат аст:

- таҳлили вазъияти гузаштаи системаи сиёсии ҷомеа;
- таҳлили вазъияти кунунии системаи сиёсии ҷомеа.

Дар таҳқиқотҳо таҳлили бӯҳронӣ ба ҳолати гузаштаи системаи сиёсии ҷомеа аҳамияти кам дорад. Ба раванди таҳлили бӯҳрони сиёсии ҳолати воқеӣ аҳамияти бештар медиҳанд.

Бӯҳрони сиёсиро метавонем аз рӯи сенарияи муайян ба ченаки экспертӣ кашид[9. С.м: 22.01.22с].

Сенария – ин воситаест, ки инкишофи алтернативии системаи муносибатҳои сиёсии бӯҳронӣ чи дар сатҳи байналхалқӣ ва чи дар сатҳи миллии иқтисоди миллӣ, соҳаҳои сиёсат ва муносибатҳои иҷтимоӣ тавассути ходисаҳои мантиқӣ пайи ҳам ҷорӣ карда мешаванд.

Махсусияти сенария аз мутобиқати муваққатӣ иборат аст. Аҳамияти сенария дар мақсади инкишофи тадқиқот ва таҳлили бӯҳрони сиёсӣ муайян

мешавад. Дар сенария маводҳои таҳлили бухрони сиёсӣ пешакӣ истифода мешаванд. Сенария тарзе тартиб дода мешавад, ки баъди шиносоии он бояд мақсади генералии амали он дар амалӣ гардонидани вазифаҳои сиёсӣ ва батанзимдарории муносибатҳои бухронӣ муайян гарданд.

Аз ин хотир сенарияро одатан гуногунии амалҳои пайи ҳам меноманд, ки аз онҳо ҳодисаҳо ба вуқӯъ омада, дар оянда метавонанд ба ҳайси тадқиқи бухрони сиёсӣ гузаронида шаванд.

Вазъияти бухронии иҷтимоию сиёсӣ дар ояндаи дуру наздик метавонад дар доираи якҷанд сенария инкишоф ёбад. Ба воқеият табдил ёфтани ин ё он вариантҳои эҳтимолӣ ба дараҷаи шиддат гирифтани вазъият ва реаксияи ҷавобии роҳбарони кишвар ба он ва инчунин ба интихоби ин ё он тактикаи элитаи сиёсӣ вобаста аст.

Аз ин рӯ, ислоҳотчиён дар ҳалли масъалаҳои пуршиддати муҳолиф метавонанд аз методҳои зӯрварӣ истифода намоянд.

1. Ин яке аз вариантҳои таваккалии раванди инкишофи бухрони сиёсӣ ва идоракунии он ба ҳисоб меравад. Ҳангоми истифодаи чунин шакли фаъолият режими авторитарро бунёд месозанд. **Дар навбати аввал**, тавассути аз нав барқарор кардани сохти монархистӣ. **Дуюм**, дар баъзе минтақаҳо эълон кардани вазъияти ғавқулода ба хотири мубориза бар зидди сепаратизм ва мафия, ки бухрони вазъияти сиёсиро ба вучуд овардаанд. **Сеюм**, тавассути низоми мазкур таҳким бахшидан ба идораи давлат ва рӯ гардондан аз ҳар гуна принципҳои тақсимои ҳокимият. Криминаликунонии умумии муносибатҳои ҷамъиятӣ таъсиси режими криминакратиро ба вучуд меорад ва роҳбарони сиёсии кишвар сохторҳои мафиягиро кушода, асоснок менамоянд.

Дар ҳолате, ки режими сиёсӣ аксарияти одамонро қонеъ карда наметавонад, ислоҳотчиён соҳиби ҳокимияти сиёсӣ мебошанд ва ба истеъфо рафтани хоҳиш надоранд ва самти ислоҳотро низ тағйир дода наметавонанд. Ба истифодаи мақомоти қудратӣ ва шакли идораи авторитарӣ рӯ меоранд. Омили асосии рафтори мазкур ноумедии аксарияти шаҳрвандонро ба воситаҳои идораи демократӣ ва бо роҳи зӯри кӯшиши ҷорӣ намудани низомро хоҳиш доранд ташкил медиҳад [З.С. 808].

2. Вазъияти бухроние, ки дар раванди интиҳобот ба вучуд меояд, роҳбарони кишвар дар баъзе ҳолатҳо маҷбуранд, ки ба вазъияти интиҳобкунандагон тавачҷуҳ зоҳир намоянд ва як маротибаи дигар баҳри ислоҳ кардани самти ислоҳот кӯшишҳо ба харҷ диҳанд, то хусусияти иҷтимоӣ будани онро нишон диҳанд. Азбаски дар ҳамаи соҳаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ ба қомеъҳои қиддӣ муваффақ гарданд онҳоро зарур аст, ки дар заминаи самти тағйири сиёсӣ ба кадрҳо ва таъмини идеология рӯ биоранд. Дар натиҷаи бо оппозиция барқарор кардани муросо ҳукумат метавонад пайваста аз ҳисоби ҷалби одамони нав худ эҳё гардад ва бухрони сиёсро қомеъ дода, муносибатҳоро ба масири муташаккилона шакл гирифтанишон ворид созад. Дар тарғибкунии оммавӣ ва расмӣ онҳо ба муносибатҳои популистӣ рӯ меоранд, яъне субъектҳои сиёсат аз мушкилиҳои раванди инкишоф истифода намуда, бо ваъдаҳои дурӯғ одамонро ба худ ҷалб карданӣ мешаванд ва

мардумро фиреб дода, барои пайдо кардани обрӯю эътибори сиёсӣ онҳоро дар ниқоби ба ном ватандӯстӣ ҳидоят менамоянд.

3. Варианти гузаронидани интиҳоботи пеш аз муҳлат вучуд дорад, аммо воқеияти ин дар ҳолате муяссар мегардад, ки дар нимаи сол вазъияти сиёсии ноором ҷомеаро фаро бигирад. Ба чунин режими сиёсии мавҷуда мавқеи оппозиционеро ишғол намудани одамон ягон асоси воқеӣ надорад. Зеро афкори ҷамъиятӣ дар масъалаи гузаронидани интиҳоботи қатъӣ (радикалӣ) ва таҳаввулотии (эволюционӣ) тағйири стратегияи ислоҳот дар муҳолифат қарор дорад. Муносибати шубҳавари ҳизбҳои сиёсӣ, сарварон, институтҳои демократиро ба назар гирифта, ба ташаккули иқтисодии оппозиционеро ягона дар шуури омавӣ метавонад шубҳаваро ба миён орад. Нобаробарии сатҳи вазъияти ба вуқӯ омада, одатан хусусияти муваққатиро ба худ касб менамояд. Инкишофи он дар бисёр ҳолатҳо ба идома ёфтани ва наёфтани раванди ғайрилегитимии ҳокимият вобаста аст ва ё ин ки сохторҳои ҳокимият воситаҳои васеъ намудани асосҳои иқтисодиро пайдо карда метавонанд ё на.

4. Муносибати таҷрибавӣ ба таҳияи сценария баҳри бартарофт намудани бӯҳрони сиёсӣ. Имконияти мусолиҳаи иқтисодӣ сиёсии ҷомеа то соли 1997 истифода нашуд. Эҳтимол ноором шудани вазъи иқтисодӣ ва иқтисодӣ-сиёсӣ дар соли 1997 боиси қабули қарорҳои саҳтгиронаи худкома мегардад. Аммо таҷрибаи даргириҳои сиёсии соли 1993 метавонад ба ҷонибҳои муҳолиф дар доираи эътирозҳои қонунӣ ва муқолаҳои сиёсӣ дар як «кишти ягона» бимонад.

Ҳамин тавр, ҳулосабарории таҳлили бӯҳрони сиёсӣ ва мушкилоти идоракунии давлатӣ дар шароити бӯҳронии инкишоф як сценария раванди мураккаб буда, самаранокии гузариши вазъияти бӯҳронӣ ба шароити мутаносиб ва муташаккилонаву мувозинатии вазъияти сиёсӣ ба он вобаста аст.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Зокиров Г. Н. Сиёсашиносӣ. – Душанбе, 2010. – С. 127.
2. Философия политики. Под. ред. Бессонова Б.Н. – М., 1993. Книга II.
3. Общая и прикладная политология: учебное пособие. Под общей редакцией В.И. Жукова, Б.И. Краснова. - М.: МГСУ; Изд-во “Союз”, 1997. – С. 808 (– 992 с.)
4. Зокиров Г. Н. Донишномаи сиёсӣ. Иборат аз се ҷилд. Ҷилди 1. – Душанбе, 2015. – С. 190 - 181.
5. Пушкарева Г. В. Политические кризисы: содержание, виды и факторы эскалации // Вестник Московского университета. Сер. 21. Управление (государство и общество). 2016. № 1. – С. 151 - 152.
6. Развитие и изменение политические системы. Нестабильные политические системы [Захираи электронӣ] URL: <https://www.britannica.com/topic/political-system/Development-and-change-in-political-systems> (санаи мурочиат: 30. 12. 2021 с.)

7. D. Alan Heslop. Unstable political systems [Захираи электронӣ] URL: <https://www.britannica.com/topic/political-system/Development-and-change-in-political-systems> (санаи мурочиат: 30. 12. 2021 с.)
8. Анализ политической ситуации. Метод сценариев [Захираи электронӣ] URL: http://grachev62.narod.ru/krasnov/ch_49.htm (санаи мурочиат: 22.01.22 с.)

НАҚШИ ИТТИЛООТ ДАР РАВАНДИ ТАҲКИМИ ЗАМИНАҲОИ ИДЕОЛОГӢ ДАР ҚОМЕА

*Хидирзода Махфират Умар, доктори илмҳои фалсафа, профессор,
узви Комиссия марказии интихобот ва раёнпурсии Ҷумҳурии Тоҷикистон.
Суроға: ш. Душанбе, хиёбони Рудаки 42., тел.: (+992) 918639754,
e-mail: makfirat@mail.ru*

*Мирзоева Нушофарин Зафаровна, докторанти PhD шуъбаи
сиёсатиносии Институти фалсафа, сиёсатиносии ва ҳуқуқи АМИТ,
734025, Тоҷикистон, ш. Душанбе, Рудаки 33., Тел: (+992) 904-37-98-98. E-
mail: nushofarin.mirzoeva@bk.ru*

Мақолаи мазкур ба масъалаи нақши иттилоот дар раванди таҳкими заминаҳои идеологӣ дар қомеа дар замони муосир бахшида шудааст. Шинохти иттилоот ҳамчун захира дар раванди идоракунии қомеа, эътирофи ҷанбаҳои аксиологӣ, идеологӣ ва сиёсии он имкон медиҳанд, ки нақши он дар раванди шаклгирии мафкуравии қомеа аниқ муайян карда шавад. Муайян намудани моҳият ва аҳаммияти ҷанбаҳои зикргардида имкон доданд, ки сатҳи таъсиррасонии иттилоот ва василаҳои иттилоотӣ ба шуури сиёсӣ ва мавқеъгирии идеологии шахс муайян карда шавад. Инчунин дар раванди таҳлил ба моҳияти таҳдидҳои иттилоотӣ идеологӣ ва таъсири онҳо ба рушди босуботи қомеа диққат дода шудааст.

***Калидвожаҳо:** нақши иттилоот, таҳкими асосҳои идеологӣ, қомеаи муосир, ҷанбаи аксиологӣ, ҷанбаи идеологӣ, ҷанбаи сиёсӣ, шуури сиёсӣ, таҳдидҳои иттилоотӣ, таҳдидҳои идеологӣ, суботи иҷтимоӣ.*

***Хидирзода Махфират Умар, Доктор философских наук, профессор,
Член Центральной комиссии по выборам и референдумам, Республики
Таджикистан. Адрес: г. Душанбе, проспект Рудаки, 42.,
тел.: (+992) 918639754, e-mail: makfirat@mail.ru***

***Мирзоева Нушофарин Зафаровна, Докторант PhD отдела
политических наук Институт философии, политологии и права НАНТ.
734025, Таджикистан, ш. Душанбе, Рудаки 33., Тел: (+992) 904-37-98-98.
Электронная почта: nushofarin.mirzoeva@bk.ru***

Данная статья посвящена вопросу роли информации в процессе укрепления идеологических основ в современном обществе. Признание ресурсного значения информации в процессе управления обществом, ее аксиологического, идеологического и политического аспектов позволяют четко определить ее роль в процессе формирования идеологических основ общества. Определение сущности и значения упомянутых аспектов позволило определить уровень влияния информации и информационных средств на политическое сознание и идеологическую позицию личности. Также в

процессе анализа было обращено внимание на природу информационных и идеологических угроз и их влияние на развитие социальной стабильности.

Ключевые слова: *роль информации, укрепление идеологических основ, современное общество, аксиологический аспект, идеологический аспект, политический аспект, политическое сознание, информационные угрозы, идеологические угрозы, социальная стабильность.*

Hidirzoda Mahfirat Umar, Doctor of Philosophy, Professor, Member of the Central Commission for Elections and Referenda, Republic of Tajikistan. Address: 42 Rudaki ave., Dushanbe., tel .: (+992) 918639754, e-mail: mahfirat@mail.ru

Mirzoeva Nushofarin Zafarovna, Doctoral PHd of the department of political sciences Institute of Philosophy, Political Science and Law of NAST., 734025, Tajikistan, sh. Dushanbe, Rudaki 33., Tel: (+992) 904-37-98-98. E-mail: nushofarin.mirzoeva@bk.ru

This article is devoted to the role of information in the process of strengthening the ideological foundations in modern society. Recognition of the resource value of information in the process of managing society, its axiological, ideological and political aspects allow us to clearly define its role in the process of forming the ideological foundations of society. Determining the essence and meaning of the mentioned aspects allowed us to determine the level of influence of information and information media on the political consciousness and ideological position of the individual. Also, in the process of analysis, attention was paid to the nature of information and ideological threats and their impact on the development of social stability.

Keywords: *role of information, strengthening of ideological foundations, modern society, axiological aspect, ideological aspect, political aspect, political consciousness, informational threats, ideological threats, social stability.*

Дар чаҳони муосир майдони набардҳо ва муборизаҳо байни неруҳои гуногуни манфиатдор хеле фароҳ буда, онҳо кушиш мекунанд аз василаҳои гуногун истифода баранд. Истифодаи василаҳои техникаю технологӣ, иттилоотӣ, фарҳангӣ ва мафкуравӣ ба ҳукми анъана даромадааст. Дар чунин шароити мураккабу пурихтилоф набарди асосӣ барои ба даст овардани зехну мафкураи ҷомеаҳо рафта истодааст. Зеро идора намудани зехни ҷомеа маънии идора намудани ҳуди ҷомеаро дорад.

Таҷрибаи сиёсии кишварҳои гуногун нишон медиҳад, ки набардҳои мафкуравӣ кудрати тезонидани раванди ба даст овардани натиҷаро дошта, мутеъгардонии мафкуравӣ маънии мутеъгардонии пурраи шахсро дорад. Таъсиррасонии мафкуравӣ бо назардошти имкониятҳои муосири технологияю коммуникатсионӣ ва иттилоотӣ қисми таркибии муборизаҳои геополитикӣ гаштааст.

Бо назардошти нуктаи мазкур, масъалаи таъмини амнияти мафкуравӣ барои кулли ҷомеаҳо масъалаи муҳим арзёбӣ мегардад. Тоҷикистони мо ҳам

хамчун кишвари соҳибистиклол дар масири бархӯрди манфиатҳои геополитикии абаркудратҳо қарор дошта, аз таҳдидҳои мафкуравӣ дар амон нест. Ин набарди эълоншуда кайҳо боз дар фазои иттилоотии кишвари мо низ идома дошта, дар ҳолати муайян хусусияти «нарма» ва дар ҳолати дигар хусусияти «тунд» пайдо мекунад. Тамоюли идомадоштаи таъсиррасонии мафкуравӣ хусусияти тамаддунӣ дошта, ба арзишҳо, суннату анъанаҳо ва эътиқоди мардум нигаронида шудааст. Масъала сари равандҳои идеологиест, ки тайи солҳои охир вусъат пайдо намудаанд. Шулевский моҳияти идеологияро барои ҷомеаи инсонӣ арзёбӣ намуда, қайд мекунад, ки: «Идеология як истилоҳ, мафҳумест, ки бо як «маводи инфичории» семантикӣ ва метафизикии номаълум пур карда шудааст, ки метавонад дар дилҳо вақт ва дар дилҳо ҷо бо оқибатҳои ғайриимкон таркад. Бинобар ин идеология шартӣ зарурии худидоракунии инсоният ва ҳар як фарди он аз худинфичор аст. Ва умуман, инсон як мавҷудоти идеологӣ аст. Одамон бо ҳамин аз ҳамдигар фарқ мекунанд: фақат аз ҷиҳати ченаки огоҳӣ ва дарки идеологияе, ки онҳоро ба ҳаракат мебарорад»¹. Воқеан ҳам чунин аст. Маҳз мансубияти идеологӣ дар ҷомеа яке аз ченакҳои муҳимми фарқият байни одамон мебошад. Арзишу идеалҳои, ки онҳо ҷонибдорӣ мекунанд, онҳоро барои иҷрои амалҳои гуногун таҳрик медиҳанд. Дар ин ҷо сухан сари парастии арзишу меъёр ва идеалу қоидаҳои меравад, ки шахс онҳоро эътирофу пайравӣ мекунад. Таҳмили ғоя, арзиш, меъёру қоида ва дигар унсурҳои таркибии идеологӣ тавассути василаҳои гуногун сурат мегирад. Дар ин раванд иттилоот ва василаҳои иттилоотӣ нақш ва мақоми хос доранд. Инро метавон аз якҷанд ҷанба асоснок намуд:

- **аз дидгоҳи захиравӣ** – иттилоот дар замони рушди ҷомеаи иттилотӣ қудрат, неру ва захираест, ки тавассути он давлат иқтисодии худро дар соҳаҳои гуногун таҳким мебахшад. Иттилоот ҷанбаи қавии идеологӣ дошта, тавассути он шаклирии мафкуравии ҷомеа сурат гирифта, суботи ҷомеа таъмин мегардад. Таҳкими заминаҳои мафкуравӣ баҳри таъмини ягонагӣ ва ҳамгирӣ иҷтимоӣ сиёсии шаҳрвандон амали зарурӣ буда, василаҳои иттилоотӣ дар устуворгардонии он ҳамчун манбаи захиравӣ баромад мекунанд. Дар натиҷа амнияти давлат дар маҷмуъ таъмин карда мешавад. Дар муносибатҳои иҷтимоӣ маҳз равию тамоюлҳои идеологӣ муайянкунандаи мавқеи шаҳрвандон мебошанд;

- **аз дидгоҳи мафкуравӣ** – иттилоот ва василаҳои иттилоотӣ дар ташаккули устувори мафкуравии ҷомеа нақши муҳим дорад. Тавассути коркарди иттилоотӣ маҷмуи арзишию меъёрӣ ва қоидаҳои рафтор дар шуури ҷомеа мавқеъ пайдо мекунанд. Шахси аз диди мафкуравӣ устувор унсурҳои муҳим дар занҷираи амнияти маҷмуи меёбад. Чунончӣ, дар шароити муосир тарғиби ақидаҳои ваҳдатгароӣ ва ягонагӣ метавонанд баҳри таъмини

¹ Шулевский Н.Б.Россия как идеологический феномен//Россия и идеология (опыт практического философско-хозяйственно-концептуализма) [Текст]/ Под ред. Ю. М. Осипова, Е. С. Зотовой, Н. П. Недзвецкой. — М., 2020. — С.25.

сарчамъии ҷомеа нақши муҳим дошта бошанд. Ба ақидаи файласуфи тоҷик Х.Усмонзода: «Ҳадаф аз тарғиби арзишҳои ваҳдатгарой дар марҳилаи имрӯза муосирӣ аз бод он бошад, ки мардумро ба қабули воқеияти нави ҷамъияти водор созем, ки дар он танҳо бо доштани давлати устувори миллӣ ва ҳамзамон худшиносии баланди миллӣ метавонем талаботҳои гуногунҷанбаи ҳастисозии худро қонеъ намоем»². Яъне, сухан сари ташаккули мафкураи давлатдорӣ, худшиносӣ ва ифтихори миллӣ меравад, ки тавассути онҳо имкони қавигардонии заминаҳои мафкуравии ҷомеа ба даст оварда мешавад. Худшиносии миллӣ эҳсоси таъминкунандаи ҳастии миллат буда, ҷанбаҳои қавии равонӣ, фалсафӣ, сиёсӣ ва фарҳангии маънавиро дар бар мегирад. Худшиносии миллӣ раванди мутаассилу давомдор буда, дар ҷараёни он шинохти асолати миллӣ, гузаштаи пурифтихор, фарҳангу дастовардҳои бузурги моддию маънавии он ба вучуд меоянд. Худшиносии миллӣ заминаи муҳими таъмини устуворию пояҳои давлатдорӣ миллӣ аст;

- **аз дидгоҳи арзишӣ ё аксиологӣ** – ташаккули низоми арзишии ҷомеа тавассути василаҳои таъсиррасони иттилоотӣ роҳандозӣ гардида,

рафтори шахс ва ҷомеа танзим карда карда мешавад. Аз дидгоҳи арзишӣ паҳн намудани ғояҳои зӯроварӣ ва тундгаройӣ, ба сари мардум бор намудани идеологияи бегона, тарғибу ташвиқ намудани фарҳанги бегона, ба шуур ва тафаккури мардум таъсири манфӣ расонидан ва ғ. таҳдидҳои мебошанд, ки дар натиҷаи муборизаҳои иттилоотӣ пайдо мешаванд. Чунин таъсиррасониҳои арзишӣ қудрати осебпазиргардонии мафкуравии ҷомеаро дорад. Дар робита ба ин Синои бузург қайд мекунад, ки: "Агар рӯҳи Инсон қавӣ бошад, эҳсоси беруна имкони таъсир кардан ба онро надорад"³. Ҳифзу нигоҳдошти арзишҳои миллӣ ва истифодаи онҳо дар идоракунии сиёсӣ дар шароити муосирӣ ҷаҳонишавӣ василаи бозғайнигардид, ки тавассути он масъалаҳои муҳим, аз қабили боло бурдани ҳувияти миллӣ, эҳсоси худшиносию худогоҳии миллӣ ва масъулияти шахрвандӣ, ҳал карда мешаванд. Арзишҳои миллӣ дар идоракунии сиёсӣ ҷанбаи аксиологии онҳоро қувват мебахшанд;

- **аз дидгоҳи сиёсӣ** – иттилоот василаи нигоҳдории қудрат аст. Барои амалӣ гаштани муносибатҳои ҳокимият ва идоракунӣ ба субъекти идоракунӣ захираҳои муайян лозиманд. Дар ин раванд захираҳои иттилоотӣ нақши муҳим мебозанд. Хусусан дар замони муосир ҳар кас, ки бартарияти иттилоотӣ дошта бошад, механизми асосии идоракунӣ дар дасти он аст. Дар фазои сиёсӣ идеологияи Ҷумҳурии Тоҷикистон тӯли солҳои охир як зумра субъектҳои дохилию хориҷӣ дар заминаи муборизаҳои иттилоотӣ ва ҷангҳои иттилоотӣ ғояҳои паҳн намуда истодаанд, ки бештар хусусияти ноустуворкунанда доранд. Аз ҷумла, ба вучуд овардани бадбинии иҷтимоию сиёсӣ, ба гурӯҳҳо тақсим намудани ҷомеа, тарғибу ташвиқи ғояҳои ифротгаройӣ ва ғайраҳо ба онҳо мисол шуда метавонанд. Технологияҳои сиёсӣ, ки дар ин самт истифода мешаванд, дақиқ коркардшуда мебошанд, ки дар натиҷа муқовиматро ба онҳо

² Усмонзода Х.У. Амалияи ҷомеасозӣ ва муосирӣ / Х.У.Усмонзода/ [Матн] – Душанбе, 2020. –С.45

³ Ибни Сино. Мунтахаби осори фалсафӣ [Матн] / А.И.Сино.. - М.: 1980. -С. 226.

мушкил мегардонад. Ба ақидаи профессор С.Ятимов: «Мутобиқат кардани маънавиёт, вазъи ҷаҳонбинӣ ба ҳолати иҷтимоӣ, иқтисодӣ худ ба худ, ба тарзи механикӣ ба вучуд намеояд. Ин ҷараён мушкилоти ҷиддӣ дорад. Омилҳои асосӣ — баробарвазн набудани ҷораҳои пешбинишудаи маърифатӣ, фаҳмондадиҳӣ аз сатҳи оила, дар таносуб бо кӯшишҳои душманони соҳти давлатдорӣ миллӣ ва пуштибонони мустақими онҳо — бозигарони геополитикӣ мебошад. Дар ин маврид, мафкурасозии геополитикӣ бо потенциали пулӣ, молӣ, имконоти зиёди дурӯғпартоӣ, иғвоандозӣ ва вайронкорӣ талош мекунад «бартарияти маънавий»-и худро бар ҷаҳонбинии ояндасозии миллӣ ба намоиш гузоранд. Онро дар зехният ва тафаккури содадилон ҷой кунанд. Кишварҳои ҳастанд, ки бо ҳазор лафз гап мезананд. Аммо, дар асл ва моҳиятан, ҳимоятгар ва сафедкунандаи бадӣ мебошанд.... Аммо зарур аст, ки мардум, махсусан, ҷавонон тавони шинохти чунин давлат, чунин ташкилот, чунин афрод ва чунин нақшаҳои ғаразнокӣ онҳоро дошта бошанд»⁴. Вобаста ба ҳамоне ба шинохти ин нерӯҳои таҳрибкор муваффақ мешавад, ки донишҳои муайяни сиёсӣ ва мавқеи устувори сиёсӣ дошта бошад.

Масъалаи мазкурро идома дода, қайд намудан зарур аст, ки итилоот қудрати имичсоз дорад. Ин ҳақиқати бебаҳс аст. ВАО дар ин раванд механизми асосии таъбиқкунандаи амали зикргардида маҳсуб меёбанд. Иттилооти дақиқу дар сатҳи касби коркардшуда василаи пуриктидор дар самти шиносонидани давлат мебошад. Дар ин раванд ба инобат гирифтани ҷанбаҳои мазмунӣ, коркарди касбии мавод, муайян намудани мақсади паҳн намудани он, аудиторияи мақсаднок ва иқтидори техникаю технологияи паҳннамоеи мавод муҳим мебошад.

Дар шароити муосир раванди паҳн гардидани иттилооти носоҳеҳ ва ғайривоқеӣ тариқи шабакаҳои интернетӣ хеле зиёд гардида истодааст. Дар чунин шароит яке аз масъалаҳои мураккаби таъмини амнияти миллӣ муқовимат бо паҳншавии ин гуна иттилоот мебошад. Айни замон, сомонаҳои интернетӣ, шабакаҳои иҷтимоӣ, видеопорталҳо ва саҳифаҳои интернетӣ сарчашмаи асосии паҳншавии иттилооти носоҳеҳ, бардурӯғ ва иғвоангез мебошанд. Дар шароити осоишта низ алайҳи имичи сиёсии давлату ҳукумат ҳуҷумҳои иттилоотӣ анҷом дода мешаванд. Чунин амалҳоро одатан давлатҳои душман, ташкилотҳои террористӣ ва шахсони алоҳидаи манфиатдор анҷом медиҳанд. Пайомади манфии чунин амалҳо ташаккули имичи манфии давлату миллат дар арсаи байналмилалӣ мебошад.

Шаҳрванд метавонад ба сифати як мавқеъгир дар ҳифзи амният ва манфиатҳои давлатию миллӣ дар ВАО, махсусан шабакаҳои иҷтимоӣ баромад намояд. Субъекти асосии ҷангҳои иттилоотӣ истифодабарандагони шабакаҳои иҷтимоӣ мебошанд. Шаҳрванд ҳамчун субъекти дар ин раванд ширкаткунанда тавассути мавқеъгириҳои худ имкон дорад, ки дар раванди умумии ташкили муқовимати иттилоотӣ нақши бориз дошта бошад. Муқовимати иттилоотӣ дар раванди мубориза ба муқобили экстремизму терроризм ҷузъи таркибии

⁴ Ятимов С. Пойтахти давлат ва истиклоли миллат [Матн] /С.Ятимов // Илм ва ҷомеа, №5 (27), соли 2021.

чангҳои иттилоотии замони муосирро ташкил намуда, аз рӯйи доираи фарогирии худ яке аз фарохтарин майдони муборизаҳо ба шумор меравад;

Муқовимати иттилоотӣ василаи муҳимтарин ва дастраси мубориза ба муқобили экстремизму терроризм маҳсуб меёбад, ки дар ҷаҳони муосир бо истифода аз пешрафтатарин василаҳои техникаю технологӣ ва коммуникатсионӣ иттилоотӣ роҳандозӣ шуда истодааст. Мубодилаи иттилоотии тавассути технологияҳои муосири иттилоотӣ амаликунанда аз нигоҳи вақт ва фазои фарогирии худ имкониятҳои васеъ дошта, доираи таъсиррасонии фарохро дар бар гирифта метавонанд. Мутаносибан доираи хатару таҳдиде, ки онҳо ба миён меоваранд ба ҳамин андоза васеъ ва фарогир шуда метавонанд. Аз ин рӯ, мавқеи мафкуравии шахрванд дар раванди муқовимати иттилоотӣ аҳаммияти хос дорад.

ВАО дар ташаккули шакли шуури муқаррарӣ ва мафкураи миллӣ нақши муҳим дорад. ВАО василаи муҳим дар роҳи ташаккули шуури муқаррарӣ мебошад, зеро шуури муқаррарӣ худ як сатҳи шуурест, ки дар заминаи иттилооти ҳарруза, рӯйдодҳои, ки дар муҳити иҷтимоӣ мегузаранд, ташаккул меёбанд. Аз ин рӯ ВАО қудрат доранд ба ба раванди мазкур таъсир расонида, суръати онро тезонанд. Вобаста ба ин зарур аст, ки дар шароити муосири ҷаҳонишавӣ иттилои пешниҳодшаванда ба ҷомеа зарфиятҳои ҷомеа, масъалаҳои муҳим ва омилҳои таҳкимбахшандаи суботу ягонагиро дар бар гирад. Тавассути он шахрванд имкон пайдо мекунад, ки доираи ҷаҳонбинӣ ва тасаввуроту донишҳои худро дар бораи воқеияти иҷтимоӣ васеъ намояд, дуруст мавқеъгирӣ намояд, муносибатшро дуруст ба раванду зухуроти ҷомеа муайян кунад. Агар сухан сари ташаккули мавқеи мафкуравӣ бошад, пас ин амал бояд бо масъулияти дучанд иҷро карда шавад, то ин ки мавқеъгириҳои дурусти мафкуравӣ сурат гиранд. Вобаста ба ин бояд дар хотир гирифт, ки яке аз масъалаҳои ҷиддӣ ин бархӯрдҳо ва зиддиятҳои мафкуравие мебошанд, ки боиси афзоиши шиддати иҷтимоӣ шуда метавонанд.

Инчунин, нақши ВАО дар пешгирӣ аз шомилшавӣ ва фирефташавӣ ба гурӯҳу ташкилотҳои террористӣ хеле калон аст. Рушди технологияҳои иттилоотӣ боиси пайдоиши терроризми иттилоотӣ ва кибертерроризм гардидааст. Ташкилотҳои террористӣ шабакаи интернетро барои амалӣ намудани мақсадҳои худ ба таври васеъ истифода менамоянд. Масъалаи мазкур таҳдидовар боқӣ мемонад, зеро амалияи сиёсӣ нишон дода истодааст, ки интернет ва шабакаҳои иҷтимоӣ дар ҷангҳои иттилоотӣ имкониятҳои фарохро муҳайё намудаанд. Зарфияти ин шабакаҳо дар он аст, ки он маҳдудияти замонию маконӣ надошта, нафарони ноогоҳро ба сафҳои худ ҷалб намуда истодаанд. Шабакаҳои мазкур ҳам барои ҷалб, ҳам барои иҷрои амалҳои экстремистӣ террористӣ ва ҳам маблағгузори терроризм истифода шуда истодаанд.

Дар замони авҷ гирифтани ҳучумҳо ва ҷангҳои иттилоотӣ идоракунии ин захираи бузург бояд дар асоси стратегияи муайян амалӣ карда шавад, зеро он фаъолиятест, ки дар ду ҷабҳа – ҳам ҷабҳаи мудофиа ва ҳам ҳучум, таъсирнокии ҳамлаҳои иттилоотии рақибро камранг намуда метавонанд. Вобаста ба ин, дар

ҷомеаи муосири иттилоотӣ идоракунии самараноки он метавонад баҳри ба ҳадаф расидан мусоидат намояд. Чуноне, ки олими рус А.В.Манойло қайд мекунад: “Чангҳои иттилоотӣ дар се сатҳ гузаронида мешаванд: стратегӣ, тактикӣ ва амалӣ. Дар сатҳи стратегӣ зоҳир шудани чангҳои иттилоотӣ ҳамаи марҳилаҳои амалишавии онро, аз ҷумла объект ва мақсади чунин амалҳоро фаро мегирад. Бо тартиби муайян амалӣ намудани чангҳои иттилоотӣ сатҳи тактикий онро ифода менамояд. Ҳучумҳои алоҳидаи иттилоотӣ бошанд сатҳи амалии онро ташкил медиҳанд»⁵. Хусусияти зикргардидаи ҷомеаи иттилоотӣ ва чангҳои иттилоотии дар он идомадошта давлатҳоро водор мекунад, ки баҳри ҳифзи фазои иттилоотию идеологии худ чораҳои самарабахш андешанд. Ба ақидаи гурӯҳи дигари олимон: “Давлат наметавонад ин омилро нодида гирифта, дар доираи сиёсати идеологӣ «бо усули кӯҳна» амал кунад. Он воқеиятро қабул мекунад ва бо истифода аз имкониятҳои васеи технологияҳои иттилоотию коммуникатсионии давраи рақамӣ дар чунин майдон бояд як бозигари фаъол гардад. Дар баробари ин, набояд ба васвасаи маҳдуд кардани контенти номатлуб дода шавад. Чараёнҳои иттилоотиро дар ҷомеаи муосир манъ кардан ғайриимкон аст - ба ҷойи сомонаҳои басташуда пагоҳ сомонаҳои нав пайдо мешаванд. Баръакс, ҳалли ҳарчи зудтари вазифаҳои зерин, аз қабилӣ эҷоди платформаҳои иттилоотӣ барои корбарони Интернет, ки сазовори боварии онҳо бошад лозим аст, ки тавонад нозукона ба истифодабарандагон идеалҳо ва арзишҳоеро, ки кишвари мо бо онҳо зиндагӣ мекунад, расонад»⁶. Яъне, дар ин ҷо мақсад сари ташкили муқовимати дурусту мақсадноки иттилоотӣ меравад. Раванди набардҳои иттилоотию идеологӣ, ки ҳамарӯза вусъати тоза пайдо мекунанд, водор месозад, ки муносибат ба ҳама гуна таҳҷум бо риояи таносуб ва баробарвазнӣ бошад. Дар акси ҳол таъсиррасониҳои идеологии беруна боиси осебпазир гаштани фазои мафкуравии ҷомеа мегардад.

Ҳамин тариқ, метавон хулоса намуд, ки иттилоот ва василаҳои иттилоотӣ дар шаклгирӣ ва таҳкими заминаҳои идеологии он нақши муҳим доранд. Маҳз тавассути василаҳои иттилоотӣ интиқоли арзишу меъёрҳо ва қоидаҳои ғояҳои дар ҷомеа пазируфташуда ва барои рушди давлат зарурӣ амалӣ карда мешавад. Корбарии дуруст ва танзиму роҳнамоии мақсаднокӣ идеологӣ метавонад омилҳои муҳим дар роҳи ҳалли аксар масъалаҳои барои ҷомеа зарурӣ гардад. Маҳз тавассути чунин амалҳо эҳсоси худшиносии ҷомеа боло меравад. Ба таъкиди Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон: “Ҳар миллат ва ҳар халқ, хоҳ бузург бошаду хоҳ хурд, то худро нашиносад, эҳтиром накунад, таърих, фарҳанг ва суннатҳои худро надонаду қадр накунад, ҳеч гоҳ дар миёни миллатҳои дигар мақому манзалати шоён пайдо карда наметавонад»⁷. Шахси

⁵ Манойло, А.В. Основы теории современных информационных войн [Текст] / А.В. Манойло // Геополитический журнал. – 2017. – №4 (19). – С.3-23.

⁶ Недзвецкая Н.П., Поздняков А.А. Проблемы идеологической политики России: прошлое и настоящее [Текст] // Россия и идеология (опыт практического философско-хозяйственного концептуализма) / Под ред. Ю. М. Осипова, Е. С. Зотовой, Н. П. Недзвецкой. — М.: 2020. — С.45.

⁷ Раҳмон Э. Чехраҳои мондагор [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. – Душанбе, 2016. – С.307.

худшиносу огоҳ дар тасмимгириҳои сиёсии худ ҳаргиз ба хатогӣ роҳ намедиҳад.

Дигар ин, ки дар шароити муосири ҷаҳонишавӣ таҳкими заминаҳои идеологии ҷомеа яке аз омилҳои муҳимми таҳкиму субот ба шумор меравад. Вобаста ба ин, фаъолияти ҳамоҳангу якҷояи сохтору мақомоти гуногун дар ин роҳ зарур мебошад.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Ибни Сино. Мунтахаби осори фалсафӣ [Матн]/А.И.Сино. -М.: 1980. - С. 226.
2. Манойло, А.В. Основы теории современных информационных войн [Текст] / А.В. Манойло // Геополитический журнал. –2017. –№4 (19). –С.3-23.
3. Недзвецкая Н.П., Поздняков А.А. Проблемы идеологической политики России: прошлое и настоящее // Россия и идеология (опыт практического философско-хозяйственного концептуализма) [Текст] / Под ред. Ю. М. Осипова, Е. С. Зотовой, Н. П. Недзвецкой. — М.:, 2020. -152 с.
4. Раҳмон Э. Чехраҳои мондагор [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. – Душанбе, 2016. – С.307.
5. Усмонзода Х.У. Амалияи ҷомеасозӣ ва муосирӣ / Х.У.Усмонзода/ [Матн] – Душанбе, 2020. – С.45
6. Шулевский н. Б. Россия как идеологический феномен//Россия и идеология (опыт практического философско-хозяйственного концептуализма) [Матн] / Под ред. Ю. М. Осипова, Е. С. Зотовой, Н. П. Недзвецкой. — М.:, 2020. - 152 с.
7. Ятимов С. Пойтахти давлат ва истиқлоли миллат // Илм ва ҷомеа, №5 (27), соли 2021.

МАФКУРАИ ЧАҲОНИШАВӢ БОЗДИДИ ТАЪРИХ ДАР ФАРҲАНГИ ДАВЛАТДОРИИ МУОСИР

Мирзошарифзода И.М. номзади илмҳои таърих, дотсент, омӯзгори кафедраи сиёсатишиносӣ ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 734003, шаҳри Душанбе, кӯчаи Саид Носир 33, Тел: (+992) 935929878

Муаллиф дар таҳияи мақола мафкураи тамоили воридшавии ҷаҳонишавиро аз рӯи боздиди таърих дар марҳилаҳои таърихии ҳаёти халқи тоҷик таҳлил карда, паёмадҳои онро дар фарҳанги давлатдории миллии муосири тоҷикон баррасӣ намудааст. Дар мақола воридшавии фарҳанги тоҷиконро ба фазои ҷаҳонишавӣ дар марҳилаҳои таърихӣ дарҷ намуда, дастовардҳои ҷомеаи муосири тоҷиконро дар фазои мафкурасозии сиёсӣ таърихӣ ҷаҳонишавӣ ба хусусияти хоси фарҳангӣ-тамаддунӣ нисбат додааст. Иброн дорад, ки ҷаҳонишавӣ бо мафкураи гуногунҷанба дар фарҳанги давлатдории тоҷикон падидаи нав набуда, дар ҷомеаи муосир бо фазои озоди иттилоотӣ ва таъсири он ба мафкураи насли наврасу ҷавон бархурди шадиди манфӣ дорад.

***Калидвожаҳо:** ҷаҳонишавӣ, фарҳанг, Осиеи Миёна, Истиқлолият, сулҳ, ҷомеа, миллат, Тоҷикистон, ҷумҳурӣ, Шуравӣ, зухур, мафкура.*

ИДЕОЛОГИЯ ГЛОБАЛИЗАЦИИ, ВИЗИТ ИСТОРИИ В КУЛЬТУРУ СОВРЕМЕННОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ

Мирзошарифзода И.М. кандидат исторических наук, доцент, преподаватель кафедры политологии и связей с общественностью Академии государственного управления при Президенте Республики Таджикистан, 734003, г. Душанбе, улица Саида Насира 33, Тел: (+992) 935929878

При подготовке статьи автор проанализировал идею тенденции глобализации в соответствии с посещением истории исторических этапов жизни таджикского народа, а также обсудил ее последствия в культуре современной национальной государственности таджикского народа. таджики. В статье включение таджикской культуры в пространство глобализации было включено в исторические этапы, а достижения современного таджикского общества в пространстве политических и исторических идеологий глобализации он объяснил специфическими культурно-цивилизационными особенностями. Он указывает, что глобализация с многогранной идеологией не является новым явлением в культуре таджикского государства и оказывает сильное негативное влияние на современное общество со свободным информационным пространством и его влияние на идеологию подрастающего поколения.

***Ключевые слова:** глобализация, культура, Центральная Азия, независимость, мир, общество, нация, Таджикистан, республика, Советский Союз, облик, идеология.*

IDEOLOGY OF GLOBALIZATION, VISIT OF HISTORY TO THE CULTURE OF MODERN STATEHOOD

Mirzosharifzoda I.M. candidate of historical sciences, associate professor, lecturer of the department of political science and public relations of the Academy of public administration under the President of the Republic of Tajikistan, 734003, Dushanbe, Said Nasir street 33, Tel: (+992) 935929878

When preparing the article, the author analyzed the idea of the globalization trend in accordance with the visit to the history of the historical stages of the life of the Tajik people, and also discussed its consequences in the culture of the modern national statehood of the Tajik people. Tajiks. In the article, the entry of Tajik culture into the space of globalization was included in the historical stages, and the achievements of modern Tajik society in the space of political and historical ideologies of globalization he explained by specific cultural and civilizational features. He points out that globalization with a multifaceted ideology is not a new phenomenon in the culture of the Tajik state and has a strong negative impact on modern society with a free information space and its impact on the ideology of the younger generation.

Keywords: *globalization, culture, Central Asia, independence, peace, society, nation, Tajikistan, republic, Soviet Union, appearance, ideology.*

Чаҳонишавӣ бо хусусиятҳои хоси худ дар тамаддуни башшарӣ зухур намуда, ба фарҳанг, забон, дину мазҳаб, расму оинҳои миллӣ таъсир расонида, фазои носолими иҷтимоӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ бунёд мекунад ва ба ҳудуди чуғрофӣ бо роҳу воситаҳои гуногун дастдарозӣ карда, ба генафонди миллат таъсири манфӣ мерасонад. Бо ин услубҳои хос бархурди тамаддунҳоро роҳандозӣ менамояд, фарҳангҳоро аз миён бурда, вазъи молиявӣ иқтисодиро хароб мекунад, ғановати забонро коста гардонидида, ҷудошавии ҷомеаи шаҳрвандиро ба бор меорад, падидаҳои номатлубро бештар ба вачҳ оварда, эътимоду эътиқоди динии мардумонро бархурд месозад, ба зехни сиёсии мардумон торҳои анкабут кашида, ҳудуди марзиро пайваста ҳалалдор месозад, роҳҳои тичоратиро қабзи молӣ карда, эҳсоси ватандорӣ, ҳисси миллӣ ва ифтихормандии ҷомеаи шаҳрвандиро нисбат ба сиёсати давлат ва ҷомеа бегона мегардонад.

Андешаҳои гуногунро миёни қишрҳои ҷомеа роҳандозӣ карда, мафкураи насли наврас, ҷавон ва қобили меҳнатро ба суи неруи бузургтари иҷтимоӣ-иқтисодӣ равона мекунад ва бо ин рисолаташ тобеияти фарҳангҳо, давлатҳо, халқиятҳо ва бархурди тамаддуниро ба бор оварда, ҳудуди давлат, минтақа ва ҷаҳонро дигаргун месозад. Метавон гуфт, ки тобеияти халқиятҳоро ба миён оварда, аз якдигар вобаста мекунад. Зикр меравад, ки раванди дар як фазои иҷтимоӣ муттаҳид гаштани давлатҳои ҷаҳон ва ба ҳам вобаста гардидани онҳоро ҷаҳонишавӣ меноманд.

Марҳилаҳои таърихӣ тамоюли ҷаҳонишавӣ дар ҳаёти халқи тоҷик, ки падидаи нав набуда, борҳо бо усулҳои гуногун роҳандозӣ шудааст, вобаста ба гардиши давраҳои таърихӣ хусусиятҳои фарқкунандаи худро дорад. Ин

тамоил дар ҳаёти халқҳои дунё зинаи дигаргуншавӣ ва ё суръати пешравию вазъи иҷтимоӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ ва фарҳангиро ба худ касб менамояд. Дар марҳилаҳои таърихӣ вобаста ба вазъи дохилӣ ва хориҷӣ, ҳуҷуми қавму қабिलाҳо, бархурди тамаддунҳо характери гуногунро касб карда, таъсири манфӣ ва мусбӣ дорад.

Халқ ва ё миллате, ки дар фарҳанги давлатдориаш сулҳу субот, мустақилият, забон, дин, урфу одатҳо ва суннатҳои миллӣ, ҳифзи сарҳадоти муайяни худро ҳифз карда наметавонад, ба генафонди миллат таъсири манфи расонида, миллат ва ё давлатро ба вартаи нестшавӣ мерасонад. Дар гардиши таърих зиёданд халқиятҳо ва миллатҳои, ки забон, урфу одатҳои миллӣ ва суннату ҳайсиати миллиашонро аз даст дода, борҳо ба ноқомии дучор омадаанд ва ба вартаи нестшавӣ расиданд, ё ин ки дар ҳудуди хурди ҷуғрофӣ боқӣ мондаанд. Барои мисол мардуми Сурия, Ироқ, Лубнон ва ба ин монанд, дигар халқиятҳои, ки имрӯзҳо бо номи дигар миллат шинохта мешаванд.

Миллати тоҷик дар гузашти таърих дорои фарҳанги воло, хиради аззали ва сарзамини васеи ҷуғрофӣ буд. Аммо бо гузашти айём сарзамини зиёди аҷдодиашро аз даст дода, бо нигоҳ доштани урфу одатҳо, дину сунатҳои миллӣ маъқашро нисбат ба ҳудуди ишғол кардааш дар муҳити хурд, дар шароити кӯҳистон нигоҳ дошта, дар тамаддуни башарӣ дар муқобилияти бархурди тамаддунҳо боқӣ монд.

Сабақи таърих ишора бар он мекунад, ки ҳар як бархурд дар умқи таърих ҷиҳатҳои манфӣ ва мусбӣ худро дорад. Дар аҳди бостон марҳилаи аввалини бархурди тамаддунҳо ба замони воридшавии маданияти эллинӣ дар сарзамини форс толи зиёда аз 200 сол ҳукм фармо гардида, дар фарҳанги миллии миллат таъсири манфӣ расонид.[1;8.]

Юнониён бо тамоили вуруд ба сарзамини форс доираи ҳукмронии зиёда аз 60 солаи ворисонаш забон, дин, урфу одатҳои худро то андозае ҷой карданд. Азбаски нисбати тамаддуни форсӣ бегона ва мафкураи мусоиди иқтисодӣ-сиёсӣ надошт, ба шикаст дучор омада, бори дуюм фарҳанги маҳаллии давлатдорӣ, моддию маънавӣ барқарор гардид. Барқарор гардидани фарҳанги суннатӣ дар бархурди манфиатҳо бо мафкураи сиёсӣ маънавии бумӣ мақоми ҷаҳониرو касб кард ва ба густариши фазои ягонаи маънавии ниёгони тоҷик шароити мусоид фароҳам овард.

Пас аз барқароршавӣ ва давлатдории зиёда аз 600 сола дар дарозии таърих, ниёгони мо дуюмбора ба бархурдҳои шадид дучор омад, ки дар таърих бо номи бархурди тамаддунҳо ҷори гардидани оини ислом ва аз миён рафтани оини зардуштия мебошад. Зухури ислом дар ҳудуди Осиёи Миёна бо бархурдҳои шадиди молиқӣ ҷонӣ сурат гирифта, характери оммавино гирифт. Ин зухур, ки сабаби ташкил ёфтани давлати муттаҳидаи арабҳо дар ҳудуди Осиёи Миёна гардид, пас аз парокандагии марзию сиёсӣ дар толи 100 сол дар сарнавишти халқҳои Осиёи Миёна баҳусус тоҷикон мақом дошт. Дар ислом бо сабаби ҷой доштани ғояҳои иҷтимоии бародарӣ, баробарӣ, нақӯкорӣ, адолатпарварӣ, шафқату эҳтироми яқдигар тарғибу талқин гардида буд, мардум ин фарҳанги диниро ба ҳуши пазурфтанд, ки то ба имрӯзҳо марҳилаи

волои Худопарастию худшиносӣ миёни мардуми мусалмон бо шаҳодатномаи мукамал «Қуръон» роиҷ аст. [2.]

Арабҳои вопасин дар зери ливои дини ислом муқобили мардуми ғайри мусалмон ҷангҳои муқаддас эълон карда, бо назардошти қабул кардани оини ислом аз ҷониби мардуми маҳал, бо мафкураи носолиму муғризна ба хотири ҷори кардани мақсадҳои ғаразноки хеш ҳамлаҳои ғоратгарона ва хусусиятҳои иктишофидошта, ишғоли мақсадноки мулкҳо, шидат ёфтани сиёсати мустамликавӣ, муҳочирати қабилаҳои фотеҳи араб ба ин сарзамин ва маскан гирифтани онҳо боиси норизогии мардуми маҳал ва муттаҳид гардидани ҳокимони маҳаллӣ гардид. Дар ин замина, муқобилиятҳои шадиди мардуми бумии Хуросону Мовароуннаҳр (тоҷикон) алайҳи рафтори ноадолатонаи арабҳои вопасин оғоз шуда, қудрати сиёсӣ ва ҳарбии хилофатро коҳиш дод ва муттаҳидии ҳокимиятҳои маҳаллии Бармакиёну Тоҳириён, Саффориёну оли Сомонро ба миён овард.

Дар ин ҷода, тамаддуни ислом бо таълимоти созандаи ахлоқӣ ғояи мутаҳидкунӣ, ки дар мафкураи маънавию сиёсии мардумон хосса миллати тоҷик хусусиятҳои тамаддуни маҳаллиро касб кард, истиқлоли сиёсии мардуми тоҷикро пас аз 244 соли хомӯшӣ эҳё намуд. [2;3.]

Замони бархурди ин тамаддунҳо ва марҳилаи ҷаҳонишавӣ ба фарҳанги миллии тоҷик бетаъсир намонда, характери манфию мусбӣ дошт. Садҳо нафар аз ниёғони мо қобилияти кории хешро аз даст доданд. Садҳои дигар сарзамини аҷдодиро тарк карданд, даҳо ҳазор занону кӯдакон ба ғуломӣ бурда шуда, шахру деҳотҳо ба харобазор табдил ёфтанд, китобҳои зиёд, андарзномаҳо ба коми оташ рафта, натанҳо маҳсули дастон, балки шахсиятҳои илму адаб, мероси маънавӣ ва фарҳангиро нобуд карданд. Раванди якшавии забон, фарҳанг ва ба пайдоиши заминаҳои ташаккули фарҳанги миллии таъсир расонида, бешубҳа рушди фарҳанги миллии тоҷиконро боздошт.

Ин тамоюл дар марҳилаи аввал характеран манфӣ бошад, дар марҳилаи дуюм мусбӣ ба назар мерасид. Аз нуқтаи назари пешомади таърихӣ ба суръат ёфтани муносибатҳои нави ҷамъиятӣ, ҳамгироии халқҳо, сушт гардидани парокандагии сиёсӣ, ба пайдоиш ва марказиятнокии давлатҳо мусоидат намуд. Ҳарчанд чараёни ин футухот ба иқтисодиёт, сохторҳои иҷтимоии ҷомеа таъсир расонид, вале ба равақи васеи равобити байни халқҳои гуногун боис гардид.

Марҳилаи дигари тамоили ҷаҳонишавӣ ба давраи ибтидои муносибатҳои сармоядорӣ рост меояд. Дар ин марҳила сарнавишти миллати тоҷик ба монанди дигар мардумони Осиёи Марказӣ вобастагии амиқ аз давлатҳои пурқудрат Англия ва Россия дошта, мустақилияти комил надошт. Танҳо забон, хунари маҳаллӣ ва урфу одатҳои миллиашро дар доираи маҳдуд нигоҳ медошт.

Ин марҳилаи нави таърихӣ дар ҳавзаи тамаддуни тоҷикон аз ду марҳилаи дигар дида, бо хусусиятҳои ғарбӣ фарқкунанда мебошад. Дар ин марҳила, тақсимбандӣ ё ин ки деворкашии марзҳо миёни ду давлати пурқуввати капиталистӣ Англия ва Россия ба миён омад. Ҷониби Англия 200 сол

муқаддам дар Осиёи шарқӣ-ҷанубӣ алайҳи Россия ба воситаи мардуми мусалмони Ҳиндустони ғарбӣ лагерҳои озмоишии ҳарбиро роҳандозӣ намуд. Дар ин чода аз вазъи нгувори иқтисодию сиёсии мардуми паштузабони Ҳиндустони ғарбӣ ва Афғонистон истифода карда, ба мафкурасозии сиёсӣ шуруъ намуд. Ҳамингуна лагерҳо дар Ховари миёна, Африқои шимолу шарқӣ ва Афғонистон бунёд шуда, дар марҳилаи нави ҷаҳонишавӣ мавқеи хоссаро касб кард. Натиҷаи озмоиши лагерҳо дар низоми нави муосир бо услуби ҳос андешаи муғризонаи ғарбро дар шарқ амалӣ карда, ҷавонони зиёди Осиёи Марказию шарқӣ, ҳавзаи тамаддуни исломро дар ховари миёна ба коми марг ва мафкураи носолими ҳикмати муқаддас ҷиҳод, ғазавот барои якдигар бегона кард.

Ҷониби Россия бошад, ба таври осоишта дар ҳавзаи тамаддуни тоҷикон марзбандӣ, кӯчиши оилаҳои русзабон, бунёди мактабҳои русиро ҷорӣ карда, ҳатту забон, фарҳанг, дину ойин ва нерӯи зеҳниро мустаҳкам намуд. Ин марҳила рақобати иқтисодию сиёсии ду империяи бузурги аврупоиро дар Осиёи Марказӣ ва Шарқӣ нишон дода, дар ҳавзаи тамаддуни тоҷикон густариши ҷамъиятҳои нави этниқиро пайдо намуд, ки ҳануз даъвои мероси тамддунӣ доранд. [3;7.]

Ин тамоюли мафкуравӣ таъсири манфии худро ба фарҳанги миллии давлатдорӣ муосири тоҷикон низ расонида, вобастагии иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва манфиатҳои фарҳангиро ба амал овард.

Сен Симон мефармояд, ки дар раванди ҷаҳонишавӣ ду омил нақши муассир хоҳад дошт, ки яке саноат ва дигаре илми ҷомеашиносӣ. Ба андешаи ӯ саноатишавии кишварҳо худ раванди густаришталаб аст ва он боиси дар мамолики ғайриаврупоӣ паҳн кардани фарҳанги пешрафтаи аврупоӣ мегардад. Бо ҳамин инсоният дорои фарҳанги ягонаи пешрафта мегардад. Дар татбиқи ин раванд барои муттаҳидсозии инсонҳо нақши ҷомеашиносӣ, ки инсонро ба шакли як вучуди иҷтимоӣ новобаста аз вобастагиҳои фарҳангӣ меомӯзад, низ назаррас аст.

Карл Маркс низ бо кашфи мантиқи низоми сармоядорӣ ангеаи густаришталабиро ба хоҳири дастбӣ ба манбаҳои нави истеҳсоли ва бозорҳои нав барои сармоягузорӣ яке аз хусусиятҳои ин низом арзбӣ менамояд. Пас метавон гуфт, ки ҷаҳонишавӣ равандест, ки тақрибан бо шаклгирии сармоядорӣ оғоз шудааст. [5.]

Дар ибтидои асри XIX тамоили баҳаммоӣи ҷомеаи сотсиалистӣ ва аз байн рафтани ҷомеаи феодалӣ ба миён омад, ҷиҳати барқарор ва мустаҳкам намудани ҷомеаи сотсиалистӣ зери сиёсати Ҳизби Комунистӣ дар зеҳни мардуми Бухорои Марказӣ ва Бухорои Шарқӣ мафкураи нави ҷамъиятӣ сотсиализм пайдо шуд. Дар ин фазои мафкурасозии сиёсӣ ҳокимияти қуҳнаи феодалӣ амирӣ аз байн бурда шуда, ҳокимияти нави сотсиалистӣ барои миллати тоҷик бегона бунёд шуд, ки дар фарҳанги худ маҳдудиятҳои зиёдро ҷорӣ кард.

Ҳангоми таъсис ёфтани Ҷумҳурии Шуравии Сотсиалистии Тоҷикистон вазифаҳои нави ҷамъиятию бунёдӣ воғузор карда шуд, ки дар баробари

саноатикунонӣ, коллективонии хоҷагии халқ ва милликунонии моликият дар ҳаёти фарҳангии тоҷикон ва куллан тағйир додани тафаккури одамон ва ба талаботи ҷамъияти сотсиалистӣ мутобиқ намудани шуури онҳо вазифаи асосӣ маҳсуб меёфт. Дар ин сиёсати мафкурасозӣ тамоми мардуми Осиёи Миёна хоса тоҷикон аз мавқеи миллияти ниёгонии худ даст кашида буданд. Таъсираш ба волотарин арзиш забони модарӣ, эътиқодҳои динӣ ва эълон шудани беҳудой, нобуд сохтани миқдори зиёди мадрасаҳо, асарҳои пурарзиши динию дунявӣ, теъдоди зиёди зиёиён ва таъсири бузурги равонии инсонӣ ба фарҳангу тамаддуни қаблӣ буд.

Дар ин марҳилаи таърихӣ ворид шудан ба ҷомеаи сармоядорӣ сотсиалистӣ парокандагӣ миёни вилоятҳо, ба эътибор нагирифтани ҳайати этникии музофоту вилоятҳо, ба вазъи иқтисодӣ иҷтимоӣ, сиёсӣ фарҳангӣ, русикунонии забони оммаи миллӣ, ду маротиба иваз гардонидани ҳатти ниёгон, маҳдуд кардани омӯзиши таъриху фарҳанги боғановати миллӣ, ҷудо гардидани ҳатти сарҳад, ҷудо мондани деҳаҳо ва мардуми тоҷик аз асли хеш, ба даст овардани манфиати муфт ва соҳиб гардидани моликияти замин ва монанди инҳо, ки ин раванд дар мадди аввал таъсири манфӣ ва дар маддӣ дуҷум таъсири мусбӣ ба бор овард.

Марҳилаҳои таърихӣ баҳамойӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ муосир характер ва омилҳои гуногуни иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва сиёсӣ ба миён оварда метавонад. Бо барҳам хурдани соҳти ҷамъиятии сотсиалистӣ ва ба ба миён омадани ҷомеаи демократӣ миллати тоҷик дар қатори дигар халқу миллатҳои дунё қадамҳои устувор ба суи рушди тамаддуни башарӣ гузорад.

Бо шарофати ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ ва пойдеории сулҳу субот тоҷикон тавонистанд дар оғуши иттиҳодият зери сиёсати хирадмандонаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон фарҳанги давлатдорӣ муосир милли худро дар арсаи тамаддуни башарӣ муаррифи кунанд. Дар мафкураи сиёсии миллати тоҷик сулҳ, ваҳдат, якдигарфаҳмӣ ва мутаҳидии сартосарӣ решаҳои умқии таърихӣ дошта, бо ин тафаккури солим ва таҷрибаи бузурги давлатдорӣ тавонистанд ба уфуқҳои истиқлол қадам ниҳанд. Сабақи таърих дар ҷаллоли тавонаш бори дигар собит намуд, ки тоҷикон бо фарҳанги сулҳофарӣ миллӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ муосир устуворона қадам монда, аз арзишҳои миллӣ ҳифз мекунанд ва бо фарҳанги баланди худшиносии худогоҳӣ дар ҷомеаи ҷаҳонӣ мақом мегузорад.

Тамоюли муосирӣ ҷаҳонишавӣ дар фазои геополитикӣ бо мафкураи таърихсозӣ сиёсии худ, бо таҳавуллу ташаккули ҷомеаи мутамаддин аз марҳилаҳои қаблӣ камӣ надошта, баракс дар доираи рушди технологияи муосир бо суръати баланди омехташавӣ ба фарҳангҳо, тамаддунҳо ва мавқеи ҷойгиршавӣ давлату миллатҳо таъсири бештар мегузорад.

Дар айни ҳол, бо тақозои маҷроӣ ҷаҳонишавӣ раванди баҳампайвандӣ ва вобастагии мутақобилаи давлатҳоро кишварҳо ва миллатҳоро тамаддунҳои мухталиф густариш ёфта, дастовардҳои умумибашарӣ, меъёрҳои ҷомеаи демократӣ ва арзишҳои асили миллӣ вусъат мепазиранд. Гузашта аз ин, дар

кураи замин на танҳо марзбандии ҳавзаҳои геополитикӣ ва иқтисодиву стратегӣ низому шакли тоза мегирад, балки зери фишангҳои мафкураи ҷаҳонишавӣ худуди тамаддунҳои қадиму ҷадид аз нав марзбандӣ гардида, миллатҳои хурду бузург доираи фарҳангу тамаддуни хешро аз ҳисоби ба ҳамдигар наздик гардонидани тамаддунҳои ҳамҷавор тавсеа мебахшанд.

Ҳамин тариқ, равандҳо ва тамоюлоти ҷомеаи башарӣ, таҳаввулоти пайгиروнаи илму техника ва технологияи замонавӣ тақозо мекунад, ки фарорасии давраи нав, мафкурасозии ҷаҳонишавии муосирро тамаддуни иттилоотӣ ва вусъатёбии глобализатсия чун меҳвари пешбарандаи ҷомеаи умумиинсонӣ суръат мебахшад.

Тамаддуни иттилоотӣ дар ҷомеаи муосир кутбнамои самти нави мафкураи рушди инсоният ба ҳисоб рафта, моҳияти аслии онро интишор ва мубодилаи беҳадду марзи иттилоотӣ, рушди васоити интернетӣ, коркарду пахши барномаю ахборот ва густариши алоқаи моҳвораӣ, торафт вусъат ёфтани имконияти технологияи компютерӣ ва васоити иттилоотӣ ташкил медиҳад. [4.]

Аз баскӣ мавҷи беинтиҳои ахбор ҳар дақиқаю ҳар соат аз шабакаҳои радиову экранҳои телевизион, дастгоҳи интернету иттилооти компютерӣ, саҳифаҳои матбуоту дигар воситаҳои ахбор фаъол мегардад, ба марҳилаи шадиди ҷаҳонишавии иқтисоду сиёсат, илму фарҳанг ва соири риштаҳои дигари фаъолияти башарият мафкураи нодурусти сиёсии наврасону ҷавонон мусоидат мекунад.

Ин ҷараён аз як тараф, муносибатҳои наздики халқҳову миллатҳо ва кишварҳою давлатҳоро вусъат бахшад, аз ҷониби дигар сабабгори ташаккули низоми фарогир ва амалан глобалии равобити сиёсиву иқтисодӣ, василаҳои технологияю иттилоотӣ, дастёбӣ ба комёбиҳои навин ва арзишманди башарӣ мегардад.

Тариқи шабакаҳои иҷтимоӣ раванди мафкурасозии сиёсии ҷавонон суръат пайдо намуда, арзишҳои куҳан қимати иҷтимоии худро бохта, аз миён мераванд ва ҷои онҳоро арзишҳову меъёрҳои нави ҷаҳонӣ мегирад. Дар фазои шабакаҳои телевизионии фарҳангиву иттилоотии ҷаҳонӣ филмномаҳои мочарочӯёна, ҷангу талафот, ғорату таҳқир, зуровариву таҳрибкорӣ, фасоди ахлоқи инсонӣ ва ниҳоят аз асолати азалии хеш дур шудани одамизод торафт меафзояд. [11.]

Миллати тоҷик ҷомеаи ҷаҳонишавиро дар гузоштани қадамҳои аввалини давлатдорӣ, ки ба нокомиҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва сиёсӣ дучор омада буд, паси сар намуд. Зеро мафкураи торики ҷаҳонишавӣ миллатро парокандагии сиёсӣ, порча-порча тақсим шудани марзи дохилӣ, муҳочират, муҳосираи сиёсиву иқтисодӣ ва дигар омилҳои ҷомеабар фаро гирифта, наздик буд, давлати тоҷиконро аз харитаи сиёсии ҷаҳон нест кунад.

Аммо таҷрибаи гуфтушуниди тоҷикон ки дар ниҳояти қор бо сулҳ ба анҷом расид, дар муқобили падидаҳои номатлуби дучорномада ва бартараф кардани оқибатҳои он истодагарӣ намуда, ба меҳвари мувафаккият истиқлоли комил, сулҳи сартосарӣ ва расидан ба ҳадафҳои стратегӣ, ки аз мафкураи

созандаи Сарвари давлат, таҷрибаи ғании давлатдорӣ, дастгирии миллати куҳанбунёди тоҷик ва нерӯи созанда дарак медиҳад.

Албата, ки тоҷули ҷаҳонишавии муосир ба фарҳанги миллии мо тоҷикон бетаъсир наместонад. Дар мадди аввал истифодаи босамари вазъи иҷтимоии аҳоли аз ҷониби гурӯҳҳои муҳолиф, ба хотири аз худ кардани бозорҳои молии тоҷикон, фуруши либосҳои барои тоҷикон бегона, ҷалби ҷавонон ҷиҳати забонамӯзии хориҷӣ ва сафарбар кардани мутахассисони боистеъдоди ҷавон ба хориҷи кишвар, рушди бемайлоии тичорат, ҷуфтшавии аҳоли ба шаҳрвандони хориҷӣ ва таъсири манфии он аз нигоҳи гигиенӣ, ворид гардидани рушди босуръати технологияи муосир, истифодаи нодурусти иттилоот, истифодаи вазъи ҳасоси сиёсии ҷаҳон, бархурди манфиатҳои гурӯҳҳои алоҳида, тарғибу ташвиқи фарҳанги бегонапарастӣ, ҳаракатҳои динию мазҳабӣ, ифротгароӣ ва монанди инҳо аз мафкураи носолими ҷомеаи шаҳрвандӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ мебошад.

Таърих тақия ба паёмадҳои мафкураи ҷаҳонишавӣ дар марҳилаҳои боздид собит мекунад, ки дар муқобил ба падидаҳои тамоюли ҳасоси ҷаҳонишавӣ дар меҳвари фарҳанги давлатдорӣ муосир танҳо муттаҳидию якпорчагӣ, сулҳу субот, инкишофи тафаккури миллий, волоияти маърифату ҷаҳонбинии аҳли ҷомеа, метавонад, дар гирдоби қабл аз ҳама ҳифзи истиқлолият, баланд бардоштани сатҳи маърифату ҷаҳонбинии аҳли ҷомеа, ҳифзи мероси гаронбаҳои миллати тоҷик ва муаррифии шоистаи он ба ҷаҳониён тақвият бахшанд. Зери ниҳодҳои иҷтимоию низомӣ баҳри ҳифзи марзу бум, дину оин ва фарҳанги давлатдорӣ хеш камари ҳиммат баста, баҳри нигоҳдорӣ рисолати истиқлолхоҳию давлатсозӣ ва ҳимояи суннатҳои Ватанпарастии ниёгон дар натиҷаи мусолиҳаи миллий тули садсолаҳо рисолати давлатдорӣ милии худро то асрҳои воқеа пас дошта метавонем.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми худ ба Маҷлиси Олӣ муҳимияти ин масъаларо чунин зикр кардаанд: Масъалаҳои мустақкам кардани пояҳои ахлоқии ҷомеа, ташаккули афкори эҷодиву созандаи халқ ва гиромидошти арзишҳои фарҳанги милливу умумибашарӣ дар сиёсати давлат мавқеи асосӣ дошта, тамоми муассисаҳои фарҳангӣ, воситаҳои ахбори омма, телевизион ва радио, шабакаҳои иҷтимоӣ вазифадоранд, ки фаъолияти худро доир ба ҳалли масъалаҳои зикршуда, пеш аз ҳама ҳифзи истиқлолият, инчунин, инкишофи тафаккури миллий, баланд бардоштани сатҳи маърифату ҷаҳонбинии аҳли ҷомеа, ҳифзи мероси гаронбаҳои миллати тоҷик ва муаррифии шоистаи он ба ҷаҳониён тақвият бахшанд. Мо тоҷикон, ҳарчанд давлати ҷавони соҳибистиклол дорем, вале фарҳанги ҳазорсолаҳо шаклгирифтаи мо худ оламгир аст. Моро танҳо зарур аст, ки бо огоҳии дуруст, бо пажӯҳишҳои дақиқ ва ба таври шоиста онро ба ҷаҳониён муаррифӣ намоем. [9.]

Таърихи 33 соли соҳибистиклолӣ собит намуд, ки тоҷикон таърихан, табиатан ва воқеан бунёдкору созанда, соҳибмаърифату тамаддунсоз ва сулҳпарвар мебошанд. Дар шароити ниҳоят ҳасоси иқтисодиву сиёсии минтақа ва ҷаҳони муосир, манфиатҷӯӣҳои кишварҳои абарқудрат ҳифз

кардани амнияти халқ ва давлат, нигоҳ доштани фазои ороми сиёсату чамбъиятӣ, ҳимояи марз, ки дар марҳилаҳои далатдорӣ муҳимияти худро дорад, барои мо тоҷикон аҳаммияти сарнавиштсоз дошта, дастаҷамъона кушиш намоем, ки марҳилаҳои ҷаҳонишавии муосирро ба комгориҳо тай намоем.

Дар фарҷом метавон баён намуд, ки миллати тоҷик аз бостон то ин ҷониб сабақи таърих омукта, дар бархурди чор марҳилаи тамаддунӣ ва шаш даври бархурди манфиатҳо аз мероси азалии ниёгонӣ ҳифз намуда, дар шароити воридшавии марҳилаи шашум бо мафкураи ҷаҳонишавии сиёсӣ ҳамраӣ пайдо наояд ва бо рисолати азалии сулҳпарвариро суботкорӣ ба ҳамоинии тобиши муосири тамаддунӣ дар ақсои байналмилалӣ аз арзишҳои миллию давлатӣ ҳифз менаояд.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Бобохонов М. Таърихи тоҷикони ҷаҳон. Душанбе соли 2011.
2. Неъматов Н., Носирова Ф., Бобомуллоев С., Довутов Д., Исоматов М. Таърихи халқи тоҷик. Китоби-1, Душанбе соли 2003.
3. Ҷотамов Н. Таърихи халқи тоҷик. Душанбе соли 2007.
4. Раҳмонов Э. Тоҷикон дар оинаи таърих (аз Ориён то Сомониён). Китоби-3, Душанбе соли 2006.
5. Раҳмонов Э. «Ориёиҳо ва шинохти тамаддуни Ориёӣ» Душанбе, соли 2007.
6. Ҳакимов Н. Таърихи халқи тоҷик. Душанбе, соли 2006.
7. Н. Ҷотамов. Д. Довудӣ. С. Мулоҷонов. М. Исоматов. Таърихи халқи тоҷик. Душанбе, соли 2011.
8. Раҳматуллоев А., Сатторов Х., Н. Тоҷов. Таърихи халқи тоҷик. Душанбе, соли 2011.
9. Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ ва Маҷлиси намояндагони МО ҷумҳурӣ. Душанбе. 21.12.2021.
10. Раҳматуллоев А., Мухторов А. Очеркҳои таърихи Тоҷикистони Советӣ (Китоби дарсӣ). Душанбе. с 1996.
11. Меликов У. Иттилоот дар интернет: танзими ҳуқуқӣ– Душанбе, 2011. 102 саҳ.
12. Паёми президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, «Дар бораи самтҳои сиёсати дохилӣ ва хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон» Душанбе, 22.12.2017.
13. Паёми президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, «Дар бораи самтҳои сиёсати дохилӣ ва хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон» Душанбе, 26.12.2019.
14. Концепсияи ташаққули ҳукумати электронӣ дар Тоҷикистон барои солҳои 2012-2020. Дастрасӣ: http://www.adlia.tj/base/show_doc.fwx?rgn=115901
15. <http://www.hukumat.tj/podsource/taj/somonaho>

НАҚШИ ПЕШВОИ МИЛЛАТ ДАР ҲАЛӢ ПРОБЛЕМАҲОИ ҶАҲОНӢ

Умарзода А.С. – ассистенти кафедраи сиёсатишиносӣ ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 734003, шаҳри Душанбе, кӯчаи Саид Носир 33, Тел: (+992) 938383839, E-mail: amriddin0101@mail.ru

Музафарзода Ф. – мудири кафедраи сиёсатишиносӣ ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 734003, шаҳри Душанбе, кӯчаи Саид Носир 33, Тел: (+992) 987937171, E-mail: muzafarzoda95@mail.ru

Бояд қайд намуд, ки пешвои миллат дар дар ҳалли проблемаҳои ҷаҳонӣ нақши муҳим дошта, маҳз талошҳои ҳамешагии он устуворию бақодорию манфиатҳои миллии Тоҷикистонро дар системаи муносибатҳои ҷаҳонӣ устувор гардондааст. Талошҳои ҳамешагӣ ва пайгириҳои Пешвои миллат - Эмомалӣ Раҳмон дар роҳи устувори ва ҳифзи бақои манфиатҳои миллии Тоҷикистон аввалиндараҷа буда, дар пайки мувафақона тадбиқ намудани манфиатҳои бақодорию давлату ҷомеа саҳмпазир мебошад. Кӯшишҳои ҳамешагии Пешвои миллат дар ташаккули давлати миллӣ ва барқароршавии сулҳи тоҷикон далели ин гуфтаҳоаст. Барқароршавии манфиатҳои миллии омилҳои муҳимтарини инкишофи ҷомеаи тоҷик гардида имрӯзҳо ҷомеаи ҷаҳонӣ суверенитети Тоҷикистонро эътироф менамояд, ки дар ин самт талошҳои ҳамешагӣ роҳбари давлат баҳри ҳифзи манфиатҳои миллию геополитикии Тоҷикистон мебошад.

Важҳои калидӣ: Пешвои миллат, таҳдидҳо, манфиатҳои миллии, давлатдорӣ, дахлнопазирии сиёсӣ, иқтисодӣ, миллӣ, хавфу хатар, истиқлолияти сиёсӣ, маънавиёт, барқароршавӣ, ҳуқуқу озодиҳои инсон, амнияти миллии, терроризм, кибертерроризм.

РОЛЬ ЛИДЕРА НАЦИИ В РЕШЕНИИ ГЛОБАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ

Следует отметить, что лидер нации играл важную роль в решении мировых проблем, и именно его постоянные усилия стабилизировали устойчивость и стабильность национальных интересов Таджикистана в системе мировых отношений. Постоянные и последовательные усилия Лидера нации Эмомали Рахмана являются первоочередной задачей в устойчивом пути и защите национальных интересов Таджикистана, способствуют успешной реализации интересов государства и общества. Доказательством этих слов являются постоянные усилия лидера нации в становлении национального государства и восстановлении мира таджиков. Восстановление национальных интересов стало важнейшим фактором развития таджикского общества, и сегодня мировое сообщество признает суверенитет Таджикистана, и в этом направлении лидер государства постоянно стремится защищать национальные и геополитические интересы Таджикистан.

Ключевые слова: Лидер нации, угрозы, национальные интересы, государственность, политическая, экономическая, национальная неприкосновенность, опасности, политическая независимость, духовность, восстановление, права и свободы человека, национальная безопасность, терроризм, кибертерроризм.

THE ROLE OF THE LEADER OF THE NATION IN SOLVING GLOBAL PROBLEMS

It should be noted that the leader of the nation played an important role in solving world problems, and it was his constant efforts that stabilized the sustainability and stability of the national interests of Tajikistan in the system of world relations. The constant and consistent efforts of the Leader of the Nation, Emomali Rahman, are a priority in a sustainable way and protecting the national interests of Tajikistan, contribute to the successful implementation of the interests of the state and society. The proof of these words are the constant efforts of the leader of the nation in the formation of a national state and the restoration of peace for the Tajiks. The restoration of national interests has become the most important factor in the development of the Tajik society, and today the world community recognizes the sovereignty of Tajikistan, and in this direction, the leader of the state is constantly striving to protect the national and geopolitical interests of Tajikistan.

Key words: Leader of the nation, threats, national interests, statehood, political, economic, national integrity, dangers, political independence, spirituality, restoration, human rights and freedoms, national security, terrorism, cyberterrorism.

Олами муосирро таҳдидҳои навини ҷаҳонӣ пайгирӣ мекунанд. Новобаста аз он, ки ҷомеаи ҷаҳонӣ баҳри аз байн бурдани ҷунин таҳдидҳо чӣ чораҳо меандешад, ба пуррагӣ аз байн бурдани ин таҳдидҳо ғайриимкон аст. Ҷиҳати манфии онҳо дар он аст, ки ҳоло як таҳдид ба пуррагӣ ҳалли худро наёфта, таҳдиди дигаре пайдо мешавад. Яке аз ин навъи таҳдидҳо ин терроризм ва экстремизм ба ҳисоб меравад. Мубориза ба муқобили зухуроти экстремизм ва терроризм ба қатори масъалаҳои муҳимми ҷимояи манфиатҳои миллӣ ва таъмини амнияти давлатӣ дохил мешавад. Терроризм ҳамчун зухуроти номатлуб дар шаклҳои зерин ифода меёбад:

1) Терроризми сиёсӣ - ин навъи терроризм дар заминаи тезутунд шудани муборизаҳои сиёсӣ миёни он нерӯҳои сиёсӣ аст, ки дар роҳи амалӣ намудани ҳадафҳои худ яке бо дигаре созиш карда натавониста, даст ба амалҳои террористӣ мезанад. Дар заминаи ворид шудани нерӯҳои радикалӣ ва экстремистӣ вазъи сиёсӣ куллан мураккаб гардида, афроди бегуноҳ қурбони амалҳои террористӣ мегардад.

2) Терроризми динӣ – аз рӯи моҳияти худ дин бо терроризм ҳеҷ иртиботе надорад, зеро ҷавҳари таълимоти тамоми адёни ҷаҳонӣ ин гуманизм, раҳму шафқат, таъмини оромию осудагӣ ва таъмини инкишофи ҷомеа мебошад. Худкушӣ қардан ва дар заминаи он чандин афроди бегуноҳро ба қатл

расонидан аз ҷониби тамоми адёни олам маҳкум карда мешавад. Имрӯз дар ҷаҳони ислом амалҳои террористӣ бештар хусусияти диниву мазҳабӣ касб намудаанд.

3) Терроризми миллӣ - ин навъи терроризм дар заминаи таассуботи миллӣ ба вучуд омада, хусусияти зиддиинсонӣ дорад. Нуктаи меҳварии ҳар як идеяи миллӣ бояд гуманизм бошад, зеро ҷавҳари инсонгароӣ доштани идеяи миллӣ иттиҳоди миллатҳоро ба вучуд оварда, дар таъмини ваҳдати башарӣ мусоидат менамояд.

4) Терроризми технологӣ - неруҳои террористӣ дар ин навъи терроризм аз яроқҳои кимиёвӣ, бактериологӣ ва воситаҳои радиоактивӣ истифода мебаранд. Неруҳои террористӣ аз прогресси илму техника истифода бурда, вақтҳои охир кӯшиш менамоянд, ки дар содир намудани амалҳои террористии худ тайёраҳои бесарнишинро мавриди истифода қарор диҳанд.[5,10]

Бояд қайд кард, ки терроризму экстремизм ҳамчун раванди таҳдидовар ба ҳастии инсонҳо ва суботи амнияти кишварҳо, ки имрӯз ҷаҳонро ба ташвиш овардаанд, шакли амалинамоии сиёсат мебошад, ки қувваҳои манфиатдор онро барои татбиқи ҳадафҳои худ пазируфтаанд. Хусусияти глобалӣ кашф намудани ин мушкилӣ, пеш аз ҳама, вижагиҳои хоси худро дошта, мавҷудияти низоми ташаккулёфта, маблағгузори даркорӣ, низоми мукаммали таъсиррасонии иттилоотӣ ва психологӣ, ташкили қори таблиғоти фардӣ, истифодаи васеи воситаҳои техникӣ, дарёфти иттилоот ва истифодаи он барои ҷалби гурӯҳҳои осебпазир муваффақияти қори гурӯҳҳои террористиро таъмин намуда истодаанд. Дар баробари ин, гуфтаҳои боло бори дигар собит месозанд, ки инҳо равияҳои «худрӯй» набуда, баръакс дастпарвари сиёсатҳои калон мебошанд.[9,78]

Ҷомеаи ҷаҳонӣ хатари ифротгароиву терроризмро бо масъулияти том дарк менамоянд. Дар тамоми кишварҳои ҷаҳон ҷораҳои шадиди амнияти баҳри пешгирии амалҳои террористӣ андешида мешавад. Ин нишонаи амиқи таҳдиди глобалӣ доштани терроризму экстремизм буда, кишварҳо новобаста ба мавқеи ҷойгиршавиашон, сатҳи рушди иқтисодию иҷтимоӣ, мансубияти миллию наҷодӣ ва динӣ роҳу усулҳои муқовимат ва пешгирӣ аз ин падидаро ҷустуҷӯ менамоянд. Дар ин роҳ таъмини муқовимати иттилоотӣ мавқеи махсус дорад. Муқовимате, ки ҷавҳари онро ақли солим, неруи пурқуввати зеҳнӣ ва далелҳои илман асоснокшуда ташкил медиҳад.

Ба ақидаи Г.Н. Зокиров: «Муборизаи зидди терроризм бояд мушаххасан ва мақсаднок сурат бигирад ва дар ин самт манфиатҳои умумибашарӣ дар мадди аввал гузошта шаванд. Ин мубориза фақат бо нобуд соختани ташкилоти террористие ба охир намерасад. Бояд сабабҳо ва заминаҳои мухталифи ташаккулу инкишофи ин падидаи ирғиҷой ҳамаҷониба дарк карда шаванд ва роҳу воситаҳои беҳтари мубориза дарёфт гарданд. Сиёсати комиле зарур аст, ки манбаъҳои зӯрӣ, фишороварӣ ва маҷбурнамоиро рафъ намояд. Симои ҳақиқии ифротчиёро нишон диҳад ва афкори умумро дар шикасти онҳо истифода барад».[1,42]

Барои бархе аз давлатҳо терроризм таҳдид ба амнияти давлатӣ, вале барои дигарон терроризм воситаи асосии стратегияи байналхалқӣ ва предмети манфиатҳои асосии онҳо ба ҳисоб меравад. Терроризм натиҷаю оқибати фаъолияти муассисаю идораҳои расмӣ давлатҳои сатҳи гуногун мебошад. Вобаста ба ин, ҳаҳолати терроризм афзун гашта, ба низоми сиёсӣ ҳуқуқӣ итоат намекунад. Вале бар ивази ҷазо ба он гузашт мекунад, муҳлати амалиётро дароз намуда, хоҳиши истифода намудани онро ба манфиатҳои худ мувофиқ мегардонад. Дар ин ҳолат низ манфиатҳо дар доираи амалҳои террористӣ риоя мегарданд, ҳатто аз тарафи он қасоне, ки онро ба миён овардаанд. Ин зиддиятҳои нерӯҳои сиёсӣ ва ҳокимиятдорон мебошад. Акнун масъалаи асосӣ на дар муборизаи зидди терроризм, балки дар баргараф намудани муқовимати манфиатҳо зоҳир мегардад. Аммо ин амали хеле душвор аст.

Бояд гуфт, ки яке аз ғояҳои рушди терроризм ин экстремизми сиёсӣ мебошад. Экстремизм- ғоя ва таҷрибаи якҷанд ҷараён, гурӯҳҳо ва ходимони ҷомеаи сиёсӣ, ташкилотҳои динӣ ва мазҳабҳо маҳсуб меёбад. Аз ин рӯ, экстремизм, ин ба ҳама гуна воситаҳо ва дар ҳама гуна шароит зӯхур ёфтани фаъолияти гурӯҳҳои иҷтимоист, ки ҳадафҳои соҳиб шудан ба манфиатҳои онро тавассути истифодаи усулҳои қатъӣ, нуқтаи назари оштинопазирӣ, тарғиби мочароҳо, баҳои нодурусти равандҳои иҷтимоӣ сиёсӣ, ки ба ақидаи аз ҷониби омма ё аксари мутлақи аъзои ҳамин ҷомеа эътирофшуда муқобил пеш мегузоранд.[2,8] Экстремизм ин яке аз таҳдидҳои муосире мебошад, ки барои амалишавии манфиатҳои миллӣ монеаи ҷиддиро пеш меорад.

Вобаста ба роҳҳои муқовимат ба ин зӯхуроти манфӣ ва таҳдидовар М.У.Хидирзода қайд мекунад, ки: «Механизмҳои муқовимат ба терроризму ифротгароӣ наметавонанд барои тамоми ҷомеаҳо якхела бошанд, зеро ҳар як ҷомеа хусусиятҳои хоси миллию этникӣ ва динию мазҳабии худро дошта, паҳнкунадагонии ин равиҳо моҳирона ин омилҳо ба инобат мегаранд. Аз ин рӯ, дар низоми мавҷудаи муносибатҳои иҷтимоӣ сиёсӣ зарур аст, ки механизмҳои ташаккулдиҳандаи шуури ҷамъиятӣ фаъолияти мунтазам ва системанок дошта бошанд. Дар ин самт, пеш аз ҳама, баланд бардоштани масъулияти шаҳрвандӣ, ҷоннок намудани фаъолияти ниҳодҳои ҷамъиятӣ, масъулияти мақомоти худфаъолияти ҷамъиятӣ, зиёиёни маҳал, ходимони дин, мақомоти худидоракунии маҳаллӣ ва сохторҳои маҳаллии қор бо қанон, қавонун ва фарҳанг бисёр зарур аст».[8,65] Дар шароити муосир муносибати ҷомеаи ҳақонӣ ба экстремизму терроризм, ки хусусияти духӯра пайдо намуда истодааст, масъалаи мубориза ба ин ваборо дучанд душвор гардондааст.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба ҳавфу хатарҳои низоми сиёсӣ олам ишораи саривақтӣ намуда, қайд карданд, ки: «Терроризму экстремизм, қочоқи силоҳ, гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир, киберҷиноятҳо ва дигар ҷиноятҳои фаромиллӣ, ки башариятро ба ташвиш овардаанд, моро водор

месозад, ки ба масъалаҳои ҳифзи манфиатҳои миллӣ ва таъмини амнияти кишварамон диққати аввалиндараҷа диҳем».[7]

Махсусан бояд қайд намуд, ки яке аз таҳдидҳои дигаре, ки ҷанбаи қавии сиёсӣ дошта, бо суръати баланд дар ҷаҳон паҳн шуда истодааст, кибертерроризм ба ҳисоб меравад. Паҳнгардии технологияи муосири иттилоотӣ ба пайдоиши шакли нави таҳдид, кибертерроризм (ҷинояти компютерӣ) замина гузоштааст. Моҳияти он ғайриқонунӣ даҳлат кардан дар қори машинаи электронӣ-ҳисоббарор, система ва шабакаи компютерӣ, дуздӣ, аз он худ намудан ва тамаъҷӯӣ бо истифода аз ахбори компютерӣ мебошад. Кибертерроризм- ин шакли нави терроризмест, ки барои ба даст овардани мақсадҳои террористии худ аз компютер, шабакаҳои электронӣ ва технологияи муосири иттилоотӣ васеъ истифода мебарад. Мувофиқи механизми худ усули баамалбарории ҷинояти компютерӣ махсусияти худро дорад, ки он дараҷаи баланди маҳфӣ ва сатҳи пасти ошқоро будани он аст. Мувофиқи тадқиқоти Шурои Аврупо танҳо қаллобон тавассути қортҳои кредитӣ солна 400 млн. долларро мерабоянд. Зарарҳое, ки аз вирус расонида мешавад дар гули як сол 12 млрд. ва зарарҳое, ки ба вайронкунии ҳуқуқи моликиятдорӣ асос меёбад 250 млрд долларро ташкил медиҳанд.[5,103]

Пайомадҳои маҳфӣ ва вусъати рӯзафзуни кибертерроризм ба он оварда расонидааст, ки он аз доираи назорати мақомоти ҳифзи ҳуқуқи давлатҳо берун баромада, ба масъалаи ҷиддии давлатӣ ва байналхалқӣ табдил ёфтааст.

Дар зери падидаи терроризми компютерӣ ё кибертерроризм амали ҷиноие фаҳмида мешавад, ки гурӯҳи маҳфиатдор зимни таъсир расонидан ба шабакаи компютерӣ ва раванди муттасили иттилоот, дар ин асос тарсу ҳарос ворид намудан дар байни аҳолии осоишта, мақомоти ҳокимияти давлатӣ, табақаҳои гуногуни аҳолиро ба ҳам барангехтан ва ғайраҳо мақсадҳои ғаразноки худро амалӣ месозанд.

Мақсадҳои аслии кибертерроризм монанди дигар навъҳои терроризм, аз ҷумла, терроризми миллатгарой, динӣ ва ғайра заиф намудани ҳокимият, маҳфур нишон додани чеҳраҳои гуногуни сиёсӣ дар дохили як кишвар ва ба даст овардани ҳокимият мебошад. Кибертерроризм дар баробари маҳфӣ будани раванди фаъолият, боз як хусусияти ошқорои худро дорад. Махсусияте, ки кибертерроризмро аз киберҷиноят дар тафовут қарор медиҳад, ошқоро будани он аст ва ин қушодагӣ ҳангоме аён мегардад, ки терроризм шартҳои мухталифи худро ба миён мегузорад.

Кибертерроризм – дар баробари яроқҳои бактериологӣ, химиявӣ ва ядрой барои инсоният таҳдиди ҷиддӣ доништа мешавад, зеро ҳадафҳои он якранг ва доимӣ набуда, ҳар замон думболи мақсадҳои дигар майл мекунад. Душвории асосӣ низ дар ҳамин аст, ки мақсадҳо, ҳадафҳо ва самтҳои фаъолияти ин навъи терроризм на дар назария ва на дар таҷриба ҳануз ифшо нагардидааст.

Вобаста ба ин масъала сиёсатшиноси тоҷик П. А. Муҳаммадзода иброз доштааст: «Дар гули ду даҳсолаи охир шабакаи интернет яке аз воситаҳои хеле муҳимми пешбурди фаъолияти сиёсӣ гардидааст. Таҷрибаи баргузории интиҳобҳои кишварҳои ҷаҳон нишон медиҳад, ки номзадҳо ҷӣ

гуна аз саҳифаҳои интернетӣ истифода менамоянд. Ё ин ки кишварҳо ва гурӯҳҳои манфиатҷӯ дар раванди маъракаи интихоботӣ бо истифода аз шабакаҳои интернетӣ ҳамлаҳои ҳакериро анҷом дода, аз тариқи шабакаҳои иҷтимоӣ бо паҳн намудани маълумотҳои бардурӯғ нисбат ба сиёсати давлатии ин ё он кишвар ба мафкураи шаҳрвандон таъсир расонида, дар раёни шаҳрвандон нисбати номзадҳо таъсир мерасонанд. Илова бар ин, дар раванди маъракаи интихоботии кишварҳо гурӯҳҳои манфиатҷӯ бо ирсали миллионҳо пайёмакҳо аз тариқи шабакаҳои иҷтимоӣ ва, умуман, паҳн намудани маълумотҳои танқидӣ дар байни аҳоли нисбат ба сиёсати давлатии кишварҳо, проблемаҳои дохилии онҳо, мавқегирии як кишвар вобаста ба дигар кишварҳо, аз ҷумла мавқегирии нодурусти ҳизбҳо ва ғайра таъсир расониданд».[4,17]

Таҷрибае, ки дар ин самт ҷомеаи ҷаҳонӣ пайдо намудааст баёнгари он аст, ки бо ин навъи терроризм ба таври инфиродӣ ва алоҳидагӣ давлатҳо мубориза бурда наметавонанд ва ҳатто дар мақоми байналхалқӣ низ мубориза бо он душвор гардидааст. Зеро хусусияти асосии сарҳад надоштани терроризм, махсусан, дар ин навъи терроризм зоҳир мегардад. Кибертеррорист метавонад дар як канори олам нишаста тамоми ахбороти шабакаҳои ҷаҳонии интернетро харобу сӯйистифода кунад ва бо ин амал нофаҳмиро дар байни ҷомеа ва дарки нодурусти падидаи дилхоҳро ба миён оварад.

Душвориҳо дар самти мубориза бо ин навъи терроризм дар душвории пайдо намудани изи он аст. Он ҷинойт ва аъзои он ҷинойткоре мебошанд, ки дастгир намудани онҳо ғайриоддист. Ҳамчунон, ки дар гузашта ва имрӯз давлатҳои ҷаҳон аз ба дасти террористон афтодани силоҳи ядрои хавф доштанд, ин хавф имрӯз боз зиёдтар гардидааст, зеро ба манфиати худ истифода намудани шабакаҳои глобалии интернет аз ҷониби кибертеррорист хавфи бештареро дар нисбати яроқи ядрои дорост. Дар натиҷаи шикастани сомонаҳо, террористон ба ахбороти гуногун, аз ҷумла, иттилооти хосияти махфидошта дастёб мегарданд.

Бинобар ин, кибертерроризм айни замон яке аз хатарҳои мебошад, ки ба давлатҳои алоҳида ва умуман ба тартиботи ҳаёти ҷамъиятии ҳар як мамлакат таҳдид менамояд. Ин аст, ки тайи ду даҳсолаи охир бо назардошти рушди технологияҳои иттилоотӣ ва ташаккулёбии ҷомеаи иттилоотӣ олимону муҳаққиқони соҳаҳои гуногуни илм ба мазмуну мундариҷаи кибертерроризм таваччуҳи махсус зоҳир намуда, онро ҳамчун падидаи манфии замони муосир маънидод менамоянд.

Айни замон олимону муҳаққиқони соҳаҳои мухталиф моҳияти падидаи мазкурро ба воситаи мафҳумҳои гуногун ифода менамоянд. Аз ҷумла, «кибертерроризм», «терроризми иттилоотӣ», «терроризми компютерӣ», «терроризми виртуалӣ», «хучумҳои иттилоотӣ», «хучумҳои кибертеррористӣ», «амалҳои кибертеррористӣ» ва ғайра ба онҳо мисол шуда метавонанд.[2,158] Метавон гуфт, ки равандҳо ва амалҳои мазкур ҳадафмандона буда, ҳимояшавандагии манфиатҳои миллиро дучанд мушкул мегардонад.

Кибертерроризм хучуми ҳадафноке мебошад, ки он сирф характери

сиёсию идеологӣ дорад. Чунин ҳуҷум бештар ба фазои иттилоотии мамлакат, системаҳои иттилоотии соҳаҳои гуногуни ҳаёти ҷамъиятӣ, шабакаҳои иттилоотию компютерӣ, инфрасохтори иттилоотии мамлакат нигаронида мешавад. Вайрон намудани фаъолияти муназзами объектҳои дорои аҳамияти стратегӣ, ба вучуд овардани хатар барои одамони касбу кори гуногун, расонидани зарари моддию маънавӣ ба аҳолии мамлакат ва ба шуури ҷамъиятӣ, ба вучуд овардани оқибатҳои нохуби ҷамъиятӣ, мақсади асосии ҳуҷумҳои кибернетикиро ташкил медиҳанд.

Бояд гуфт, ки рушди интернет барои таъмини иртиботи истифодабарандагон шабакаҳои мухталифи иҷтимоиро ба вучуд овардааст, ки ҳар яки онҳо хусусиятҳои ба худ хосеро доро мебошанд. Масалан, айни замон дар шабакаи интернет чунин шабакаҳои иҷтимоӣ, ба монанди «В Контакте», «Одноклассники», «Мой мир», «Facebook», «Twitter», «Habrahabr», «BeOn», «MYSPACE», «Мир тесен», «Yandex: Мой круг», «Инстаграм» ва монанди инҳо арзи ҳастӣ менамоянд, ки шумораи аъзошудагон дар онҳо садҳо ҳазор ва миллионҳо нафарро ташкил медиҳанд. Масалан, агар шабакаи иҷтимоии «Facebook» мамлакати алоҳидае мебуд, он аз рӯи шумораи аъзоёни худ баъди Чин, Ҳиндустон ва ИМА дар олам ҷойи чорумро ишғол менамуд. Зеро танҳо дар 9 моҳи охир дар шабакаи мазкур зиёда аз 100 млн нафар истифодабарандагони нав ба кайд гирифта шудаанд. Шумораи аъзои шабакаҳои дигари иҷтимоӣ низ рӯз то рӯз рӯ ба афзоиш аст. Тӯли солҳои охир террористон ва экстремистон низ ба шабакаҳои иҷтимоӣ роҳ ёфта, ба воситаи тарғибу ташвиқи иттилооти зарарнок ба шуури одамон ва рафтори онҳо таъсири амиқ расонида истодаанд. Қисми зиёди нафароне, ки ба сафи гурӯҳҳои экстремистию террористӣ мепайванданд, маҳз дар шабакаҳои иҷтимоӣ мағзшӯй мешаванд. Бояд гуфт, ки интернет ва роҳҳои истифодабарии он аз ҳар як инсон вобаста буда, он барои инсони бадқирдор бадӣ, барои ҷинойткор ҷинойт ва барои инсони донишманд дониш мебошад. Аз ин хотир, шакл ва роҳҳои дурусти истифодабарии интернет ва шабакаҳои иҷтимоӣ дар ҷомеаи муосир аз ҳар фарди хирадманди ҷомеа вобастагӣ дорад, ки он интернет ва сомонаҳои онро чӣ гуна ва дар қадом шакл истифода мебарад.

Ҳамчунин, кайд кардан бамаврид аст, ки ҷинойтҳои компютерӣ ва ё кибертерроризм дар замони муосир ҳамчун таҳдиди нави олам буда, он таъсири зиёди худро ба манфиатҳои миллии давлатҳо мерасонад. Аз ҳамин лиҳоз, вобаста ба самти мазкур, ки аз рӯи моҳияти худ мазмуни умумисайёравӣ дорад, ҳар чи бештар ҷораҳои муқовиматиро пурзӯр намудан зарур мебошад. Чунон ки дар Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии кишвар омадааст: «Имрӯз, ки таҳдиду хатарҳои басо сангине мисли терроризму ифротгароӣ, қочоқи маводи муҳаддиру ҷинойткории фаромарзӣ ва даҳҳо падидаҳои хатарнок ҳуди асли зиндагии мову шуморо таҳдид менамояд, вақти он расидааст, ки мушкилоти дуҷуминдараҷаи сунъиро як сӯ гузошта, сари ҳамкории созанда, тақвияти эътимоду боварӣ ва таҳкими ҳамкорӣ биёем, то ба наслҳои оянда минтақаи ободу осоишта ва равоити дӯстонаву бародаронаро мерос гузорем. Роҳи

ҳалли ин масоил танҳо ҳамкорӣ ва фақат ҳамкорист. Тоҷикистон ҳамеша ба чунин раванд омодааст»[6]. Имрӯзҳо кибертерроризм яке аз шаклҳои таҳдидҳои муосир дар роҳи амалишавии манфиатҳои миллӣ ва самтҳои ташаккули инкишофи он ба ҳисоб рафта, монеаи зиёдеро дар ин самт ба миён овардааст.

Ҳамин тариқ бояд, қайд намуд, ки терроризм ҳамчун таҳдид ба манфиатҳои ҳаётан муҳимми милӣ ва манфиатҳои бақодории давлат буда, ояндаи солими ҷомеа ва насли башариатро дар ташвиш гузоштааст. Аз ин рӯ месазад, ки доир ба масъалаи маскур чораҳои пурзур, махсусан тарбияи бузурни Ватандӯстиро дар миёни ҷавонон босамар ба роҳ монем.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Зокиров, Г. Н. Терроризм. [Матн] / Г. Н. Зокиров. - Душанбе, 2004. - С. 42.
2. Маҳмадизода, Н. Д. Решаҳои иҷтимоии экстремизми динӣ – сиёсӣ дар Тоҷикистон: [Матн]/ Н. Д. Маҳмадизода. - Душанбе, 2019. - С. 8.
3. Муҳаммад, А. Н., Сафарализода, Х.Қ. Амниятӣ миллӣ. [Матн] / А.Н. Муҳаммад, Х.Қ. Сафарализода. - Душанбе, 2019. - С 156.
4. Муҳаммадзода, П. А. Ҷазои маҷозӣ ва технологияҳои иттилоотиюиртиботӣ - имкони нави таблиғоти интиҳоботӣ. // Тоҷикистон ва ҷаҳониимрӯз. - №1 (69) 2020. С.12-17
5. Ҳукумшоев, З.Д. Раванди сиёсӣ. [Матн] / З.Д. Ҳукумшоев. – Душанбе, 2021. – С. 103.
6. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 24.04.2010. [Маводи электронӣ]. URL:<http://www.president.tj> (санаи мурочиат: 27.12.2019).
7. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ» 26.01.2021. [Маводи электронӣ].URL: <http://prezident.tj>. (санаи мурочиат: 12.02.2021);
8. Хидирзода, М.У. Истиклолият ва стратегияҳои муваффақ.[Матн] /М.У.Хидирзода. - Душанбе, 2017. – С.65.
9. Хидирзода, М.У. Ҷанбаи аксиологӣ дар омӯзиши масъалаҳои амниятӣ миллӣ. [Матн] / М.У. Хидирзода. – Душанбе, 2020. – С. 78.

МАСЪАЛАИ АСОСИИ ТАШАККУЛИ МАФКУРАИ ПАТРИОТИЗМ ДАР МИЁНИ ҶАВОНОН

Музафарзода Ф. – мудири кафедраи сиёсатишиносӣ ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.
Тел: (+992) 987937171, E-mail: muzafarzoda95@mail.ru

Шарелизода М.Ш. – докторанти (PhD) аз рӯйи ихтисоси бD050204 – Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилаӣ, инкишофи глобалӣ ва минтақавии кафедраи сиёсатишиносӣ ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон
Тел: (+992) 8854969669

Пеш аз ҳама, дар натиҷаи омӯзишу таҳлили сарчашмаҳо ва адабиёти илмӣ мафҳум, моҳият, хусусиятҳои муҳим, вазифаҳои иҷтимоӣ сиёсии ватандӯстӣ ва нақши он дар ҳаёти сиёсии ҷомеаи Тоҷикистон мавриди баррасӣ қарор дода шудаанд. Дар баробари ин, хусусиятҳои ташаккулёбии арзишҳои ватандӯстии халқи тоҷик муфассал баррасӣ гардида, мушкилот, ҳолатҳои мураккаб ва равандҳои муҳолифатомези ҳаёти маънавӣ дар мисоли Тоҷикистони соҳибистиқлол нишон дода шудаанд. Ташаккулёбии асосҳои нави иҷтимоӣ сиёсӣ ва иқтисодиву маънавию барои ташаккули ватандӯстӣ дар Тоҷикистон баррасӣ намуда, чунин хулосабарорӣ намудан мумкин аст, ки ташаккули мафкураи ватандӯстӣ, аз як тараф, ба таҳкими воқеии ҳаёти маънавии ҷавонон, аз тарафи дигар бошад, ба рушди минбаъдаи истиқлолияти Тоҷикистон мусоидат менамояд.

Калидвожаҳо: Истиқлолият, ватандӯстӣ, манфиатҳои миллӣ, ниятҳои, фарҳанг, ҷаҳонишавӣ, фазои холи, маънавиёт, илм, таъриху ниёгон, тамаддун, муттаҳидшавии одамон, арзишҳои миллӣ нек.

ОСНОВНОЙ ВОПРОС ФОРМИРОВАНИЯ ИДЕОЛОГИИ ПАТРИОТИЗМА СРЕДИ МОЛОДЕЖИ

Прежде всего, в результате изучения и анализа источников и научной литературы обсуждены понятие, сущность, важные особенности, общественно-политические функции патриотизма и его роль в политической жизни таджикского общества. При этом подробно обсуждаются особенности формирования патриотических ценностей таджикского народа, а также показаны проблемы, сложные ситуации и противоречивые процессы духовной жизни на примере независимого Таджикистана. Учитывая формирование новых социально-политических, экономических и духовных основ формирования патриотизма в Таджикистане, можно сделать вывод, что формирование идеологии патриотизма, с одной стороны, способствует реальному укреплению духовной жизни населения. молодежи, а с другой стороны, способствует дальнейшему развитию независимости Таджикистана.

Ключевые слова: Независимость, патриотизм, национальные интересы, намерения, культура, глобализация, свободное пространство, духовность,

наука, история и предки, цивилизация, объединение людей, добрые национальные ценности.

THE MAIN ISSUE OF FORMING THE IDEOLOGY OF PATRIOTISM AMONG YOUNG PEOPLE

First of all, as a result of the study and analysis of sources and scientific literature, the concept, essence, important features, socio-political functions of patriotism and its role in the political life of Tajik society are discussed. At the same time, the features of the formation of patriotic values of the Tajik people are discussed in detail, and the problems, complex situations and contradictory processes of spiritual life are shown on the example of independent Tajikistan. Taking into account the formation of new socio-political, economic and spiritual foundations for the formation of patriotism in Tajikistan, we can conclude that the formation of the ideology of patriotism, on the one hand, contributes to the real strengthening of the spiritual life of the population. youth, and on the other hand, contributes to the further development of the independence of Tajikistan.

Key words: *Independence, patriotism, national interests, intentions, culture, globalization, free space, spirituality, science, history and ancestors, civilization, unification of people, good national values.*

Ватандӯстӣ бо дарки ҳастии таърихӣ халқ алоқаманд аст. Ин муҳаббат ва эҳтиром ба гузашта ва имрӯзи он аст. Дар Барномаи давлатии «Тарбияи ватандӯстии ҷавонони Тоҷикистон барои солҳои 2011-2013» хусусиятҳои доираи ватандӯстӣ аниқу возеҳ муайян карда шудаанд: «Ватандӯстӣ падидаест, ки хусусиятҳои маънавий-равонии аъзои ҷомеа, дараҷа ва нақши таърихӣ-сиёсии миллат ва дарки ҷойгоҳи худро дар тамаддуни ҷаҳонӣ, ташаккулёбии ифтихори созандаи миллатро инъикос менамояд. Сатҳ ва дараҷаи он бештар аз ҳама аз дониш, хирад, хотира ва донишмандӣ вобастагӣ дорад».[1,28] Чунин дарки ватандӯстӣ асосӣ мебошад. Пеш аз ҳама, ин тамоюлнокии баланди инсонпарварии ғояи ватандӯстии тоҷик; таҳаммулпазирӣ ва риоя намудани қонунҳо; муҳаббат ба табиати диёр мебошад. Ҳамаи ин унсурҳои таркибии раванди ягонаи тарбиявӣ буда, фаъолияти муназзам ва мақсадноки мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва ташкилотҳои ҷамъиятиро дар самти ташаккулёбии шуури ватандӯстӣ, ҳисси ифтихори миллӣ ва вафодорӣ ба Ватани худ, тайёри ба иҷрои қарзи шаҳрвандӣ ва ухдадорӣҳои конституционӣ оиди ҳифзи манфиатҳои Ватанро инъикос менамоянд.

Дар раванди тарбияи ватандӯстии ҷавонон субъектҳои тарбия - оила, муассисаҳои томақтабӣ, тамоми намудҳо ва сатҳҳои муассисаҳои таълимӣ, муассисаҳои фарҳанг, сохторҳои давлатӣ, ки барои тарбияи насли наврас маъсулият доранд, аз ҷумла сохторҳои қудратии мамлакат, бояд низомӣ ягонро ташкил диҳанд. Танҳо дар ин сурат мақсади тарбия ягона ва усулу шаклҳои он гуногун шуда метавонанд.

Тарбияи ватандӯстӣ самти муҳимми ташаккулёбии шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон – бунёдкорони давлати демократӣ ва ҳуқуқбунёд мебошад. Қонунҳо, меъёрҳо, ғояҳо, ақоид ва арзишҳои, ки дар ҷомеа коркард гардидаанд, шуури инсонро муайян месозанд. Тарбияи шаҳрвандӣ ва ватандӯстӣ ташаккулёбии мавқеи конститутсионӣ ва ҳуқуқии шахсият; азҳудкунии ғояҳои асосии баробарии ҳамаро дар назди қонун, риояи ҳуқуқҳои инсонро пешбинӣ менамояд. Тавре ки маълум аст, рамзгузорӣ раванди «рамзikuнонии» арзишҳо ва муқаррароти иҷтимоӣ мебошад, ки мубрамияти онҳо дар шакли нишона ва мафҳум имконият медиҳад, ки ҳисси ягонагӣ ва алоқамандии ҷомеа ва давлатро ташаккул диҳем. Рамзҳо маълумотҳои мушаххасро дар нишон, парчам ва суруди миллий тавсиф менамоянд. Бояд қайд намуд, ки дараҷаи мувофиқати ифодаи рамзии арзиши шаҳрвандӣ самаранокии таъсиррасонии рамзро муайян карда метавонад. Барои камтар аз нисфи шаҳрвандони ҷумҳурӣ рамзҳои давлатӣ пурра ба ҳам мувофиқат менамоянд ва дорои ягонагии зебоипарастӣ ва маъноӣ мебошанд.

Дар асоси таҳлил, муаллиф ба чунин хулоса меояд, ки рамзҳои имрӯза инъикосгари таърихи барқароршавии давлат мебошанд, ки инро шумораи зиёди шабоҳатҳои таърихӣ нисбати нишон, парчам ва суруди миллий тасдиқ менамоянд. Имрӯз нишон, парчам ва суруди миллий, дар навбати аввал, рамзҳои ҳокимияти давлатӣ ва баъд аз он рамзҳои ваҳдати халқӣ ва ё садоқати шахсӣ ба мамлакат махсуб меёбанд. Масъалаҳои ҷаҳолнокии шахсии шаҳрвандӣ низ дар ифодаи ҳиссиётҳои шаҳрвандӣ ба воситаи рамзҳои Тоҷикистон вучуд дорад. Имрӯз, вақте ки ташаккули ватандӯстӣ байни ҷавонон хеле муҳим арзёбӣ мегардад, яке аз зухуроти берунаи он муносибат ба нишон, парчам ва суруди миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад, шаклҳои нав ва муносири шиносоии шаҳрвандони ҷавон бо рамзҳои давлатӣ талаб карда мешаванд.

Сиёсати имрӯзаи гиромидошти рамзҳои давлатӣ дар ҷумҳурӣ хеле ҷаҳол мебошад. Бо дарназардошти ин, як қатор тавсияҳоро дар самти гиромидошти рамзҳои давлатӣ пешниҳод менамоем:

- баландбардории саводнокии иттилоотии шаҳрвандон нисбати гиромидошти рамзҳои давлатӣ;
- ташаккулёбии таҷрибаи мусбии иҷтимоии шаҳрвандони ҷумҳурӣ доир ба муносибат нисбати рамзҳои давлатӣ;
- тартиб додани модели мувофиқи тафсири рамзҳои давлатӣ дар доираи ғояи миллий. [2,14]

Ҳамин тариқ, рамзҳои давлатӣ ҳамеша як унсури таърих ва фарҳанги Тоҷикистон буданд ва боқӣ хоҳанд монд. Тарбияи ифтихор аз Ватани худ, гиромидошти анъанаҳои фарҳангӣ, муносибати эҳтиёткорона нисбати онҳо дар ташаккулёбии шахсияти ҷавонон – шаҳрвандони мамлакат нақши муассир дорад. Бо дарназардошти ин, имрӯз дар низоми тарбия ва таълими Ҷумҳурии Тоҷикистон ба тарбияи ватандӯстӣ аҳамияти хосса дода мешавад, чунки маҳз ҳамин ҳиссиёт хеле пурқувват мебошад ва аксар вақт ғояи

муҳаббат ба Ватани худро сармашқи кори худ карда, одамон дар мамлакатҳои гуногун қаҳрамонӣ нишон медиҳанд.

Маврид ба зикр аст, ки дар шароити пурихтилоф ва ғуборолуди ҷаҳонӣ, имрӯз муҳимтарин масъала миёни зиёиён ва равшанфикрон ин баланд бардоштани мафкураи патриотизм (ватандӯсти) миёни ҷавонон мебошад.

Ватан – мояи ифтихор, сарчамъию муттаҳиди ва муҳимтарин муқаддасот баҳри инсон пазируфта мешавад. Зимнан бояд ёдовар шуд, ки аз ҳама чизи бадбахти барои инсоният ин беватанӣ аст. Вақте, ки инсон аз модарӣ биологии худ маҳрум мегардад, баъд аз он ягона чизе, ки инсонро ҳамроҳи мекунад ва ба инсон қудрат мебахшад ин Ватан аст.

Ватан ба мисли модарест, ки фарзандонашро ба ҳар тараф гусел мекунад, ба ҷанг, ба муҳоҷират ба хизмат ва ҳар лаҳза пазмон мешавад, ки қай бар мегарданд. Аз ин лиҳоз бояд гуфт, ки хушбахтарин миллат ҳамоноест, ки фарзандонаш ғами уро меҳурад.

Вақте, ки шахс дар оила Патриот ба воя мерасад ҳеҷ амале, шахсе ва ё ғӯруҳе монеи ватандӯстии у шуда наметонад. Ватандӯсти аз шароит, вазъ ва ҷойгиршавии ҷуғрофи вобастагӣ надорад. Дар дунё бисёр инсонҳое ҳастанд, ки дар биёбонҳои хушқу тафсон зиндагӣ мекунанд, аммо ифтихор менамоянд, ки соҳибватананд.

Ватандӯсти яъне чи? Ватандӯстӣ ин пос доштани муқаддасоти миллӣ, пос доштани обу хоки муқаддаси Ватан, арҷ ғӯзоштан ба ёдгориҳои таърихи ва дӯст доштани ҳар як фарди ҷомеа мебошад. Маҳз ҳамин омил метавонад коҳҳои харобгаштаи ватандӯстиро дар миёни ҷавононо аз нав бунёд намуда ниҳоли хушқу ватандӯстии ҷавонро умри дубора бахшад.

Патриотизм – ин як принсипи ахлоқию сиёсӣ, эҳсоси иҷтимоӣ ва муносибати махсусе мебошад, ки мундариҷаи онро муҳаббат ва садоқат ба Ватан, фарҳанг ва забон ташкил медиҳад.

Бояд зикр намуд, ки барои бедор намудани ҳисси патриотизм дар вучуди миллат нақши муҳимро мураббӣён ишғол менамоянд. Мураббӣён бояд, ки ватандӯсти самимӣ ва боваринок бошад ва қодир бошад, ки муҳаббат ба ватанро таблиғ намуда бо амалҳои худ, ки пур аз нерӯ ва садоқат аст, дар вучуди наврасону ҷавонон мафкураи патриотизмро бедор намоянд.

Чуноне, ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои муаззами миллат - Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар яке аз баромадҳои худ қайд намуданд, ки: «Муаллимони ҳаққи хато қарданро надоранд, зеро дар тарбияи маънавии инсон нақши муҳим бозида, ояндаи давлату ҷомеа аз онҳо умеди калон дорад».[2, 305 с.] Бояд гуфт, ки устодону омӯзгорон дар тарбияи насли наврас нақши муассир дошта дар вучуди ҷавонон хувияти миллӣ, содиқ будан ба давлат ва ифтихор доштан аз ватану миллатро ба вучуд меоранд, ки ин амал метавонад патриотизми миллиро дар ҷомеа рӯшд диҳад. Инро набояд сарфи назар кард, ки дар тафаккури наврасону ҷавонон ҷой намудани андешаҳои мусбӣ, патриотизми миллӣ ва пайваста хотиррасон қардани ғамхариҳои роҳбарӣ давлат дар соҳаи ҷавонон, эҳтиром доштан ба муқаддасоти миллии худ ва монанди инҳо вазифаи муқаддаси муаллимону

омӯзгорон, волидайн, роҳбарият ва дигар шахсони муттасади ба ҳисоб меравад. Чун, ки ватандӯсти ин омили меҳварии коҳиши мафкураи носолим ва дигар муковиматҳои низоми сиёсии олам мебошад.

Чуноне, ки академик Д.С. Лихачёв навиштааст: «Ватандӯсти эҳсоси олитарин аст. Ин ҳатто ҳиссиёт нест - ин ҷанбаи муҳимтарини ҳам фарҳангӣ - шахсӣ ва ҳам иҷтимоию рӯҳ аст». [4] Маълум аст, ки ин мулоҳизаҳо танҳо як риштаи маъмулӣ, идорие мебошанд, ки онҳоро ҳар як мураббӣ таҳия ва илова менамояд. Ғояи ватандӯсти бо муносибати эҳтиромона ба ватани худ алоқаманд аст. Ҳисси муҳаббат ба Ватан на танҳо ифтихор, балки раҳмдил, меҳрубон низ мебошад, ки тарбияи ватандӯстиро бузург мегардонад.

Ватандӯстӣ фаъолияти муназзам ва мақсаднокест, ки ба ташаккули шуури баланди ватандӯстии шаҳрвандон, ҳисси садоқат ба Ватани худ, омодагӣ ба иҷрои вазифаи шаҳрвандӣ ва ўҳдадорихои конститутсионии худ оид ба ҳифзи манфиатҳои Ватан нигаронида шудааст. Ватандӯсти ба ташаккули шахсе равона шудааст, ки дорои сифатҳои шаҳрванди ватандӯст буда, он қодир аст, ки вазифаҳои шаҳрвандиро дар шароити сулҳ ва замони ҷанг бомуваффақият иҷро кунад.

Патриотизм, ифтихорро аз дастовардҳо ва фарҳангӣ ватани худ, хоҳиши ҳифзи хусусиятҳои фарҳангии он ва худшиносӣ (таҷрибаи маҳсули эҳсосии мансубият ба кишвар ва шаҳрвандӣ, забон, анъанаҳо) бо дигар намояндагони халқи худ, хоҳиши ҳимояи манфиатҳои Ватан ва шахсро пешбинӣ мекунад. Ҳамчунин бояд гуфт, ки патриотизм ҳувияти миллӣ, садоқатманди ва эҳсоси миллиро дар шароити бавучудоии низоми сиёсии олам пурзур гардонида, ба муқобили равандҳои муосири сиёсии бавучудомада, ки ҳадафҳои нопокро ба вучуд овардан мехоҳад истодагарӣ менамояд. [4]

Бояд гуфт, ки донишманд О. Уайлд эҳсоси ватандӯстиро ҷунини ишора менамояд: «Ватандӯсти маъноӣ танҳо муҳаббат ба ватанро надорад, ин хеле бештар аст. Ватандӯстӣ ин шуурнокии ҷудонашаванда аз Ватан ва таҷрибаи ҷудонашавандаи рӯзҳои некию баддӣ инсон аст».[5]

Барои баланд бардоштани маърифати патриотизм дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон метавон ба масъалаи ҳувияти миллӣ таваччуҳи бештар намуд. Аз ин хотир зарурат ба он пеш меояд, ки омӯзиши масъалаи ҳувияти миллӣ дар мадди назар қарор гирад. Ҳувияти миллӣ омилҳои муҳими давлатдорӣ ва унсури зарурии таъмини ваҳдати миллӣ ба ҳисоб меравад.

Бояд гуфт, ки ҳувияти миллӣ ҳамчун омили муҳими ташаккули патриотизми миллӣ буда, он меҳвари муҳими амалишавии бедории миллӣ баромад менамояд.

Ҳувияти миллӣ ин худшиносӣ, бедорӣ ва арзишҳои муҳимтарини қавму миллат аст. Пешвои миллат муҳтарам Эмамалӣ Раҳмон бо ҳувияти милии мо арзи сипоси дошта басо талоши пайгиронро амалӣ менамояд, то меҳанпараст бишавем ва барои ин ҳатто арзиштарин китобҳоро ба миён овардаанд, ки «Аз Пешдодиён то Сомониён» ва «Чеҳраҳои Мондагори тоърих» намунаи барҷастаи онҳо мебошад.

Ин миллат бисёр чизҳои омӯхтани дошта, бегонагонро шефта гардондааст. Масалан яке аз бузургтарин академикҳои олам В. Н. Иванович чунин хулоса барори кардааст: “Тоҷикон аз ҳама зиёд симои ориёна ва ахлоқи орифоноро ҳифз кардаанд ва мардуми хайрхоҳу меҳрубон ва меҳмоннавозанд”. Фарҳангу тамаддуни миллати тоҷикро муҳаққиқони бурунмарзи низ эътироф намуда ба он таҳсину арҷгузори менамоянд. Ҳамчунин бояд гуфт, ки бо дар назардошти муқовиматҳои муосири ҷаҳонӣ ба патриотизми миллӣ мавқеи ҳамешаги зоҳир намуд.

Чуноне, ки аз суханҳои ҳикматомези Президенти кишвармуҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бар меояд: “Бояд ҳисси ифтихори миллӣ, ватандӯсти дарки моҳияти давлатдорӣ миллӣ бо тамоми рамзҳои ҳанӯз бо ширӣ модар дар ҷону хиради ҳар як фард маъво гирад ва аз насл ба насл гӯзарад”. [7, 81 с.]

Бояд зикр намуд, ки муҳимтарин мундариҷаи ватандӯстиро муҳаббат ба ватан, садоқат ба арзишҳои он, ифтихор аз гузашта ва имрӯза, хоҳиши ҳимояи манфиатҳои Ватан ва муҳимтарин ҷанбаи онро, ин эътимод ба зарурати ҳимояи ҳамаҷонибаи манфиатҳои миллӣ ташкил менамояд. Дар заминаи посдоштани чунин арзишҳо мо метавонем патриотизми миллиро ҳамчун арзиши гаронбаҳои миллӣ қарор дода бо ин васила метавонем мафкураи носолиро дар миёни ҷавонон коҳиш диҳем.

Муҳимтарин омиле, ки имрӯз метавонад ба муқобили хавфу хатар ва таҳдидҳои ҷаҳони муосир истодагари намояд ин ташаккули мафкураи патриотизм дар тамоми ҷомеа мебошад. Маҳз ҳамин омил метавонад муҳаббат ба Ватан ва арзишҳои миллиро дар ниҳоди ҷавонон устувортар мегардонад.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Раҳмонов, Э.Ш. Таджикистан: десять лет независимости, национального единства и созидания. [Текст]/ Э.Ш. Раҳмонов В 4-х томах. – Душанбе: Ирфон, 2001
2. Музафарзода Ф. Омилҳои асосии гаравидани ҷавонон ба гуруҳҳои «террористӣ ва экстремистӣ»./ Мубориза бо идеологияи терроризм ва экстремизм дан ҷаҳони муосир. - Душанбе: Матбааи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2019. - С. - 305.
3. https://www.altstu.ru/structure/unit/sovet_k/article/1/
4. Патриотизм / М. М. Скибицкий // Отоми - Пластырь. - М. : Советская энциклопедия, 1975. - (Большая советская энциклопедия : [в 30 т.] / гл. ред. А. М. Прохоров; 1969-1978, т. 19).
5. <https://ru.wikiquote.org/wiki/Патриотизм>
6. Ш. Ориён Мароми пойтахт 13 – уми январӣ соли 2021. №2.
7. Саидзода З.Ш. Суханҳои ҳикматомӯзӣ Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон. – Душаебе 2019. - С. 81.

СИЁСАТИ ИННОВАТСИОНИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ДАР СОЛҲОИ ИСТИҚЛОЛИЯТИ ДАВЛАТӢ

Набизода Эмомалӣ Қуваталӣ – унвонҷӯи кафедраи сиёсатишиносӣ ва муносибатҳои байналмилалӣи Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав, Тел: +992 937424246., [E-mail: emomali.nabiev.94@mail.ru](mailto:emomali.nabiev.94@mail.ru)

Мақола ба яке аз масъалаҳои муҳим ва рӯзафзуни ҷомеаи муосир аз ҷумла сиёсати инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои истиқлолияти давлатӣ бахшида шудааст.

Соҳибистиқлол гардидани Ҷумҳурии Тоҷикистон зарурати ислоҳоти соҳаҳои ҳаёти ҷомеаро ба миён оварда, боиси тағйироти ҳамаи институтҳои иқтисодию иҷтимоӣ ва дигар бахшҳои соҳаҳои рӯзафзуни ҳаёти ҷомеа гардид. Бо ин мақсад Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон чунин заруратро дарк намуда, марҳила ба марҳила асосҳо ва заминаҳои сиёсату ҳуқуқиро дар шакли низоми барномаҳои стратегӣ ва меъёриву ҳуқуқӣ таҳия карда истодаанд.

Муаллиф бар он андеша аст, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон зери роҳбарии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон чунин заруратро дарк намуда, аз солҳои аввали соҳибистиқлолии кишвар ба таҳияи механизмҳои сиёсати инноватсионӣ дар кишвар таваҷҷуҳи хоса зоҳир намудаанд. Дар ин замина аз ҷониби давлат як қатор санадҳои меъерӣ – ҳуқуқӣ ва барномаҳои давлатӣ қабул карда шудааст.

***Калидвожаҳо:** сиёсати инноватсионӣ, барномаҳои давлатӣ, сиёсати давлатӣ, заминаҳои ҳуқуқӣ, истиқлолияти давлатӣ, стратегия, замони муосир, фаъолияти инноватсионӣ.*

ИННОВАЦИОННАЯ ПОЛИТИКА РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН В ГОДЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ НЕЗАВИСИМОСТИ

Статья посвящена одному из важнейших и растущих вопросов современного общества, в том числе инновационной политике Республики Таджикистан в годы государственной независимости.

Независимость Республики Таджикистан привела к необходимости реформирования сфер жизни общества, что привело к изменению всех социально-экономических институтов и других все возрастающих секторов и сфер жизни общества. С этой целью правительство Республики Таджикистан, осознавая эту необходимость, поэтапно разрабатывает политические и правовые основы в виде системы стратегических и нормативно-правовых программ.

Автор считает, что Республика Таджикистан под руководством основателя мира и национального единства – Лидера нации уважаемого Эмомали Рахмона осознала эту необходимость и с первых лет независимости страны уделяла особое внимание разработке механизмов инновационной политики в стране. В этом контексте государство приняло ряд нормативно – правовых актов и государственных программ.

Ключевые слова: инновационная политика, государственные программы, Государственная политика, правовые основы, государственная независимость, стратегия, современность, инновационная деятельность.

INNOVATIVE POLICY OF THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN DURING THE YEARS OF STATE INDEPENDENCE

The article is devoted to one of the most important and growing issues of modern society, including the innovation policy of the Republic of Tajikistan during the years of state independence.

The independence of the Republic of Tajikistan has led to the need to reform the spheres of society, which has led to changes in all socio-economic institutions and other increasingly growing sectors and spheres of society. To this end, the Government of the Republic of Tajikistan, realizing this need, is gradually developing a political and legal framework in the form of a system of strategic and regulatory programs.

The author believes that the Republic of Tajikistan, under the leadership of the founder of peace and national unity, the Leader of the nation, the respected Emomali Rahmon, realized this need and from the first years of the country's independence paid special attention to the development of mechanisms for innovation policy in the country. In this context, the State has adopted a number of normative legal acts and State programs.

Keywords: innovation policy, state programs, State policy, legal framework, state independence, strategy, modernity, innovative activity.

Асри XXI - асри рушди бемайлони инноватсия, илму техника, ташаккули техникаву технологияи муосири замонавӣ, рушди технологияи иттилоотию коммуникатсионӣ ба ҳисоб меравад. Пӯшида нест, ки кишварҳои абарқудрат маҳз тавассути ташаккули техникаву технологияҳои замонавӣ ва таваҷҷуҳ ба рушди сиёсати инноватсионии худ дар соҳаҳои гуногун ба комёбиву пешрафтҳои назаррас ноил гардидаанд. Зеро, замони мо замони дастовардҳои бузурги илмиву техникӣ ва кашфиёти нав ба нави тафаккури инсонӣ ва ташаккули моликияти зехнӣ мебошад.

Инноватсия аллакай қисме аз сиёсати иқтисодию иҷтимоӣ ва таркибии ҳаёти инсониятро ташкил медиҳад. Олимони ватанӣ бар он назаранд, ки яке аз унсурҳои муҳими таъмини рушди инноватсионӣ дар мамлакат ин татбиқи технологияҳои инноватсионӣ дар истеҳсолот ба ҳисоб меравад.

Кишварҳои мутараққӣ ва рӯ ба инкишоф бо мушкилоти рӯзафзуни иҷтимоӣ рӯ ба рӯ ҳастанд, ки дар ояндаи наздик ба ҳаёт ва некӯаҳволии одамон эҳтимолан таъсири беандоза мерасонанд. Дар ин замина, шумораи зиёди сиёсатмадорон, коршиносон ва олимони давлат мекунанд, ки равишҳои нави сиёсат барои баррасӣ, ҳамзамон ҳалли бӯҳрони рушди иқтисодӣ, некӯаҳволии иҷтимоӣ ва мушкилоти глобалӣ коркард ва пешниҳод карда шаванд. Яке аз ин равишҳои нави сиёсиро аксаран сиёсати инноватсионӣ муаррифӣ намуданд, ки метавонад инкишофи мутаносиби давлатро ба вучуд оварад, сатҳи зуд-зуд

амалишавии бухронҳоро коҳиш диҳад ва ниҳоятан аз байн барад. Сиёсати инноватсионӣ торафт мураккабтар мегардад ва бо омезиши самти фаъолияти сиёсии давлат дар соҳаи илм, техника ва инноватсия муайян карда мешавад, ҳамчунин бо афзоиши вазни ҳавасмандгардонии ғайримустақим тавсиф мешавад. Ҳамзамон, ҳавасмандгардонии ғайримустақим ва хусусияти уфуқии сиёсати инноватсионӣ барои равона кардани фаъолияти тадқиқотӣ ба афзалиятҳои муҳимтарини рушди муосир ва таъмини рушди устувор душвор аст.

Садсолаи нав, баҳусус нимаи аввали онро аксари олимону пажӯҳишгарони соҳаҳои сиёсӣ ва иқтисодии ватанӣ ва хориҷӣ ҳамчун «давраи инноватсия» тавсиф мекунанд, ки дигаргуниҳои тамоми паҳлуҳои ҷомеаро инъикос мекунанд. Дар даҳсолаҳои охир қариб аз тамоми ҷиҳатҳои ҳаёти ҷамъиятӣ, аз ҷумла ҳаёти сиёсӣ ва идоракунии сиёсӣ, фаъолияти иқтисодӣ дигаргуниҳои кулӣ ба амал омаданд. Ҳамаи ин боиси аз ҷамъияти саноатӣ ба ҷамъияти баъдииндустириалӣ гузаштан гардид. Тоҷикистон чун давлати муосир чунин тағйирпазирҳои сиёсиву иқтисодӣ, иҷтимоиву маданӣ ва прогресси фанниро қабул намуд. Аммо он яку яқбора ба вучуд наомад, он марҳалаи на онқадар дуру дарози таърихи фаро мегирад.

Ҷумҳурии Тоҷикистон зери роҳбарии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон чунин заруратро дарк намуда, аз солҳои аввали соҳибистиклолии кишвар ба таҳияи механизмҳои сиёсати инноватсионӣ дар кишвар тавачҷуҳи хосса зоҳир намуданд. Вобаста ба масъалаи мазкур Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳануз дар Паёми навбатии худ ба Маҷлиси Олии кишвар аз санаи 24 апрели соли 2010 иброз дошта буданд, кӣ: «Самти дигари сиёсати навсозии бахши воқеии иқтисод чорабиниҳои инноватсионӣ мебошанд ва ба бахшҳои тааллуқдоранд, ки дар онҳо қафомонии технологӣ нисбатан кам ба назар мерасад. Барои ин фаъолна истифода кардани механизмҳои мустақими ҳавасмандсозӣ ва идоракунии инноватсия, такмил додани заминаи меъёрии ҳуқуқии он, татбиқи чораҳои ҳавасмандгардонӣ барои ворид намудани технологияҳои пешрафтаи муосир ва содироти молу маҳсулоти бо истифода аз технологияи муосир истехсолшуда зарур мебошанд» [1].

Соҳибистиклол гардидани Ҷумҳурии Тоҷикистон зарурати ислоҳоти соҳаҳои ҳаёти ҷомеаро ба миён оварда, боиси тағйироти ҳамаи институтҳои иқтисодию иҷтимоӣ ва дигар бахшу соҳаҳои рӯзафзуни ҳаёти ҷомеа гардид. Дар ин давра гузариши марҳила ба марҳила ба роҳи инноватсионии рушд дар ҳама соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ ба яке аз принципҳои Стратегии миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон табдил ёфт.

Ин масъала дар шароити Тоҷикистон аҳамияти хосса дошта, дар Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои то соли 2030 низ таҷассуми худро ёфтааст.

Дар асоси Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 01 октябри соли 2016, № 392 тасдиқ шудааст, инноватсия яке аз принциби асоси рушди

минбадъа асос ёфтааст. Равиши муназзами таҳияи Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ба се принципи асосии рушди минбадъа асос ёфтааст, ки яке аз ин принципҳо: «Инноватсионӣ - яъне рушд дар асоси навоариҳо дар ҳама соҳаҳои ҳаёти иҷтимоию иқтисодии кишвар» мебошад [2].

Чуноне, ки муҳаққиқи ватанӣ Қосимов Ф., дар тадқиқоти худ нақши махсуси Стратегияи мазкурро дар рушди сиёсати инноватсионӣ чунин иброз медорад: «Нақши махсуси «Стратегияи нави миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон то давраи соли 2030»-ро дар муайян кардани самтҳои стратегии сиёсати давлатӣ, аз ҷумла дар соҳаи инноватсияҳо то охири ин давра қайд намудан зарур аст. Бо дарназардошти ин, бояд қайд кард, ки яке аз хусусиятҳои махсуси татбиқи системаи миллии инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар он аст, ки санадҳои барномавии мавҷуда ба таври муфассал инфрасохтори индуктивии ба иҷро расонидани вазифаҳои гузошташударо равшан менамоянд, ки дар онҳо ба таври мушаххас дар бораи вазифаҳо ва нақши мақомоти давлатии сатҳи гуногун зимни иҷрои сиёсати инноватсионӣ сухан меравад» [6].

Бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 апрели соли 2011, №227 тасдиқ гардидани «Барномаи рушди инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020», аз 30 майи соли 2015, №354 тасдиқ гардидани «Стратегияи рушди инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2020» ва аз 16 апрели соли 2012, №822 қабул гардидани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти инноватсионӣ» таҷассумгари таваҷҷуҳи роҳбари олии кишвар ба масоили рушди сиёсати инноватсионӣ буда, мақсади қабули санадҳои мазкур аз ташаккули самтҳои асосӣ ва заминаи сиёсату ташкилӣ, ҳуқуқӣ, инчунин вазифаҳо барои тақмили сиёсати инноватсионӣ мебошад.

Гуфтагӣ ба маврид аст, ки қабули Барномаҳо ва стратегияҳои рушди инноватсионӣ тарафҳо ва масъалаҳои гуногуни сиёсати инноватсиониро баррасӣ ва муваффақона роҳи ҳалли онро ишора мекунад.

Чуноне, ки дар «Стратегияи рушди инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2020» (Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 майи соли 2015, № 354) оварда шудааст, «Масъалаҳои суръатбахшии гузариш ба роҳи рушди инноватсиониро дар шароити зиёд шудани мушкилоти берунӣ ва дохилӣ, ки ҷумҳурӣ бо онҳо рӯ ба рӯ мегардад ва вусъатбахшии саъю кӯшишҳои ҷиҳати рафъи мушкилотҳои дар иқтисодиёти миллии ва системаи инноватсионӣ чамъшуда талаб мекунад, ҳал намудан лозим меояд» [3].

Яке аз ин барномаҳои рушд ва татбиқи сиёсати самаранокии давлатии инноватсионӣ дар шароити муосири инкишофи Тоҷикистони соҳибистиқлол қабули «Барномаи рушди инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020» ба ҳисоб меравад.

Вазифаҳои барнома ҳавасмандгардонии фаъолияти илмию техникаӣ ва инноватсионӣ, ташаккули заминаҳои меъёрии ҳуқуқии фаъолияти инноватсионӣ, ҷалби имкониятҳои илмию техникаӣ мамлакат дар равандҳои

инноватсионӣ, истифодаи самараноки коркардҳои илмию технологӣ ва ихтироот, таъсис ва равнақи сохторҳои инноватсионӣ мебошад. Мақсади барнома ташаккули низоми самараноки инноватсионие мебошад, ки ба баланд бардоштани сатҳи технологӣ ва рақобатпазирии истеҳсолот, ба бозори дохиливу хориҷӣ баровардани маҳсулоти инноватсионӣ, афзоиши молҳо ба ивази молҳои воридотӣ, суръатбахшии рушди иҷтимоию иқтисодӣ ва ноилшавӣ ба ҳадафҳои стратегии миллӣ мусоидат менамояд.

Дар барнома асосан ҷанбаҳои зерин маври баррасӣ ва таҳлилу нишон додани роҳи ҳал мавриди назар қарор гирифтаанд:

- асосноккунии зарурати қабули Барнома. Ҳолат ва мушкилоти фаъолияти инноватсионӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- мақсад, вазифаҳои асосӣ ва иҷрокунандагони Барнома;
- самтҳои асосии татбиқи Барнома. Тадбирҳои, ки чиҳати ноилшавӣ ба мақсад ва ҳалли вазифаҳои Барнома нигаронида шудаанд;
- таъсис ва тараққӣ додани инфрасохтори инноватсионӣ (пойгоҳҳои техникую технологӣ);
- ташаккул ва тақомули низоми тайёр кардан, такмил додан ва баланд бардоштани таҳассуси мутахассисон дар самти фаъолияти инноватсионӣ;
- ташкили низоми иттилоотӣ дар самти фаъолияти инноватсионӣ;
- ҳамкориҳои байналмилалӣ дар самти фаъолияти инноватсионӣ;
- ҷалб намудани неруи илмӣ ба равандҳои инноватсионӣ;
- вазифаҳои рушди инноватсионии соҳаҳои иқтисодиёт, маориф ва тандурустӣ ва ғайра[4].

Раванди амалишавии Барнома дар ду марҳила пешбинӣ гардида аст:

- марҳилаи якум (2011-2014) – марҳилаи омодагизу ташкилӣ;
- марҳилаи дуюм (2015-2020) – марҳилаи рушди инноватсионӣ.

Дар раванди иҷроиши марҳилаи якуми татбиқи барномаи мазкур дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти инноватсионӣ» аз 16-апрели соли 2012 № 822, таҳия ва қабул карда шуд.

Баъд аз таҳлили ҳамаҷониба вобаста ба аҳамияти қабули Барномаи рушди инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020» мо ба чунин ҳулоса омадем, ки қабули барномаи мазкур дар амалигардонии сиёсати инноватсионии давлат, таҳия ва қабули санадҳои меъёрӣ ҳуқуқӣ, таъсис ва рушди инфрасохторҳои инноватсионӣ ва ташкили низоми иттилоотӣ ва ҳамкориҳои байналмилалӣ дар соҳаи фаъолияти инноватсионӣ саҳми бориз гузошт.

Санади дигари меъёриву ҳуқуқие, ки асосҳои фаъолияти сиёсати инноватсионии давлати Тоҷикистонро ҳукми қонунӣ ва расмӣ мебахшад, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти инноватсионӣ» ба ҳисоб меравад [5].

Қонуни мазкур асосҳои ташкилӣ, ҳуқуқӣ, иқтисодӣ, шартҳои ташаккулёбӣ ва татбиқи сиёсати давлатии инноватсиониро муайян ва муносибатҳои ҷамъиятиро дар ин соҳа танзим менамояд.

Яке аз заминаҳои асосии сиёсату ҳуқуқии ташаккул ва таҳкими сиёсати инноватсионӣ дар Тоҷикистон ин «Стратегияи рушди инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2020» мебошад. Стратегияи мазкур бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 майи соли 2015, № 354 тасдиқ шудааст.

Дар «Стратегияи рушди инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2020» масъалаҳои зерин ҳосияти расмӣ – сиёсии санадӣ пайдо намудаанд:

- вазъи соҳа ва сиёсати инноватсионӣ;
- вазъи кунунӣ ва мушкилоти рушди инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- стратегия дар низоми банақшагирии стратегии сиёсати инноватсионӣ;
- мақсад ва вазифаҳои стратегия, марҳилаҳои татбиқшавии барномаи стратегӣ;
- вазифаҳои асосии стратегия;
- мавқеи сиёсати инноватсионӣ дар сиёсати иҷтимоию иқтисодии давлат;
- роҳҳои рушди сиёсати инноватсионии давлати Тоҷикистон;
- марҳилаҳои татбиқи стратегия;
- сиёсати инноватсионии миллӣ;
- ташаккулдиҳии салоҳиятҳои фаъолияти инноватсионӣ;
- муҳити амалишавии сиёсати инноватсионӣ ва ғайра[3].

Бояд қайд кард, ки яке аз хусусиятҳои муҳими татбиқи сиёсати инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо роҳи қабули санадҳои меъёрӣ – ҳуқуқӣ ва барномаҳои давлатӣ ба шумор рафта ба таври дақиқ вазифаҳо ва нақши давлатро дар амали намудани сиёсати инноватсионӣ равшан месозанд.

Гуфтаҳои болоро чамбаст намуда, метавон қайд кард, ки дар марҳилаи имрӯза қонунгузорӣ сиёсати давлатии инноватсионӣ ба таври муайян ташаккул ёфтааст ва раванди такмилдиҳии он ҳамеша дар мадди назари Ҳукумати кишвар қарор дорад. Умуман, таъсиси ниҳодҳои махсус доир ба татбиқи сиёсати давлатии инноватсионӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, такмили санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, баланд бардоштани самаранокии татбиқи тадбирҳо дар самти инноватсия дастовардҳои асосии замони соҳибистиклолӣ маҳсуб меёбанд.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ
2. Раҳмон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсатӣ дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ», 24 апрели соли 2010. [Захираи электронӣ] <http://president.tj/node/192> (санаи муроҷиат 24.04.2024);
3. Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то
4. соли 2030 (Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 01 октябри соли 2016, № 392);
5. «Стратегияи рушди инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои

6. давраи то соли 2020» (Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 майи соли 2015, № 354), [Захираи электронӣ] URL: <https://filial-nic-mkur.tj/index.php/tj/manbai-ma-lumot-o-oid-ba-mz-va-ru/strategiyakho-barnomakho>;
7. «Барномаи рушди инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои
8. солҳои 2011-2020» (Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 апрели соли 2011, №227), [Захираи электронӣ] URL: <https://maorif.tj/storage/Dokument's/Barnomaho/ba24a74e3d838d8f893a8dd608f28028.pdf>;
9. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти
10. инноватсионӣ» // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2012, №4, мод. 272). [Захираи электронӣ] URL: <https://mmk.tj/content/қонуни-ҷумҳурии-тоҷикистон-дар-бораи-фаъолияти-инноватсионӣ>;
11. Қосимов Файзулло, «Асосҳои назариявии рушди соҳибкории
12. инноватсионӣ дар шароити иқтисодиёти бозорӣ (дар маводҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон)», Душанбе -2021. <https://tnu.tj/avtorefi/avtorefQosimovFU.pdf> (Санаи мурочиат. 10.10.2024).

НОЗУКИҲОИ ТАҲИЯИ СИЁСАТИ МУОСИРИ ИДОРАНАМОИИ МАҚОМОТИ ДАВЛАТӢ

*Наимов Маҳмадулло Раҳимович – н.и.с, дотсенти кафедраи сиёсатишиносӣ
ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон, Тел: +992 903007337, E-mail: naimov59@bk.ru*

*Мӯминов Мустақим Абдувакилович - ассистенти кафедраи сиёсатишиносӣ
ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон, Тел: +992 926160918,
E-mail: muminovmustaqim@gmail.com*

Дар мақолаи мазкур ҷанбаҳои муҳим ва нозуки таҳияи сиёсати муосири идоранамои мақомоти давлатӣ мавриди омӯзиши ва таҳлил қарор гирифтааст. Муалиффон таъкид менамоянд, ки барои таҳким ва ташаккули низоми муосири идоракунии давлатӣ аз баъзе аз қадамҳои дурбинона ва омӯзанда бояд кор гирифта шавад.

Калидвожаҳо: сиёсат, мақом, таҳияи сиёсат, идоракунии муосир, эҷоди оҳанг, дарёфти меъёрҳои зарурӣ, зинаҳои идоракунӣ.

ТОНКОСТИ РАЗРАБОТКИ СОВРЕМЕННОЙ ПОЛИТИКИ УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО ОРГАНА

В данной статье анализируются важные и тонкие аспекты разработки современной политики управления государственными органами. Авторы подчеркивают, что для укрепления и совершенствование современной системы государственного управления нужно учитывать некоторые стратегические поучительные шаги.

Ключевые слова: политика, орган, разработка политики, современное управление, творение музыки, нахождение нужных норм, степени управления.

THE SUBTLETIES OF DEVELOPING A MODERN MANAGEMENT POLICY FOR A STATE BODY

This article analyzes the important and subtle aspects of the development of modern public administration policy. The authors emphasize that in order to strengthen and improve modern public administration system, some strategic instructive steps should be taken into account.

Keywords: policy, body, policy development, modern management, creation of music, finding the right norms, degree of management.

Дастаи мусикинавозон мақомро иҷро намуданд. Онҳо бо асбобҳои алоҳидаи навозандагӣ аз рӯйи нотаи муайян ин амалро иҷро намуданд. Навозандагон ҳангоми иҷрои ин ё он оҳанг, наво, савт, соз ё ин ки мақом ҳатман бояд аз илми мусикишиносӣ, ки асоси онро донистани нотаҳо ташкил мекунад, ҳатман бохабар бошанд. Агар онҳо аз ин нозукиҳо огоҳ набошанд, дар ин ҳолат соз дилхарошу ноҷӯр гардида, ба шунаванда ҳаловат намебахшад. Дар ин ҷабҳаҳо, асос навозанда аст, ки донандаи илми ноташиносӣ мебошад.

Дар дастгоҳи Раис дастаи хизматчиёни давлатӣ, ки дар мақомот (марказӣ, маҳаллӣ ё худидора) фаъолият доранд, уҳдадор ҳастанд, ки барои ҳалли ин ё он мушкилоти корхона, муассиса, ташкилот ва сохторҳои давлатӣ бояд бо санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ноҷӯриро бартараф намоянд, ки инро мо инъикоси сиёсат меномем, яъне сиёсат дар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ инъикос мегардад. Аъзоёни дастгоҳ ҳатман бояд аз нозуқиҳои санадофарӣ бархурдор бошанд, то ин ки хостаҳо ва ниёзҳои гуногуни табақаҳо ва қишрҳои ҷомеа ҳалли худро ёбанд. Дар ин фаъолият асос эҷоди меъёрҳои ҳақиқӣ, ки мисли мусиқиноваз идоранамо аз “нотаҳо”-и худ бояд ба пуррагӣ хабардор бошад. Имрӯз мо дар амалия мебинем, ки қисми зиёди таҳиякунандагони сиёсат “нотаҳои” худ, яъне аз моддаҳои Қонуни ҚТ “Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ” ба таври зарурӣ оғаҳӣ надоранд. Пас мо ба фаъолияти ин мақомот, ки аз хизматчиёни дастгоҳ вобаста аст, чи гуна баҳогузорӣ мекунем. Дар ин ҳолат мушкилиҳо ба таври зарурӣ мавриди омӯзиш, таҳлил ва таҳқиқ қарор намегиранд, ки ин монетаи пешрафт ва рушди соҳаҳо, минтақаҳо, маҳалҳо, ҷамоатҳо ва дар маҷмӯъ умури давлатдорӣ мегардад. Мумкин арзёбӣ ва баҳогузорӣ аз ҷониби сарчашмаи ҳокимият – халқ дар ин ҳолат ба хизматчиёни давлатӣ, ки асоси фаъолияти мақомот мебошанд, бенатича ва ғайри қаноатбахш баҳогузорӣ гарадад. Барои аз ин вазъият баромадан мо кормандони Академияро зарур аст, ки атрофи нозуқиҳои эҷоди таҳияи сиёсати хирадмандона, борикбинона ва дурбинона дар сариштаҳои гуногуно, табақаҳо, қишрҳо ва дар шаш зинаи идоракунӣ давлат пешниҳоди тавсияҳои заруриро мавриди бознигарӣ қарор диҳем:

1. Таърихи инсоният исбот кардааст, ки тамоми номгӯи сиёсатҳо дар сатҳҳои гуногун амсоли худфаъолият, худидоракунӣ, маҳаллӣ, минтақавӣ, соҳавӣ ва инчунин умумидавлатӣ, дар санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ таҳия гардида, тамоми муносибатҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии ҷомеа нозуқона, хирадмандона ва дурбинона танзим, ҳамоҳанг ва мурабтаб мегардад. Аз ин хотир, сохторҳои дахлдори Академия дар ин самт бояд омӯзиш ва таҳқиқоти заруриро анҷом диҳанд.

2. Агар чавҳари асосии илми ҳуқуқ ин риоя ва ҳифзи адолат бошад, пас чавҳари асосии илми сиёсат кадом аст??? Адабиёти илмӣ, таълимотҳо ва назарияҳо таҳқиқ кардаанд, ки чавҳар ва меҳвари илми сиёсат ин ҳифз ва риояи манфиатҳо дар ҳамаи зинаҳои идоракунӣ барои қишрҳо ва табақаҳои ҷомеа аст. Манфиат чун бо фоида ва даромад ҳамвазну муродиф аст, пас илми сиёсат мувозӣ ва тамаркузи асосии илмҳои иқтисодӣ аст. [1, Ҷ. 5, С. 47] Пас маълум мегардад, ки таҳияи дилхоҳ санади меъёрӣ-ҳуқуқӣ ки бо илми ҳуқуқ ба хотири идоранамоии тамоми муносибатҳои ҷамъиятӣ равона гардидааст, бо сиёсат ҳалли худро ёфта, ба фоида ё зарари кадом субъект анҷом меёбад, бо илми иқтисод ҳамеша ва дар ҳама ҳолат пайванди ноғузастанӣ дорад.

3. Дар асоси моддаи 1 Конституцияи ҚТ низоми идора дар Тоҷикистон демократӣ муқаррар гардидааст.[2, С. 3] Аз ин бар меояд, ки халқ баёнгари соҳибхотирӣ ва сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ мебошад. Мутобиқи моддаи 100 шакли идораи давлат дар ҚТ Республика – res - кор ва public –

омма, халқ тарҷума шудааст. Республикаҳо дар олам бо се тарз саришта карда мешаванд: 1. Парламентӣ, 2. Президентӣ ва 3. Омехта. Бино бар сабаби он, ки дар оғози солҳои 90-уми асри ХХ давлату миллати тоҷик ба садамаи шадиди иҷтимоӣ гирифтور шуда буд, интихоби тарзи идораи Президентӣ аз ҳар ҷиҳат ба талаботи вазъу ҳолати замон пурра ҷавобгӯ буд. Хушбахтона, дар асоси Боби 4-уми Конститутсия Сарвари давлат бо мансаби президентӣ ба муҳлати 7 сол аз ҷониби халқ интихоб мегардад ва мутобиқи моддаи 69 ӯ дар назди вакилони Парламент ба номи халқ савганд ёд мекунад.[2, С. 31] Пас, зарур аст, ки тамоми сохтору мақомоти давлатӣ танҳо ба хотири муҳайё кардани шароити арзанда барои таъмини зиндагонии шоиста ва инкишофи озодаи ҳар шаҳрванд сиёсат бо нозукиҳои модели нави идоракунӣ, ки дар консепсияҳои менечменти нави давлатӣ инъикос меёбад, ҳамачониба ошно бошанд, то ин ки сарчашмаи ягонаи ҳокимият, яъне халқ аз ин сиёсати оқилонаву дурбинонаву созанда ҳамеша бархурдор бошад ва ба мартабаи Пешвои миллат арҷгузори намояд.

4. Барои танзими ҳамачониба ва муваффақонаи идораи муосири давлатӣ фикр мекунам, бояд дар ояндаи наздик лоиҳаи Қонуни ҚТ “Дар бораи низоми идоранамоии давлат” таҳия ва қабул гардад, зеро имрӯз зарурати ҳамгироӣ ва мураббаии фаъолияти се шохаи мақомоти ҳокимияти давлатӣ ба миён омадааст, ки метавонад натиҷа ва самаранокии идораи давлатро ба маротиб боло барад.

5. Агар барои ҳамбастагӣ ҳамгироии чор қисми бузурги низоми сиёсии ҷомеа: давлат, ҳизбҳои сиёсӣ, иттиҳодияҳои гуногуни ҷамъиятӣ ва ВАО лоиҳаи қонуни мукамал зери унвони Қонуни ҚТ “Дар бораи низоми сиёсии ҷомеа” таҳия ва қабул гардад, пешрафт ва рушди давлатдорӣ самаранок зиёд мегардад.

6. Муҳаққиқони риштаи мақомоти худидоракунӣ шаҳрак ва деҳот, яъне Ҷамоат хуб медонанд, ки мутобиқ ба Қонуни ҚТ “Дар бораи мақомоти худидоракунӣ шаҳрак ва деҳот” боигарии аввалиндараҷаи худуди марзию маъмурии дахлдор замин муқаррар шудааст. Курсҳои сайёри Академия, ки дар минтақаҳои ҷумҳурӣ имсол бо муовинони раиси ҷамоат оид ба кишоварзӣ, мутахассисони пешбар оид ба ин соҳа доир гардид, маълум намуд, ки агар аз қабули қонуни танзимкунандаи истифодаи замин дар худуди ҷамоат 15 сол сипарӣ гардида бошад, то ҳол ягон мақомоти худидора “Қоидаҳои истифодаи замини наздиҳавлигӣ, заминҳои президентӣ, заминҳои хоҷагии деҳқонии фермерӣ, заминҳои назди корхонаву муассисаҳо, чарогоҳу ҷангалзорҳо”-и худуди ҷамоати худро таҳия ва дар маҷлиси ҷамоат тасдиқ накардаанд, ки назорати истифодаи замин самаранок нагардидааст. Зарур мешуморем, ки Академия дар мувофиқа бо Кумитаи давлатии идораи замин ва геодезия, дар асоси шартнома ба 427 ҷамоати мавҷудаи кишвар дар алоҳидагӣ Лоиҳаи қоидаҳои мазкурро таҳия ва манзур намояд.

7. Ба аҳли толор пурра муайян аст, ки сиёсат аз ду бахш – илм ва санъат иборат аст: агар бахши аввал (илм) ба назарияҳо ва таълимот асос ёбад, пас бахши дуюм истеъдоду маҳорат ва малакаҳои махсуси худро доро аст. Пас

имрӯз моро зарур аст, ки вобаста ба таҳким ва такмили санъати нозуки танзими идораи давлат, даҳҳо дастурамалу китобҳои рӯйимизии таҳлилӣ барои хизматчиёни давлатӣ, ки меҳвари низоми идоранамоии давлат мебошанд, омода намоем.

8. Имрӯз вазъ, яъне раванди бунёдкиорӣ талаб мекунад, ки барои пешрафти фаъолияти мақомот аз чандин сарчашмаҳои молиявӣ маблағҳои муайянро дарёфт ва истифода бурда шавад. Таҷрибаи ҷаҳонӣ нишон медиҳад, ки барои пешрафт ва нумӯи дилхоҳ кишвар сафоратхонаҳо, созмонҳои гуногуни байналмиллалӣ, инчунин иттиҳоди созмонҳои ғайриҳукуматӣ дар асоси пешниҳоди лоиҳа метавонанд соҳиби грант ва сармояҳои гуногун гарданд. Аз ин сабаб зарур мешуморем, ки дар назди Раисони Ҷамоат, шаҳру ноҳияҳо ва вилоятҳо хуб мешуд Марказҳои махсуси таҳияи лоиҳаҳои сармоягузорӣ ва қор бо грантҳо созмон дода шавад.

9. Бастакорон ва оҳангсозон бо истифода аз рамзҳо метавонанд нота, яъне оҳанг, савт, наво ё ин ки мақомро эҷод намоянд, ки шеърӣ пурмазмун ба як суруди мутантан табдил меёбад. Пас эҷодкунандаи сиёсат бо истифода аз меъёрҳо (яъне ченак ва андозаҳои муайян муносибатҳои гуногуни ҷамъиятиро) чӣ тавр дар санади меъёрӣ-ҳуқуқӣ таҳия месозад? Сари ин мавзӯ бояд андеша кард, ки чи гуна дар ҳолати шароитҳои гуногуни танзими идораи давлат ин меъёрҳо саривақт тавлид ёбанд? Замона тақозои онро дорад, ки дар клиника ва лабораторияҳои махсуси меъёрсанҷии Парки технологияи Академия бояд дар ояндаи наздик, мутахассисони ояндаи соҳаи хизмати давлатӣ, хусусан гирандагони таҳасуси сиёсат ва идораи давлат ҳатман бо дарсҳои амалӣ фаро гирифта шаванд. Ин имкон медиҳад, ки ояндаи наздик менечерони сатҳи миллӣ ба менечерони сатҳи хеле баланд (ТОП менечер) табдил ёбанд.

10. Бо назардошти он ки хизматчиёни давлатӣ асос, нерӯ ва меҳвари идораи давлатӣ маҳсуб мешаванд ва мутобиқи моддаи 19 Қонуни ҚТ “Дар бораи хизмати давлатӣ” дар се сол як маротиба ба такмили ихтисос фаро гирифта мешаванд. Аз ин рӯ, хуб мешуд агар Донишкадаи такмили ихтисоси хизматчиёни давлатӣ барои ҳаматарафа ва мукамал аз худ кардани нозуқиҳои идораи давлатӣ пайдарҳам се модули таълимӣ дар тамоми курсҳо баргузор намояд:

1. Низоми сиёсии ҷомеа
2. Низоми идораи давлатӣ
3. Низоми хизмати давлатӣ.

Хулоса, давлат дар низоми идоранамоӣ аз садҳо воситаҳо ба монанди ҳуқуқӣ, иқтисодӣ, фарҳангӣ, иҷтимоӣ, идеологӣ, техникӣ, электронӣ, кишоварзӣ, соҳтмонӣ ва ғайра истифода мебарад. Дар қадом ҳолати вазъият воситаҳои гуногуни истифодашаванда ба масъалаи сиёсӣ табдил меёбанд. Аз гузориши имрӯза баръало маълум гардид, ки дилхоҳ масъала ҳамон вақт хусусияти сиёсӣ пайдо мекунад, ба манфиати ягон субъект ҳал карда шавад.

Дар охир аз Раёсати конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалии имрӯза хоҳиш дорем, ки ин дархостҳои моро ба инобат гирифта, ба ҳуҷҷати тавсиявӣ

ҳамоиши илмӣ ворид созанд, то ин ки ояндаи наздик мукамалгардонии низоми идораи давлат ва рушди устувори ҷомеа дар Тоҷикистони азиз таъмин карда шавад.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. В.И. Ленин Осори мунтахаб, Сталинобод – 1967 с. ҷ. 5. С. 47
2. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Душанбе 2016, М. 1, С. 3
3. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Душанбе 2016, М. 64 ва 69, С. 31

ТАЪСИРИ РАВАНДҲОИ ГЛОБАЛИЗАТСИОНӢ БА ДАВЛАТҲОИ МИЛЛӢ

Расулзода Рухсора - ассистенти кафедраи сиёсатишиносӣ ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Рушди иқтисодӣ, фарҳангӣ ва сиёсии ҷаҳони муосир нишон медиҳад, ки кишварҳо бо суръати тез бо ҳам наздик шуда истодаанд ва ин наздикшавӣ ба ҷаҳонишавии устувор оварда мерасонад. Яъне глобализатсия ба амал меояд. Масъалаҳои глобалӣ ин масъалаҳое, ки мансуб ба миқёси тамоми қурраи замин мебошанд. Диққати моро бештар масъалаҳои сиёсии глобалӣ ва таъсири он ба давлатҳои миллӣ ҷалб мекунад. Зеро он дар муқоиса ба ҷабҳаҳои дигараш хусусияти муаянкунандагиро дорост. Мавқеи давлатҳои миллӣ дар раванди глобализатсионӣ маҳдуд шуда, мушкилотҳои гуногунро ба бор меорад. Дар мақолаи мазкур мушкилоти асосии глобалӣ таҳлил гардида, таъсири он ба давлатҳои миллӣ нишон дода шудааст.

Калидвожаҳо: *Глобализатсия, хатарҳои глобалӣ, давлати миллӣ, истиқлоли давлатӣ, глобаликунонии ҷаҳон, худшиносии миллӣ, манфиатҳои миллӣ.*

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА НАЦИОНАЛЬНЫЕ ГОСУДАРСТВА

Экономическое, культурное и политическое развитие современного мира показывает, что страны мира сближаются с высокой скоростью, что приведет к устойчивой глобализации. То есть, возникает глобализация. Глобальные проблемы — это те проблемы, которые относятся к масштабу всего земного шара. Наше внимание привлекает глобальные проблемы и их влияние на национальные государства. Потому что оно в отличие от других сфер имеет детерминистский (определяющий) характер. Статус национальных государств в глобализационном процессе ограничивается и это порождает различные проблемы. В данной статье анализированы главные глобальные проблемы, и показано их влияние на национальные государства.

Ключевые слова: *Глобализация, глобальные опасности, национальное государство, национальная независимость, глобализация мира, национальная идентичность, национальные интересы.*

IMPACT OF GLOBALIZATION PROCESSES ON NATIONAL STATES

The economic, cultural and political development of the modern world shows that the countries of the world are converging at a high speed, which will lead to sustainable globalization. That is, globalization is emerging. Global problems are those problems that refer to the scale of the entire globe. Our attention is drawn to global problems and their impact on nation states. Because it, unlike other spheres, has a deterministic (determinative) character. The status of national states in the

globalization process is limited and this gives rise to various problems. This article analyzes the main global problems and shows their impact on nation-states.

Keywords: *Globalization, global dangers, nation-state, national independence, globalization of the world, national identity, national interests.*

Тули чанд даҳсолаи охир масъалаи омӯзиши бештари муҳақиқон маҳз глобализатсия ва ҷабҳаҳои мухталифи он мебошад. Онҳо кушида истодаанд, ки масъалаҳои муҳимми глобалиро дар доираи адолатнокӣ ҳал намоянд. Ҳамаи давлатҳо низ чун ҷузъи умумичаҳонӣ тарафдори ҳалли мусбати масъалаҳои глобалӣ буда, хоҳишманди тартиботи адолатхоҳонаи ҷаҳонианд.

Дар раванди глобализатсионӣ масъалаи асосиро мақом ва нақши давлатҳои миллӣ ташкил медиҳад. Давлати миллӣ то кадом андоза нуфузашро нигоҳ медорад ё мавқеъ, ки то ин дам дошташро аз даст медиҳад. Масъалаи мазкур диқати бештари муҳақиқонро ҷалб намудааст ва табиист, ки андешаи якранг низ вучуд надорад ва дошта низ наметавонад. Зеро тамоми таҳлилҳо дар доираи манфиатҳои субъектони татқиқот сурат мегирад. Аммо як чизро бояд гуфт, ки дар раванди глобализатсионӣ мавқеъ ва нуфузи ширкатҳои фаромиллӣ барзиёд мегардад. Он бештари вазифаҳои давлати миллиро ба зиммаи хеш мегирад ва аз бисёр ҷиҳат мақоми давлати миллиро танг менамояд. Намояндагони реализми сиёсӣ Х. Бул, Р.Гилпин, Г.Моргентау, К.Валц ва дигарон чунин меҳисобанд, ки давлат ҳамчун актори асосӣ дар арсаи сиёсати ҷаҳонӣ ба ҳисоб меравад ва дар баробари он нақши дигар "бозингарон" – ро низ муҳим арзёбӣ менамоянд.[3, с. 22]

Глобализатсия раванDEST, ки дар натиҷаи он сарҳадҳо аз байни давлатҳо бардошта мешаванд, иқтисодиёти ягонаи ҷаҳонӣ ба вучуд меояд, ҳукумати ягонаи ҷаҳонӣ таъсис дода мешавад, ҳамаи миллату халқиятҳо муттаҳид мешаванд ва проблемаи муҳоҷирати ғайрилегалӣ аз байн меравад. Олимон О.Т.Богомолов ва А.Д.Некипелов аз тарзи муносибати равандҳои глобализатсионӣ ва дар чунин шароит таъмин намудани истиқлолияти давлатӣ изҳори андеша намуда, қайд менамоянд, ки «глобализатсия самаранокии сиёсати макроиқтисодии давлатҳоро заиф мегардонад ва қобилияти ҳукуматҳои миллиро дар масъалаи муносибатҳои молиявӣ коҳиш медиҳад». [4, с. 124.]

Албатта глобализатсия дорои ҷанбаҳои мусбати худ мебошад, аммо ҷанбаҳои манфии он хеле зиёд мебошад. Дар мақолаи мазкур хатарҳо ва оқибатҳои манфии ин равандҳо барои давлатҳои рӯ ба инкишоф нишон дода шудааст.

Хатарҳои асосии глобализатсияро ба таври мухтасар ба чор гурӯҳ ҷудо намудан мумкин аст:

Хатары якум он аст, ки одамон фоидаи глобализатсияро мебинанд, аммо ин фоида дар байни одамон ноадолатона тақсим карда мешавад. Дар ояндаи начандон дур дар натиҷаи глобализатсияи иқтисодиёт соҳаҳои саноат, хизматрасонӣ ва умуман соҳаҳои, ки ба содирот машғуланд, фоидаи зиёди молӣ ба даст меоранд. Аммо соҳаҳои ғайриистеҳсоли бошанд, аз ин равандҳои

глобализатсионӣ ва «бозорҳои кушода» зарар мебинанд. Онҳо маҷбур мешаванд, ки ба шароитҳои нав бо харчи зиёди маблағ мутобиқ шаванд. Бояд қайд кард, ки ин тағйиротҳо барои ҷамъияту давлат хатарнок мебошанд. Давлат маҷбур мешавад, ки хароҷоти наву зиёди иҷтимоиро ба дӯши худ гирад, ки аз пардохти ҷубронпулиҳо, азнавтайёркунии кадрҳо, додани ёрдампулӣ ба бекорон, дастгирии оилаҳои камбизоат ва ғайраҳо иборат мебошанд.

Хатари дуюмро бештари муҳаққиқон деиндустриализатсияи иқтисодӣ медонанд. Чунки «кушодашавии глобалӣ» ҳаммаъноӣ паст шудани мақоми инсон дар соҳаҳои истеҳсолот мебошад. Як чизро бояд қайд кард, ки натавонанд глобализатсия сабаби деиндустриализатсия шуда метавонад. Инчунин рушди технологияҳои муосир низ сабаби деиндустриализатсия шуда метавонанд.

Хатари сеюмро бо масъалаи ворид шудани сармояи хориҷӣ ба иқтисодиёти миллӣ алоқаманд медонанд. Ба ҳама аён аст, ки дар давоми 15 соли охир сатҳи ворид шудани сармояҳо ба давлатҳои алоҳида хеле зиёд шудааст. Сармояи хориҷӣ барои иқтисодиёти миллӣ хатари ҷиддӣ дорад. Чунки он метавонад ногаҳон ва тез аз иқтисодиёт бароварда шавад. Дар ин бора роҳбарони давлатҳои гуногун (бештар Амрикои Лотинӣ) хушдор дода, зарари сармояи хориҷиро нишон медиҳанд. Умуман дар раванди глобализатсия сармоя як навъ силоҳ аст. Агар ҳиссаи сармояи хориҷӣ дар иқтисодиёти миллӣ зиёд бошад, пас давлати соҳиби сармоя метавонад ба ин давлат шартҳои худро пеш гузорад.

Хатари чоруме, ки глобализатсия дар худ дорад, ин зиёдшавии фарқияти музди меҳнат дар байни коргарони баландихтисос ва коргарони сатҳи ихтисосашон паст мебошад. Дар байни коргарони ихтисосашон паст, сатҳи бекорӣ зиёд мешавад. Ин бо он алоқаманд аст, ки дар натиҷаи истеҳсоли молҳои рақобатпазир дар давлатҳое, ки сатҳи пасти маош ва коргарони сатҳи ихтисосашон паст доранд, ба он оварда мерасонад, ки дар корхонаи истеҳсоли ҳамин гуна молҳо масалан дар Аврупо истеҳсолот баста мешавад. Дар натиҷа сатҳи бекорӣ дар байни коргарони сатҳи ихтисосашон паст зиёд мешавад. Ба ин гурӯҳи хатар инчунин интиқоли корхонаҳои саноатӣ аз давлатҳои музди кориашон баланд ба давлатҳои музди кориашон паст мебошад. Содироти ҷойҳои корӣ барои иқтисодиёт зарари хеле калон дорад.

Асри XX яке аз асрҳои буд, ки дар таърихи ҳаёти инсоният проблемаи гуногуни иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва сиёсиро ба вуҷуд овард. Аммо новобаста аз ба миён омадани чунин проблемаҳои мушкили руҳӣ дар ҳаёти инсон рушд ба назар мерасад. Дар замони муосир дар системаи муносибатҳои байналмилалӣ якҷанд навъи рушд: сиёсӣ, иқтисодӣ, технологӣ ва ғ. ба назар мерасад, ки се навъи он ҳосияти ақтуалӣ дорад: глобализатсия, интергратсия ва демократизатсия. Инчунин се навъи муҳолифнок: изолятсионизм (маҳдуд намудани сиёсат), дезинтергратсия ва авторитаризм ба назар мерасад.

Дар оғози аввали асри XXI, бештар раванди глобализатсионӣ бо роҳҳои махсус ва бо таври ҷиддӣ дар илмҳои ҷомеашиносӣ омӯхта мешавад. Инсон дар оғози асри XXI зиндагии намуда нисбатан ба ояндаи худ ва ҷомеааш

андеша менамояд, ки дар ояндаи наздик барои башарият чи гуна воқеаҳои мусбӣ ва манфӣ рух хоҳанд дод. Сотсиологи олмонӣ У.Бек қайд менамояд, ки «бешубҳа, ҷаҳонишавӣ яке аз истилоҳи серистифода ва суиистифодашуда ва дар айни замон хеле нофаҳмо, аз лиҳози сиёсӣ хеле калимаи самаранок (шиор, яроқ дар баҳс) гардидааст ва дар ояндаи наздик чунин боқӣ хоҳад монд. [5, с. 25]

Афзун шудани проблемаҳои байналмиллалӣ, таҳдидҳои нави сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ барои башарият як нуқтаи андешаҳои мешавад, ки давлатҳои миллиро мебояд оиди проблемаҳои нави муосир андеша намоянд, то қулли инсоният дар ояндаи начандон дуру наздик тавонад оромона қору фаолият ва зиндагӣ намоянд. Аммо ҳамаи ин як навъи «андешаҳои муваққатӣ» мебошанд.

Раванди таърихи исбот месозад, ки дар бештари ҳолатҳо субъектони ҳалли чунин проблемаҳо бештар ба манфиати хеш ру оварда фаолияти бе восита менамоянд ва даст ба сиёсати «калтаки калон» мезананд. Гар чанде, ки мувофиқи Оиномаи СММ ҳеҷ давлат ҳақ надорад ба сиёсатӣ дохилии як давлат даҳолат кунад [11, с.25] (дар ҳолатҳои, ки як давлати аъзои ташкилот аз тарафи як давлати ғайр фишор набинад). Фаъолияти баъзеи субъектони давлатҳо нишон медиҳад, ки ин қонун азали буда наметавонад ва ба ғоидаи баъзеи субъектон мешаваду ба зарари омма. Яъне, раванди таърихи инсоният боз ҳам водор месозад, ки дар баъзеи ҳолатҳо даҳолат намудан ба сиёсати дохилии кишвар аз як тараф хосияти мусбӣ дорад. Лекин хосияти манфиаш зиёдтар ба назар мерасад.

Маҳз яке аз мақсадҳои глобалистон ба он равона шуда аст, ки ҷаҳони қафомондаро ба ҷаҳони пешрафта баробар намоянд. Ин як вазифаи хеле мушкул аст. Ҳақ бар ҷониби А. де Токвил, ки мефармояд: «... талаботи моддии инсонро на он қадар иваз намуд, балки талаботҳои маънаваии инсонро иваз кардан лозим аст». Дар сурате, ки инсон дастовардҳои маънавию ба даст меорад, дар ҳама ҳолат метавонад ҳам дастовардҳои маънавий ва моддиро абадӣ нигоҳ дорад.

Сабаби ба миён омадани проблемаҳои глобали гуногунанд, аммо проблемаҳои сар задани онро метавон чунин шахр диҳем:

- афзудани яроқи зараррасон, ки бо роҳҳои гуногун фурухта ва қор қарда мешавад;
- хатарҳои экологӣ;
- мубориза бар зиди бенавой;
- мубориза бар зиди сепаратизм, терроризм, экстремизм;
- мубориза бар зиди бемориҳои қатли ом;
- афзун шудани сатҳи аҳоли ва ғ.

Ҳамаи ин проблемаҳои зикр шуда инсониятро водор месозад, ки дар раванди ҳалли проблемаҳои глобализатсионӣ талош намоянд. Саривақт ҳал накардани ин проблемаҳои актуалӣ метавонад ба даҳшатҳои гуногун оварда расонад. Гарчанде, ки инро хоҳем ё на, қабул намоем ё инқор, ин раванд алақай даҳсолаҳо шуд, ки идома дорад ва оиди ин раванд бояд андеша намуд.

Дар шароити муосир, аз пештара дида, инкишофи ҳар як давлати алоҳида аз вазъи байналмилалӣ вобаста аст. Ҳар як кишвар кушиш ба харҷ медиҳад, ки тамоми тарафҳои ҳаёти ҷамъиятиро ба хубӣ ташаккул диҳад, дар асоси баробарҳуқуқӣ дар ташаккули низоми нави ҷаҳонӣ ширкат варзад ва созишномаҳои судбахшу нафъбахшро бо дигар кишварҳо ба имзо расонад.

Ҳамин тариқ, пайдоишу инкишофи масъалаҳои гуногуни глобалӣ аз рафтору муносибати инсон вобаста аст. Инсон дар натиҷаи фаъолияти амалиёти худ, чунин омилҳоро ба миён овардааст, ки ба мавҷудияти тамоми олами зинда дар қурраи замин таҳдид менамояд.

Аз тарафи дигар қайд намудани зарур аст, ки пайдоиши масъалаҳои глобалӣ бо мавҷудияти равандҳои глобалӣ сахт алоқаманд аст. Ҳатто маҳсусан қайд намудан зарур аст, ки барои ҳалли масъалаҳои глобалӣ ҳамкориҳои сатҳи глобалӣ зарур ҳастанд, ки ин низ метавонад боиси ҳал намудани проблемаҳои глобалӣ мегардад. Яъне равандҳои глобалӣ агар аз як тараф боиси пайдоиши масъалаҳои глобалӣ бошанд, аз тарафи дигар маҳз дар асоси равандҳои мухталифи глобалӣ метавон масъалаҳои глобалиро ҳал намуд ё бартараф намуд.

Умуман, масъалаи аз ҳама муҳим ин масъалаи бартарафнамоии нобаробарии иқтисодиву иҷтимоии миллату халқиятҳо ба ҳисоб меравад, зеро маҳз дар ҳамин асоси масъалаҳои дигари глобалӣ пайдо шуда, инкишоф меёбанд.

Дар ҳолати ҳал намудани масъалаи иқтисодӣ ва нобаробарии иқтисодиву иҷтимоӣ заминаҳои зарурии ҳалли масъалаҳои дигари глобалӣ пайдо мегардад.

Ҳамин тариқ, ҳалли масъалаҳои глобалӣ ба яке аз вазифаҳои муҳим ва якуминдараҷаи кишварҳои алоҳида ва созмонҳои бузурги ҷаҳониву минтақавӣ гардидааст. Барои ҳал намудани масъалаҳои глобалӣ ба инобат гирифтани шароити пайдоиши онҳо ва моҳияту хусусияти ин проблемаҳо аз аҳмиyat ҳолӣ нест.

Дар натиҷаи муқоисаи андешаҳои муҳаққиқон, ба ҳулосае омадан мумкин аст, ки глобализатсияи сиёсӣ рӯз то рӯз дар худ имкониятҳои навро касб намуда, мавқеи давлатҳои миллиро дар арсаи байналхалқӣ маҳдуд мегардонад. Суверенитети онҳоро ҳалалдор намуда, онро зери хатар қарор медиҳад.

Дар дохили давлатҳои милли муноқишаҳо бунёд месозад. Субъектони дохилиро, ки дар фаъолияти худ мустақил буданд вобаста мегардонад. Ширкатҳои транснатионалӣ соҳаи иқтисодии кишварро ғасб намуда, бозорҳои дохилии давлатҳои миллиро то андозае аз худ менамоянд.

Давлатҳое, ки аз назари иқтисодӣ, сиёсӣ, технологӣ, иттилоотӣ, ва фарҳангӣ қафмонда ё заиф ҳастанд, дар зерин таъсири кишварҳои мемонанд, ки дорои ҳамаи ин қудратҳоианд. Дар чунин ҳолатҳо табиист, ки мақомӣ давлати милли заиф мешавад. Аммо ин маънои онро надорад, ки давлати милли ба пурраги мақомашро аз даст медиҳад, баръакс дар раванди глобализатсияи ба зимаи давлатҳо вазифаҳои нави дигаре бор мегардад.

Ҳамин тариқ, глобализатсия чун равнди умумичаҳонӣ хусусиятҳои манфии зеринро дорад:

- бисёр халқиятҳои хурд метавонанд дар равнди чаҳонишавӣ, фарҳангу забони худро аз даст дода, бо ягон миллати калон яқлукт шуда, аз байн мераванд;
- ифлосшавии муҳити атроф, зиёдшавии аҳоли ва нестшавии намудҳои дигари олами зинда;
- хавфи ҷанги термоядрӣ ва чаҳони зӯриро таадуд;
- тазодҳои тезу тунди тараққиёти ноҳамвори иқтисодӣ;
- сӯистеъмол намудани комёбиҳои илмӣ, илмию техникаӣ ва ғайра аз қабилҳои инҳоянд.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Зокиров Г.Н. Донишномаи сиёсӣ. –Душанбе, 2007;
2. Муҳаммад А.Н., Хидирзода М.У. Сафарализода Х.Қ. Сиёсатшиносӣ. – Душанбе, 2018;
3. Булл Х. Теория международных отношений: Пример классического подхода // Теория международных отношений: Хрестоматия. – М., 2002.
4. Богомолов О.Т., Некипелов А.Д. Экономическая глобализация и кризис мирового хозяйственного порядка // Грани глобализации: Трудные вопросы современного развития / Предисловие и послесловие М.С.Горбачева. М.: Альпина паблишерс, 2003.
5. Бек У. Что такое глобализация?.-М., 2001
6. Глобальные проблемы и перспективы цивилизации. Философия отношений с природной средой: //Сб.// Отв.ред.А.В.Сагадеев.-М., 1994
7. Глобальные проблемы и цивилизационный сдвиг: //Сб.обзоров/ Отв.ред.В.Е.Ермолаева.-М., 1993
8. Глобальные эволюционализм. (Под.Ред.Э.А.Позднякова).-М.,1994
Деягин М.Г. Практика глобализации:игры и правыло новой эпохи.-М., 2000
9. Раҳмонов Э. Точикон дар оинаи таърих.-Душанбе, 1997
10. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций.-М., 2006
11. Устав ООН. Статья 2. –С.5.

АМАЛИГАРДИИ СИЁСАТИ ДАВЛАТИИ ҶАВОНОН ҶАМЧУН ЗАМИНА БАРОИ ТАШАККУЛИ МАФКУРАИ СИЁСӢ

*Раҷабализода Самандар Раҷабали - омӯзгори факултети сиёсат ва идораи давлатии Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав
Тел: +992 931040106, E-mail: rajab.94@bk.ru*

Мақола ба яке аз масъалаҳои муҳими доираи илми сиёси ватанӣ бахшида шудааст. Дар он ҷанбаҳои гуногуни сиёсати давлатии ҷавонон ва аҳаммияти он барои инкишофи ҳаёти сиёсӣ ва иҷтимоии ҷавонон таҳлил ва баррасӣ гардидааст. Дар мақолаи мазкур самтҳои асосии амалигардии сиёсати ҷавонон мавриди баррасӣ қарор дода шудааст. Муаллиф қайд менамояд, ки сиёсати давлатии ҷавонон ин низоми фаъолияти банақшагирифтаи давлат мебошад, ки ба аъзои комилхуқуқ ва баробархуқуқ гардидани ҷавонон, иштироки онҳо дар соҳаҳои муҳими ҳаёт ва фаъолияти ҷомеа равона карда шудааст. Амалигардии сиёсати давлатии ҷавонон метавонад барои баландбардоштани мафкураи сиёсии ҷавонон заминаи хуберо фароҳам оварад.

Сиёсати давлатии ҷавонон унсури ҷудонопазири стратегияи давлат дар соҳаи рушди иҷтимоӣ-иқтисодӣ, фарҳангӣ ва миллӣ мебошад. Он низоми умумии чорабиниҳоро ташаккул дода, ҷанбаҳои иҷтимоӣ-хуқуқӣ, фарҳангӣ, маъмурий, иқтисодӣ, сиёсӣ, илмӣ, иттилоотӣ ва кадриро дарбар мегирад.

Сиёсати давлатии ҷавонон ба ташаккули ватандӯстӣ, масъулияти шаҳрвандӣ ва иштироки ҷавонон дар рушди фарҳанг ва забони миллӣ равона карда шудааст. Он таҳсилоти ройгон дар муассисаҳои таҳсилоти олӣ, ҷойҳои кор ва Ҷимояи иҷтимоии мутахассисони ҷавонро таъмин менамояд. Ҷалби ҷавонон ба ҳамкории байналхалқӣ, дастгирии фаъолияти иттиҳодияҳои ҷамъиятии ҷавонон дар ин самт ҷанбаи муҳим ба ҳисоб меравад.

***Калидвожаҳо:** сиёсати ҷавонон, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, фарҳанги сиёсӣ, худшиносии миллӣ, мафкураи сиёсӣ, мақомоти давлатӣ, сиёсати давлатии ҷавонон, ҷамъият, меъёрҳои хуқуқӣ, ислоҳоти кадрӣ.*

РЕАЛИЗАЦИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ИДЕОЛОГИИ

Статья посвящена одному из важнейших вопросов отечественной политологии. В ней анализируются и обсуждаются различные аспекты государственной молодежной политики и ее значение для развития политической и общественной жизни молодежи. В данной статье рассмотрены основные направления реализации молодежной политики. Автор отмечает, что государственная политика молодежи представляет собой систему плановой деятельности государства, которая направлена на полноправие и равноправие молодежи, ее участие в важных сферах жизни и деятельности общества.

Государственная молодежная политика является неотъемлемым элементом государственной стратегии в области социально-экономического,

культурного и национального развития. Оно формирует общую систему мероприятий и включает социально-правовые, культурные, административные, экономические, политические, научные, информационные и кадровые аспекты.

Государственная молодежная политика направлена на формирование патриотизма, гражданской ответственности и участия молодежи в развитии национальной культуры и языка. Он обеспечивает бесплатное образование в высших учебных заведениях, рабочие места и социальную защиту молодых специалистов. Важным аспектом считается вовлечение молодежи в международное сотрудничество, поддержка деятельности общественных объединений молодежи в этом направлении.

Ключевые слова: молодежная политика, общественные объединения, политическая культура, национальная идентичность, политическая идеология, органы государственной власти, государственная молодежная политика, общество, правовые нормы, кадровые реформы.

IMPLEMENTATION OF STATE YOUTH POLICY AS A BASIS FOR FORMING POLITICAL IDEOLOGY

The article is devoted to one of the most important issues of Russian political science. It analyzes and discusses various aspects of state youth policy and its importance for the development of political and social life of young people. This article examines the main areas of implementation of youth policy. The author notes that state youth policy is a system of planned state activities aimed at the full rights and equality of young people, their participation in important areas of life and activity of society.

State youth policy is an integral part of the state strategy in the field of socio-economic, cultural and national development. It forms a general system of events and includes socio-legal, cultural, administrative, economic, political, scientific, information and personnel aspects.

State youth policy is aimed at forming patriotism, civic responsibility and participation of young people in the development of national culture and language. It provides free education in higher education institutions, jobs and social protection of young professionals. An important aspect is considered to be the involvement of young people in international cooperation, support for the activities of public youth associations in this direction.

Keywords: youth policy, public associations, political culture, national identity, political ideology, government bodies, state youth policy, society, legal norms, personnel reforms.

Дар шароити имрӯза Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба масъалаи ҷавонон диққати махсус равана менамояд ва мувофиқи дигаргуниҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ дар кишвар ва арсаи байналхалқӣ заминаҳои меъёриву ҳуқуқии сиёсати ҷавонро такмил медиҳад. Ин аст, ки Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи ҷавонон ва сиёсати давлатии ҷавонон” (2021) дар таҳрири нав

таҳия ва қабул карда шуд. Мувофиқи қонуни қабулгардида Стратегияи сиёсати давлатии ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2030 қабул карда шуд.

«Фаъолияти давлат мувофиқи таҷрибаи байналхалқии ҷалби фаъоли ҷавонон ва ташкилоту иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ба иштирок дар ҳаёти ҷомеа дар сатҳи миллӣ ва байналхалқӣ ба роҳ монда мешавад. Доираи ташкилоту иттиҳодияҳои ҷавонон гуногун буда, онҳо дар тамоми соҳаҳои ҳаёт ва фаъолияти ҷомеа амал менамоянд. Дар қатори онҳо метавон иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ-сиёсӣ, иҷтимоӣ, экологӣ, иҷтимоӣ-фарҳангиро ҷудо намуд. Онҳо дорои мақсадҳо, муқаррароти ҷамъиятӣ-сиёсӣ ва самтҳои фаъолияти мухталиф мебошанд, лекин вазифаи асосии онҳо бояд такмил ва мутобиқномаи сиёсати давлатӣ, пешбурди манфиат ва талаботҳои ҷавонон бошад. Мувофиқи омили Вазорати адлия, дар кишвар 2800 иттиҳодияҳои ҷамъиятии ҷавонон амал доранд, ки дар соҳаҳои мухталифи ҳаёти ҷамъиятӣ фаъолият менамоянд» [1].

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки аксарияти ҷавонон оид ба мавҷудият ва фаъолияти иттиҳодияҳои ҷамъиятии ҷавонон, муҳимияти фаъолияти онҳо тасаввуроти пурра надоранд. Аз ин хотир, ҷавонон дар аксарияти ҳолатҳо дар доираи фаъолияти иттиҳодияи ҷамъиятӣ иштирок намеkunанд. Дар ин самт, метавон қайд намуд, ки чунин муносибат ба фаъолияти иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ бо як қатор омилҳо алоқаманд мебошад: сатҳи пасти афзалиятнокии фаъолияти ҷамъиятӣ; сатҳи на он қадар баланди машҳурии ин ниҳодҳо байни ҷавонон; мутобиқ набудани манфиатҳо ва навъҳои фаъолият, ки иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ пешниҳод менамоянд.

Дар доираи ҳамкориҳои байналхалқӣ аксарияти созмонҳои ҷавонон бо субъекҳои хориҷӣ ҳамкорӣ менамоянд. Ҳамкорӣ, дар аксарияти ҳолатҳо, бо ҷалби шарикони рушд барои иштирок дар лоиҳаҳои муштарак бо мақсади бадастории маблағгузориҳои хориҷӣ ва имконияти иштирок дар лоиҳаҳои беруна алоқаманд аст.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки чунин шарикони хориҷӣ дар доираи “қувваи нарм” амал менамоянд, ки барои он истифодаи намунаҳои рамзии фарҳангӣ, дастгирии иқтисодӣ хос аст. Чунин ҷанбаҳо, ҷолибияти ниҳодҳои хориҷӣ ва таъсири шарикони рушдро ба ҳаёти иҷтимоӣ ва фарҳангии кишвар таъмин менамоянд. Дар раванди фаъолияти шарикони рушд ивазнамоии арзишҳои анъанавӣ ва тағйироти мақсадҳои ибтидоии созмон бо манфиати шарикони рушд, коҳиши фаъолнокии ҷустуҷӯи воситаҳо дар ҳудуди кишвар ва самтгирии пурра ба дастгирии байналхалқӣ ба миён меояд.

Муваффақияти ҳамкориҳо бо сохторҳои давлатӣ на танҳо аз имиҷи ташкилотҳои ҷавонон ва писанд омадан ба хизматчиҳои давлатӣ, балки аз бақайдгирӣ ва садоқат вобаста аст. Ташкилотҳои ҷавонон, ки ба қайд гирифта нашудаанд, наметавонанд захираҳои давлатиро истифода намоянд, иттилоотро паҳн намоянд, чорабиниҳо гузаронанд, бо ҷавонон озодона робита намоянд.

Дастгирии давлатии иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ҳамчун маҷмӯи чорабиниҳо мақомоти ҳокимияти давлатӣ мувофиқи қонунгузори амалкунанда дар соҳаи сиёсати давлатии ҷавонон бо мақсади бунёд ва таъмини шароити ҳуқуқӣ, иқтисодӣ ва ташкилии фаъолияти ҷунин иттиҳодияҳо, ки ба ташаккули иҷтимоӣ, рушд ва худамалинамоии ҷавонон дар ҳаёти ҷамъиятӣ тасниф карда мешавад.

Рушди низоми иттиҳодияҳои ҷамъиятии ҷавонон яке аз нишондиҳандаҳои асосии ташаккули ҷомеаи шахрвандӣ мегардад, ки дар он маҳз ба созмону ташкилотҳои ҷавонон диққати махсус равона карда мешавад. Дар доираи ин низом шарикии давлат ва ҷавонон дар тамоми қорҳои ҷамъиятӣ амалӣ мегардад. Афзоиши миқдори иттиҳодияҳои ҷавонон дар солҳои охир нишон медиҳад, ки дар доираи рушди ҷомеаи шахрвандӣ ба рушду инкишофи онҳо диққати аввалиндараҷа дода мешавад.

Дар шароити имрӯза дар Ҷумҳурии Тоҷикистон миқдори зиёди иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ фаъолият доранд, лекин қайд намудан зарур аст, ки мавҷудияти миқдори зиёди ҷунин иттиҳодия ва созмону ташкилотҳои ҷавонон дар рушди ин падида як қатор мушкилотро ба миён овардаанд. Якум, парокандагӣ ва тақсимшавӣ иттиҳодияҳо ба қишрҳои гуногун вучуд дорад; Дуюм, миқдори муаяни ташкилотҳо ва иттиҳодияҳои ҷавонон амалӣ намудани сиёсати давлатии ҷавоноро мушкил мегардонад, зеро он наметавонад самтгириро ба як ё якчанд иттиҳодия интихоб намояд. Ин ба самаранокии сиёсати ҷавонон дар давлат таъсири манфӣ мерасонад. Сеюм, заиф будани нуқтаи назари ҳамҷонибаи сиёсати давлатии ҷавонон дар кишвар аст. Сабаби ин наметавонад мавҷуд набудани консепсияи дақиқи рушди қонунгузорӣ дар ин самт, объекти «нопура»-и танзими ҳуқуқӣ бошад.

Дар асоси ҷанбаҳои зикргардида наметавон қайд намуд, ки хусусияти асосии иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ-сиёсии ҷавонон дар Тоҷикистон шумора, на “сифат”-и фаъолияти онҳо ба ҳисоб меравад. Дар кишвар сохтори ягонаи иттиҳодияҳои ҷамъиятию сиёсии ҷавонон вучуд надорад. Ин ба он оварда расонид, ки баъзе иттиҳодияҳо натиҷаҳои самаранокро нишон наметавонанд, ё ба ҳаёти ҷамъиятӣ-сиёсӣ пура таъсир расонда наметавонанд.

Шумораи зиёди иттиҳодияҳо заминаи зарурии иҷтимоӣ надоранд, зеро шумораи онҳо зиёд нест. Илова бар ин, онҳо танҳо дар давраи интиҳоботӣ аз ҷиҳати сиёсӣ фаъол мегарданд. Инчунин ин ё он ҳаракатро ба қатори иттиҳодия ё созмону ташкилоти «ҷавонон» тасниф кардан душвор аст. Ин ба кори дурусти фазои сиёсии ҷавонон ҳалал мерасонад. Дар ин самт наметавон меъёрҳои муайян, ба монанди мавҷуд будани сохтори ташкилӣ ва идеология; майли ба даст овардани арзишҳои муайяни сиёсӣ, риояи маҳдудияти синну соли категорияи «ҷавонон» -ро қайд кардан лозим аст.

Тағйиротҳо дар ҷомеаи тоҷик ба таври назаррас парадигмаи иҷтимоигардии ҷавононро дигаргун намуд. Дар шароити имрӯза дар раванди иҷтимоигардии ҷавонон самти мутобиқгардӣ афзалият пайдо намудааст. Яке аз омилҳои асосии таъмини мутобиқгардӣ сиёсати давлатии ҷавонон ба ҳисоб

меравад. Қайд намудан зарур аст, ки барои давлати муосир сиёсати самараноки ҷавонон шартӣ ҳатмӣ мавҷудияти ҳуди давлат ба ҳисоб меравад.

Дар шароити зуҳуроти бӯҳронҳои глобалӣ ташкили модернизатсияи самараноки иҷтимоӣ ва сиёсии ҷомеа, ташаккули ҷавонон ҳамчун шаҳрванд, иҷтимоигардӣ сиёсӣ ва иштироқи сиёсии онҳо аҳамияти бузургро касб намудааст. «Сиёсати давлатии ҷавонон ба ташаккули ҷомеаи шаҳрвандӣ равона карда шудааст, ки дар он принсипи ҳудамалинамоии ҳар як инфирод ё иттиҳодия, беҳтаргардӣ мунтазами сатҳи зиндагӣ, коҳишёбии нобаробарии иҷтимоӣ, нигоҳдории ҷавонони фаъол, мустаҳкам намудани устувории иқтисодӣ ва сиёсии ҷомеаро таъмин менамояд»[2, С. 64-67].

Дар алоқамандӣ бо ин омӯзиши дақиқи фаъолияти ниҳодҳои иҷтимоигардӣ, мундариҷа ва шаклҳои иҷтимоигардӣ ҷавонон, механизмҳои амалигардӣ, принсипҳо ва самтҳои сиёсати ҷавонон, мутобиқгардӣ фаъолияти низоми мақомоти давлатӣ оид ба корҳои ҷавонон муҳим ва саривақтӣ мегарданд. Қайд намудан зарур аст, ки доктринаи илман асоснокшудаи сиёсати давлатии ҷавонон аҳамияти бузург дорад, зеро аз самаранокии он, аз бисёр ҷиҳат, муваффақияти ҳамгирии ҷавонон дар ҷомеа, қобилияти онҳо дар саҳмгузори дар ислоҳоти соҳаҳои мухталифи ҷомеа вобаста аст.

Ҳамин тариқ, дар шароити имрӯза омӯзиш ва ҳалли мушкилоти марбут ба ҷавонон дар маркази тавачҷӯҳи доимии илмҳои ҷамъиятӣ қарор гирифтааст. «Дар ин самт мақомотҳои мухталифи давлатӣ, нишодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ба таври мунтазам таҳқиқи илмӣ ва амалӣ гузаронида, мушкилоти ҷойдоштаро ошкор кунанд ва роҳҳои бартараф намудани онҳоро пешниҳод менамояд, зеро рушди ояндаи давлат ва ҷомеа бо ҷавонон алоқаманд аст. Таҷрибаи даҳсолаҳои охир нишон медиҳад, ки дар ҷаҳони тағйирпазир ҳамон кишварҳо бартариҳои стратегиро ба даст меоранд, ки нерӯи инноватсионии рушдро ба таври самаранок истифода менамоянд, ки барандаи асосии онҳо ҷавонон мебошанд»[3, С.118-126]

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки механизми муҳими кор бо ҷавонон сиёсати давлатии ҷавонон ба ҳисоб меравад, ки ба бунёди шароити иҷтимоигардӣ бомуваффақ ва ҳудамалинамоии самараноки ҷавонон, инкишофи нерӯи ҷавонон ва истифодаи он дар рушди инноватсионии кишвар равона карда шудааст. Зарур аст, ки сиёсати давлатии ҷавонон бо рушди стратегии тамоми ҷомеа баррасӣ карда шавад. Сиёсати давлатии ҷавонон ҳамчун самти муайяни сиёсати иҷтимоӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба иҷтимоигардӣ ҷавонон, воридшавии пурраи онҳо ба равандҳои сиёсӣ мусоидат менамояд.

«Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки механизмҳои муайяни амалинамоии сиёсати давлатии ҷавонон ҷудо карда мешаванд. Дар ин самт метавон танзими меъёриву ҳуқуқӣ, бунёд ва тақмили шаклҳои ташкилии амалинамоии сиёсати ҷавонон, барномаҳои мақсаднок ва таъсиррасонии иттилоотиро махсусан қайд намуд»[4, С.78-83].

Дар доираи ин меъёрҳои ҳуқуқӣ шаклҳои ташкили амалинамоии сиёсати ҷавонон, роҳҳо ва воситаҳои таҳия ва амалӣ намудани барномаҳои мақсаднок,

чалби ҷавонон ба ҳаёти иҷтимоӣ-иқтисодӣ, дастгирии ташаббусҳо ба роҳ монда мешавад.

Сиёсати давлатии ҷавонон ба ташаккули мавқеи ҷаҳраии шаҳрвандии ҷавонон, рушди сифатҳои сарварӣ ва соҳибкорӣ, инчунин иштирок дар қабули қарорҳо дар тамоми сатҳҳо равона карда шудааст. Дикқати стратегии давлат ба ҷавонон бо эътирофи онҳо ҳамчун нерӯи муҳим, ки метавонад дар рушди давлат ва ҷомеа саҳми назаррас гузоранд, алоқаманд аст.

Амалиномаи сиёсати давлатии ҷавонон тариқи таҳқиқи барномаҳо, лоиҳаҳо ва ҷорабиниҳои муҳим, ки ба дастгирии ҷавонон дар соҳаҳои мухталиф равона гардидаанд. Дар ин самт бунёди марказҳои ҷавонон, рушди созмону ташкилотҳои ҷавонон, пешниҳоди стипендияҳо, ташкили курсҳои омӯзишӣ мавқеи муайян доранд. Дар шароити Тоҷикистон чунин созмонҳои ҷавонон, ба монанди “Ҷавонони ташаббускори Тоҷикистон”, “Насли ҷавони Тоҷикистон”, “Ассосиатсияи миллии волонтерони Тоҷикистон”, “Ҳамсол ба Ҳамсол”, “Сайёраи умедҳо”, “Мумтоз”, “Сафинаи рушд” фаъолият менамоянд. Амалияи ҷамъиятӣ нишон медиҳад, ки созмон ва иттиҳодияҳои ҷавонон нерӯи бузургро дар амалӣ намудани сиёсати ҷавонон, махсусан дар ҳалли масъалаҳои иҷтимоии ҷомеа ташкил менамоянд ва аз ин рӯ истифодаи дониш ва биниши онҳо барои амалӣ намудани бомуваффақи як қатор вазифаҳо нисбати беҳтар намудани рушди кишвар зарур аст.

«Нақши иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ дар амалӣ намудани сиёсати давлатии ҷавонон тариқи фаъолгардии ҷомеаи шаҳрвандӣ, аз он ҷумла, таъмини иштироки ҷавонон дар ислоҳоти иҷтимоӣ-сиёсии кишвар бузург аст. Дар алоқаманди бо ин, дар соҳаи тарбияи шаҳрвандии ҷавонон бояд дикқати муҳим ба иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, таҳия ва амалӣ намудани барномаҳои мухталиф равона карда шавад»[5, С.28].

Умуман, метавон қайд намуд, ки сиёсати давлатии ҷавонон дар таъмини рушд ва беҳбудии ҷавонон нақши муҳим бозида, ба иштироки ҷаҳраии онҳо дар ҳаёти кишвар мусоидат менамояд.

Дар шароити имрӯза сиёсати давлатии ҷавононро метавон дар ҷанбаҳои зерин ифода намуд:

- фаъолияти мақомоти давлатӣ дар бунёди шароити худамалиномаи ҷавонон;
- фаъолияти иҷтимоии иттиҳодияҳои ҷавонон ва ташаббусҳои ҷавонон;
- кафолати муайяни қонунгузорӣ барои ҷавонон дар соҳаҳои ҳуқуқӣ, иқтисодӣ ва дигар соҳаҳои ҳаёт.

Дар асоси таҳлили ин ҷанбаҳо метавон қайд намуд, ки ҷавонон захираи муҳими рушди давлат ба ҳисоб меравад ва худамалиномаи онҳо бояд аз тарафи давлат дастгирӣ карда шавад. Бунёди шароит барои рушди ҷавонон, аз он ҷумла имконияти таҳсилотӣ, меҳнатӣ ва фарҳангӣ ба иштироки ҷаҳраии ҷавонон дар ҳаёти ҷамъиятӣ ва ташаккули арзишҳои мусбӣ мусоидат менамояд.

«Фаъолияти ҷамъиятии иттиҳодияҳои ҷавонон дар иштироки онҳо дар қабули қарор ва ташаккули афкори умум нақши муҳим дорад.

Дастгирӣ ва рушди чунин созмону ташкилотҳо ба рушди фаъолнокии шаҳрвандӣ ва таҳкими арзишҳои демократӣ дар ҷомеа мусоидат менамояд. Бунёди кафолатҳои қонунгузорӣ барои ҷавонон дар соҳаҳои ҳуқуқӣ, иқтисодӣ ва дигар соҳаҳо ба ҳимояи онҳо ва таъмини имкониятҳои баробар мусоидат менамояд»[6,С.100-114].

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки бунёди ҷомеаи шаҳрвандӣ, мафкурасозии сиёсӣ ва таъмини амнияти миллии кишвар дар амалинамоии нерӯи фаъол ва инноватсионии ҷавонон асос меёбад. Муҳаққиқон сиёсати давлатии ҷавонро дар асоси амалинамоии нерӯи инноватсионии ҷавонон бо назардошти дигаргуниҳо дар ҳаёти ҷомеа ва тасдиқи самти инноватсионии рушд аз тарафи роҳбарияти кишвар баррасӣ менамоянд.

Принсипҳо, ки тамоми самтҳои сиёсати давлатии ҷавонро таҷассум менамоянд, бояд принсипҳо ва шароити бунёди ҷомеаи шаҳрвандиро ташкил намоянд. «Онҳо восита, шакл ва методҳои амалинамоии нерӯи фаъоли ҷавонро муайян менамоянд. Дар чунин ҳолат риояи принсипҳои зерин зарур мегардад:

- таъмини субъекти фаъолият бо захираҳои зарурӣ, ба монанди иттилоот, донишҳо, захираҳои моддӣ ва молиявӣ барои фаъолгардии худамалинамоӣ, бунёди муҳит ва низоми назорат;
- бунёди сохтори иҷтимоӣ, ки гуногунии манфиатҳои гурӯҳҳои мухталиф, қобилияти нишон додани тарзҳои мухталифи ҳаёт, меъёр ва намунаҳо барои тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеаро таҷассум менамоянд;
- омода намудани шахс, қобилияти иштирок дар ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, қобилият ба худташқилнамоӣ» [7.С.29-37].

Яке аз масъалаҳои муҳими сиёсати давлатии ҷавонон бунёд ва такмили инфрасохтори иҷтимоӣ барои ҷавонон ба ҳисоб меравад. Метавон қайд намуд, ки дар рушд ва такмили инфрасохтори иҷтимоӣ барои ҷавонон дар шароити имрӯза самтҳои зерин ҷудо карда мешаванд: такмили дастрасии муассисаҳои иҷтимоӣ барои ҷавонон; баланд намудани таъминоти кадрӣ; зиёд намудани ҳаҷм ва самаранокии маблағгузорӣ; бунёди манбаи илмӣ-методологии муосири амалинамоии сиёсати ҷавонон.

Ҳамин тариқ, метавон қайд намуд, ки самтҳои асосии амалинамоии сиёсати давлатии ҷавонон дар таъмини рушд ва ҳимояи иҷтимоии ҷавонон нақши муҳим доранд. Давлат дар бунёди шароит барои худамалинамоии ҷавонон фаъолона иштирок менамояд, фаъолияти соҳибкорӣ ва рушди иқтисодии онҳоро дастгирӣ менамояд. Инчунин ба оилаҳои ҷавон, ҷавонони соҳибистеъдод кӯмаки моддӣ ва молиявиро пешниҳод менамояд.

Сиёсати давлатии ҷавонон ба ташаккули ватандӯстӣ, масъулияти шаҳрвандӣ ва иштироки ҷавонон дар рушди фарҳанг ва забони милли равана карда шудааст. Он таҳсилоти роӣгон дар муассисаҳои таҳсилоти оӣ, ҷойҳои кор ва ҳимояи иҷтимоии мутахассисони ҷавонро таъмин менамояд. Ҷалби ҷавонон ба ҳамкориҳои байналхалқӣ, дастгирии фаъолияти иттиҳодияҳои ҷамъиятии ҷавонон дар ин самт ҷанбаи муҳим ба ҳисоб меравад.

Амалинамоии самтҳои асосии сиёсати давлатии ҷавонон дар Тоҷикистон ба ташаккули насли фаъол ва масъул мусоидат менамояд. Дар ҳолати риоя намудани принципҳо, самтҳои зикргардида ва таъмини дастгирии давлатӣ ҷавонон имконият пайдо менамоянд, ки ба ҳаёти ҷамъиятӣ ва иқтисодии давлат саҳмгузор бошанд, масъала ва таҳдидҳои иҷтимоиро бартараф намоянд.

Ҳамин тариқ, метавон қайд намуд, ки ояндаи фаъолияти иттиҳодияҳои ҷамъиятии ҷавонон аз сатҳи амалишавии сиёсати давлатии ҷавонон вобаста аст. Аз ин хотир зарур аст, ки дар шароити имрӯза ба амалинамоии сиёсати давлатии ҷавонон диққати махсус равона намуда, стратегияи ягонаи онро коркард намуд. Маҳз дар чунин ҳолат имконият пайдо мешавад, ки монеаҳои ҷойдоштаи ҳаёт ва фаъолияти ҷавонон бартараф гардида, онҳо дар самти бунёди давлати демократи ва ҳуқуқии Тоҷикистон фаъолона ширкат варзанд.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Реестр общественных объединений. Министерство юстиции РТ. <http://www.minjust.tj/index.php?option=com>
2. Асадуллоев Р. // Ҷавонон ояндаи миллат Душанбе, 1999.-С.64-67.
3. Бушмарин Н. В. Управление процессом политической социализации молодежи / Н.В. Бушмарин // Вестн. Твер. гос. ун-та. - 2004. -№ 3 (5). -С. 118-126.
4. Ховрин С. А. Государственная молодежная политика: синтез патернализма и социального партнерства / С.А. Ховрин // СГЗ. 2007. № 1. –С. 78-83.
5. Государственная программа “Патриотическое воспитание молодежи на 2006-2010 годы”. –Душанбе, 2005. –С.28.
6. Зикриёев Ф. Фарҳанг ва корҳои тарбиявии насли наврас дар Ҷумҳурии соҳибистиклоли Тоҷикистон / Ф.Зикриёев // Фарҳанг ва санъати Тоҷикистони соҳибистиклол. - Душанбе: Эҷод, 2006. -С. 100-114.
7. Грабельных Т.И. Государственная молодежная политика в контексте проблем формирования гражданского общества: методологический аспект / Т.И. Грабельных // Изв. Иркутской государственной экономической академии. 2012.№ 5. -С. 29-37.

НАҚШИ РИТОРИКАИ СИЁСӢ ДАР ШАРОИТИ ГЛОБАЛИЗАТСИЯ

Саидова Фазилатмо Сайдамировна – номзади илмҳои сиёсӣ, ходими калони илмии Институти фалсафа, сиёсатиносии ва ҳуқуқи ба номи А.Баҳоваддинови АМИТ

Дар мақола риторикаи сиёсӣ ва нақши он дар раванди глобализатсионӣ таҳлил шудааст. Махсусан, дар мақолаи мазкур бавучудоии фарҳанги нави суҳанварӣ дар асри XXI баррасӣ мегардад. Муаллиф аҳамияти риторикаро дар равандҳои ҷаҳонишавӣ барои ҳифзи манфиатҳои миллӣ муҳим медонад.

Калидвожаҳо: риторика, глобализатсия, сиёсат, иттилоот, таҳдидҳои иттилоотӣ, ВАО

РОЛЬ ПОЛИТИЧЕСКОЙ РИТОРИКИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье анализируется политическая риторика и ее роль в процессе глобализации. Также в данной статье рассматривается многообразие новой речевой культуры XXI века. Автор рассматривает важность риторики в процессе глобализации для защиты национальных интересов.

Ключевые слова: риторика, глобализация, политика, информация, информационные угрозы, средства массовой информации.

THE ROLE OF POLITICAL RHETORIC UNDER GLOBALIZATION

The article analyzes political rhetoric and its role in the process of globalization. This article also discusses the diversity of the new speech culture of the 21 st century. The author examines the importance of rhetoric in the process of globalization to protect national interests.

Key words: rhetoric, globalization, politics, information, information threats, media.

Раванди глобализатсия ҳамчун раванди муҳиму объективии умумичаҳонӣ яке аз муҳимтарин хусусиятҳои таърихи муосири башариро ташкил менамояд. Зери ин мафҳуми мураккаб ва баҳснок протсеси бо ҳам пайваст гаштан ва умумият ёфтани равандҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии ҷаҳони муосир фаҳмида шуда, ба таври куллӣ, дар оянда моҳияти глобалӣ ва умумисайёравӣ гирифтани ҳамаи ҷанбаҳои зиндагии башарӣ дар назар гирифта мешавад.¹ Ҷаҳишҳои бузурги технологӣ дар охири асри XX сабаби ба вучуд омадани таҳдидҳои гуногуни иттилоотӣ гардидааст.

Таҳлилҳои илмӣ нишон медиҳанд, ки риторика бо пайдо шудани ҷомеаи иттилоотӣ ва равандҳои глобализатсионӣ аз нав эҳё гаштааст. Зарурати объективӣ барои ташаккули низоми муайяни донишҳо дар ҷодаи суҳанварӣ пеш омад. Махсусан, аён аст, ки дар ҷаҳони нави гибридӣ ба мисли қонун ва қоидаҳои дигар, ки аз қонун ва қоидаҳои муқаррарӣ фарқ мекунанд, аз ҷумла риторикаи дигар низ истифода мешавад. Алалхусус, яке аз мафҳумҳои наве,

ки дар раванди истифодаи технологияҳои рақамӣ ба вучуд омадааст, ин «риторикаи рақамӣ» маҳсуб мешавад. Риторикаи рақамӣ айни замон ҳамчун як шакли рушдкунандаи муошират, ки аз тариқи мултимедия, ҳамчун санъати иттилоъдиҳӣ, боваркунонӣ ва ташвиқи аудиторіяҳо дар амал аз тариқи ВАО эҷод ва паҳн мегардад, таъриф мешавад. Бояд гуфт, ки заминаи асосии риторикаи рақамиро риторикаи классикӣ ташкил медиҳад. Ин замина аз мавқеи шаклҳои нави матнӣ, аз қабилҳои пойгоҳҳои маълумот, гиперматн, киберматн ва матнҳои дигари рақамӣ бозсозӣ шудаанд.

Воқеан онҳое, ки риториқаро ҳамчун санъати шахрвандӣ тасниф мекунанд, чунин меҳисобанд, ки риторика қудрати ташкили ҷомеаҳоро дошта, ба ташаккули хислати шахрвандон ва ба ҳаёти шахрвандӣ таъсири назаррас дорад. Таҷрибаи амалӣ нишон медиҳад, ки риториқаро сиёсӣ тавонистааст ба равандҳои сиёсӣ, шаклгирии ҷаҳонбинӣ, рафтор, тасмимгириҳои сиёсии кишварҳо таъсири бевосита гузорад.

Албатта, ҷомеаи иттилоотӣ инкишофи риториқаро сиёсиро тақозо менамояд. Сохтори мураккаб ва гуногунтаркибии табақаҳои иҷтимоӣ ва синфҳои шаклҳои ҷадид ва нави фаъолияти суҳанвариро ба вучуд меорад. Ин ҷо зарурат ба ҳаракатҳои маҳсуси суҳанварӣ падида меояд, ки онро муносибат бо аҳли ҷомеа («public relations») меноманд. Зери ин мафҳум бевосита реклама ва санъати идораи ҷомеа дохил мебошад. Имрӯз ҷомеаи ҷаҳонӣ бо се самти асосии суҳанварӣ рӯбарӯ аст, ки онро қормандони ВАО, қормандони иттилоот ва қормандони алоқа бо аҳли ҷомеа, яъне қормандони реклама ва идориҳои ҷомеа ба роҳ мемонанд [3,]

Муносибат ва ҳамқорӣ бо ҷомеа талаботи фаъолияти суҳанвариро ба вучуд меорад. Ҳамин тариқ, ин он маъноро дорад, ки ба таври васеъ фаъолияти суҳанварӣ дар як маврид тамоми навъҳои воситаҳои иттилоотиро истифода мебарад.

Бояд гуфт, ки дар шароити муосир риторика қормилиан тарз ва шаклу услуби ҷадидро фаро гирифта, васоити ахбори омма, шабақаи интернет дар густириш ва ифодаи он нақши муассир гузоштаанд ва таъсири равандҳои глобализатсионӣ дар оини суҳанварӣ, суръати ниҳоят афзуни самтҳои ҳаёт иллати ба вучуд омадани фарҳанги нави суҳанварӣ дар асри XXI гардидааст.

Дар баробари ин ҷомеаи муосир ба марҳилаи нав, аниқтараш ба марҳилаи тоиндустриалии инкишоф - ҷомеаи иттилоотӣ рӯбарӯ шудааст, ки дар он зарурати барқурдори на танҳо баромади шифоҳӣ дар назди оммаи мардум, балки дигар шаклҳои маҳорати нотикӣ, чун диалогии сиёсии шифоҳӣ, ташвиқи тарғиби ҳуҷҷату санадҳои тариқи хаттӣ, рекламаҳои сиёсӣ дар ВАО ва ғайра боз ҳам бештар гардидааст.

Таҳлили раванди сиёсӣ геополитикӣ нишон медиҳад, ки дар шароити муосири муборизаҳои иттилоотӣ таъмини саривақтии фазои иттилоотӣ бо иттило ва суҳани дақиқу саҳеҳ аз муаммоҳои мубрам аст. Зеро масоили амнияти иттилоотӣ дар шароити муосири ҷаҳонишавию барқурди тамаддунҳо аз мубрамтарин паҳлӯҳои амнияти миллии кишварҳо гардидааст. Аз муқоиса ва баррасии равандҳои сиёсӣ бармеояд, ки ҷаҳони имрӯз ҷаҳони чанд даҳсолаи

пеш нест. Имрӯз таъсири воситаҳои коммуникатсионӣ ба афкори ҷомеаи ҷаҳонӣ торафт шадидтар мегардад. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки ҷангу кашмакашҳо дар кишварҳои ҷангада, аз ҷумла Сурия ва Афғонистон, бар асари табиғату даҳлати кишварҳои хориҷӣ ва қудратҳои қавмҳо оғоз ёфтаанд. Тарғибу ташвиқи пай дар пай зехнҳои мардуми он кишварҳоро фаро гирифт. Муборизаи гурӯҳҳо аз тариқи расонаҳои ҷопиву электронӣ шурӯъ гардида, тадричан ба муноқишаҳои мусаллаҳона оварда расонид.

Аз ин хотир, таъсири рӯзафзуни ВАО - и хориҷӣ ба афкори омма дар лаҳзаҳои муайян метавонад ба амнияти иттилоотии мамлакат хатар орад. Ҳамчунин, торафт ба рӯзгори мо ворид шудани интернет ва дастрасии бештари мардум ба он, рушди технологияи иттилоотиву иртиботӣ набояд фаромӯш шавад.

Ба андешаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомали Раҳмон «Манфиат ва арзишҳои миллӣ ва суботи оромии ҷомеа тақозо менамояд, ки воситаҳои ахбори оммаи ватанӣ на танҳо дастгоҳи тавоноии хабарӣ бошанд, балки дар муборизаи иттилоотӣ барои ҳифзи манфиатҳои миллӣ, алаҳқусус, амнияти давлатӣ ва ҷомеа хидмат намоянд» [3, с.111].

Зеро имрӯз таъсири равандҳои ҷаҳонишавиро ба забони миллӣ ва оини суҳанварӣ баръало мушоҳида намудан мумкин аст. Ҷунин тазодҳо боиси ба вучуд омадани фарҳанги нави суҳанварӣ дар асри ХХI гардидааст.

Ҳамин тавр, дар давраи «mass media» дар риторикаи муосир на танҳо зарурати дарки принципҳои робитаи умумӣ, балки соҳибияти он низ муҳим мебошад. Ин масъала, пеш аз ҳама, бо тамоми ҷиддият дар таҷрибаи ҷамъиятӣ на танҳо дар фаъолияти рӯзноманигор, педагог, олим, балки дар раванди ташаккули инфрасохтори забонӣ аз ҷониби давлат ифода меёбад. Муҳаққиқи рус Кашей Н.А. менависад, ки “Дарки мақсадноки рафтори суҳанварӣ на танҳо дар сатҳи фард, балки дар сатҳи ҷамъиятӣ бояд татбиқ шавад. Иҷрои ин масъалаҳои иҷтимоии муосир, суҳанварӣ ба таври нав дар шароити муосир мавриди баррасӣ қарор мегирад. Вале дар ҷаҳорҷӯбаи он як қатор масъалаҳои амалӣ ҳал ношуда боқӣ мемонад, ки маҷмӯи идеяҳои назариявии он такмил ва таҳқиқро талаб менамояд. Минбаъд зарур аст, ки суҳанвариро аз нигоҳи илмҳои сиёсӣ, фалсафа, мантиқ ва методҳои таҳқиқотии замони муосир бо дар назар доштани талаботи замони нав бояд омӯхт” [2].

Бояд қайд намуд, ки имрӯз дар аксарияти муассисаҳои таҳсилоти олии кишвар риторикаи ва баҳси сиёсиро ҳамчун фанни таълимӣ меомӯзанд, ки барои рушди минбаъдаи санъати суҳанварии сиёсӣ заминаи мусоид фароҳам меорад. Хусусан, фанни риторикаи ва баҳси сиёсӣ дар бахшҳои сиёсатшиносии муносибатҳои байналмилалӣ мавриди омӯзиши донишҷӯён қарор гирифтааст, ки барои минбаъда ҳамчун коршиносони сатҳи байналмилалӣ ба камол расонидани сиёсатшиносон, дипломатҳо ва дигар хизматчиёни давлатӣ таъсири амиқ мегузорад. Дар бахшҳои журналистика низ фанни маҳорати суҳанварӣ омӯзонида мешавад. Қобили қайд аст, ки имрӯз зарурате ба миён омадааст, ки дар шароити ватанӣ журналистикаи сиёсиро таъсис ва рушду

инкишоф диҳем. Зеро равандҳои глобализатсионӣ фарҳанги нави суҳанвариро ба вучуд овардааст. Хулоса, риторикаи сиёсӣ дар системаи донишҳои гуманитарӣ имрӯз метавонад ҳамчун воситаи хуби башардӯстӣ, инсондӯстӣ, хайрхоҳӣ ва ҳамдигарфаҳмӣ бошад. Барои муттаҳидии мардум дар шароити ғурутасодиди ҷаҳони муосир ва равандҳои ҷаҳонишавӣ маҳз риторикаи сиёсӣ метавонад нақши бориз дошта бошад.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Кашей Н.А. Современная риторика в социально-политическом взаимодействии: Автореф. дис. док. филос. наук. Электроний ресурс: <http://vak.ed.gov.ru> [Дата обращение 04.08.2019]
2. Раҳмон Э. Уфуқҳои истиқлол. - Душанбе, 2019.
3. Саидова Ф.С. Политическая риторика и особенности её проявления в процессе изменяющегося общества (опыт Таджикистана), диссертации кандидата политических наук, по специальности: 23.00.01 – теория и философия политики, история и методология политической науки.– Душанбе, 2020. – 175 с.

ЭКСТРЕМИЗМ, ФАНАТИЗМ ВА ДОГМАШАВИИ ШУУРИ ИНСОН

*Салимов Аслиддин Иномҷонович - н.и.ф, донишгоҳи байналмилалӣ
забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улугзода
e-mail: asliddin.salimov.1989@mail.ru*

Дар мақола сухан перомуни шуури ҷамъиятӣ, равоношиносӣ ҷамъиятӣ ва амниятӣ ҷамъиятӣ меравад. Сабаби ба экстремизм, фанатизм ва догматизм гирифторм шудани инсонҳо аз нигоҳи методологияи инсоншиносӣ (антропология) ва равоношиносӣ (психология) таҳлил, баҳогузорӣ ва ҳулосабарорӣ карда мешаванд.

***Калидвожаҳо:** шуури ҷамъиятӣ, равоношиносӣ ҷамъиятӣ, антропология, фанатизми динӣ.*

ЭКСТРЕМИЗМ, ФАНАТИЗМ И ДОГМАСИЗАЦИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ

В статье рассматриваются вопросы общественного сознания, общественной психологии и общественной безопасности. Причины, по которым люди впадают в экстремизм, фанатизм и догматизм, анализируются, оцениваются и делаются выводы с точки зрения методологии человековедения (антропологии) и психологии (психологии).

***Ключевые слова:** общественное сознание, общественная психология, антропология, религиозный фанатизм.*

EXTREMISM, FANATISM AND DOGMATIZE OF HUMAN CONSCIOUSNESS

The article considers the public consciousness, public psychology and public security. The article analyzes the causes of extremism, fanaticism and dogmatism of people, evaluated and summarized in accordance with the methodology of humanism (anthropology) and psychical analyses (psychology).

***Keywords:** public consciousness, social psychology, anthropology, religious fanaticism.*

Аз нуқтаи назари илмҳои инсоншиносӣ ва равоношиносӣ одамон метавонанд дар ҳамаи даври замон ва дар ҳамаи ҳолатҳо бо ҳамдигар муросо кунанд, ба идея ва идеалҳои сулҳ рӯй оранд, аммо ҳамагӣ ба як равишу як қолаб дар ягон маврид фикр карда наметавонанд, ба шарте ки сифатҳои одамашонро аз даст додан нахоҳанд, ба шарте чун инсон зиндагӣ қарданро муҳим шуморанд. Орзуи аз сифатҳои хусусӣ маҳрум сохтани шахсият аз замонӣ қадим то ба рӯзҳои мо мақсади ҳамоноҳое будки даъвоҳои ҷаҳондорӣ, ҳукмронӣ ва фармонфармоӣ (гегемонизм) доштанд. Ҳамакун бояд иқро шуд, ки мо ҳамагон андаруни як кишти нишастаем. Киштиеки ҳаёти сокинони сайёраи моро вобастаи ҳам сохтааст. Инро дар мисоли охири чангҳои дар ҷаҳон шудаистода метавон дид. Дар воқеият имрӯз аз коҳиш додани шиддати байналхалқӣ дида кори муҳимтаре дар назди олимону сиёсатмадорон нест.

Мувоҷеш ба проблемаҳои амнияти шудани ҳаряк соҳаи ҳаёти амалӣ инсонро ба фикр намудан водор месозад. Ба бӯҳрон эҳтимолан гирифтӣ шудани “иқтисоди сабз” ва ҳам “ҷаҳонбинии инсон” муаммои оддӣ нест. Илова бар ин, равандҳои бемайлоии диалектикий “интернети оламшумул”-ро наметавон ноидида гирифт. Аз як тараф кори инсоният осон шуда бошад, аз тарафи дигар тавассути сомонаҳои иҷтимоӣ таъсир расонидан ба ҷаҳонбинии инсонҳо ва коҳиш ёфтани ахлоқи байналмилалӣ мушкилотҳои навро ба бор овард. Илм дар асри XXI қудрати беинтиҳо доштани худро собит кард. Олимони садаи нав бо ихтирои “телефон” ва “интернет” исбот карданд, ки миллион миллион сокинони сайёра методи дурусти истифобарии падидаҳои мазкурро надоранд. Хулосаи эҳтимоли он аст, ки **“Бо ин ду се нодонки ҷунон медонанд”** захролуд кардани фазои маънавӣ ва харобиҷоеки ба насли имрӯз меоранд, бартараф кардани он барои ояндагон мушкил ва печида хоҳад буд.

Чизе, ки дар мавриди таваҷҷӯҳи мо қарор мегирад на феномени шахсият (субъект), балки сохтори шуури инсонҳои аз ҷиҳати маънавӣ сарватманд ва камбизоат (аз лиҳози ҷаҳонбинӣ ва ҷаҳоншиносӣ) мебошад. Аксарияти инсонҳо идеяи асосии сарватмандӣ ва камбизоатиро дар маънои дорой (пул) мефаҳманд. Аммо моҳияти ҷисм на худи он, балки рӯҳи он мебошад. Ҷунин фикр воқеияти рӯҳиро идора мекунад. Фикр дар як маврид инсонро фиреб медиҳад ва дар мавриди дигар комёб мегардонад. Бинобар он ҳар он чизе, ки мо воқеӣ медонем оқилона намебошад. Дар шуури инсонҳо тағйири фикрӣ дар лаҳзаҳои муайяни ҳаёт ба вучуд меояд ва ин бар он далел, ки рушд ва бӯҳрони “шуур” хоси тамоми давраҳои инсоният аст. Инкишофи диалектикий, ки дар табиат ва таърих ба амал меояд, ҳодисаҷое мебошанд, ки тобеи қонуниятҷоеанд, ки дар назарияҳои муайян ифода ва инъикос шудаанд ва ё ҳанӯз инсоният барои кашфи онҳо нарасидааст.

Таҷрибаи ҳаёт ё худ амнезияи сиёсӣ

Гегел дар асари худ “Лексияҳо оид ба фалсафаи таърих” навишта буд: **“...таҷриба ва таърихи башар гувоҳӣ медиҳанд, ки халқҳо аз гузашти рӯзгор ҳеч гоҳ ҳеч чизро намеомӯхтанд ва аз рӯи он сабақҷое, ки аз вай гирифтанд мумкин буд, амал намекарданд”**[2.56]. Ҳатоии аввалин аз заъфи таҷриба ба амал меояд ва такрори хатоҷо ва дар назар нагирифтани қонунҳои объективии илман исботшуда нишонҳои ҷаҳолат мебошад. Аз ҳалли муаммоҷо қанораҷӯӣ намудан ва моҳияти онҳоро ночиз дидан баробари аз сохтан ва шинохтани дунёи имрӯз даст кашидан мебошад. Бинобар ин дар ҳолати аҳамият надодан ба раванди ташаккули шуури солими миллӣ селоби ҳаракати таърих миллатҷоро пора-пора месозад. Зеро **“миллатҷо- сиришти зиндабунёд ҳастанд ва услуби идора намудани ҷараёни инкишофашон ҳадду ҳудуди фарҳангӣ ва иҷтимоиву биологӣ дорад”**[3].

Вақте, ки таърихро ба хотири ҳамин рӯзу ҳамин лаҳза менависанд, он дар асл ба ҳаёти амалӣ наздик шуда наметавонад. Таърих дар ин замина танҳо аз хотираҳои хушқу ҳолӣ иборат шуда мемонад. Дар ҳар як ҳодисаи манфии имрӯза фаҳмишҳои нодурусти дирӯза қарор доранд. Мақсад аз ташаккул додани шуури илмӣ - бофтани афсонаҳои таърихӣ не, балки инъикос

намудани рӯйдодҳои гуногунранги воқеии таърихи умумичаҳонӣ ва дарк намудани моҳияти замони имрӯз мебошад. Ба ҷаҳон сирф аз нигоҳи динӣ баҳо додан ва оламро танҳо тавассути эътиқод ва эҳсосот қабул кардани инсонҳо ба “фанатизм” ва “догмашавии шуури ҷамъиятӣ” сабаб мегардад. Ин дар ҳама маъност, ки ҳечгоҳ эътироф кардан номумкин аст, ба дунё танҳо аз як нуқтаи назар тавачҷӯх намоӣ ва ба он баҳо диҳӣ. Вақте, ки одамон ба ҳама чиз аз як нуқтаи назар менигаранд он гоҳ шуури ҷамъиятӣ ба мушкил рӯбарӯ мегардад. Ҳангоме, ки одамон дар ҷомеа ба дин, илм, санъат ва ҳаёт аз нигоҳи як гурӯҳи ҳамин намоёндагон (ё намоёндагони дин ё илм) нигоҳ мекунанд, ҳаёт ба ҳамаи одамони дар як давр зиндагикунанда мушкилтар ва чигилтар мегардад. Донишмандони фақтҳои таърихӣ зухурот аст, аммо фаҳмидани сабаби ҳодисаҳои он моҳият мебошад. Шуур қобилияти зинаҳои дигаршавиро дорад ва муаммоҳои ҳаёт натиҷаи ҳамин дигаршавӣҳо мебошанд. Адолат, озодӣ ва ахлоқ ҳама вақт дар ҳаёти амалӣ дида мешаванд, ки инсонҳо идеяҳои онро дошта бошанд. Аз ин рӯ амалкардҳои экстремизм ва фанатизм маҳсули шуури оддии камбизоатона буда, бо дастони шуури мақсадноки идеясозон ба анҷом расонида мешаванд. Дар ин маврид Гегел мегӯяд: **“баъзеҳо гумон мекунанд, ки одамро табиатан нехӯ аст гуфта, бо ҳамин фикри фавкуллода чуқуре баён карда бошанд; вале онҳо фаромӯш мекунанд, ки одам табиатан бадхӯ аст гуфтан фикри хеле чуқуртар аст”** [1.43]. Агар инсонҳо табиатан нехӯ мебуданд, идеяҳои адолат, ахлоқ ва баробариву бародарӣ тамоман зухур намекарданд. Ин идеяҳо барои он ба вучуд омаданд, ки ҳуди ҳамин инсонҳо нисбат ба ҳамдигар бадири раво дидаанд.

Шуур ва озодӣ

“Сокинони қасрҳо назар ба сокинони кулбаҳо дигар хел фикр мекунанд. Агар ба сабаби гурӯснагӣ ва камбағалӣ дар ҷисм моддаҳои ғизодиханда набошанд, дар майнаат, дар ҳиссиётат ва дар дилат ҳам барои ахлоқ ғизое нест”[4.с.417]. Ҳамин суҳанҳои аз нигоҳи фалсафаи иқтисод баён намудаи Фейербах ифодагари вобаста будани шуури инсон аз тарзи зиндагии ӯст. Аммо ин идея тамоман дар маънои мутлақ дуруст намебарояд. Нисбӣ аст. Гуфтан мумкин нест, ҳамаи он халқҳо, ки аз лиҳози иқтисодӣ бузург ҳастанд, дар майнашон ва ҳиссиёташон ахлоқи ҳамин ва маънавиёти олиро ҷой додаанд. Шояд онҳо идеяи **“муҳим нест ту бо кадом роҳ ба мақсад мерасӣ”**-ро шиори худ қарор медиҳанд. Ин инсонҳо дар натиҷа барои сарватмандшавӣ ҳама воситаро истифода мекунанд. Барои онҳо ба худ иҷозат додан ба ҳама кор озодӣ фаҳмида мешавад. Ахлоқ дар шуури баъзе аз ин инсонҳо тамоман як чизи монанд ба фантазияи бадеӣ мебошад. **Маҳдудияти фалсафаи классикии Олмон аз ҷумла Гегел ва Нитше дар он аст, ки асосии хушбахтии инсонҳо дар озодии беҳири онҳо фаҳмида мешавад.** Ин озодӣ барои ҳамаи замонҳо, барои ҳамаи халқҳо, барои ҳамаи ҳолатҳо ба вучуд оварда шудааст ва маҳз барои ҳамин дар ҳама ғушаву канори олам татбиқ гардида, дар натиҷа ҳуди ҳамин идеяи озодӣ ба бадбахтии умум сабаб мешавад. Гегел маҳз дар масъалаи гузоштани идеяи озодӣ иштибоҳ кард. Чунки ин озодӣ як чизро ба таври бояду шояд намефаҳмид, яъне ахлоқро.

Натичаи ин озодӣ никоҳи мард - бо мард, зан - бо зан дар мамолики Ғарб мебошад. Бавучуд омадани киноклипҳо ва кинофилмҳое, ки бадахлоқиро ба дараҷаи олий бардоштанд низ маҳсули озодии бешууруна мебошанд. Аммо дар паси пардаи ин кинофилмҳо гурӯҳҳои мақсаднок барои манфиатҳои ақлнорасашон хидмат мекунанд. Ҳар он чизе, ки аз меёри ақлонӣ мегузарад, ба бадахлоқӣ мубаддал мегардад. Озодие, ки аз меёри имконияти инсонҳо берун мебарояд, охиран ҳуди онҳоро ба нафсашон ғулом мегардонад. Вақте ки шуури оддӣ озодиро беохир мефаҳмад он дар натиҷа ба чӣ кор даст мезанад?...ин гуна фаҳмиши озодӣ инсонҳоро аз олами воқеӣ ва ахлоқӣ дур месозад. Вақте шуури оддӣ озодиро беохир мефаҳмад, дар ниҳояти кор ба муноқишаҳо, кашмакашҳо ва ба ҷангҳои дохиливу берунӣ (оилавӣ) сабаб мегардад. Чунки инсон дар ин маврид барои расидан ба мақсадҳояш **“ба худ ҳама корро иҷозат медиҳад”**. Ҳодисаҳои эҳсосоти ҷаҳони имрӯз бешууруна бошад ҳам, вале ҳатман дар роҳи ба амал баровардани мақсади муайяни идеалии пешакӣ тарҳ шудае аз ҷониби бошуурон мебошад. Нишон додани ин гуна манзараи умумии озодӣ ва шиорҳои “фалсафаи озодӣ” ба мақсади хушбахтии кулли халқиятҳо нестанд. Барои дигаргуншавии ҳаёт инсонҳое амал менамоянд, ки шуур доранд, воқеиятро дарк мекунанд ва мақсадҳои муайяне дар наздашон мегузоранд. Барои онҳо озодӣ ҳадаф ва самти муайян дорад. Аммо шуури камбизоат ҳама идеяҳои замони худро кӯр-кӯруна воқеӣ меҳисобад. Дар шуури камбизоат ва дар паси майлу орзуҳо қувваҳои дигари ҳаракатдиҳандае истодаанд, ки маҳз онҳоро омӯхтан лозим аст. Таҳқиқ кардани сабаби бозиҳои геополитикӣ, ки равшан ё норавшан, бевосита ё дар шакли идеологӣ, шояд, ҳатто дар шакли ҳаёлий ҳамчун майлу орзуҳои бошууруна суръат мегиранд хеле муҳим мебошанд. Дар қатори омилҳои геополитикӣ ва таърихӣ, ваъзият дар аксари ҳолатҳо ба дарк намуда тавонистани вазифаи илм ва рисолати олим аҳамияти бузург дорад. Ҳар он чизе, ки шуури ҷамъиятиро ба ҳаракат меорад дар охир пеш аз ҳама ба ҳуди ҳамин ҷомеа таъсир мерасонад. Ҳамаи инсонҳо аз пайи мақсадҳое мешаванд, ки онро кайҳо бошууруна фикр мекарданд. Аммо натиҷаи ахлоқӣ ва бадахлоқӣ додани чунин амалҳои бошууруна маҳсули ваъзияти иҷтимоӣ мебошад. Таҳаввулоти кулӣ дар мисоли замони рушди шуур - бархӯрди тамаддунҳо, комёбиҳои неолиберализм ва неоконсерватизм боз ҳам муаммоҳоро печидатар ва баҳсталабтар мегардонанд. Ва дар ниҳоят, аз таҷрибаҳо бармеояд, ки фикр воқеияти рӯҳиро идора мекунад. Дар кадом зина қарор доштани шуур сатҳи ҳаёти иҷтимоии одамонро муайян мекунад. Аз ҳамин сабаб назарияҳо сабабгори ҳодисаҳо мегарданд. Тамоман ва ба таври ҳайратовар нафаҳмидани он ки агар мо кӯшиши бахтҷӯии худро қонеъ кунониданӣ бошем, мо бояд дуруст санҷидани оқибатҳои кирдору рафтори худ ва дигаронро дарк намоем ва дар кадом поя истодани шуури индивидуалиамонро муайян созем. Мо пешгӯӣ карда наметавонем, ки сари роҳи мо дигар “бӯҳрони шуур” вучуд надорад. Аммо гуфтан мумкин аст, ки ҳар як амалкарди бешууруна ба ҳодисаҳои эҳсосотӣ ва боз ба бадбахтии дигари бешууруна сабаб мешавад. Ин қонуни тамоми фалсафаи таърих аст.

Атрибутҳои шуури инсон

Аз ин рӯ, яке аз масъалаҳои олии тамоми ҷомеа, масъалаи стратегияи шуури сарватмандон ва камбизоатон мебошад. Аз замоне, ки Гегел, Факенхейм, Б.Шефер, Н.Хил ва дигарон ин проблемаҳоро ба миён гузоштанд, гуфтан мумкин аст, фикри иддае аз инсоният оид ба ҳаёт ва сарнавишт таъғир ёфт ва ба ҷаҳишҳои кулӣ сабаб шуд. Имрӯз беш аз ҳарвақта тақон додани шуури иқтисодӣ ва психологии одамон зарур мебошад. Аксарияти инсонҳо ҳоло аз модели нави рушди идеяҳои иқтисодӣ бархурдор нестанд. Бинобар он метавон гуфт, ки предметро шуур тайғир медиҳад, лекин предмет шуурро рушд намедиҳад.

Хулосаи олимони номбаршуда комилан дуруст аст, ки оптимизмро талқин мекунанд ва ақидадоранд одамон бояд ба ояндаи бузург доштани давлаташон, Ватанашон ва фардияташон эътимод кунанд. Вагарна зиндагӣ кардан чӣ маъно дорад?... Имрӯз мақсаде муҳимтар аз рушд ва инкишофи шуур ва ваҳдати мардум дар остонаи ҷаҳишҳои фикрии инсоният вучуд надорад. Дар ҳамин маврид академик К.Олимов ҳақ буд, ки навишта буд: **“нерӯҳое, ки роҳи ифротгарой ва ба бегоҳагӣ сафарбар кардани инсонро ба воситаи ҷангҳо, терроризм, радикализи динӣ ва ғайра пеш гирифтаанд, ҳавасманди аз моҳияти худ бегона шудани инсонҳо буда, амалан ба ташаккули ҳисси худшиносии воқеии дар заминаи илмӣ қарор доштаи миллатҳо ҳар гуна монеаҳо эҷод мекунанд”** [5.с.152].

Ба ҳамин тариқ, экстремизм, фанатизм ва догматизм натиҷаи нарасидани “қобилияти шинохт” ва рушд накардани шуур мебошанд. Сохтани ҷаҳонбинӣ амали оддӣ набуда, балкӣ сохтани ҳаёти инсон аст. Бинобар он шуур бузургтарин муқаддасоти инсон эътироф гардидааст. Маҳз ба ҳамин хотир, ҳифз ва рушд додани шуури ҷамъиятӣ ва равони ҷамъиятӣ барои пойдории сулҳ ва амнияти халқҳо нақши бесобиқа хоҳад дошт.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Гегель Г.В.Ф. Философия духа. - М.: Мысль, 1956. – 471 с.
2. Гегель Г.В.Ф. Лекции по истории философии. - Спб.: Наука, 1993.- 480 с.
3. Назарбоев Н. Дар селоби таърих.,- Душанбе, 2013.
4. Фейербах Л. Избранные философские произведения. – М.: Госполитиздат, 1955. – Т. 2. – 943 с.
5. Кароматулло Олим. Андешаҳо доир ба фалсафа, ирфон ва худшиносии миллӣ. - Душанбе, 2014.

ЭМОМАЛӢ РАҲМОН – АСОСГУЗОРИ СИЁСАТИ ОБ ДАР ҶАҲОН

*Умарзода А.С. – ассистенти кафедраи сиёсатиносии ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.
Тел: (+992) 938383839, E-mail: amriddin0101@mail.ru*

Дар ҷаҳони муосир мубрамияти эътирофи сиёсати об ё гидрополитика ҳамчун масъалаи муҳимтарини ҷомеаи ҷаҳонӣ арзёби мегардад. Бо назардошти як қатор омилҳои мушаххас аҳамияти сиёсати об ҳам дар сохтори сиёсати давлатии кишварҳои алоҳида ва ҳам сиёсати ҷаҳонӣ бо тамоми ҷанбаҳои он баланд гардида истодааст. Тоҷикистон ҳамчун кишвари минтақавии гидродонор дар ҳалли мушкилоти минтақавии истифодаи об бо давлатҳои ҳамҷавор, минтақа ва ҷаҳон дар ҳамкориҳои судманд, мебошад, ки мақоми барҷастаро дар ин самт роҳбари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ишғол менамояд.

Муаллиф қайд менамояд, ки роҳбари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ҳали масъали роҷеъ ба хатарҳои норасогии об дар ҷаҳон ва таъсири манфии он бо ҳамзистии осоиштагии ҷомеа масъалагузори намуда, дар таъмини амнияти оби дар сайёра сос гузоштааст.

Калидвожаҳо: *Об, гидрополитика, ҳамзистии осоишта, оби ошомиданӣ, норасогии об, сарвати табиӣ, ҳаёт, сарчашмаҳои таърихӣ, захираҳои обӣ, ҳаёти инсон, устувориҳои сиёсӣ, сиёсати обӣ.*

ЭМОМАЛИ РАҲМОН – ОСНОВОПОЛОЖНИК ВОДНОЙ ПОЛИТИКИ В МИРЕ

В современном мире проблема признания водной политики или гидрополитики рассматривается как важнейший вопрос международного сообщества. Учитывая ряд специфических факторов, значение водной политики возрастает как в структуре государственной политики отдельных стран, так и в мировой политике во всех ее аспектах. Будучи региональной страной-гидродонором, Таджикистан участвует в плодотворном сотрудничестве в решении региональных проблем водопользования с соседними странами, регионом и миром.

Автор отмечает, что глава государства Эмомали Рахмон, решая проблему опасности нехватки воды в мире и ее негативного влияния на мирное сосуществование общества, приложил немало усилий для обеспечения водной безопасности на планете.

Ключевые слова: *Вода, гидрополитика, мирное сосуществование, питьевая вода, дефицит воды, природные ресурсы, жизнь, исторические источники, водные ресурсы, жизнь человека, политическая стабильность, водная политика.*

EMOMALI RAHMON – THE FOUNDER OF WATER POLICY IN THE WORLD

In the modern world, the problem of recognizing water policy or hydropolitics is considered as the most important issue of the international community. Taking into account a number of specific factors, the importance of water policy is increasing both in the structure of state policy of individual countries and in world politics in all its aspects. As a regional hydro-donor country, Tajikistan participates in fruitful cooperation in solving regional water use problems with neighboring countries, the region and the world. The author notes that the head of state Emomali Rahmon, solving the problem of the danger of water shortage in the world and its negative impact on the peaceful coexistence of society, has made a lot of efforts to ensure water security on the planet.

Keywords: *Water, hydropolitics, peaceful coexistence, drinking water, water shortage, natural resources, life, historical sources, water resources, human life, political stability, water policy.*

Тавре маълум аст, ҳанӯз аз оғози асри XXI Ҷумҳурии Тоҷикистон бо роҳбарии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ҳалли бисёре аз масоили ҷаҳонӣ саҳми назаррас гузошта истодааст. Махсусан, ташаббусҳои ҷаҳонии Тоҷикистон дар роҳи ҳалли масоили вобаста ба об, ки аз ҷониби аксари кишварҳои дунё ва ташкилоту созмонҳои минтақавию ҷаҳонӣ дастгирӣ ёфтаанд, боиси таъкиди махсус аст. Имрӯз Ҷумҳурии Тоҷикистон бо роҳбарии Пешвои муаззами миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар сатҳи дунё ҳамчун субъекти пешбаранда ва татбиқкунандаи сиёсати ҷаҳонӣ дар соҳаи об эътироф гардидааст.

Бояд қайд намуд, ки омӯзиши ҳамаҷонибаи илмии ин масъала, яъне «гидрополитика» пеш аз ҳама вазифаи олимону муҳаққиқони мо мебошад, чунки маҳз кишвари мо ва Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ин масъала дар арсаи байналмилалӣ ташаббускор мебошанд ва Тоҷикистон дар ҳалли ҳамин масъала аз ҷониби ҷомеаи ҷаҳонӣ ба шоистагӣ эътироф гардидааст. Имрӯз зарур аст, ки барои омӯзиши ҳамаҷонибаи масъалаи мазкур пеш аз ҳама «гидрополитика» ҳамчун фанни алоҳидаи таълимӣ ва шоҳаи мустақили илмҳои сиёсӣ эътироф гардад, ки дар ин самт заминаҳои воқеии илмию таълимӣ вучуд доранд. Маҳз дар доираи ҳамин фанни таълимӣ мо метавонем масоили вобаста ба об ва ташаббусҳои байналмилалии Тоҷикистонро дар соҳаи об ба таври дақиқ аз ҷиҳати илмӣ мавриди омӯзиши васеъ қарор дода, моҳият ва зарурати воқеии онҳоро ба таври илмӣ пешниҳоди ҷаҳонӣ-гардонем.

Мубрамияти дигари масъала дар он ифода меёбад, ки бо эътироф гардидани «гидрополитика» ҳамчун фанни алоҳидаи таълимӣ ва шоҳаи мустақили илмҳои сиёсӣ Тоҷикистон ҳамчун ватани ин шоҳаи илмҳои сиёсӣ ва Пешвои муаззами миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳамчун бунёдгузори гидрополитикаи муосири ҷаҳонӣ ё сиёсати ҷаҳонии об дар ҷаҳони муосир эътироф гардида, масоили вобаста ба об дар сатҳи байналмилалӣ абадан дар номи Тоҷикистон сабт хошад шуд.

Тибқи таҳлилҳо аҳамияти иҷтимоӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ ва дар маҷмӯъ аҳамияти ҳаётии об беш аз пеш баланд гардида, омӯзишу баррасии масоили вобаста ба он дар сархати аввали тамоми илму фанҳои алоқаманд ва ниҳодҳои илмию иттилоотӣ қарор мегирад. Об натавон сарвати табиӣ мебошад, балки он 71% -и масоҳати сайёраи Замин, зиёда аз 70% -и тамоми ҷисмҳои зинда, қисми асосӣ ва воситаи аввалиндараҷаи истеҳсоли маҳсулоти ғизоӣ ва саноатӣ, яъне об кулли ҳаёт аст. Таҳлили сарчашмаҳои таърихӣ нишон медиҳанд, ки асоси рушди ҷомеаи инсонӣ ва шахсияти инсон маҳз сарватҳои табиӣ мебошанд. Бо туфайли истифодаи ҳамаҷониба аз сарватҳои табиӣ инсон тавонист ба муваффақиятҳои назаррас дар ҳаёти худ, махсусан дар соҳаи идоракунии давлатӣ дастёб гардад. Миёни сарватҳои табиӣ об аҳамияти махсуси ҳаёти дорад. Ҳеч як давлат дар дунё наметавонад бе истифодаи захираҳои обӣ ва таъмини аҳолии бо об фаъолияти муназзами худро ба роҳ монад. Истифодаи самарабахши имкониятҳои обӣ яке аз самтҳои асосии фаъолияти ҳамаҷӯзаи инсон аз рӯзҳои нахустини мавҷудияти он дар дунё мебошад.

Бисёре аз тамаддунҳои куҳан, махсусан онҳое, ки дар соҳилҳои дарёҳои бузурги ҷаҳон ҷойгир буданд, тавонистанд бо истифодаи имкониятҳои обӣ ба сохтани ҷомеа ва миллатҳои пешрафта дастёб гарданд, ки дар натиҷа он аз бисёр ҷиҳат ба пайдоиши тамаддунҳои бузург мусоидат намуд.[1]

Об сарвати табиӣ аҳамияти ҳамаҷонибадошта мебошад, ки дар маҷмӯъ барои рушди тараққиёти давлат, устувории он, ҳастии бардавоми он ва фаъолияти муътадили ҳокимияти давлатӣ ҷойгоҳи махсус дорад. Захираҳои обӣ ба тамми соҳаҳои ҳаёти инсон, аз ҷумла соҳаҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ, экологӣ таъсири бевосита доранд. Асоси пешрафти давлат, устувории сиёсии он маҳз аз ҳамин соҳаҳо вобастааст. Об бошад, ҷузъиёти аввалиндараҷа ва зарурии рушди ин соҳаҳо мебошад.

Об ягона сарвати табиӣ мебошад, ки тамоми ҷанбаҳои тамаддуни инсонӣ – аз рушди соҳаи кишоварзӣ ва саноат то арзишҳои фарҳангии динии ҷомеаро фаро мегирад. Дар ин замина, сиёсати обӣ ё гидрополитика сиёсатест на танҳо доир ба об ва фазои обӣ, балки доир ба маҷмӯи сарчашмаҳои ҳаёт мебошад.

Дар пайи маҷмӯи омилҳо – рушди демографӣ, тағйирёбии иқлим, саноатикунони ҷомеа, гузариш ба «иқтисоди сабз» ва рушди устувор ва як қатор омилҳои дигар, ки бевосита ва ё мустакиман ҳама алоқамандӣ доранд бо захираҳои обӣ, аҳамияти гидрополитика ҳамчун соҳаи алоҳидаи илмҳои сиёсӣ ва фанни таълимӣ ҳарчи амиқтар меафзояд. Чунки, тибқи таҳлилҳои мавҷуда, мушкилоти обӣ беш аз пеш инкишоф ёфта, дар ояндаи наздик он аз ҳама мушкилоти ҷиддитарини дунё мегардад. Тавре маълум аст, тамоми мушкилоти ҷиддитарини ҷаҳон дар сатҳи дохилидавлатӣ ва ҷаҳонӣ аз ҷониби шахсони сиёсатмадор ҳал мегардад. Барои ҳалли мушкилоти об дар арсаи байналмилалӣ низ ҳалли сиёсии он зарур аст ва барои он, ки чунин қарор қабул карда шавад, пеш аз ҳама иродаи олии сиёсӣ ва сатҳи баланди ҳисси инсондӯстӣ зарур аст. Кӣ чунин ирода дорад ва метавонад чунин қароро қабул намояд? Дикқати асосии сиёсатмадорони ҷаҳонӣ дар ҷаҳони муосир ба фаъолияти геополитикӣ ва фарроҳсозии фазои таъсиррасонии геополитикӣ равона

гардидааст. Миёни сиёсатмадорони ҷаҳонӣ кам нафароне ёфт мешаванд, ки ҳолисона пайи ҳалли мушкилоти об дар арсаи байналмилалӣ талош варзанд ва ба фаъолияти гидрополитикӣ машғул гарданд. Аммо Тоҷикистон таҳти роҳбарии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бе тавақуф дар давоми тамоми солҳои сипаригардидаи қарни ҷорӣ сиёсати густурдаи об ё гидрополитикиро дар арсаи байналмилалӣ роҳандозӣ намуда истодааст. Қарзи инсонии ҷомеаи ҷаҳонӣ низ дар он аст, ки нисбат ба нафароне, ки бо сабабҳои гуногун ба об дастрасии комил надоранд, ғамхорӣ намоянд. Аз ҳама ҳаёти хузнангез ва сатҳи пасти зиндагӣ низ ҳамон гурӯҳи одамоне доранд, ки ба оби тозаӣ нӯшокӣ дастрасӣ надоранд. Солҳои охир нигоришҳо аз ҳаёти сангину даҳшатноки ин нафарон дар сархати аввали васоити ахбори омма қарор гирифтааст. Махсусан, ҳаёти миллионҳо нафар кӯдакон, ки ба оби тозаӣ ошомиданӣ дастрасӣ надоранд, хеле вазнину хатарнок аст. Дастрасӣ ба об ин ҳуқуқи табиӣ инсон буда, он баробар ба ҳуқуқи инсон ба ҳаёт аст. Дар меҳвари сиёсати об ё гидрополитика ҳамчун як шоҳаи асосии сиёсати давлатӣ ва ҷаҳонӣ ва ҳамчун як шоҳаи илмҳои сиёсӣ ва ё фанни алоҳидаи таълимӣ маҳз омӯзиш ва ҳалли оқилонаи мушкилоти вобаста ба об меистад. Мусоидат дар ҳалли мушкилоти вобаста ба об нишонаи олии инсондӯстӣ ва дарки амиқи рисолати инсонӣ мебошад. Дар ин замина, гидрополитика аз ҳама сиёсати инсондӯстона дар дунё мебошад.

Тавре дар боло қайд намудем, дар ҷаҳони муосир сиёсати об ё гидрополитика яке аз самтҳои асосии сиёсати давлатии кишварҳои ҷаҳонро ташкил менамояд. Баъди ба даст овардани истиқлолияти сиёсӣ, сиёсати об қисми асосӣ ва таркибии сиёсати дохилӣ ва хориҷии Тоҷикистони соҳибхитиёрро ташкил дод. Аз оғози садсолаи ҷорӣ Тоҷикистон ҳамчун кишвари пешоҳангу ташаббускор дар ҳалли масоили вобаста ба об дар арсаи байналмилалӣ баромад намуда истодааст. Фаъолияти мунтазам ва натиҷабахши сиёсати оби Тоҷикистон зери роҳбарии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон чи дар сатҳи дохилидавлатӣ ва чи дар сатҳи байналмилалӣ алақай натиҷаҳои самарабахш дода истодааст. Эмомалӣ Раҳмон ҳамчун шахсияти пешбар дар пешбурди сиёсати об шинохта шудааст. Амалишавии ташаббусу пешниҳодҳои зиёди Эмомалӣ Раҳмон доир ба масоили об заминаи бозғимоди стратегиро барои рушди минбаъдаи сиёсати об ё гидрополитика дар арсаи байналмилалӣ фароҳам овард. Маҳз ба туфайли ҳамин ташаббусҳо мавзӯи об ба масъалаи асосии баррасишаванда дар ҷорабиниҳои сатҳи баланди сиёсӣ табдил ёфта, ба доираи консепсияҳо ва ҳадафҳои стратегии ҳам давлатҳои алоҳида ва ҳам созмону ташкилотҳои байналмилалӣ ворид гардид.

Мавриди зикр аст, ки Тоҷикистон дар давоми солҳои соҳибистиклолӣ бо назардошти захираҳои бойи обӣ, сиёсати миллии обро муваффақона ва натиҷабахш амалӣ намуда истодааст. Захираҳои об ягона сарвати табиӣ мебошанд, ки Тоҷикистон аз рӯи нишондодҳои он дар ҷаҳон яке аз ҷойҳои аввалинро ишғол менамояд. Мақсад ва ҳадафи асосии сиёсати миллии оби Тоҷикистон истифодаи оқилонаи захираҳои оби кишвар ба манфиати сокинони

мамлакат мебошад. Дар ин қарина, захираҳои об омилӣ муайянкунандаи дурнамои рушди Тоҷикистони соҳибистиклол мебошанд. Захираҳои об на танҳо сарвати асосии табиӣ ва манбаи асосии рушди Тоҷикистон, балки арзиши миллии сокинони кишвар низ мебошанд.

Рушди ҳамаҷонибаи иқтисодии гидроэнергетикии кишвар, модернизатсияи инфрасохтори об, ҳифзи захираҳои об, баҳусус пиряхҳо аз таъсири манфии тағйирёбии иқлим самтҳои афзалиятноки сиёсати дохилии об дар Тоҷикистон мебошанд.

Сиёсати минтақавии оби Тоҷикистон. Тавре ки дар боло қайд гардид, яке аз вазифаҳои бунёдии сиёсати оби Тоҷикистон азхудкунии пурраи иқтисодии оби кишвар мебошад, ки ҳамкориҳои судманди Тоҷикистону кишварҳои минтақа ва давлатҳои абарқудратро тақозо менамояд. Барои ҳалли мушкили об дар минтақа ҳамкориҳои байнидавлатӣ ва минтақавӣ нақши муҳим дорад. Дипломатияи об роҳи муътамад ва инсондӯстона барои ҳалли ҳамаҷонибаи масъалаҳои марбут ба об дар Осиёи Марказӣ мебошад.

Мавриди зикр аст, ки иродаи баланди сиёсӣ ва ҳисси олии инсондӯстии Президенти Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон имкон дод, ки ҳама гуногунандешҳои минтақавӣ дар соҳаи истифода ва истеъмоли захираҳои об тавассути музокироти дучониба ва бисёрҷониба ва дар асоси эҳтироми манфиатҳои тарафҳо ҳалли худро ёбанд. Махсусан, ҳалли судманди тарафайни тамоми масоили вобаста ба об бо Ҷумҳурии Ўзбекистон, аз як тараф, барои рушди дипломатияи минтақавӣ дар соҳаи об заминаи нав гузошт, аз ҷониби дигар нишон дод, ки об ва дарёҳои фаромарзӣ ҳеҷ гоҳ манбаи пайдоиши низоъ набуд ва нахоҳанд буд, балки онҳо манбаи табиӣ ҳамгирӣ ва пайвастагии байни кишварҳо ва халқу миллатҳо мебошанд.

Сиёсати байналмилалӣи оби Тоҷикистон. Сиёсати об ё гидрополитика яке аз самтҳои асосӣ ва афзалиятноки сиёсати хориҷии Тоҷикистон мебошад. Ҷумҳурии Тоҷикистон ба масъалаҳои таъмини аҳолии сайёра бо оби тозаӣ нӯшокӣ ва истифодаи сарфакоронаи захираҳои об диққати ҷиддӣ медиҳад. Мушкилоти об дар ҷаҳони муосир проблемаи ҷиддитаринест, ки ба ҳаёти беш аз миллиардҳо одамони сайёра таҳдид мекунад.

Дар тӯли ду асри охир инсоният муносибати аз ҳама манфиро бо об раво дидааст. Рушди демографӣ ва соҳаи саноат, баҳусус саноати кимиёвӣ ва ҳарбӣ ба захираҳои об таъсири манфӣ расонида, ба ифлосшавии ҳам захираҳои об ва ҳам табиат мусоидат карданд. Манбаъҳои зиёди оби тозаӣ нӯшокӣ ва манзараҳои табииро дигар барқарор кардан имкон надорад. Ҳалли мушкилоти обӣ саъйи якҷоя ва дастаҷамъонаи умумисайёравиро талаб мекунад. Сиёсати байналмилалӣи оби Тоҷикистон маҳз ба ҳамин мақсад нигаронида шудааст. Ташаббусҳои байналмилалӣи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон доир ба эълон намудани соли 2003 «Соли байналмилалӣи оби тоза», солҳои 2005 – 2010 Даҳсолаи байналмилалӣи «Об барои ҳаёт», соли 2013 «Соли байналмилалӣи ҳамкорӣ дар соҳаи об», солҳои 2018 – 2028 Даҳсолаи байналмилалӣи «Об барои рушди устувор» далели равшани фаъолияти амалии Тоҷикистон доир ба ҳалли

мушкилоти вобаста ба об дар сатҳи ҷаҳонӣ мебошад. Тоҷикистон, махсусан Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳамеша ба нафароне, ки бо сабабу омилҳои субъективӣ ва ё объективӣ ба оби тозаӣ нӯшокӣ дастрасии комил надоранд, ҳисси баланди инсондӯстӣ зоҳир менамояд.

Мушкилоти об дар ҷаҳон. Захираҳои оби тоза дар сатҳи сайёра нобаробар ҷойгир шудаанд ва ин сабаби асосии маҳдуд шудани дастрасии як қисми аҳоли ва гурӯҳҳои муайяни кураи замин ба оби тозаӣ ошомиданӣ мебошад. Тибқи маълумоти мавҷуда, Африка дар ҳолати вазнин қарор дорад, ки дар он танҳо 10% аҳоли ба об дастрасии доимӣ доранд. Аврупо дар сатҳи қаноатбахши таъминоти об қарор дорад, ки дар он зиёда аз 95% аҳоли барои таъминоти об шароити хуб доранд.[2] Бӯҳрони обӣ ба минтақаи Осиё, ки дар он 50% аҳолии ҷаҳон ва 36% захираҳои об ҷойгир аст таҳдид мекунад. Имрӯзҳо аҳолии 80 кишвар ба оби тозаӣ ошомиданӣ дастрасӣ надоранд. Сокинони ин кишварҳо ҳамарӯза бо мушкилоти об рӯбарӯ ҳастанд ва норасоии шадиди оби ошомиданиро эҳсос мекунанд. Мушкилоти дигари асосӣ сифати оби ошомиданӣ мебошад. Ҳоло, аз оби бесифат, ҳаёт ва саломатии миллионҳо одамон зерӣ хатар аст. Илова бар ин, мушкилоти мазкур мушкилоти иқтисодӣ эҷод мекунад ва ба неқӯаҳволии одамон таъсири манфӣ мерасонад. Бо ин сабаб, дар ҷаҳон ҳар сол зиёда аз 500 миллион нафар одамон ба бемориҳои гуногун гирифта мешаванд. Далели аз ҳама ташвишвар ин аст, ки ҳамасола аз 10 то 18 миллион нафар одамон бо ин сабаб мефавтанд. Ин рақам аз шумораи аҳолии бисёре аз кишварҳои ҷаҳон зиёдтар аст. Ин маънои онро дорад, ки ҳамасола бо сабаби нарасидан ё истифодаи оби пастсифати нӯшокӣ аҳолии як давлати олам комилан ба ҳалокат мерасад.

Тибқи маълумоти Созмони умумиҷаҳонии тандурустӣ ва Ҳазинаи кӯдакони Созмони Милали Муттаҳид, ҳамасола тақрибан 1,5 миллион кӯдаки то панҷсола мемиранд. Ҳамасола кӯдакони бо сабаби бемориҳои вобаста ба истеъмоли оби нӯшокӣ пастсифат ва санитария 443 миллион рӯзи дарсиро аз даст медиҳанд. 31 ҷузъи муассисаҳои таълимии сайёра ба оби тоза дастрасӣ надоранд.[3]

Вобастагии камбизоатӣ низ ба дастрасӣ ба об таъвям аст. Шумораи одамоне, ки дар як рӯз камтар аз \$ 1,25 даромад доранд, ба шумораи одамоне, ки ба оби тозаӣ ошомиданӣ дастрасӣ надоранд, баробар аст. То соли 2030 тақрибан нисфи аҳолии ҷаҳон аз нарасидани об азият мекашанд ва 24-700 миллион нафар одамон аз сабаби нарасидани об маҷбур мешаванд манзили зисти худро тарк кунанд. [4]

Тибқи иттилои як манбаи дигар, имрӯз беш аз ду миллиард нафар дар ҷаҳон ҳавфи норасоии обро аз сар мегузаронанд. Тибқи пешгӯии коршиносон, то соли 2050 ин рақам метавонад то панҷ миллиард афзоиш ёбад, ки тақрибан нисфи аҳолии ҷаҳонро ташкил менамояд. Дар ҳисоботи СММ аз соли 1998 дар ин бора нишон дода шуда аст, ки агар дар соли 1950 танҳо 12 кишвар бо аҳолии камтар аз 50 миллион аҳоли ба норасоии об дучор шуда бошанд, дар соли 1990 бошад 300 миллион аҳолии 26 кишвар аллақай ба ин мушкилот дучор шуда буданд. Дар соли 2017 зиёда аз 2,1 миллиард нафар ба оби тозаӣ ошомиданӣ, 4,5 миллиард нафар ба хидматрасониҳои асосии санитарӣ дастрасӣ надоштанд. Норасоии об ба 40 ҷузъи аҳолии сайёра таъсир мерасонад ва 80 ҷузъи обҳои нӯшокӣ дар муҳити

зист бидуни коркарди аввалиндарача мемонад. Дар соли 2050 бо мушкилоти обӣ 65 кишвар тахминан бо шумораи умумии аҳолии 10 миллиард дучор хоҳанд шуд. [7]

Ин ҳама нишондодҳо зарурати омӯзиши масъалаҳои вобаста ба обро боз ҳам мубрам намуда, ҳалли сиёсии ин масоил беш аз пеш аҳамияти ҳаёти пайдо мекунад. Дар ин замина омӯзиши гидрополитика ҳамчун шоҳаи алоҳидаи илмҳои сиёсӣ ва фанни таълимӣ зарурати махсус дорад.

Имрӯз зарурати он пеш омадааст, ки дар асоси натиҷаҳои бадастомада ва таҷрибаи пайдогардида дар соҳаи сиёсати ҷаҳонии об таҳия ва омӯзиши «Гидрополитика» ҳамчун фанни алоҳидаи таълимӣ ва як шоҳаи мустақили илмҳои сиёсӣ ба роҳ монда шавад. Агар ҷомеаи ҷаҳонӣ ба сӯи рушди устувор ҳаракат мекунад, пас пешниҳоди мазкур зарурати ҳаёти дорад, зеро бе истифодаи самараноки имкониятҳо ва иқтисодии обӣ ба даст овардани ин ҳадаф ғайриимкон аст. Илова бар он, яке аз воситаҳои асосии ҳалли мушкилоти вобаста ба об дар арсаи байналмилалӣ ин ҳарчи бештар маълумотнок кардани аҳоли доир ба муҳимияти об ҳамчун сарчашмаи аввалиндарачаи ҳаёт дар ҷаҳон мебошад.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Баромади Коитиро Матсуура, собиқ Директори генералии ЮНЕСКО// <https://articlekz.com/article/16304> (санаи воридшавӣ :12.01.2017)
2. Салоҳиддинов А. Т., Икрамов Р.К., Тимирова М. Н. «Управление водными ресурсами», учебное пособие, Ташкент ТИМИ 2013 г.стр. 7.//<http://swan-water.old.ogpi.ua.es/sites/swan-water.eu/files/Water%20Resources%20Management.pdf> (Дата посещения :12.01.2017)
3. Суханронии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар вохӯрӣ бо намояндагону фаъолони ҷомеаи кишвар 12.05.2018, шаҳри Душанбе. Сарчашма: <http://www.president.tj>(санаи воридшавӣ: 20.05.2018)
4. Маърузаи умумиҷаҳонии СММ «Дар бораи нақши захираҳои об», 16 март соли 2009, шаҳри Истамбул. Сарчашма: "Компас" ИТАР-ТАСС. rodop.org.(санаи воридшавӣ: 23.09.2015)
5. Мировые водные ресурсы // http://otherreferats.allbest.ru/ecology/00044855_0.html (Дата посещения: 27.10.2016)
6. Суханронии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар маросими кушодашавии Конференсияи байналмилалӣ сатҳи баланд доир ба Даҳсолаи байналмилалӣ " Об барои рушди устувор, солҳои 2018 -2028» 20.06.2018, шаҳри Душанбе. // www.president.tj(санаи воридшавӣ 14.04.2019)
7. Конференсияи СММ доир ба рушди устувор (Rio +20).// www.ecoaccord.org/rio20 (санаи воридшавӣ 14.04.2018)

МАФКУРАСОЗИИ МИЛЛӢ ВА НАҚШИ ЭМОМАЛӢ РАҲМОН ДАР ТАҲКИМИ СУЛҲУ ВАҲДАТИ МИЛЛӢ ДАР ШАРОИТИ ҶАҲОНИШАВӢ

Хидиров Н.Н. - ассистенти кафедраи сиёсатишиносӣ ва робита бо ҷомеа, унвонҷуӣи кафедраи дипломатия ва муносибатҳои байналмилалӣи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, mail: khidirov.nozim@gmail.com

Мафкурасозии миллӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ вазифаи муҳим ва мураккабест, ки Тоҷикистон, ҳамчун давлати мустақил, бо он рӯбарӯ мебошад. Ҷаҳонишавӣ боиси таъсири амиқ ба фарҳанг, сиёсат ва иқтисоди кишварҳо мегардад, ки дар натиҷа, ҳифзи хувияти миллӣ ва арзишҳои фарҳангии мардум кори зарурӣ ва вазифаи муҳими мутахассисони соҳа мебошад. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон, нақши калидӣ дар таҳкими мафкурасозии миллӣ ва ҳифзи арзишҳои фарҳангии кишвар доранд. Низоми навини равобити байналмилалӣ имрӯз ҷиддан тақозо дорад, ки Тоҷикистони соҳибистиқлол муҳимтарин ҳадафҳои миллии худ, яъне таъмини истиқлолияти озодӣ, ҳифзи амнияти суботи сиёсӣ, таҳкими ваҳдати миллӣ ва рушди устувори кишварро дар асоси стратегияи фарогир ва санҷида амалӣ намояд. Самти афзалиятноки сиёсати давлатии мо ҳамоно таҳкими фарҳангу арзишҳои миллӣ ва ҳифзи манфиатҳои давлатиро тақозо менамояд. Муаллиф дар мақола кӯшиши менамояд, мафкурасозии миллиро дар шароити ҷаҳонишавӣ ва нақши Эмомалӣ Раҳмонро дар мафкурасозии миллӣ ва таъсири он ба таҳкими сулҳу ваҳдати миллӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ таҳлил кунад.

***Калидвожаҳо:** мафкурасозии миллӣ, арзишҳои миллӣ, фарҳанг, ҷавонон, сиёсати хориҷӣ, истиқлолияти давлатӣ, манфиатҳои миллӣ, ҷавонон, ватандӯстӣ, ваҳдати миллӣ, ҷомеаи ҷаҳонӣ, нақш, ҳамкорӣ, муносибат, равобит, саҳм, рушд.*

ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕОЛОГИИ И РОЛЬ ЭМОМАЛИ РАХМОНА В УКРЕПЛЕНИИ НАЦИОНАЛЬНОГО МИРА И ЕДИНСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Формирование национальной идеологии в условиях глобализации является важной и сложной задачей, стоящей перед Таджикистаном как независимым государством. Глобализация оказывает глубокое влияние на культуру, политику и экономику стран, в результате чего защита национальной самобытности и культурных ценностей народа является необходимой задачей и важной задачей специалистов в этой области. Основатель национального мира и единства – Лидер нации, Президент Республики

Таджикистан Эмомали Рахмон играет ключевую роль в укреплении национальной идеологии и защите культурных ценностей страны. Новая система международных отношений сегодня серьезно требует от независимого Таджикистана реализации важнейших национальных целей, а именно: обеспечения независимости и свободы, защиты безопасности и политической стабильности, укрепления национального единства и устойчивого развития страны на основе комплексной и проверенной стратегии. Приоритетным направлением нашей государственной политики по-прежнему является укрепление национальной культуры и ценностей, защита государственных интересов. В статье автор пытается проанализировать формирование национальной идеологии в условиях глобализации, а также роль Эмомали Рахмона в формировании национальной идеологии и ее влияние на укрепление национального мира и единства в условиях глобализации.

Ключевые слова: *национальная идеология, национальные ценности, культура, молодежь, внешняя политика, государственная независимость, национальные интересы, молодежь, патриотизм, национальное единство, международное сообщество, роль, сотрудничество, отношение, отношения, вклад, развитие.*

FORMATION OF NATIONAL IDEOLOGY AND THE ROLE OF EMOMALI RAHMON IN STRENGTHENING NATIONAL PEACE AND UNITY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Formation of national ideology in the context of globalization is an important and complex task facing Tajikistan as an independent state. Globalization has a profound impact on the culture, politics and economy of countries, as a result of which the protection of national identity and cultural values of the people is a necessary task and an important task for specialists in this field. The founder of national peace and unity – the Leader of the Nation, President of the Republic of Tajikistan Emomali Rahmon plays a key role in strengthening the national ideology and protecting the cultural values of the country. The new system of international relations today seriously requires independent Tajikistan to implement the most important national goals, namely: ensuring independence and freedom, protecting security and political stability, strengthening national unity and sustainable development of the country based on a comprehensive and proven strategy. The priority direction of our state policy is still strengthening the national culture and values, protecting state interests. In the article, the author tries to analyze the formation of national ideology in the context of globalization, as well as the role of

Emomali Rahmon in the formation of national ideology and its influence on strengthening national peace and unity in the context of globalization.

Keywords: *national ideology, national values, culture, youth, foreign policy, state independence, national interests, youth, patriotism, national unity, international community, role, cooperation, attitude, relations, contribution, development.*

Мафкурасозии миллӣ ҳамчун маҷмӯи арзишҳо, анъанаҳо ва эътиқодҳо, ки барои ташаккули ҳувияти миллӣ ва ҳамоҳангии иҷтимоӣ барои кулли шахрвандон муҳим мебошанд, фаҳмида мешавад. Ин раванд ба ташаккули худшиносии миллӣ, ифтихори миллӣ, дустдории Ватан-Модар, тарбияи ватандустӣ ва ваҳдати миллӣ мусоидат менамояд. Дар шароити ҷаҳонишавӣ, мафкурасозии миллӣ на танҳо барои ҳифзи анъанаҳо, балки барои рушди иқтисодӣ ва иҷтимоии кишвар низ зарурӣ ба ҳисоб меравад. [Каландаров, 2020, Мафкурасозии миллӣ дар Тоҷикистон: таҳлили равандҳо ва натиҷаҳо, саҳифа 15].

Эмомали Раҳмон ҳамчун роҳбари миллии шахрвандон, дар давраи роҳбарии худ, якҷанд иқдомотро барои таҳкими сулҳу ваҳдати миллӣ ва мафкурасозии миллӣ анҷом додааст, ки муҳимтарин онҳоро метавон ба инҳо тақсим кард:

- Сулҳи миллӣ: Эмомалӣ Раҳмон дар раванди музокироти сулҳ, ки боиси ба поён расидани ҷанги шахрвандӣ дар Тоҷикистон гардид, нақши калидӣ бозидоаст. Созишномаи сулҳ, ки дар соли 1997 имзо шуд, на танҳо ҷанги шахрвандиро ба поён расонд, балки асоси барқарор кардани субот ва рушди кишвар гардид ва баъди ба даст овардани сулҳ кишвар ру ба инкишоф намуд ва ба масъалаҳои иҷтимоию миллӣ диққати ҳамаҷаҳонаро зоҳир намуд. (Султонов, 2018, *Таърихи сиёсӣ ва иҷтимоии Тоҷикистон*, саҳифа 115).

- Таҳкими арзишҳои миллӣ: Роҳбари давлат ба таҳкими арзишҳои миллӣ таваччуҳи махсус дод, ки ин ба худшиносии миллӣ ва ифтихори шахрвандон мусоидат кард. Эмомалӣ Раҳмон дар суҳанрониҳояш доимо ба аҳамияти ҳифзи фарҳанги миллӣ ва забони тоҷикӣ таъкид мекунад, ки ин аз он далолат медиҳад, ки мафкурасозии миллӣ доимо зерини таваччуҳи роҳбарияти олии кишвар мебошад. (Искандаров, 2020, *Эмомали Раҳмон: Роҳбарӣ ва шенасоии миллӣ*, саҳифа 45).

- Дастгирии фарҳанг: Президенти кишвар бо таъсиси марказҳои фарҳангӣ ва баргузориҳои ҷорабиниҳои фарҳангӣ кушиш менамояд, ки арзишҳои миллиро тарғиб ва ҳифз кунанд. Ин ҷорабиниҳо, ки бо иштироки ҷавонон ва равшанфикронӣ ҷомеа баргузор мешаванд, барои рушди худшиносии миллӣ ва эҳёи анъанаҳои миллӣ муҳим мебошанд ва мафкурасозии миллиро амалӣ менамояд. (Маҳмадиев, 2021, *Анъанаҳои фарҳангӣ ва шенасоии миллӣ дар Тоҷикистон*, саҳифа 78).

Яке аз масъалаҳои ки барои омузиши мафкурасозии миллӣ бояд донист, ин таъсири ҷаҳонишавӣ ба фарҳангу арзишҳои миллӣ мебошад. Ҷаҳонишавӣ боиси афзоиши таъсири фарҳангҳои хориҷӣ ва технологияҳои нав ба арзишу

фарҳанги миллӣ мегардад, ки ин метавонад ба гумшавии арзишҳои миллӣ оварда расонад ва мафкурасозии миллиро ба манфиати давлат ҳал наамояд. Барои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дорои таърихи бисёр бой ва фарҳанги қадимист, муҳим аст, ки дар шароити ҷаҳонишавӣ ҳувияти миллии худро ҳифз намояд. Эмомалӣ Раҳмон бо сиёсати хирадмандона ва стратегияи равобити байналхалқӣ кӯшиш мекунад, ки ба ин масъалаи муҳим диққати махсус дода ҳифзи арзишҳои миллиро пайваста таъкид менамояд. (Раҳимов, 2019, *Масоили ҳуқуқи инсон дар Тоҷикистон: таҳдидҳо ва ҳалли онҳо*, саҳифа 102).

Тоҷикистон метавонад аз равандҳои ҷаҳонишавӣ барои пешрафти иқтисодӣ ва иҷтимоӣ истифода барад вале ҳифзи арзишҳои миллии кишвар дар мадди аввал гузошта шавад, зеро мафкурасозии миллӣ барои давалати миллӣ ба мисли Тоҷикистон чун обу ҳаво зарурӣ ба ҳисоб меравад. Ташаббусҳои пайвастаи Эмомалӣ Раҳмон дар соҳаи иқтисодиёт, ба монанди ҷалби сармоягузорӣ ва рушди инфрасохторҳо ва дигар соҳаҳо бо ба инобат гирифтани ҳифзи арзишҳои миллӣ ба роҳ монда шудааст, ки метавонанд ба рушди устувори кишвар мусоидат намояд (Султонов, 2018, *Таърихи сиёсӣ ва иҷтимоии Тоҷикистон*, саҳифа 130).

Таърихи ҷомеаи ҷаҳонӣ нишон медиҳад, ки кишварҳое, ки ба мафкурасозии миллӣ ва ҳифзи ҳувияти худ тавачҷуҳи махсус медиҳанд, дар шароити ҷаҳонишавӣ муваффақиятҳои бештаре ба даст меоранд. Масалан, кишварҳои Скандинавия бо сиёсати фарҳангӣ ва дастгирии арзишҳои миллӣ тавонистанд, ки ҳувияти худро ҳифз кунанд ва ҳамзамон ба равандҳои ҷаҳонӣ мутобиқ шаванд (Гарсия, 2022, *Фарҳанги миллӣ ва ҷаҳонишавӣ: таҷрибаи Скандинавия*, саҳифа 56).

Тоҷикистонро низ зарур аст роҳро меш гирад ки ҳам арзишҳои миллии чандинҳазорсолаи худро ҳифз намояд ва ҳам аз равандҳои ҷаҳонишавӣ ба манфиати давлат истифода бурда тавод. Зеро ҳардуи ин раванд ба мафкурасозии миллӣ, махсусан тарбияи ватандустиӣ ҷавонон таъсири назаррас дарад.

Хулоса мафкурасозии миллӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ барои Тоҷикистон аҳамияти аввалиндараҷа ва таъсири бузург дорад. Нақши Эмомалӣ Раҳмон ҳамчун асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ барои рушди минбаъдаи Тоҷикистон ҳамчун давлати мустақил ва соҳибхитиёр ва инчунин ҳамчун як роҳбари миллии кишвар ва лидери сиёсӣ ба мафкурасозии шаҳрвандон ва махсусан тарбияи ватандустиӣ ҷавонон аҳамияти қалбӣ дорад. Бо истифода аз имкониятҳои ҷаҳонишавӣ ва ҳифзи арзишҳои миллӣ, Тоҷикистон метавонад рушди устувор ва иҷтимоӣ худро идома диҳад. Ин раванд бояд бо сиёсати хирадмандона ва дастгирии арзишҳои миллӣ ҳамроҳанг бошад, то ки наслҳои оянда бо ифтихор аз мероси фарҳангии худ зиндагӣ намоянд.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Искандаров, Н. (2020). *Эмомали Раҳмон: Роҳбарӣ ва шенасоии миллӣ*. Душанбе: Институти тадқиқоти стратегӣ.
2. Каландаров, С. (2020). *Мафкурасозии миллӣ дар Тоҷикистон: таҳлили равандҳо ва натиҷаҳо*. Душанбе: Донишгоҳи Тоҷикистон.
3. Маҳмадиев, Ш. (2021). *Анъанаҳои фарҳангӣ ва шенасоии миллӣ дар Тоҷикистон*. Душанбе: Нашриёти «Сомон».
4. Раҳимов, С. (2019). *Масоили ҳуқуқи инсон дар Тоҷикистон: таҳдидҳо ва ҳалли онҳо*. Душанбе: Академияи илмҳои РТ.
5. Султонов, А. (2018). *Таърихи сиёсӣ ва иҷтимоии Тоҷикистон*. Душанбе: Донишгоҳи Тоҷикистон.
6. Гарсия, М. (2022). *Фарҳанги миллӣ ва ҷаҳонишавӣ: таҷрибаи Скандинавия*. Лондон: Нашриёти «Global Perspectives».

ХУСУСИЯТҲОИ МУҚОВИМАТ БО ТУНДГАРОИИ ДИНӢ ДАР ШАРОИТИ ИМРӢЗА

Хоҷаев Ҳ.Ҳ. Муовини директори Институти омӯзиши масъалаҳои давлатҳои Осие ва Аврупои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон
Тел.: +992 501 022 404; E-mail: Khojahikmat@mail.ru

Дар мақолаи мазкур таҳдиду хатари тундгароии динӣ ва роҳҳои мубориза ба он баррасӣ шудааст. Муаллиф паҳлуҳои гуногуни ин масъаларо таҳлил намуда, онро ҳамчун мушкилоти глобалии замони муосир муаррифӣ мекунад. Муаллиф диққати худро ба омилҳои афзоиши зояҳои тундгароӣ дар байни ҷавонон равона намуда, истифодаи технологияи гуногуни назарфиребӣ аз ҷониби гурӯҳҳои таҳрибиро нишон медиҳад. Инчунин дар мақола ташаббусҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мубориза бо ифротгароии динӣ низ нишон дода шудаанд.

Калидвожаҳо: тундгароии динӣ, терроризм, муқовимат бо терроризм, идеологияи тундгароӣ, таҳдидҳои замони муосир.

ОСОБЕННОСТИ БОРЬБЫ С РЕЛИГИОЗНЫМ РАДИКАЛИЗМОМ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

В данной статье рассматриваются угроза и опасность религиозного экстремизма и пути борьбы с ним. Автор адекватно анализирует данный вопрос и представляет его как одну из глобальных проблем современности. Автор акцентирует внимание на факторах роста экстремизма среди молодежи и показывает использование диверсионными группами различных приемов обмана. В статье также показаны инициативы Республики Таджикистан в борьбе с религиозным экстремизмом.

Ключевые слова: религиозный экстремизм, терроризм, противодействие терроризму, идеология экстремизма, угрозы современности.

FEATURES OF THE FIGHT AGAINST RELIGIOUS RADICALISM IN MODERN CONDITIONS

This article examines the threat and danger of religious extremism and ways to combat it. The author adequately analyzes this issue and presents it as one of the global problems of our time. The author focuses on the factors of the growth of extremism among young people and shows the use of various methods of deception by sabotage groups. The article also shows the initiatives of the Republic of Tajikistan in the fight against religious extremism.

Key words: religious extremism, terrorism, countering terrorism, ideology of extremism, modern threats.

Дар асри XXI тундгароии динӣ ба яке аз масъалаҳои ҳалталаби замони муосир табдил ёфта, баррасӣ ва ҷустуҷӯи роҳу воситаҳои паст намудани шиддати иртиҷоии он дар сиёсати байналмилалӣ ва робитаҳои хориҷӣ мавқеи

намоёнро ишғол кардааст. Тундгароии динӣ яке аз чиддитарин таҳдид ба тамаддуни муосир буда, бештар аз ҳама ба субот ва рушди ҷомеаи башарӣ хатар дорад. Тундгароии динӣ маъмулан дар шакли амали ифротии гурӯҳҳои иҷтимоӣ зоҳир шуда, ба амнияти давлат ва рушди босуботи ҷомеа таъсири манфӣ мерасонад. Тундгароии динӣ бо таҳриби бевоситаи арзишҳои иҷтимоӣ, бо қатлу куштор ва террор, ки барои тундгароён шакли асосии амалисозии барномаи идеологӣ гаштааст, алоқаманд мебошад.

Таъсири идеологияи тундгароии динӣ боиси таҳрифи ҷаҳонбинии шахс ва нуқси чиддии равонии ӯ мегардад. Тундгароии динӣ гурӯҳи доираи муайяни одамонро ба доми худ афтонида, ба афкор, ҷаҳонбинӣ ва шуури онҳо таъсир расонида, онҳоро ба гурӯҳҳои хушунатомез ва ифротӣ табдил медиҳад. Қолаби динӣ фақат чун як рӯйпӯши муносибе барои тундгароёни динӣ ва терроризми байналмилалӣ чиҳати расидан ба ҳадафҳои ғаразнок хидмат мекунад.

Алҳол тундгароии динӣ ва муқобилият ба он ҳам барои давлатҳои алоҳида ва ҳам барои ҷомеаи ҷаҳонӣ яке аз муҳимтарин проблема мебошад. Микёс ва ҷанбаи амалҳои террористии солҳои охир аз он шаҳодат медиҳанд, ки тундгароён ва террористон моҳият ва тарзи амали худро тағйир дода, ба як падидаи глобалӣ табдил ёфтаанд. Бояд моҳияти шаклҳои муосири зуҳури тундгароии динӣ ба таври возеҳ мушаххас шавад, то ин ки усулҳои муносиби муқобилият бо он ва механизмҳои пешгирӣ ва решакан кардани он тарҳрезӣ шаванд.

Дар иртибот бо ин бояд ба омилҳои зерин тавачҷуҳ карда шавад:

Якум, миқёси густириши тундгароии динӣ, ки бевосита бо хушунати иҷтимоӣ алоқаманд аст, муайян карда шавад. Зеро минтақаҳои алоҳида таҳти зарбаи тундгароии динӣ қарор мегиранд ва гурӯҳҳои гуногуни иҷтимоӣ ба он фаро гирифта мешаванд. Тамоюли афзоиши тундгароии динӣ дар ҷаҳони муосир онро ба яке аз проблемаҳои глобалӣ табдил додааст.

Дуюм, афзоиши ин падида чунон босуръат аст, ки дар афкори ҷамъиятӣ бо ифротгароии динӣ ва бо баъзе намудҳои он айният пайдо намудааст. Шумораи ҳарчи бештари одамон, сарфи назар аз табақаи иҷтимоӣ, ҷонибдори ифротгароии динӣ шудаанд. Ин ҳолат, махсусан, барои ҷавонон хос аст.

Сеюм, мураккабӣ ва гуногуннавьии тундгароӣ ва ифротгароии динӣ бо ҷанбаи пинҳонии он алоқаманд аст. Чунин хусусияти он дар шароити кунунӣ дарки нави ин падидаҳо ба асоси равиши системавӣ талаб мекунад, ки таҳқиқоти амиқ ва усулҳои ташкилӣ – ҳуқуқӣ ва иттилоотӣ – мантиқии мубориза бо падидаҳои манфии диниро пешбинӣ менамояд.

Тундгароии динӣ тадриҷан ҷанбаҳои глобалиро ба худ гирифта, имрӯз барои тамоми ҷомеаи ҷаҳонӣ ба мушкилии чиддӣ табдил ёфтааст ва чиҳати созмондиҳии муборизаи муассир бо он саъю талоши муштараки давлатҳои гуногун, ҳадамоти махсус ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқу тартиботи онҳо ва аҳли ҷомеаи байналмилалӣ зарур аст. Дар айни замон интиҳоб намудани стратегияи дуруст ва санҷидашудаи муқобила бо таҳдидҳои террористӣ хеле муҳим аст.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон вобаста ба ин масъала хеле бамаврид қайд намуда буданд: “Ғайр аз муборизаи мусаллаҳона бо терроризм ба ҳалли масоили иҷтимоӣ ва иқтисодӣ, ки дар баъзе ҳолатҳо сабаби тундгароӣ шуда метавонад, таваҷҷуҳи хос бояд зоҳир кард. Бо таваҷҷуҳ ба минтақаи мо бояд қайд кард, ки амалҳои гурӯҳҳои ифротиву тундгаро барои кишварҳои Осӣи Марказӣ низ хатари чиддӣ доранд” [8]. Воқеан, барои муқобилияти муассир бо тундгароии динӣ омӯзиши амиқи заминаҳои иҷтимоӣ, идеологӣ, иҷтимоӣ – фарҳангии зухур ва густариши он, ҳамчунин тадбирҳои пешгирикунанда, монанди огоҳ намудан, бартараф кардан ва қатъи ин падидаи манфӣ дар сатҳи миллӣ, минтақавӣ ва байналмилалӣ аҳамияти муҳим пайдо мекунад. Муҳимияти омӯзиши масъала низ бо чунин вазъият асоснок карда мешавад.

Ҳамзамон, бояд ёдовар шуд, ки сиёсишавии дин ва зуҳури ифротгароии динӣ руҳияи тундгароии ҷавононро ба миён оварда, дар самти таҳкими давлатдорӣ миллӣ таҳдиду хатарҳои нав ба навро эҷод намуда истодааст. Махсусан, ҷавонони Тоҷикистон, ки қишри осебпазири ҷомеа шинохта мешаванд, аз ҳама бештар зери таъсири ғояҳои ифротгароӣ ва тундгароии динӣ қарор гирифта, ба муқобили манфиатҳои миллӣ ва суботи сиёсии кишвар равона карда мешаванд. Аз ин рӯ, омӯзиши паҳлуҳои гуногуни зуҳури тундгароии динӣ, муайян кардани сабабҳои пайдоиш ва ҷустуҷӯ намудани роҳу воситаҳои муқовимат бо ин падидаи манфӣ омӯзиш ва таҳқиқи ин масъаларо аз ҳарвақта дида муҳимтару заруртар менамояд.

Баъди фурупошии Иттиҳоди Шуравӣ дар харитаи сиёсии ҷаҳон тағйироти кулӣ ба вуқӯъ омада, давлатҳои узви ин иттиҳод соҳиби истиқлолияти миллӣ гардиданд. Ҷумҳурии Тоҷикистон пас аз солҳои 1991-1992, ки соҳибистиклол гардид, дере нагузашта, бо даҳлати субъектҳои хориҷӣ ба майдони ҷанги шаҳрвандӣ табдил ёфт. Дар натиҷаи ҷанги шаҳрвандӣ бенизомӣ дар мақомоти давлатӣ ва бухронҳои иҷтимоӣ сиёсӣ дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон авҷ гирифт.

Аз ин бенизомӣ истифода карда, гурӯҳҳои алоҳидаи таҳрибкор, роҳзанон ва баъзе намоёндагони ифротгарову тундгаро ба ҷинояткориву ғоратгарӣ, ташвиқоту тарғиботи ғояҳои динии хусусиятҳои тундгароидошта даст мезаданд. Баъзе аз сарварони гурӯҳҳои алоҳида ба оммаи мардум худро намоёндаи дини Ислом муаррифӣ намуда, бо роҳи фиреб ва дасисабозӣ мардумро ба парастии фарҳанги ба мо бегона тарғиб менамуданд.

То солҳои 90-уми асри гузашта равияҳои номатлуби терроризм, экстремизм ва тундгароӣ дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон миёни ҷавонон ба мушоҳида намерасид. Пайдоиши тундгароии динии ҷавонон танҳо пас аз истиқлолияти миллӣ, ҳамчун ақида ва равияи хатарнок ба пешрафти давлати соҳибистиклоли Тоҷикистон ва бо мақсади амалӣ кардани ҳадафҳои нопоки худ, мардуми камбизоат ва ҷавонони камтаҷрибаро, ки саводи кофӣ надоштанд, ба тарафи худ ҷалб менамуданд.

Чавонони ба равияҳои ба тундгарой майлдошта оид ба баррасии ин ё он масъалаи баҳсталаб яктарафа ва аз нигоҳи тундгароии динӣ баҳо дода, хусусиятҳои тадқиқоти илмӣ ва назариявии олимону донишмандони замони муосирро ба назар намегирифтанд [9].

Дар мавриди зиёд гардидани таъсири манфии тундгароии динӣ ва ифротгароии динию сиёсӣ ба инобат гирифтани вазъи иқтисодию иҷтимоии кишвар низ хеле зарур буд. Иқтисодиёти миллии Тоҷикистон дар натиҷаи ҷанги шаҳрвандӣ ба бӯҳрони ҷиддӣ мувочеҳ гардид ва натиҷаи ноговори онро мо имрӯз дида истодаем. Ба ҳамаи кӯшишу талошҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон нигоҳ накарда, то имрӯз масъалаҳои бунёдии таҳкими пояҳои иқтисодии кишвар то андозае ҳалношуда боқӣ мондаанд. Аммо дар ин самт стратегияҳо ва барномаҳои дарозмуддату кӯтоҳмуддат қабул шудаанд, ки барои беҳтар намудани вазъи иқтисодию иҷтимоии сокинони мамлакат нигаронида шудаанд ва бояд дар солҳои наздик рушди иқтисодии Тоҷикистонро тибқи интизориҳои стратегии давлат таъмин намоянд. Паст намудани сатҳи камбизоатӣ, баровардани мамлакат аз бунбасти коммуникатсионӣ, расидан ба амнияти озуқаворӣ, таъмини истиқлоли энергетикӣ ва саноатикунонӣ ҳадафҳои стратегие мебошанд, ки бо мақсади таъмини рушди иқтисодии мамлакат қабул гардидаанд. Инчунин, “Стратегияи миллии рушди Тоҷикистон барои давраи то соли 2030” низ бо ин мақсад қабул гардидааст. Аммо бояд барои ташкили ҷойҳои корӣ, кам кардани муҳочират, боло бурдани сатҳи зиндагии мардум ҷораҳои ҷиддитар андешид. Аллакай кам нестанд ҳолатҳои, ки муҳочирон дар кишварҳои хориҷӣ на танҳо мағзшӯӣ мешаванд, балки аз ғояҳои тундгарой ва ифротгарой пайравӣ намуда, ба сафи онҳо мепайванданд. Ин тамоюлот низ ниёз ба таҷдиди назар дорад. Дар оянда барои коҳиш додани шумораи муҳочирон ва барои онҳо дар дохили мамлакат ба вучуд овардани ҷойҳои корӣ бояд талош варзем, то ки осебпазирии мамлакат аз ин лиҳоз аз байн бурда шавад [4].

Дини ислом дар таърихи фарҳангу тамаддуни миллати мо ҷойгоҳи махсус дорад ва яке аз унсурҳои муҳими фарҳанги миллии моро низ ташкил медиҳад. Лекин дар шароити муосир исломи сиёсӣ, ки аз таълимоти исломгароён сарчашма мегирад, ҳамчун силоҳи идеологӣ барои тасхир намудани шуури ҷамъиятӣ дар муборизаҳои сиёсӣ истифода мешавад. Мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки ин гуна нерӯҳо исломро на барои беҳтар кардани вазъи маънавию ахлоқии ҷомеа, балки барои ба даст овардани ҳокимият ва тағйир додани сохти конститутсионӣ истифода мебаранд [4].

Дар доираҳои илмии Тоҷикистон, махсусан илмҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ ва гуманитарӣ омилҳои иҷтимоӣ-сиёсии мавҷудияти ифротгароии динӣ-сиёсӣ мавзӯи баҳсу мунозираи доманадор ба шумор меравад. Ба ақидаи Р.Г. Абдулатипов, «Зухуроти ифротгароии динӣ-сиёсӣ якҷанд сабаб дорад: барҳам хӯрдани собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ ва оғози демократикунонии ҳаёти ҷамъиятӣ боиси беназорат мондани шуури динӣ гардид. Дар кишварҳои Осиёи Марказӣ дар заминаи қувват гирифтани эътирозҳои иҷтимоӣ мунтазам муттаҳидшавии ҳаракатҳои динӣ-ифротии самти исломидошта ва ифротгароии миллатгароёна

ба амал омад. Озодиҳои демократӣ, парокандагии иҷтимоӣ-сиёсии ҷомеа, сатҳи хеле пасти дониши рӯҳониёни исломии ин кишварҳо, ба таҳкими мавқеи тундгароии динӣ мусоидат намуданд» [1]. Пас аз пошхӯрии Итиҳоди Шуравӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳолати таҳти таъсири идеологӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва динии ҷаҳони ислом мондани кишвар ба миён омад ва ин раванд метавонист боиси номуътадил инкишоф ёфтани ҷомеаи мо гардад [2].

Таъсиррасонии пинҳонӣ ба раванди исломикунонии фазои динии ҷомеа дар Тоҷикистон ва дигар кишварҳои Осиёи Марказӣ аз ҷониби қувваҳои муайяни як қатор кишварҳои хориҷӣ собит гардидааст. Як зумра кишварҳои хориҷӣ саъю талош доранд, ки манфиатҳои сиёсӣ ва геополитикии худро бо ҳар роҳе, ки имкон дорад, ҳатто бо роҳи истифода ва ҷалби гурӯҳҳои динӣ - ифротгароӣ, дар ин минтақаи ҳаётан муҳим ҳифз кунанд [5; 6]. Пӯшида нест, ки дар арсаи байналмилалӣ (махсусан, дар кишварҳои араб ва дар дигар минтақаҳои ҷаҳон) зуҳур ёфтани ҳаракатҳои равияҳои динӣ-ифротӣ, ба монанди «Давлати исломӣ», «Салафия», «Ал-Қоида», пайдоиши ваҳҳобия, натиҷаи қорҳои ҳадамоти кашшофӣ кишварҳои манфиатдор маҳсуб меёбанд. Аксар вақт омили исломӣ аз ҷониби ин гуна ҳадамоти махсус барои ҳалли масъалаҳои хусусияти байналмилалӣ дошта хеле моҳирона истифода бурда мешаванд. Аммо оид ба масъалаи таъсир ва таъминоти моддии давлатҳои дигар, бахусус Шарқи Наздик, шубҳае нест, ки ин номгӯйро метавон бе охир идома дод [2].

Ба ҳамагон возеҳ аст, ки тайи солҳои охир доираи хатару таҳдидҳои аз терроризму ифротгароӣ бароянда мунтазам васеъ гардида, ин зуҳуроти харобиовар боиси оқибатҳои даҳшатбор мегарданд ва фаъолияти созмону гурӯҳҳои террористиву тундгаро ва ифротгаро хусусияти афзояндаи фаромарзиви фаромиллӣ касб менамоянд.

Гузашта аз ин, паҳншавии босуръати бемории сироятии COVID-19 дар солҳои 2020-2021 ва пайомадҳои он ҷараёни муқовимат бо ин таҳдидҳоро боз ҳам мушкул гардонид, раванди татбиқи Рӯзномаи 2030 ва дастёбӣ ба ҳадафҳои рушди устувори онро дар минтақаҳои гуногуни ҷаҳон халалдор сохт. Гурӯҳҳои террористӣ аз чунин вазъи баамалномада сӯйистифода карда, фаъолияти ифротгароӣ, ҷалби бештари ҷавонон ба он, ташвиқ ва анҷом додани ҳамлаҳои террористӣ, аз ҷумла бо истифода аз технологияҳои иттилоотиву коммуникатсиониро густариш мебахшанд [7]. Боиси таассуф аст, ки бидуни дарки ҳадафҳои аслии созмону гурӯҳҳои ифротиву террористӣ баъзе воситаҳои ахбори омма барои роҳбарони онҳо минбар ё дигар имконоти ибрази матлабро фароҳам меоранд. Ин гуна рӯйкардҳо, ба назари мо, ғайрисозанда буда, гурӯҳҳои носолихро дар ҷомеаи ҷаҳонӣ таблиғу ташвиқ менамоянд.

Ҳамчунин, имрӯз созмону гурӯҳҳои тундгаро ва ифротиву террористӣ зимни роҳандозии ҳадафҳои нопоки худ аз зарфиятҳои технологияи иттилоотии пешрафта фаровон истифода мебаранд, ки бояд ин мавзӯ мавриди таваҷҷуҳ ва тадбирирандешии муассири масъулону қоршиносон қарор гирад. Тибқи таҳлилу пешбиниҳо, чунин вазъият дар кишварҳои алоҳидаи

дунё дар оянда идома ёфта, ҳузур ва фаъолияти ДИИШ ва Ал-Қоида густариш меёбад. Бинобар ин зарурати таҳияи равишҳои нави инноватсионии муборизаи муштарак бар зидди терроризм, паҳншавии идеологияи ифротгароӣ ва тундгароии динӣ, аз ҷумла бо истифода аз технологияҳои муосир, ба миён омадааст [8].

Вазири корҳои хориҷии Тоҷикистон Сирочиддин Муҳриддин дар яке аз суҳбатҳои худ пешниҳод намуд, ки дар қаламрави вилояти Хатлон Маркази воқуниши гуманитарии Созмони Аҳдномаи амнияти дастаҷамъӣ (СААД) таъсис дода шавад. Тибқи иттилои Вазорати корҳои хориҷии ҷумҳурӣ, ин пешниҳод аз ҷониби ӯ 21 июни соли 2024 дар ҷаласаи Шурои вазирони корҳои хориҷии Созмон дар шаҳри Алмаато садо дод. Ба андешаи ӯ, фаъолияти Маркази ҷиҳати воқуниши ғаври ба таҳдиду ҷолишҳо ва бӯҳронҳои башардӯстона (гуманитарӣ) нигаронида хоҳад шуд. Ҳамчунин вазири корҳои хориҷӣ аҳамияти анҷоми ҷараёни ҷандинсолаи гуфтушунидҳо оид ба таҳияи Барномаи ҳадафноки байнидавлатӣ оид ба таҳкими сарҳади байни Тоҷикистон ва Афғонистонро таъкид дошта, ташаббуси ба имзо расонидани Қарори Шурои амнияти дастаҷамъии СААД-ро дар моҳи июли соли равон пешниҳод карда буд. Вазири корҳои хориҷии ҷумҳурӣ ба мушкилоти тундгароӣ (радикализм)-и динӣ тавачҷуҳи хосса зоҳир намуда, иброз дошт, ки “Барои минтақаи Осиёи Марказӣ ҷиддитарин таҳдиди пешбурди афқору идеологияи тундгароии динӣ маҳсуб меёбад” [3].

Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ин мақсад бо якҷанд созмонҳои минтақавӣ ва байналмилалӣ, аз ҷумла Иттиҳоди Аврупо, ниҳодҳои махсуси Созмони Милали Муттаҳид, Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо ва кишварҳои мададрасон, аз қабили Ҷопон, Иёлоти Муттаҳидаи Америка, Чин ва Россия дар доираи лоиҳаҳои гуногуни марбут ба мудирияти сарҳад ҳамкорӣ судмандро ба роҳ мондааст. Бинобар рушди босуръати технологияи соҳаи мудирияти сарҳад имрӯзҳо зарурати таъмин намудани мақомоти назорати сарҳадӣ бо технологияҳои муосир барои саривақт ошкор ва пешгирӣ намудани кӯшишҳои гурӯҳҳои террористиву ифротӣ, ки нияти раҳна кардани низоми сарҳади давлатиро доранд, ба миён омадааст.

Амалӣ намудани ин иқдом омӯзиши таҷрибаи кишварҳои тараққиёфта ва марҳила ба марҳила ҷорӣ кардани стандартҳои пешқадами байналмилалӣ дар мудирияти сарҳади давлатӣ тақозо мекунад. Аз ин рӯ, дастрас намудани василаҳои аз лиҳози фановарию техникаӣ пешрафта ва бозғамимод дар ин масир яке аз вазифаҳои асосии муборизаи муштаракӣ сатҳи байналмилалӣ бо терроризм доништа мешавад. Дар заминаи ҷунин иқдомот доираи ҳамкорӣ Тоҷикистон вобаста ба ин самти муҳим дар ояндаи наздик боз ҳам васеъ мегардад. Моро зарур аст, ки барои баланд бардоштани сатҳи огоҳӣ, дониш ва таҳкими иқтидори давлатҳо дар мубориза бо терроризм, тундгароӣ ва ифротгароии динӣ тавассути механизмҳои мавҷуда ва дар доираи қонунҳои амалкунандаи байналхалқӣ ва ҚТ бо кишварҳои дигар ҳамкорӣ зичу судманд дошта бошем.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Абдулатипов, Р.Г. Судьбы ислама в истории России: история и перспективы [Текст] / Р.Г. Абдулатипов. – М.: Мысль, 2002. – 317 с.
2. Махмадизода Н.Д., Шодиев Р. Бархӯрдҳои геосиёсии қудратҳои ҷаҳонӣ омилҳои муҳимми зоҳиршавии ифротгароии динӣ-сиёсӣ [Захираи электронӣ]. – URL: <https://philosophical.tnu.tj/wp-content/uploads/2022/11/barhurd-oi-geosijosii-udrat-oi-a-on-omili-mu-immi-zo-irshavii-ifrotgaroii-din-sijos-.pdf> (санаи мурочиат: 25.03.2024)
3. Пешниҳоди Тоҷикистон оид ба таъсиси Маркази воқуниши гуманитарии СААД дар Хатлон [Захираи электронӣ]. – URL: <https://asiaplustj.info/ru/node/337945> (санаи мурочиат: 25.06.2024)
4. Сафарализода, Х.К. Таҳдидҳои замони муосир: масъалаҳои назариявӣ методологӣ / Х.К. Сафарализода. – Душанбе: ЭР-Граф, 2023. – 420 р. – EDN RGUOGV
5. Сафарализода, Х.К. Внешние угрозы как результат столкновения геополитических интересов / Х.К. Сафарализода // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. – 2020. – № 6. – С. 276-284. – EDN VVQADG
6. Сафарализода, Х.К. Транснациональные угрозы, столкновение геополитических интересов и перспективы обеспечения национальной безопасности / Х.К. Сафарализода // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. – 2019. – № 8. – С. 275-282. – EDN FRHGEN
7. Сафарализода, Х.К. Вызовы и угрозы научно-технического и технологического прогресса / Х.К. Сафарализода // Известия Института философии, политологии и права имени А. Баховаддинова Национальной академии наук Таджикистана. – 2021. – № 3. – С. 97-102. – EDN KYGKAL
8. Суханронӣ дар ҷаласаи ифтитоҳии Конфронси сатҳи баланд “Ҷамқорӣ байналмилалӣ ва минтақавӣ дар мубориза бо терроризм ва манбаҳои маблағгузорӣ он, аз ҷумла гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир ва ҷинояткорӣ муташаккил”, 17.05.2019 [Захираи электронӣ]. – URL: <http://president.tj/node/20169> (санаи мурочиат: 25.04.2024)
9. Хусусиятҳои зоҳиршавии тундгароии динии ҷавонон дар замони ҳозира [Захираи электронӣ]. – URL: <https://ravshanfikr.tj/maqolaho/khususiyat-oi-zo-irshavii-tundgaroii-dinii-avonon-dar-zamoni-ozira.html?ysclid=lxu8x3edbj96140513> (санаи мурочиат: 12.03.2024)
10. Рустам Ҳайдаров Разрушительные действия ТЭО ПИВ осуществляемые с использованием интернет-сайтов, представляют открытую и прямую угрозу безопасности Таджикистан. С.64 - 68 Терроризм ва дин (таҷрибаи Тоҷикистан) Душанбе: Муассисаи нашриявии “Дониш”-и АМИТ. С.2021
11. Рустам Ҳайдаров Вклад Таджикистана в борьбе с проявлениями религиозного экстремизма и международного терроризма. С.69-73 Душанбе: Муассисаи нашриявии “Дониш”-и АМИТ. С.2021

ҲОЛАТ ВА ТАЪСИРИ ФАНОВАРИҲОИ ИНТЕРНЕТӢ БА ТАШАККУЛИ МУНОСИБАТҲОИ ИҶТИМОӢ ДАР ТОҶИКИСТОН

Ҷобиров И.Ф. – муаллими калони кафедраи сиёсатишунӣ ва робита бо ҷомеаи Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Тел: +992 988883232, E-mail: iqbol.jobirov@mail.ru

Дар мақола ҷанбаҳои назариявии технологияҳои муосири коммуникатсионӣ, аз он ҷумла интернет мавриди баррасӣ қарор дода шудааст. Нақши интернет дар ҳаёти сиёсӣ ва тағйирёбии равандҳои сиёсӣ ҷомеа муайян карда шудааст. Дар заминаи таҳлили воқеиятҳои муосири рушди технологияҳои коммуникатсионӣ табиати таъсири интернет ба шуури ҷамъиятӣ нишон дода шудааст. Ҳамзамон ҳолат ва паҳншавии шабакаҳои иҷтимоӣ дар Тоҷикистон дар мақола оварда шудааст.

Калидвожаҳо: интернет, коммуникатсияи сиёсӣ, шабакаҳои иҷтимоӣ, иттилоот, равандҳои сиёсӣ, фазои интернетӣ, ифротгароӣ, иртиботи мобилӣ, ҷомеаи иттилоотӣ

СОСТОЯНИЕ И ВЛИЯНИЕ ИНТЕРНЕТ-ИННОВАЦИЙ НА РАЗВИТИЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ В ТАДЖИКИСТАНЕ

В статье рассматриваются теоретические аспекты современных коммуникационных технологий, в частности интернета. Определена роль интернета в политической жизни и изменения политический процессов общества. На основании анализа современных политических учений определяется современные реалии коммуникационных технологий и природа влияния интернета на общественное сознание. Также в статье указывается состояние и распространение социальных сайтов в Таджикистане.

Ключевые слова: интернет, политическая коммуникация, социальные сети, информация, политические процессы, интернет-пространство, экстремизм, мобильная связь, информационное общество.

STATUS AND IMPACT OF INTERNET INNOVATIONS ON THE DEVELOPMENT OF PUBLIC RELATIONS IN TAJIKISTAN

The article discusses the theoretical aspects of modern communication technologies, in particular the Internet. The role of the Internet in political life and changes in the political processes of society is determined. Based on the analysis of modern political doctrines, the modern realities of communication technologies and the nature of the influence of the Internet on public consciousness are determined. The article also indicates the status and distribution of social sites in Tajikistan.

Keywords: Internet, political communication, social networks, information, political processes, Internet space, extremism, mobile communications, information society.

Дар ҷомеаи иттилоотӣ дар баробари дониш ва иттилоот коммуникатсия ва воситаҳои ба амалбарории он низ барои идоракунии равандҳои сиёсӣ аҳамияти бузург ва нақши муайянкунандаро соҳиб мебошанд. Ҷомеаи иттилоотӣ дар шакли шабакавӣ созмон ёфта, фаъолияти сохторҳои он бидуни технологияҳои муосири коммуникатсионӣ, аз он ҷумла Интернет ғайри қобили мулоҳиза мебошад. Ба унсурҳои глобалии коммуникатсионӣ табдил ёфтани Интернет, имкон фароҳам овард, ки дар баробари аҳамияти хоса доштани он дар соҳаҳои муҳимтарини ҷамъиятӣ, ҳамзамон ба яке аз пуриктидортарин воситаи танзиму тарғиби сиёсат ва таъмини муносибатҳои мутақобилаи субъектони ҳаёти сиёсӣ табдил ёбад.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки муҳақиқон дар низоми коммуникатсияи сиёсӣ нисбат ба нақши воситаҳои ахбори омма ва интернет нигоҳу мавқеи мухталиф доранд. Аз ҷумла Г. Маркузе нақши воситаҳои ахбори оммаи анъанавӣ ва интернетро гуногун тасвир мекунад. Ӯ нақши воситаҳои ахбори анъанавӣ (телевизион, радио, газета)-ро дар ҷонибдорӣ ва пуштибонии режимҳои сиёсӣ ва интернетро дар барҳам задани субот, халалдор кардани фаъолияти системаҳои сиёсии миллӣ, аз он ҷумла тавассути тағйир додани фазои арзишҳои анъанавӣ ва идеологӣ бузург арзёбӣ мекунад[4.386].

Дар партави андешаҳои боло интернет ба доираи истифодабарандагон ду сатҳи мухториятро таъмин мекунад. Аввалан, он ба истифодабарандагоне, ки аз воситаҳои дигари иттилоотӣ чандон қаноатманд нестанд, имкон медиҳад, ки сарчашмаҳои дигари иттилоотиро дастрасӣ намоянд. Дуюм, ба онҳое, ки аз шаклҳои анъанавии иштироки сиёсӣ қаноатманд нестанд, фазои бидуни монеаи иштирок дар ҳаёти сиёсиро таъмин мекунад[1.21].

Шабакаи интернет бо дарназардошти он ки тамоми иттилоотро барои истифодабарандагон ба таври мустақим паҳн месозад, амалан ҷойи тамоми сарчашмаҳои дигари иттилоотӣ: газета, китоб, маҷалла, китобхона, архив, хонаи кино, телевизион, осорхона, бинои консертӣ, варзишгоҳ ва ғайраҳоро низ соҳиб шудааст. Ҳамаи ин, ба тағйирёбии андоза ва усули истеҳсоли паҳши иттилоот дар ҷомеа оварда расонидааст[11.5].

Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар шароити муосир бидуни алоқаи мобилӣ, компютер ва дастгоҳи пурзури технологӣ, Интернет ва сомонҳои давлатӣ тасаввур кардан ғайриимкон мебошад. Дар Тоҷикистон омӯзиши паҳлӯҳои мухталифи таъсири интернет ба фазои сиёсӣ идоракунии имрӯзҳо ҷаҳиши тоза пайдо мекунад. Ҷанбаи муҳимро дар раванди омӯзиши масъала гуногунсоҳа будани падидаи интернет соҳиб мебошад. Яъне масъалаи интернет дар шароити муосир на фақат аз дидгоҳи техникаю сиёсӣ, балки аз ҷониби муҳақиқони соҳаҳои дигар: иқтисод, фалсафа, иҷтимоӣ, таърих пасихология низ мавриди омӯзиш қарор дода мешавад. Дар навбати худ, омӯзиши масъала аз дидгоҳи сиёсатшиносӣ низ аҳамияти хосаро соҳиб мешавад. Маҳз ҳамин омил сабаб мешавад, ки моҳият ва зарурати интернет дар низоми муносибатҳои ҷомеа, аз он ҷумла коммуникатсияи сиёсӣ таҳлил ва баррасии шоистаро пайдо созад.

Бояд зикр намуд, ки воридшавии web-технология дар равандҳои сиёсӣю идоракунии Ҷумҳурии Тоҷикистон хусусиятҳои худро дорад. Шартан онро ба ду давра чудо намудан мумкин аст.

Давраи якум – иттилоотӣ. Моҳияти ин давра ба воридшавии иттилооти сиёсӣ ба шабака вобаста мебошад. Асосан, ин сомонаҳои хизбҳои сиёсӣ, ташкилоти ҷомеаи шаҳрвандӣ, роҳбарони сиёсӣ, сомонаҳои нашрияҳо, маҷаллаҳо, ҳамзамон маводҳои таҳлилии ташкилотҳои тадқиқотӣ мебошанд.

Давраи дуюм – ин ба иттилоотикунони сиёсат ва кӯшиши истифодакунии интернет ба сифати дастгоҳи коммуникатсияи сиёсӣ ва технологияи сиёсат мебошад[12.7]. Аксари ташкилотҳо қайҳо бартараии интернетро дарк намуда, дар фаъолият ва рекламаҳои сиёсии худ бештар ба он рӯ меоранд. Сабаби рӯории ташкилотҳои ҷамъиятӣ ба интернет ҳамчун воситаи нерӯманди таъсиррасонии психологӣ ба чанд бартарҳои он вобаста мебошад. Масалан, маводи таблиғотии мансуб ба ягон ташкилоти сиёсӣ ва ё нафари муайян агар дар телевизион соняе ва дар нашрия чанд рӯз умр бинад, маводи таблиғотие, ки дар шабакаи интернет паҳш мешавад, моҳҳо ва солҳо боқӣ мемонад ва аз ҷониби истифодабарандагон мудом бознашр мегардад. Чунин хусусияти интернет мақом ва нақши онро дар татбиқи механизмҳои самаранок ва таъсирбахши технологияҳои сиёсат боз ҳам меафзояд.

Пайдоиш ва ба унсури муҳимми сиёсат табдил ёфтани интернет дар Тоҷикистон марҳилаҳои хосро пушти сар намудааст. Интернет дар Тоҷикистон миёнаҳои солҳои 1995, ба вучуд омад. Он дар оғоз хизматрасониҳои худро дар самти почтаи электронӣ пешкаш менамуд. Дар ин давра бо дастгирии фонди Сорос, соҳибкорӣ хусусӣ Сергей Болдарев ва ташкилоти амрикоӣю венгерӣ Central Asian Development Agency (CADA) провайдерҳои аввалин дар Тоҷикистон таъсис ёфта, хизматрасонии интернетро ба мақомоти ҳокимияти давлатӣ, ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ба тариқи ройгон дастрас менамуданд. Аз он ҷумла, дар панҷ шаҳрҳои асосии Тоҷикистон: Душанбе, Хуҷанд, Бохтар (собик Қурғонтеппа), Хоруғ, Рашт марказҳои аввалини дастрасии умум ба интернет таъсис дода шуданд. Декабри соли 1998 оператори маҳаллии телекоммуникатсионӣ «Телеком Технолоҷи», минбаъд аз паси он, соли 2000-ум ширкати «Интерком» ва ҳамзамон «Бабилон-Т» пайи ҳам таъсис ёфта, фазои васеи дастрасӣ ба интернетро фароҳам оварданд[3.6].

Соли 2001 ба бозори телекоммуникатсионии кишвар «Тоҷиктелеком», соли 2002– ширкати «Комстел», ва соли 2003 ширкати «Истера» ба бозори интернетии кишвар ворид шуданд. Имрӯз дар Ҷумҳурии Тоҷикистон зиёда аз 11 ширкатҳои хусусӣ баҳри расонидани интернет ба шаҳрвандон хизмат мекунанд[3.5].

Инқилоби интернетӣ дар Тоҷикистон соли 2005, замоне, ки барои аввалин бор дар ҷаҳон, аз ҷумла дар кишвари мо иртиботи мобилӣ бо стандарти 3G (UMTS, CDMA 2000) муаррифӣ ва бо муваффақият озмоиш шуд, ба вуқӯъ пайваст. Аввалин ҳадамоти ҷолиб барои сокинон, ин тамосҳои видеоӣ буданд.

Рушди интернетро дар Тоҷикистон шартан метавон ба се давраи асосӣ чудо намуд:

Дарваи аввал – ташаккули роҳ ва воситаҳои муаррифии иттилооти сиёсӣ дар фазои интернетӣ (2000-2004). Дар ин давра иттилооти расмӣ сохтори давлатӣ, хизматҳои сиёсӣ, мансабдорони давлатӣ мавриди дастрасии омма қарор гирифтанд.

Давраи дуюм–гузариш аз имкониятҳои иттилоотӣ ба коммуникатсионӣ тариқи интернет (2004-2011). Дар давраи мазкур инфрасохтори иттилоотию коммуникатсионӣ ва базаи меъёри ҳуқуқӣ дар Тоҷикистон ташаккул ёфтанд. Дар фазои иттилоотию коммуникатсионӣ дараҷаи ғаълонокии шаҳрвандон ва истифодабарандагони интернет афзоиш ёфт.

Давраи сеюм-истифодабарии ғаълоли имкониятҳои интернет дар сиёсат, тичорат, робитаҳои миёни сохтори давлатию шаҳрвандон рушд намуданд. (2011 – то имрӯз). Дар натиҷаи рушди воситаҳои интернетӣ ташкилоти зиёди шаҳрвандӣ дар фазо ғаълол гардиданд. Инро метавон оғози истифодабарии имкониятҳои коммуникатсионии интернет дар сиёсат номид. Ҳолати мазкурро заминаи бавучудоии майдони доимии муносибатҳои байниҳамдигарии истифодабарандагони интернет (интернет-форумҳо, блогҳо ва ғара) метавон арзёбӣ намуд.

Яке аз санадҳои бунёдии рушди интернет ва коммуникатсияи сиёсӣ дар Тоҷикистон Стратегияи давлатии «Технологияҳои иттилоотию коммуникатсионӣ барои рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон» мебошад, ки 5-уми ноябри соли 2003 қабул шудааст. Дар заминаи стратегияи мазкур 3 декабри соли 2004 «Барномаи давлатии рушд ва амалисозии технологияи иттилоотию коммуникатсионӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» таҳия ва ҳар сесола татбиқ мегардад. Давраи охири қабули барнома соли 2018 амалӣ шуд. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон 20-уми ноябри соли 2018 барномаи нави давлатии рушд ва амалисозии технологияи иттилоотию коммуникатсионӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистонро барои солҳои 2018-2020 ба тасвиб расонд, ки он асосан барои таҳкими саводи компютери ҳодимони давлатию аҳоли ва ҳузури бештари давлату тичорат дар интернет равона шудааст[7.18]. Дар барномаи мазкур таъкид шудааст, ки барои ташаккули босамари ҷомеаи электронӣ дар Тоҷикистон як қатор монеаҳои боздоранда мавҷуданд, ки бояд бартараф шаванд. Аз ҷумла, зарур хонда мешавад, ки ҳузури давлат, бахши соҳибкорӣ ва созмонҳои ҷамъиятӣ дар шабакаи интернет густариш ёбад. Тибқи ин барномаи давлатӣ ташкили инфрасохтор барои ҳадамоти давлатии электронӣ ба аҳоли бо истифодаи имзои рақамӣ дар кишвар бояд вусъат дода шавад.

Ҳамин тавр, дар низоми муносири коммуникатсия фақат паҳшу интиқоли иттилоот дигар меъёри шаффофияти сиёсат нест, шаффофиятро ҳамон ҳолате собит мекунад, ки байни давлат ва ҷомеа шабакаҳои васеи додугирифтӣ иттилоот ва мубодилаи он фароҳам оварда шавад. Дар ин самт, албатта интернет нақши аввалиндарачаро иҷро намуда истодааст.

Дар Тоҷикистон интернет воситаи муҳими коммуникатсия маҳсуб меёбад. Албатта дар давлатҳои пешқадам интернет аксаран баҳри тичорати онлайн истифода бурда мешавад, аммо дар Тоҷикистон маъмулан, он барои коммуникатсия, гуфтугӯ, пахши хабар ва реклама мавриди истифода қарор мегирад. Тавре соли 2016 дар ҳошияи суханронии худ ба ифтихори 25 - солагии истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҷониби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон зикр гардид, агар дар соли 1991-ум шумораи истифодабарандагони алоқаи телефонӣ ҳамагӣ 214 ҳазорро ташкил дода, қисми зиёди онҳо муассисаву идораҳо бошанд, пас ин нишондиҳанда соли 2015-ум ба 11,2 миллион расида, 52 баробар афзоиш ёфтааст. Имрӯз шумораи муштариёни интернет зиёда аз 3 миллион нафарро ташкил медиҳад[8.14]. Бино ба арзёбиҳои гуногун аз 15 то 40 дар сади аҳоли аз Интернет истифода мебаранд[14.3].

Google ва YouTube, Ok.ru мувофиқи тадқиқоти сотсиологӣ [10.6] дар соли 2017 дар шумораи бистгонаи сомонаҳои аз ҳама маъмулӣ дар Тоҷикистон дар ҷойҳои аввал қарор мегиранд, ки шумораи истифодабарандагонаш нисбатан зиёд мебошад. Ҳамзамон дар ин радиф шабакаҳои иҷтимоӣ аз рӯи шумораи зиёди истифодабарандагонашон: Ok.ru дар зинаи 4 , VK.com – дар ҷойи 7, MAIL.ru- дар ҷойи 10, Instagram.com- дар ҷойи 17, Facebook.com-дар ҷойи 19-ум қарор мегиранд[5.18].

Мувофиқи ҳисоботи «2018 Global Digital», WeAreSocial ва Hootsuite мақоми истифодаи шабакаҳои иҷтимоии ВКонтакте, Одноклассники ва Инстаграм дар давлатҳои Осиёи Марказӣ чунин аст: [14.6].

Давлатҳо	ВКонтакте	Одноклассники	Инстаграм
Қазоқистон	3	8	12
Қирғизистон	4	5	14
Тоҷикистон	7	4	17
Туркманистон	12	4	
Узбекистон	6	3	14

Тибқи таҳлилҳо шумораи истифодабарандагони шабакаи иҷтимоии Фейсбук дар Тоҷикистон бо суръати тез меафзояд. Нисбат ба дигар шабакаҳои иҷтимоӣ (ВКонтакте Одноклассники Инстаграм) аксрияти аҳолии кишвар Фейсбукро барои гуфтугӯи расмӣ ва ҷиддӣ мувофиқ мешуморанд. Аз ин нуқтаи назар, шабакаҳои иҷтимоии дигар новобаста аз зиёд будани шумораи истифодабарандагонашон, дар фарқ аз Фейсбук ҳамчун фазои муоширати расмӣ ва ибрази мавқеи гуногуни шаҳрвандӣ аҳамити худро аз даст медиҳанд. Дар як сол шумораи истифодабарандагони Фейсбук дар Тоҷикистон тақрибан ду маротиба зиёд мегардад. Мувофиқи таҳлилҳо аз 1 январи соли 2017 то 1 январи соли 2018 шумораи истифодабарандагони он 182% зиёд шудаанд, ки дар миқёси давлатҳои Осиёи Марказӣ ин омор Тоҷикистонро дар мақоми аввалин қарор медиҳад[5.16].

Дар баробари чанбаҳои мусбати интернет бояд чанбаҳои манфии онро низ кайд намуд. Интернет ҳамчун фазои тавлиди андешаҳои ифротӣ низ маънидод мегардад. Моҳи майи соли 2018 дар ҳошияи Конфронси байналмилалӣ сатҳи баланд дар мавзӯи «Муқовимат бо терроризм ва ифротгароии хушунатомез» аз ҷониби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон зикр гардид, ки «Яке аз омилҳои густариш ёфтани ифротгароӣ ва терроризм ин аз ҷониби ташкилотҳои террористӣ васеъ истифода гардидани технологияҳои муосири иттилоотӣ, баҳусус, шабакаи интернет бо мақсади пешбурди ташвиқоти экстремистӣ, ба сафҳои худ ҷалб намудани аъзои нав, омода ва роҳбарӣ намудан ба амалҳои харобкоронаи онҳо маҳсуб меёбад»[9.12].

Андешаҳои Президенти кишвар дар Суханронӣ дар ҷаласаи нахустини Шӯрои миллии қор бо ҷавонон, соли 2016 низ давоми андешаҳои боло буданд: «Бо таъсири интернет, шабакаҳои мухталифи иҷтимоӣ ва дигар воситаҳои иттилоотӣ иддае аз ҷавонони сустиродаву ноогоҳ ба доми тазвири гурӯҳҳои манфиатҷӯ афтида, ба миллату Ватани худ хиёнат менамоянд, обрӯ ва мақоми мамлакатро дар арсаи байналмилалӣ паст мегардонанд»[6.8]. Албатта дар равиши баваҷуддоии падидаҳои манфии ҷомеа омили интернет ҳамеша ба назар мерасанд, ки яке аз сабабҳои аслиаш нисбат ба дигар воситаҳои ахбори омма имконияти бемаҳдуди ибрази андешаро соҳиб будани он аст.

Дар маҷмӯъ, зерӣ падидаи интернет-технология на фақат воситаи муассири коммуникатсия балки, масъалаҳои умдаи идоракунии сиёсии ҷомеа, устувории сиёсӣ, рушди сиёсию ҷамъиятии давлатҳои муосир қарор мегиранд. Зеро технологияи интернетӣ коммуникатсионӣ дар шароити муосир дар аксар маврид барои ташкили инқилобҳои ранга, табаддулоти сиёсӣ истифода шуда, сохтори сиёсию идоракунии сиёсии ҷомеаи муаянро зерӣ хатари ҷиддӣ қарор медиҳанд. Ҷунин равандҳо ба таври худ ба худ ба вуҷуд наомада, хусусияти ҳадафмандона доранд ва ба ҷузъи сиёсатгузориҳои пинҳону ошкорои байналхалқӣ табдил ёфтаанд.

Интернет –технология воқеан ба омили асоси коммуникатсияи сиёсӣ ва ҷузъи ҷудонопазири раванди идоракунии сиёсӣ дар Тоҷикистон табдил ёфтааст. Ташаккули афкори ҷамъитиро дар Тоҷикистон дар баробари дигар институтҳо: оила, мактаб, воситаҳои ахбори омаи анъанавӣ, ҳамзамон бидуни интернет тасаввур қардан аз имкон берун мебошад. Зиёда, аз ин дар шароити муосир, ки Тоҷикистон, яке аз ҳадафҳои стратегии худро ба давлати индустриалӣ табдил додан унвон қардааст, наметавон бе истифодаи самаранок ва татбиқи интернет-технология ба ин ҳадаф расид.

Ҳамин тавр, таҳлили захираҳои интернетӣ коммуникатсионӣ нишон медиҳанд, ки интернет барои муттаҳид сохтан ва таъсисёбии гурӯҳҳои фаъоли сиёсӣ аз ҳисоби шаҳрвандон, ташкили баҳсу мунозираҳои сиёсӣ атрофи масъалаҳои муҳими рӯз ва таъсир расонидан ба равандҳои сиёсӣ нақши асосӣ дорад. Интернет дар ташаккули афкори шарвандон, фаъолияти сиёсӣ, қудрати дарки сиёсат ва кӯшиши иштирок дар он мусоидат мекунад.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Волочаева О.Ф. Гражданское общество и интернет-коммуникация в контексте современного политического процесса // Власть. № 11. – М. 2012. 247.с
2. Голосманов Д.С. Интернет как среда политической коммуникации:перспективы и противоречия // Вестник СибГИУ. – 2012. – № 2. 352. с
3. Интернет провайдеры Таджикистана и Душанбе, 2018. –С.6
4. Маркузе Г. Одномерный человек // Эрос и цивилизация. Одномерный человек. М.: АСТ, 2003. 401.с
5. Сарчашмаҳо: Отчет «2018 Global Digital», We Are Social и Hootsuite
6. Суханронӣ дар ҷаласаи нахустини Шӯрои миллии кор бо ҷавонон.27.05.2016.
7. Супориши раиси ҷумҳур ба Хадамоти алоқа, бонкдорон ва вазирон дар мавриди интернет Душанбе, 20 ноя — Sputnik.<https://sputnik-tj.com/science/20181120/1027468660/Suporishi-raisijumur-ba-Khadamoti-aloqa-bonkdoron-va-vaziron-dar-mavridi-internet.html>
8. Суханронӣ ба ифтихори 25 - солагии истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон. шаҳри Душанбе 08.09.2016
9. Суханронӣ дар маросими ифтитоҳи Конфронси байналмилалӣ сатҳи баланд дар мавзӯи «Муқовимат бо терроризм ва ифротгароии ҳушунатомез».ш. Душанбе, 04.05.2018
10. Цифровая Центральная Азия: Социальные сети и мессенджеры. 26 Apr 2019. <http://inozpress.kg/news/view/id/52773>
11. Шевченко И.А.https://superinf.ru/view_helpstud.php?id=2065
12. <http://euroasia-science.ru/politicheskie-nauki/rol-interneta-v-politicheskom-prostranstve/>
13. http://life.ansor.info/internet_provideri_tajikistana_dushanbe/
14. <https://www.ozodi.org/a/29825869.html>

ҶАҲОНИШАВӢ ВА ПЕШОМАДИ ФАРҲАНГҲОИ МИЛЛӢ: АНДЕШАҲО ДАР БОРАИ ҶАНБАИ МИЛЛИИ ТАНЗИМИ АНЪАНА ВА ҶАШНУ МАРОСИМҲО

Ҷононов Сайдамир - доктори илмҳои фалсафа, профессорикафедраи муносибатҳои байналмилалӣ ва сиёсатишиносии Донишгоҳи байналмилалӣи сайёҳи ва соҳибкориҳои Тоҷикистон, Тел: +992 904245500

Мақсади асосии мақолаи мазкур дарёфти роҳу воситаҳои ҳифзи фарҳангҳои миллӣ ва ба ин васила таъмин намудани асолати қавму миллатҳо, забон ва расму русуми онҳо дар шароити қувват гирифтани равандҳои ҷаҳонишавӣ ва ташаккули ҷомеаи иттилооти мебошад. Зеро ки ин арзишҳо пояи на фақат ҳастӣ, балки бақои миллат мебошанд.

Бо дар назардошти муҳимияти ҳамин нукта дар мақола пайомадҳои мусбӣю манфии ин тамоилҳо барои халқҳои ҷаҳон, махсусан ҷомеаҳои анъанавӣ мавриди таҳлил ва хулосабарорӣ қарор дода шудааст.

Аз ҷумла таъкид карда шудааст, ки хилофи асосӣ на арзи вучуд кардани ин тамоилҳо, балки нияту кӯшишҳои тарроҳии онҳо ҷиҳати дар пояи арзишҳои фарҳангии аврупоӣ ба роҳ мондани ҳамгироии минбаъдаи ҷомеаҳои дигар мебошад.

Вобаста ба ҳамин масъала оқибату пешомадҳои чор роҳи имконпазири рушди ҷомеаҳо, ки бар асари ин ду тамоил дар арсаи байналмилалӣ ба миён омадааст ба таври муфассал таҳлил гардида, бо дарназардошти таҷрибаи мусбӣю талхи як қатор мамлакатҳо дар ин роҳ тавсияҳо ва хулосаҳо пешниҳод карда шудаанд.

Аз ҷумла таъкид гардидааст, ки таҷрибаи мамлакатҳои минтақаи ҷанубу шарқӣ, ки дастовардҳои илмӣю техникий ва технологияи мамолики пасосаноатиро дар пояи арзишҳои миллӣ ва хусусиятҳои таърихӣ худ ба роҳ монда ба дастовардҳои беназир ноил шудаанд, барои ҷомеаҳои анъанавӣ намунаи ибрат мебошад.

Дар қисмати охирини мақола аҳамияти таърихӣ қабули қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросимҳо”, саҳми Пешвои миллат муҳтарм Эмомалӣ Раҳмон дар қабулу татбиқи ин санад ва нақши он дар рушди арзишҳои фарҳангӣ, бақои миллат ва асолати миллии тоҷикон баррасӣ шудааст.

Калидвожаҳо: ҷаҳонишавӣ, ҷомеаи иттилоотӣ, интегратсия, арзишҳои моддӣю маънавӣ, фарҳангҳои миллӣ, фарҳанги авомӣ, хусусиятҳои миллию маданият, чорсуи бефарҳангӣ, расму русум ва анъанаҳои миллӣ, ифтихори миллӣ, асолати миллӣ, худшиносии миллӣ, қавму миллатҳо, махлутшавӣ, тарҳи аврупоии рушд, ҷомеаҳои анъанавӣ, тарҳи миллии рушд, танзими ҷашну маросимҳои мардумӣ.

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И БУДУЩЕЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ КУЛЬТУР: РАЗМЫШЛЕНИЯ О НАЦИОНАЛЬНОМ АСПЕКТЕ РЕГУЛИРОВАНИЯ ТРАДИЦИИ И ПРАЗДНИКОВ

Глобализация и перспективы национальных культур: размышления о национальном аспекте регулирования традиций, обычай данной статьи является поиск путей и средств защиты национальных культур и через нее обеспечения самобытности наций и этносов, их язык, а нравов и обычай

С учетом важности этноположения предметом анализа и умозаключения стали полонительные и негативные последствия этих тенденций для народов мира, особенно для традиционных обществ.

В частности, подчеркивается, что главная угроза этих тенденции заключается не в их проявлении, а в целях и попытках их акторов чтобы дальнейшая интеграция стран мира произошло на основе европейских культурных ценностей.

В связи с этим подробно аналируются четыре возможных пути социально – экономического и культурного развития стран, возникшие под влиянием этих тенденции. С учетом политического и отрицательного опыта ряда стран автором выдвигается ряд рекомендаций и выводов, касающихся защиты национальных культур и сохранения самобытности нации.

В частности, подчеркивается, что для традиционных обществ образцом подражания может стать опыт стран ного – восточного режима, которые научно – технические и технологические достижения постиндустриальных обществ применяли с учетом исторической особенность своей страны и на основе своих национальных ценностей.

В заключении статьи рассматриваются исторического значения принята закона Республики Таджикистана «О регулировании традиций и обычай и нравов», вклад Лидера нации, уважаемого Эмомали Рахмона в принятии и реализации данного акта и его роли в развитии таджикских национальных ценностей, существовании самой нации и ее самобытности.

Ключевые слова: *глобализация, интеграционное общество, интеграция унификация, материальность культуры, массовая культуры, перекрестная безкультуры, национальные традиции, нравы и обычай, национальная гордость, национальная самобытность, национальное самознание, этнос и нации, слияние, европейская модель развития, традиционные развития, традиционные общества, национальная модель развития, регулирование.*

GLOBALIZATION AND THE FUTURE OF NATIONAL CULTURES REFLECTION ON THE NATIONAL ASPECT OF REGULATION OF TRADITIONS AND HOLIDAYS

Globalization and prospects for national cultures: reflections on the national aspect of the regulation of traditions, the purpose of this article is to search for ways and means of protecting national cultures and through it ensuring the identity of nations and ethnic groups, their language and morals and customs.

In conclusion, the article examines the historical significance of the adopted law of the Republic of Tajikistan regulating traditions, customs and mores, the contribution of the Leader of the Nation, respected Emomali Rahmon, in the

adoption and implementation of this act and its role in the development of Tajik national values, I Windows the existence of the nation itself and its identity.

In particular, it is emphasized that for traditional societies, the experience of a strange eastern regime can become a model of imitation, which scientific, technical and technological achievements of post-industrial societies were applied taking into account the historical characteristics of their country and on the basis of their national values.

In this regard, four possible paths of socio-economic and cultural development of countries that arose under the influence of these trends are analyzed in detail. Taking into account the political and negative experience of a number of countries, the author puts forward a number of recommendations and conclusions regarding the protection of national cultures and the preservation of the identity of the nation.

In this regard, four possible paths of socio-economic and cultural development of countries that arose under the influence of these trends are analyzed in detail. Taking into account the political and negative experience of a number of countries, the author puts forward a number of recommendations and conclusions regarding the protection of national cultures and the preservation of the identity of the nation.

Key words: *globalization, integration society, integration unification, material culture, mass culture, cross-cultural non-culture, national traditions, rights and customs, national pride, national identity, national self-awareness, ethnic nation, merger, European model of traditional regulation. traditional development, society, national development, development model, regulation.*

Мо ҳама хуб медонем, ки олам ҳамеша дар ҳаракат, тағйирот ва пешравӣ мебошад. Дар ин чараён як қатор омилҳо сабаби пайдоиши ашёю падидаҳо, дуомаш боиси шаклу сурат гирифтани ва сеюмаш заминаи рушду камол ва дар ниҳояти қор заволи ёфтани ва ё шакл тағйир додани онҳо мегардад. Чизе дар ин дунё абадӣ ва пойдор будан наметавонад. Ивазшавии пайваستاи ҷаҳонро наслҳо бидуни иродаю хоҳиши мавҷудоти рӯи замин сурат мегузаранд. Чизе ҳам дар ҷойи ҳолӣ ва тасодуфан арзи ҳастӣ намекунад. Ҳама мавҷудоте, ки офарида мешавад, сабаб, зарурат ва таъиноти худро дорад. Бо мурури вақт ин арзишҳо ҳам тағйир меёбанд. Ҷойи онҳоро ашёю падидаҳо ва ормонҳои нав мегузаранд. Пайдоиш, ташаккул, камолот ва заволи марҳилаҳои қонунии мебошанд, ки маҷрои муттасили зиндагиро таъмин менамоянд.

Устод Абуабдулло Рудақӣ ин нуктаро дар қасидаи “Шикоят аз пирӣ” чунин баён кардааст:

Ҷаҳон ҳамеша чу чашмест гирду гардон аст,

Ҳамеша то бувад оини, гирдгардон буд.

Фано ёфтани ашёю падидаҳои олам ва ё шакл дигар кардани онҳо бошад, маънои анҷоми ҳаётро надорад. Зеро ки ашёю падидаҳои нав таҷаллои сифату хосиятҳои беҳтарини ҷисмҳои пешинаву фаноёфтае мебошанд, ки қобили ҳаётанд ва ҳамчун замина барои пайдоиши онҳо хизмат мекунанд. Мавҷудоти заволифта ҳаёти худро дар он сифату хосиятҳои идома медиҳад, ки ба падидаҳои ашёҳои нав интиқол ёфтаанд ва ё пазируфта шудаанд.

Мавҷудоти фавтида тавассути ин сифату хосиятҳо , на фақат ҳаёти худро дар ботину зоҳири онҳо ҳифз менамояд, балки пайвасти риштаҳои авлодӣ ва хешутаборӣ ба онҳоро нигоҳ медорад.

Дар табиат, олами набототу ҳайвонот ва ҷомеаи инсонӣ ба туфайли чунин интиқол ва пайвастагӣ ҳар яке аз онҳо навъ ва намудҳои худро нигоҳ медоранд. Дар акси ҳол ҳамаи онҳо ё мемиранд ва ё бо навъу намудҳои дигар омехташуда , асолати худро гум мекунанд. Беҳуда нагуфтаанд, ки олами имрӯза натиҷаи гузашта ва заминаи ҳаёти оянда мебошад. Дар байни марҳилаҳои ҳаёт ва ашёю падидаҳои дар вақту фазои муайян вучуддошта робитаи тарафайн ва таъсири мутақобилае ҷой дорад, ки ба туфайли он муборизаи байни наву кӯҳна сурат мегирад.

Ҷомеаи инсонӣ ҳам дар заминаи қонуниятҳои хоси худ чунин марҳилаҳоро тай мекунад. Нодида гирифтани ва монеаҳои сунъӣ гузоштан дар ин роҳ нишонаи заковат ва хирадмандӣ нест. Омӯхтани ин қонуниятҳо, дарк кардани моҳият ва истифодаи онҳо ба хоҳири манфиати одамон далели оқилӣ аст. Чунин муносибат ҳамзамон гарави таъмини рушди устувори ҷомеа ва зиндагии шоистаи одамон мебошад.

Наслҳое, ки ин ҳақиқати бебаҳсро нафаҳмиданд ва нодида гирифтанд, ногузир ба нокомӣ ва шикасту рехт гирифтӣ шуданд. Ивазшавии сохторҳои иҷтимоӣ иқтисодӣ, сулолаҳо, арзишу фарҳангҳо маҳсули чунин муносибат мебошад. Ҷои шубҳа нест, ки гузариши аз ҷомеаи ибтидоӣ ба ғуломдорӣ , аз он ба феодализм ва аз он ба сохти сармоядорӣ ва сотсиализм натиҷаи муборизаи байни унсурҳои кӯҳна ва нав, ки дар қабри сохти пешина ба вучуд омадаанд, мебошад. Чунин гузариш метавонад бо роҳи таҳаввул ва ё инқилоб сурат бигирад.

Агар хуб назар афканем, мебинем, ки нотавонӣ дар дарки зарурати андешидани чораҳои амалӣ, алалхусус ба амал баровардани ислохотҳои дахлдор дар шаклу методҳои идоракунӣ, дар соҳаҳои ҳаёти иқтисодӣ маънавӣ ва ё надоштани кудрати додани баҳои даркорӣ сиёсӣ ба зарурати ҳалли ин масъалаҳо боиси таназзул ва ивазшавии онҳо гардид. Сабаби асосии ин ивазшавӣ ба монеаи рушди қувваҳои истеҳсолкунанда, ки ҳамеша дар ҳаракат ва пешравӣ мебошанд, табдил ёфтани муносибатҳои истеҳсолие мебошад, ки моҳиятан табиати шахшуда доранд.

Ба инобат гирифтани ин нукта маҳсусан дар ҷаҳони муосир, ки дар он муборизаи байни ҷомеаҳои анъанавӣ ва мутамаддин шиддат гирифтааст , муҳим аст. Раванди ҷаҳонишавӣ ва ташаккули ҷомеаи иттилоотӣ ҳамаи кишварҳоро, новобаста аз сатҳи тараққиёти иҷтимоӣ иқтисодӣ ва фарҳангии онҳо, зери таъсири худ қарор додааст. Ин ду раванд бо роҳи наздик (интегратсия) ва баъдан якхела кардани (унификатсия) сатҳи рушди иҷтимоӣ иқтисодӣ, сиёсӣ ва фарҳангӣ халқҳои ҷаҳонро ба як низом ва фазои якранге ворид мекунад, ки дар доираи он арзишҳои моддӣ маънавӣ, аз ҷумла иттилоот , сармоя, мону хизматрасониҳо, қувваи корӣ ва ақидаҳо бемалол аз як кишвар ба кишвари дигар паҳн мешаванд ва мавриди баҳрабардорӣ қарор мегиранд. Аъзоёни ин ҷомеаи навинро на гуногунии

арзишҳои миллӣ, балки умумияти манфиатҳо ва шавқу завқ бо ҳам муттаҳид мекунад.

Дар пояи ҷаҳоншавии иқтисодӣ, ки омили асосӣ ва ҳалкунандаи раванди маъмур ба ҳисоб меравад, маҳлутшавии сиёсат, идеология, фарҳанг, иттилоот ва дигар арзишҳои миллӣ ба амал меояд. Инқилоби илмию техникӣ, алаҳусус Интернет, ки ҷаҳонро ба як, “деҳи калон” табдил додааст, ширкатҳои фаромиллӣ, ки беш аз 80% технологияҳои наватарини ҷаҳонро меофаранд, ниҳодҳои ҷаҳонии молиявӣ, ки мамолики дар ҳоли рушд қарордошта дастнигарӣ онҳо ҳастанд ва тичорати байналмилалӣ фишангҳои калидие мебошанд, ки ин равандро вусъат мебахшанд. Ҷаҳоншавӣ чун дигар падидаҳои олам ҳам натиҷаҳои мусбӣ ва ҳам манфӣ дорад. Боло рафтани рақобати истеҳсолкунандагони молу амвол дар бозори ҷаҳонӣ, хуб шудани сифати маҳсулот ва паст гардидани нархҳо, татбиқи фаъоли техникаю технологияи навин дар истеҳсолоти кишварҳо ва дар ин замина таъмин намудани рушди босуръати онҳо, беш шудани сатҳи некӯаҳволии кишварҳои зиёди мардуми сайёра ва ташаккул ёфтани низоми муайяни бо маводи озуқа таъмин намудани мамолики ниёзманд аз зумраи натиҷаҳои мусбӣ он аст. Чуноне ки дар урфият мегӯянд, он чӣ ки айён аст, ҳочат ба баён нест.

Ҳамзамон раванди ҷаҳонишавӣ барои кишварҳои алоҳида, махсусан мамлакатҳои қафмонда ва давлатҳои рӯ ба инкишоф нороҳатиҳои зиёд ҳам ба миён овардааст. Вобаста ба ҳамин паёмадҳо як нуқтаро таъкид бояд намуд, ки ин на бо айби раванди ҷаҳонишавӣ, ки бар зоти худ надорад айбе, балки ба чурми ҳадафҳои геостратегӣ, геоиқтисодӣ ва геосиёсии тарроҳони ҷаҳонишавӣ, он абарқудратҳои сурат мегирад, ки меҳода вусъати минбаъдаи онро аз ҳисоби захираҳо ва бойиғарии табиӣ давлатҳои қафмондаю дар ҳоли рушд қарордошта ва пояи арзишҳои аврупоию амрикоӣ, бидуни ба инобат гирифтани манфиатҳои арзишҳои дигар мамлакатҳо ба роҳ монанд. Сабаби асосӣ дар ҳамин аст, ки зеро таъсири савдои ҷаҳонӣ дар ин қабил кишварҳо соҳаҳои бутуни саноат касод ва фалаҷ шуда, боиси афзудани шумораи бекорон дар бозори меҳнат, паст рафтани сатҳи некӯаҳволӣ, шиддат гирифтани зиддияти байни давлатҳои абарқудрат барои захираҳои табиӣ инсонӣ дар ин минтақаҳо гардидааст. Мусаллам аст, ки аз даст додани назорат аз болои иқтисодӣ, аниқтараш истиқлолияти иқтисодӣ, ногузир ба заиф гаштани истиқлолияти сиёсӣ оварда мерасонад. Имрӯз ноаён “шӯста шудан”- и сарҳадҳои миллии давлатҳо, ташаккул ёфтани сарҳадҳои нави иқтимоӣю технологияи идоракунии ҷаҳон тавассути шабакаҳои иттилоотӣ, аз ҷониби ташкилотҳои байналмилалӣ муайян кардани самтҳои афзалиятноки сиёсати дохилию хориҷии давлатҳои алоҳида ташвиши давлатдорону сиёсатмадоронро зиёд кардааст. Қор ба дараҷае расидааст, ки масъалаҳои ҳаётан муҳими бархе аз ин қабил давлатҳо ва ҳатто тақдири онҳо дар масофаи чандин фарсахҳо дур аз ин кишварҳо ҳаллу фасл карда мешаванд. Инро дар мисоли давлатҳои аъзои Иттиҳоди Аврупо, ки ҳуқуқи онҳо дар соҳаи муайян кардани ҳаҷми андоз, воридоту

содирот, коғазҳои қимматнок, чопи пул ва ғайра маҳдуд карда шудааст, инчунин давлатҳои алоҳидаи арабӣ, курдҳо ва Россияю Украина, Эроню Исроил ва Сурия, Ироқ, Лубнон ва дигар қавмҳо, ки тақдиршон бидуни ба инобат гирифтани хоҳиш ва манфиатҳои онҳо ҳал карда мешаванд, дидан мумкин аст. Чуноне ки мегӯянд, инаш ҳам кори бахайр аст. Зеро ки иқтисодиёту сиёсат моҳиятан табиати байналмилалӣ доранд. Мудҳиштарин хавфе, ки миллатҳо ва давлатдориҳои онҳоро дар пеш аст, ин ҷаҳонишавии фарҳангҳои миллӣ, “шӯста шудани” хусусиятҳои миллии маданиятҳо, адабиёту санъат ва тавассути бо ҳам омехташавии арзишҳои гуногуни миллӣ ташаккул ёфтани “фарҳанги якранги оммави”-и ҷаҳонӣ мебошад.

Паҳншавии технологияҳои яхелаи компютерӣ, тарғиби фаёли чорабиниҳои фарҳангӣ фароғатӣ тавассути воситаҳои ахбори умум, ошноӣ пайдо кардан ба тарзи ҳайёт, либоспӯшӣ, истироҳату муошират ва расму русуми мамлакатҳои дигар асолати миллатҳоро, ки маҳз тавассути он мансубияти худро ба умумияти муайяни қавмӣ дарк мекунанд, бераҳмон хароб менамояд.

Аз байн рафтани асолат, гуногунрангӣ ва таровати арзишҳои миллӣ ногузир намояндагони онҳоро ба чорроҳаи ноошноӣ фарҳангӣ мебарад, ки онҳо ба кадом роҳ рафтан ва таҷассумгари кадом фарҳанг будани худро равшан тасаввур карда наметавонанд. Воқеан, аз байн бурдани тафовутҳои фарҳангӣ ва дарки мансубият ба умумияти муайяни этникӣ шеваи “фарҳанги оммавӣ” аст, ки моҳиятан хилофи рангорангии маданиятҳо мебошад. Дигар хел ҳам шуданаш мумкин нест. Зеро ки худшиносии миллӣ чун ҷавҳари ҳастии миллат пеш аз ҳама аз фарҳанги миллат ибтидо гирифта, дар пояи арзишҳои иқтисодию сиёсӣ ташаккулу рушд меёбад. Худшиносии миллӣ асос ва муҳимтарин омили ҳифзи миллат аз хатарҳои фарҳангии ин раванд, парокандагӣ ва маҳлутшавӣ бо дигарон дар шароити ҷаҳонишавӣ мебошад. Бехуда нест, ки файласуфи бузург Суқрот таъкид кардааст: “Худатро худат шинос!” Зеро ки ин ягона роҳи дониستاني табиноти худ ва муайян кардани мавқею манзалати шахс аст.

Табиист, ки бе худшиносӣ дарк кардани манфиатҳои миллӣ, дӯст доштани ватан, ифтихор кардан аз миллату давлати худ мушкил аст. Коҳиш ёфтани худшиносии миллӣ роҳест ба сӯи заиф гаштани пояҳои давлатдорӣ ва истиклолияти миллӣ. Дар ҳолати маҳлутшавии фарҳанг худӣ миллат ба як умумияти оӣ аз сурату сиришти миллии ҷомеаи ҷаҳонӣ табдил медиҳад.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон маҳз бо дарназардошти ҳамин қудрати миллатофарии фарҳанг гуфтааст: “Фарҳанг ҳастии миллат аст”.

Пас метавон гуфт, ки заволи миллат аз заволи фарҳанги ӯ оғоз меёбад. Дар чорсӯи бефарҳангӣ “аъроф” ва дар фазои ҳалои он “муаллақ” мондан дер давом кардан наметавонад. Миллату қавмҳо маҷбур мешаванд, ки яке аз роҳҳоро интихоб ва фазои ҳалои худро бо арзишҳои маънавии даркорӣ пур намоянд. Ин роҳҳои имконпазир чунинанд:

Аввалан, буридани риштаҳои ҳамкорӣ аз фарҳанги дигар қавму миллатҳо ва панаҳ бурдан дар “пироҳани танги маданияти” худ ба хотири олуи нагардидан ва соф нигоҳ доштани арзишҳои миллӣ.

Баъдан, ба тақдир тан додан ва бекаму кос қабул намудани фарҳанг, расму русуми бегона, ки худ маъноӣ аз байн рафтани на фақат арзишҳои миллӣ, балки худ миллатро дорад.

Сониян, ҳамчун нишони эътироз ва заифӣ даст задан ба амалҳои номатлуб, аз қабилӣ экстремизм, терроризм, ифротгароӣ ва бо ин роҳ ноором гардонидани вазъи сиёсии ҷаҳон.

Охиран, пайваста сайқалу такмил додани арзишҳои миллӣ ва дастрасӣ ҷаҳониён гардонидани онҳо ба хотири ҳифз ва таҳкими асолати миллӣ.

Дар таърихи на чандон дур буданд қавму миллатҳо, ки бар ҷурми паст будани ҳисси истиқлолиятҳои ва надоштани сатҳи зарурии фарҳанги сиёсӣ, анъана ва расму русуми мардуми бегонаро қабул намуда, давлату империяҳои бузурги худро аз даст дода, аз саҳифаи таърих абадан ба гӯшаи фаромӯшӣ рафтанд. Дар марҳилаи имрӯза аз як сӯ раванди ҷаҳонишавӣ ва аз дигар сӯ ниҳодҳои тавоноӣ байналмилалӣ, ки аз онҳо ёдовар шудем, раванди махлутшавӣ чунин қавму миллатҳоро дучанд метезонад.

Мо худ шоҳидем, имрӯз онҳое, ки бо мақсади ҳифзи асолати миллии худ муқобилият нишон медиҳанд ва даст ба аслиҳо вайронкорӣ мезананд, ба миллати худ, ба ҷуз ғаму кулфат ва нороҳатиҳои зиёди моддӣ равонӣ чизе дигаре дода наметавонанд. Манзараҳои ҳузуновар ва мудҳише, ки тавассути воситаҳои ахбори умум аз Сурия, Ироқ, Афғонистон, Яман, Нигерия ва дигар мамлакатҳои Шарқи Наздику Африқо пешкаш карда мешаванд, далели дурустии ин фикр аст.

Канораҷӯӣ ва маҳдуд шудан дар “пироҳани танги миллӣ” –и худ роҳест, ки ба қоҳиш ёфтани ва билохир фалаҷ шудани худшиносии миллӣ ва маҳдуд шудани фазои маънавии миллат оварда мерасонад. Ҷои баҳс нест, ки фарҳанги ҳар як қавму миллат ба туфайли ҳамкорӣ, рафту омад ва мубодила мазмуну мундариҷаи худро аз дастовардҳои якдигар бой мекунад ва пеш меравад. Тавассути ҳамкорӣ ва дар ин раванд пайдо шудани имконияти қиёс кардани худ бо дигарон (“МАН”- “ВАЙ”) шуури худшиносии миллӣ ташаккул ва рушд меёбад. Даст кашидан аз чунин имконият маъноӣ баргаштан ба сӯи шуури қавмӣ ва бо дасти худ “буғӣ” кардани шуури худшиносии миллиро дорад. Авлавият пайдо кардани манфиатҳои маҳал бар манфиатҳои миллӣ, ҳисси мансубияти маҳал бар ҳисси мансубият ба давлату миллат роҳест ба сӯи парокандагии миллат, ба қисматҳо тақсим кардани марзу буми он ва ахиран аз даст додани истиқлолияти давлатӣ. Дар мисоли таҷрибаи талхи шикасти давлати бузурги Аҳди Сомониён, ҳаракати босмаҷгарӣ дар солҳои 20–30 –юм ва ҳодисаҳои ибтидоии солҳои 90–уми асри ХХ дар Тоҷикистон дидан мумкин аст, ки майли ҷудоӣ ва канораҷӯӣ ба ҷӣ оварда мерасонад. Дар шароити имрӯза дар бораи ҳафти чунин амал ҳолати гап ҳам нест.

Вобаста ба ҳамин як нуқтаи хело ҳам муҳимро , ки аз сиришти худӣ шуури худшиносӣ бар меояд , таъкид кардан мувофиқи мақсад аст. Заиф гаштани худшиносӣ на фақат майли рӯ овардан ба маҳаллу қавм, балки акси он, хоҳиши дар пӯшти арзишҳои тамаддунӣ, таърихӣ ва динӣ панаҳ бурданро низ ба миён оварда метавонад. Кӯшишҳои гурӯҳҳои исломӣ барои ташкили Хилофати Араб дар Осиёи Миёна, аз ҷумла Тоҷикистон, нерӯҳои пантуркию панисломӣ барои барқарор кардани империяҳои худ, талошҳои зиёиён барои дар ҳавзаи тамаддуни ориёӣ ва ё туркӣ муттаҳид шудани халқҳои форсу тоҷику турктабор аз ҳамин дарак медиҳад.

Чи хеле ки мебинем, аз ин се роҳ ҳеҷ яке аз онҳо ба дарди миллату қавмҳо даво шудан наметавонад, ба ҷуз ба бор овардани зиддияти рикқатовар дар байни нерӯи муттаҳидкунанда (мо тоҷикем) ва ҷудокунандаи (мо аз дигарон бо ҷунин хусусиятҳо фарқ мекунем) шуури худшиносии миллӣ . Пайдоиши зиддият дар байни ду нерӯи тавоноии шуури ягонаи худшиносии миллӣ ҳамзамон аз рӯ ба рӯ шудани миллат ба бӯҳрони фарҳангӣ дарак медиҳад.

Пас дар замони бераҳмона яқсон ва махлут шудани арзишу фарҳангҳо ягона роҳе, ки миллатро аз нобудшавӣ эмин нигоҳ дошта метавонад, ин ба талаботи давр мутобиқ ва ҷавобгӯ кардани ҳаёти ҷомеа, фарҳанги моддию маънавӣ ва сиёсии он мебошад. Бо ибораи дигар, сухан дар бораи зарурати навсозие меравад, ки гузариш аз ҷомеаи анъанавӣ ба ҷомеаи мутамаддини муосир , аниқтараш аз ҷомеаи аграрӣ ба ҷомеаи саноатӣ ва баъдисаноатиро таъмин мекунад .Зеро ки моҳият ва камолоти фарҳанги маънавӣ аз сатҳи тараққиёти фарҳанги моддии ҷомеа вобастагии зич дорад. Шуури ҷамъиятӣ маҳсули ҳастии ҷамъиятӣ ва инъикоси он мебошад. Чи хеле ки мебинем, миллатҳо на фақат дар масъалаи ҳифзи фарҳанг, балки дар интиҳоби роҳи ояндаи рушди ҷомеа низ бояд бомулоҳиза ва дурандеш бошанд. Дар ин асно меёри аз ҳама муҳим ин интиҳоби роҳе мебошад, ки шикасту рехти ҷомеаро ҳадалимкон кам мегардонад. Чунки давраҳои гузаштан аз як сохти иҷтимоӣ ба сохти сифатан нав хеле пурпечутоб ва мураккаб аст. Дар ин раванд муборизаи шадид дар байни унсурҳои қуҳнаю нав барои ҳаёт дар тамоми давраи гузариш ва дар тамоми ҷанбаҳои ҷомеа сар мезанад. То анҷоми марҳилаҳои гузариш ин талош барои зинда мондан ва мавқеи худро нигоҳ доштан, зери шиори “кӣ - киро мағлуб месозад”ҷараён меёбад.

Бояд гуфт, ки имрӯз дар пеши ҷомеаҳои анъанавие, ки ба сӯи тамаддун ҳаракат мекунанд, ду роҳ истодааст:

Якум , бе дарназардошти сатҳи тараққиёти иҷтимоию иқтисодӣ ва хусусиятҳои фарҳанги миллӣ ва бе татбиқи ислоҳоту тағйироти зарурӣ дар ҳаёти ҷомеа нусхабардорӣ ва татбиқ намудани таҷриба ва тарҳи (моделӣ) аврупоии рушд.

Дуюм, бе дарназардошти таҷрибаю тарҳи (моделӣ) аврупоии рушд дар пояи сирф арзишҳои миллӣ ба амал баровардани навсозию ислоҳот .

Ҳатто дар назарияи сиёсат низ роҷеъ ба мувофиқи мақсад будани интиҳоби яке аз ин ду роҳи ворид шудан ба ҷомеаи ҷаҳонӣ назарияҳои

мухталиф ва ҳатто якдигарро истиснокунанда ҷой дорад. Аз ҷумла, як гурӯҳ олимон бо қатъияти ҷиддӣ тарҳи аврупоии рушдро рад карда, таъкид мекунанд, ки ҳар як миллат дар интихоби роҳи ояндаи тараққиёти худ комилан озод аст. Гурӯҳи дигар бошад, ба он ақида аст, ки ҳамаи давлатҳои дар ҳоли рушд қарордошта, сараввал бояд ба сатҳи муайяни рушди аврупоӣ муваффақ шаванд ва баъдан дар пояи “сирф тарҳи миллии худ” рушд ёбанд.

Бояд гуфт, ки ҳар ду нуктаи назар - “рушд аз рӯи тарҳи аврупоӣ” ва “рушд дар пояи сирф тарҳи миллий” яктарафа ва маҳдуд мебошад. Онҳо ба кӯчаи сарбастае шабоҳат доранд, ки оқибаташ нарасидан ба мурод аст. Зеро ки роҳи яқум ногузир боиси расидан ба сатҳи баланди рушди иҷтимоӣ иқтисодӣ ва илмию технологияи давлатҳои мутамаддин ва дар ин замина яксоншавии манфиатҳои миллий ва хусусиятҳои фарҳангии миллатҳои дар ҳоли гузариш қарордошта бо фарҳанг ва миллатҳои пешқадам мегардад. Дар ин асно зарурат ба гуфтугӯи тамаддунҳо ва гуногунрангии фарҳангҳо намоишд. Роҳи дуҷумла сабаби паст рафтани сатҳи тараққиёти иқтисодӣ истеҳсолот, некӯаҳволии мардум ва дар ин замина қувват гирифтани руҳияи қарахтию динӣ, канда шудани риштаҳои фарҳангӣ ва бенасиб мондан аз дастовардҳои дигар тамаддунҳо, билохир маҳдуд шудан дар ҷорҷӯбаи маҳал мешавад.

Дуруст аст, ки ба ин васила мо метавонем то як давраи муайян арзишҳо ва худшиносии миллии худро нигоҳ дорем. Вале “дар худ пинҳон шудан” дер давом кардан наметавонад ва бо гузашти вақт он ба ишкели рушди фарҳанг табдил ёфта, коста шудани мазмуну мундариҷа, ҷило ва ҷозибаи онҳоро ба бор меоварад. Фарҳанги заиф гашта, бешубҳа, ба бори гарони ҷаҳонишавӣ тоб овардан наметавонад.

Пас чӣ бояд кард? Кадом аст он роҳе, ки миллатро аз ин кӯчаи сарбаста берун мебарад?

Таҷрибаи мамлакатҳои ҳавзаи ҷанубу шарқӣ, махсусан Хитой, Япония, Сингапур, Малайзия ва дигар мамлакатҳо аз он далолат мекунанд, ки бо нигоҳ доштани асолати миллий ба сатҳи баланди тараққиёти техникаю технология расидани мумкин аст. Зеро ки мамлакатҳои мазкур таҷрибаи мамлакатҳои аврупоиро нодида нагирифтанд, баръакс онро эҷодкорона омӯхта, аз ҳар яки он дастовардҳои беҳтаринашро интихоб ва мувофиқи хусусиятҳои маҳал дар ҳаёт татбиқ намуданд. Аз боқимонда унсурҳои, ки барои асолат ва фарҳанги миллии онҳо хавф эҷод мекард, сарфи назар намуданд. Дар натиҷа тарҳе арзи ҳастӣ кард, ки дар худ ягонагии арзишҳои бунёдии фарҳанги миллий ва навгонии технологӣ (инноватсия), анъанаҳои миллий ва дастовардҳои ниҳонии илмию техникаро таҷассум менамояд.

Ҳар қавму миллат агар хоҳад, ки ҷунин сатҳи зиндагии шоиставу ороишта дошта бошад, пас бояд ҳамвора дар бораи рушди бемайлоии ҳамаи ҷабҳаҳои ҳаёти ҷомеа фикр кунад. Яке аз ҳамин ҷораҳо ин мунтазам омӯхтан, таҳлил кардан ва қиёс намудани воқеияти иҷтимоӣ ва ба қадри

зарурат, ва аз ҳама муҳимаш бо дарназардошти хусусиятҳои минтақа ва фарҳанг ворид намудани тағйироту иловаҳо ба онҳо мебошад.

Таҷриба нишон медиҳад, ки беъэтиной ва сахланкорӣ дар интиҳоби роҳи ояндаи рушди ҷомеа оқибатҳои нек надорад. Имрӯз дар бораи ояндаи дури миллати худ, шукуфоиву осудагӣ ва аз хатарҳои ҷаҳонӣ эмин доштани он андеша в амал кардан ягона роҳи ба даст овардани ҳадафу ормонҳои миллат аст. Чуноне ки бузургон гуфтаанд, бикун коре, ки метавон кард имрӯз.

Нодида гирифтани ин зарурат маънои ба факр ва шикасту реҳт гирифтор кардани ҷомеаро дорад. Боиси афсус аст, ки сари вақт дарк кардани ин зарурат ва андешидани тағйироту ислоҳоти муассир на ба ҳама роҳбару сарвар хос аст. Ин сифатҳои волои сарварӣ танҳо насоби шахсиятҳои шуда метавонад, ки таҷрибаи бойи рӯзгор, дониши комил, часорату ташаббус ва аз ҳама муҳимаш муҳаббат ба ватан ва масъулият дар назди халқи худ дорад.

Дар ҳошияи ҳамин андешаҳо мехоҳам зикр намоям, ки Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мӯхтарам Эмомалӣ Раҳмон аз нахустин рӯзҳои Сарвари давлат интиҳоб шудан барои таҳкими пояҳои истиқлолияти давлатӣ ва рушду шукуфоии миллати тоҷик заҳмати шабонарӯзӣ мекашад. Дастовардҳои Тоҷикистон дар чоряк аср назаррасанд ва ин аз ҷониби мардуми тоҷик ва ҷаҳонӣ пазируфта шудааст.

Махсусан дар даҳсолаи охир, ба ҳамаи мушкilotи иҷтимоию иқтисодӣ ва сиёсии ҷомеа нигоҳ накарда, корҳои зиёдеро барои рушди фарҳанг, илму маориф ва санъат анҷом додааст. Равшан аст, ки ҳамаи ин талашҳо бо мақсади эҳёи хотираи таърихӣ мардуми тоҷик, пайвастании риштаҳои таърихӣ маънавии наслҳои гузаштаю имрӯза, ташаккули худогоҳӣ ва худшиносии миллӣ ва тарбияи насли наврас дар рӯҳияи ватандӯстӣ ва ифтихор аз давлату давлатдорӣ карда мешавад. Зеро ки ҳам асолат ва ҳам мавҷудияти миллат аз ғановати ҷаҳонӣ маънавии мардум ва гуногунрангии фарҳангҳо бар меояд. Бо дарназардошти ҳамин нукта Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон баланд бардоштани маърифати сиёсиву ҳуқуқӣ ва боз ҳам таҳким бахшидани худшиносиву худогоҳии мардум, хусусан наврасону ҷавонро аз ҷумлаи масъалаҳои мубрами марҳалаи рушди кунунии давлатдориамон ҳисобидааст.

Қобили ҳаёт будани фарҳангҳо аз бисёри ҷиҳат аз он вобаста аст, ки то кадом андоза ба дарди миллат даво шуда метавонанд. Табиист, ки бо мурури замон бархе аз унсурҳои фарҳангӣ куҳнашуда, ба монанди пешрафти ҷомеа ва нороҳатҳои зиёд барои мардум табдил меёбад. Даст кашидан аз ин қабил унсурҳо, алалхусус аз анъана ва маросимҳои, ки решаҳои бегона ва хурофотӣ доранд, ин тақозои худӣ ҳаёт аст.

Ҳанӯз дар миёнаи солҳои 80-уми асри гузашта бархе аз равшанфикрони тоҷик дар бораи ноосудагӣ ва сангин будани ҷашну маросимҳои мардумӣ гилаю шингила мекарданд. Вале касе ба доди онҳо намерасид. Пирони рӯзгордида бо баҳонаи он ки аз гузаштагон мерос

мондаанд, аз ҳалли ин масъала канораҷӯӣ мекарданд. Имрӯз, ки бо ташаббусу талошҳои Сарвари давлат ва ҷонибдорӣ доираҳои васеи аҳоли ин кори хайр ва дар айни ҳол муҳим ба ҳукми қонун дароварда шудааст, қисме аз зиёӣни тоҷик ошкоро дар саҳифаҳои расонаҳои оммавӣ ва гурӯҳи дигараш дар суҳбатҳои пӯштипардагӣ кӯчагӣ дар бораи “бефарҳангсозӣ ва аз маънавиёт дур кардани мардум” сару садоҳо баланд кардаанд. Вале дар бораи он сабукиҳои иҷтимоие, ки ин иқдом ба табақаҳои васеи аҳоли медиҳад, сухане ҳам нагуфтаанд. Ҳол он ки даст кашидан аз хурофотҳои асримиёнагӣ ва бегонапарастӣ, аз расму русуме, ки мучиби ранҷу азоб ва дасткӯтоҳӣ дастнигарии мардум гардида будаанд, на сабаби дур рафтани асли хеш, балки баргаштани ба асли хеш аст. Худатон як қазоват кунед, агар он маблағҳои ҳанге, ки дар чашну маросимҳо барои худнамоишдихӣ, “овардани рашки дӯстон ва кӯр кардани душманон” сарф карда мешуданд, барои таълиму тарбияи фарзандон харҷ мегардиданд, шояд маърифати мо кайҳо чандин маротиба боло мерафт ва асолати миллати тоҷик қавитар мегардид. Ҳанӯз файласуфи бузурги Олмон И.Кант гуфта буд, ки роҳ ба сӯи ҷомеаи мутамаддин аз маориф ва таҳсилот ибтидо мегирад. Чунки худогоҳӣ худшиносӣ аз сатҳи маънавиёти одам вобаста аст. Ашхоси бесавод ба кӯре шабоҳат дорад, ки пешомади худро намебинад ва аз тарси захм бардоштан асояшро таваққуф ба ҳар кунҷ меҳалонад, то ин ки роҳи дурустро дарёбад.

Дар бораи то кадом андоза дилсӯзона будани ин сару садоҳо сухан ба дарозо намебарам. Чунки зиёӣни нуқтасанҷи мо доир ба ин ҳангомаҳо воқеати корро гуфтаанд. Фақат мехоҳам зикр намоям, ки ин қабил ҳангомаҳо на фақат асоси илмӣ, балки далели шайъӣ ҳам надоранд. Пеш аз ҳама дар ягон китобҳои муқаддаси дини Ислом доир ба фарз будани иҷрои ин анъанаю хурофотҳо чизе гуфта нашудааст. Баъдан онҳо як нуқтаи хеле ҳам ҳасосро ба инобат нагирифтаанд, ки анъана дар ҳама давру замон пайвандгари зиндаи гузашта, имрӯза ва ояндаи наслҳост. Зеро ки анъана ва расму русум ҳамеша дар худ беҳтарин дастовардҳои таҷрибаи наслҳоро таҷассум намуда, баъди аз “ғалбери” ҳаёт гузаронидан, онҳоро пешкаши наслҳои оянда мекунад. Имони комил дорам, ки агар онҳо дорои чунин сифат намебуданд, хазорсолаҳо умр намедиданд. Бештар аз ин кадоме аз гузаштагон ба фарзандони худ нороҳатию дастнигарихоро мерос мегузорад? Кай мантиқи даъво? Дар ин лаҳза беихтиёр суханони ибратомези шоири бузург Гете ба хотир меояд: “Вақте ки кас устои варзидаро мебинад, мефаҳмад, ки вай аз беҳтарин хусусиятҳои гузаштагон истифода кардааст ва маҳз ба туфайли ҳамин бузург шудааст”. Бузургии гузаштагон ҳам дар ҳамин аст, ки ба наслҳои ояндаи худ беҳтарин дастоварду таҷрибаи ҳаётро дар шакли анъана интиқол медиҳанд. Ҳамин сабаб аст, ки миллати тоҷик ҳамеша аз гузаштагони худ ба некӣ ёд ва ифтихор мекунад.

Аз ин рӯ, боиси таъҷуб аст, ки дар кадом асос ва ба хоҳири чӣ талошу захира аз хурофоту бегонапарастӣ ва нороҳатию дастнигарӣ озод кардани миллатро ҳамчун “бефарҳангсозӣ ва аз маънавиёт дур кардан” қаламдод

мекунанд? Чунин айбҷӯӣ беихтиёр саволеро ба миён меоварад, ки шояд фурсати муносиб фаро расидааст, то ин ки сари решаи асл, соҳибони ҳақиқӣ ва ҳаводорони ин қабил падидаҳои бегона андеша намоем ва ба ҳамин васила дар байни мафҳумҳои “анъана” ва “хурофот” ҳад гузорем?

Рикқатовартарин андеша ин аст, ки барои чӣ дар ҳама давру замон, алалхусус дар марҳилаҳои ҳасосе, ки тақдири миллат ва пешомади он ҳал карда мешавад, бархе аз зиёиён манфиатҳои қавмӣ, маҳаллӣ ва диниро пеши рӯ меоваранд ва аз манфиатҳои миллату давлат боло мегузоранд. Ва дар ин асно кам дар бораи он меандешанд, ки чӣ бояд кард, ки дар шароити ҷаҳонишавӣ фарҳанг, миллат ва истиқлолияти худро ҳифз намоем ва арзишҳои волои миллиро дастраси ҷаҳониён гардонем ва ба ин васила дар баробари давлатҳои мутамаддин ҳуқуқ ба ҳаёт дошта бошем. Дар чунин шароит ба анъана ва расму русуми аз ким - кадом қавмҳои бегона меросмонда часпида нагирифта, дар он бора андеша намоем, ки чӣ бояд кард ва кадом васила ба сатҳи зиндагии шоистаи инсонӣ ноил шавем.

Имрӯз Ҷумҳурии Тоҷикистон дар роҳи бунёди ҷомеаи мутамаддин корҳо зиёдеро ба анҷом расонидааст. Қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун заминаи ҳуқуқии навсозии мамлакат, ҷорӣ намудани низоми институтҳои демократӣ, низоми бисёрҳизбӣ, гуногунандешӣ, шаклҳои гуногуни моликият, ислоҳи низоми идораи давлатӣ ва низоми андозбандӣ, озод кардани нархҳо, рушди саноат, шахрсозӣ ва илму маорифро ба сифати самтҳои афзалиятноки сиёсати давлат интихоб кардан аз он далолат мекунанд, ки Тоҷикистон дар роҳи гузариш аз ҷомеаи анъанавӣ ба ҷомеаи мутамаддин қадамҳои чиддӣ гузоштааст. Табиист, ки ислоҳотҳои иҷтимоию иқтисодӣ ногузир зарурати ислоҳоти маънавиётро ба миён меоварад. Чунки унсурҳои кухнашудаи маънавиёт ба навғониҳои моддию техникӣ созгор буда наметавонад. Ин нуқта ҳақиқатест, ки ба баҳс ва гилаю шингила эҳтиёҷ надорад. Аз ин рӯ, танзими анъана ва расму русум ҳам зарурати воқеие мебошанд, ки онро рафти бунёди ҷомеаи демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ҳифзи асолати миллӣ тақозо дорад.

Пешво, сарвар ва роҳбар шахсияте буда метавонад, ки ба туфайли сифатҳои нотакрораш аз дигарон фарқ мекунанд, ҷомеаро дар атрофи худ гирд меоварад ва ба сӯи ояндаи нек ҳидоят менамояд. Имрӯзро дидан ва барои имрӯз зистан сифати сарварӣ нест. Вақт довар ва амалия меёри ҳақиқат аст. Бо гузашти солҳо аҳамияти таърихӣ ин иқдоми бузурги Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар тақдири миллат ва давлат беш аз пеш афзун мегардад. Пайравии мамлакатҳои Хитой, Ўзбекистон, Қирғизистон ва як қатор мамлики дигар ба ин ташаббус аз аҳамияти тарихӣ танзими анъана ба ҷашну маросимҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон далолат мекунад. Ин аз хотири мардуми тоҷик, ки бо пос доштани намак ва қадр кардани некӣ машхур аст, ҳеч гоҳ зудуда нахоҳад шуд. Махсусан дар марҳилае, ки раванди ҷаҳонишавӣ сарҳадҳои миллию фарҳангиро бераҳмона “мешӯяд” ва ба ҳуввияти миллату қавмҳо, аз ҷумла худшиносии миллӣ таҳдид менамояд.

**АКАДЕМИЯ ИДОРАКУНИИ ДАВЛАТИИ НАЗДИ
ПРЕЗИДЕНТИ ЧУМХУРИИ ТОЧИКИСТОН**

**МАФКУРАСОЗИИ СИЁСӢ ДАР
РАВАНДИ ЧАҲОНИШАВӢ**

**Конференсия илмӣ-назариявӣ ҷумхуриявӣ
(30 октябри соли 2024)**

Ба матбаа _____ супорида шуд

Ба чопаш _____ имзо шуд

Шрифт: Times New Roman

Адади чоп: 100 нусха

Қоғазӣ офсетӣ. Андозаи 60x84 1/16. Қузъи чопӣ: 19,8

Матбааи Академияи идоракунии давлатии назди

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

ш. Душанбе, кӯчаи Саид Носир, 33.